

10

K A B I N E T

V A N

NEDERLANDSCHE EN KLEEFSCHE

O U D H E D E N.

ERLAUBNIS ZU WEIßSCHNEE

1881

K A B I N E T

V A N

NEDERLANDSCHE EN KLEEFSCHE
O U D H E D E N,
O O R S P R O N G L Y K B E S C H R E V E N

D O O R

MATTHEUSBROUËRIUS VAN NIDEK, R. G.

E N

I S A A C L E L O N G.

Verrykt met 301 koperen platen,

D O O R

ABRAHAM RADEMAKER.

Thans ter verdere volmaking der vaderlandsche
geschiedkunde vermeerderd; met vele kope-
ren platen van voorname meesters ver-
nigvuldigd, en met aantekeningen uit
latere en geloofwaardige geschied-
schryvers verrykt

D O O R

J. H. R E I S I G.

T W E E D E D E E L.

T E A M S T E R D A M, B Y

J. A. C R A J E N S C H O T.

M D C C X C I I.

NED.
LETTERK.

1

SECRET

DEPARTMENT OF THE ARMY

OFFICE OF THE ADJUTANT GENERAL

ADJUTANT GENERAL

1

V O O R R E D E .

V O O R H E T

T W E E D E D E E L .

Ik biede mynen lezereu het tweede Deel der Nederlandsche en Kleeffche Oudheden aan. Myne daaglyksche veelvuldige bezigheden waren my niet hinderlyk om aan myne gedane beloften te voldoen, maar den gestadigen arbeid, aan een werk van zo veel gewigt als dit, is my echter wel eens moeilyk gevallen; intuschen, wanneer de hemel my gezondheid en de nodige krachten laat behouden, zal ik in het laatst van dit jaar nog een derde deel uitgeven.

Ik kan niet verzwigen, dat de arbeid, welke ik aanvangs als zo gering gerekend heb, thans vele zwaarigheden begint na zich te slepen, welken ik niet voorzag. Zonder den roem der eerste ontwerpers te benadselen, moet ik bekennen, dat zy niet altoos zo naauwkeurig geweest zyn in hunne aantekeningen, als ik zulks wel gedacht had. Ongelukkig voor my, dat ik onder de bewerking van het tweede deel deze onnaauwkeurigheden te laat ontdekt heb, om haar allen te verbeteren. Doch dit thans niet anders zynde, ben ik reeds op middelen bedacht, om op eene of andere wyze, deze hunne gemaakte dwaalingen aan te stippen en te verbeteren. Wanneer ik onder zo velen één my toefchynend bevoegd middel deswegens heb uitgekosen, zal ik het den lezer voordragen.

De bewerking van het derde deel heb ik met alle fchroom en oplettendheid ondernomen, en door de inlichting van goede vrienden, en het naauwkeurig inzien van oude en hedendaagsche geloofwaardige fchryvers, reeds eenige misflagen ontdekt, die in myne tegenwoordige uitgave zullen verbeterd zyn. Gaarne had ik gezien, en nog wensch ik zulks hartelyk, dat de Heeren fchryvers van den brief, voor eeni-

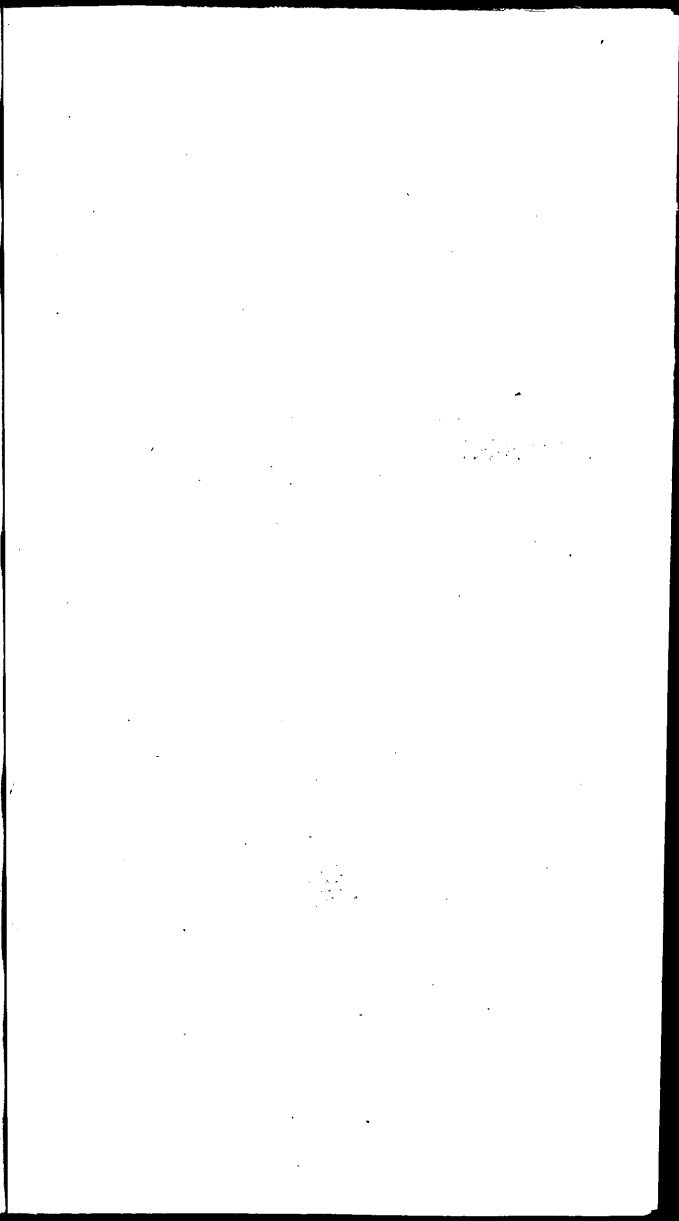
eenigen tyd door my ontfangen, en getekend V. en K. onder het getal van die gunstelingen mogten gerekend worden, die mynen arbeid voor een gedeelte toelichten. Intusfchen ben ik dezen heren voor hunne oordeelkundige aanmerkingen, mynen hartelyken dank verschuldigd, die ik hier opentlyk afleg, daarby betuigende, dat niets my aangenaamer zyn zal, dan het genoeg van nader met hun in briefwisseling te treden, wanneer zy ter myner inlichting mogten goedynden om zig nader bekend te maken. Hoe het zy, ik zal ter gehöriger plaats aan hunne begeerte trachten te voldoen, omtrend de vraag, door hun in den gemelden brief my opgegeven.

Dat voor het overige dit deel slechts 38 platen bevat, gelieve de lezer alleen toe te fchryven aan de 25 vellen letterdruk, welken dit tweede deel beflaat. Ik was bezorgd, dat door de befchryvingen van Leyderdorp, en Leymuiden hier nog by te voegen, het deel te verre zou uitloopen, en de befchryving dezer platen kon ik niet van een fplitzen, doordien de platen, als bevattende drie tekeningen van de eerfte, en eene van de laafte, onmogelyk van elkander konden gefcheiden worden, dewyl 'er altoos twee tekeningen

VIII VOORREDE VOOR HET TWEDE DEEL.

op een blad zyn. De platen ondertusfchen, die aan dit deel te kort zyn, zullen zo niet geheel, ten minften voor een groot gedeelte den lezereu in het volgend deel te goed gedaan worden, en ik herhaal andermaal myne gelofte, dat het werk niet meer dan agt delen zal beflaan.

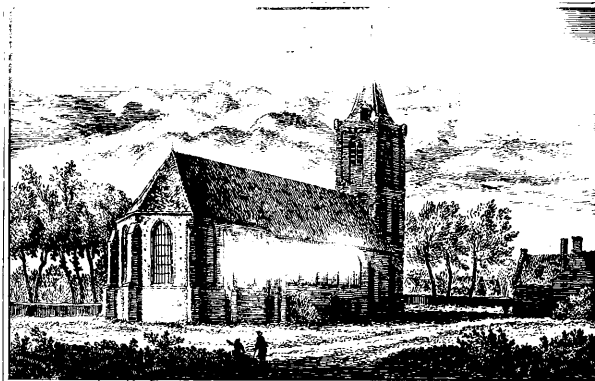
Voor het overige nodig ik nogmaals alle kundige beminnaaren der oudheden van ons Vaderland uit, om my uit hunne kabinetten met eenige zeldzaame flukken, of met hunne aanmerkingen te vereeren; beiden zullen door my met de hartelykfte dankbetuiging opgenomen worden, en verder zal ik zeer voldaan zyn over mynen arbeid, wanneer dezelve niet als geheel overvloedig door deskundigen befchouwd wordt.

A. Rademaker fecit

KASTRICUM 1622.

A. Rademaker fecit

De KERK tot KASTRICUM.

K A B I N E T

V A N

NEDERLANDSCHE EN KLEEFSCHE

O U D H E D E N.

K A S T R I K U M,

In K E N N E M E R L A N D.

Thans wordt het dorp *Kastrikum* het voorwerp onzer beschouwing. Dit dorp reeds zeer oud, behoort onder *Kennemerland*, en moest volgens eene handvest van Hertog J A N van *Beijeren*, gegeven den 18 may des jaars 1422 gelyk andere dorpen, den Schorelschen dyk helpen maken, en daartoe vyftien mannen leveren.

Wy hebben in de beschryving van het huis *Marquette* gezien, dat *Kastrikum* van zeer vroege tyden herwaards met *Heemskerk* onder eenen zelfden Heer gestaan heeft; men vindt in het jaar 1340 den Heer W O U T E R van *Heemskerk* tevens als Heer van *Kastrikum* vermeld. In later tyd is deze heerlykheid, naar het schynt, ingelyfd ge-

II. DEEL.

A

wor-

worden in het geslacht van *ASSEDELFT*; vervolgens is zy by erfenis overgegaan in het huis van *Renesse* en *Kastrikum*, en daarna by inkoop aan het geslacht der *GEELVINKEN*. Daar onder behoort dit dorp, en deze heerlijkheid nog hedendaagsch, en de nog levende bezitter van dezelve, is de Wel Ed. Gestrenge Heer Mr. *JOHAN GEELVINK*, Vryheer van *Bakkum*, enz.

De alleröudste geschiedschrijvers benoemen dit dorp eenparig met den naam van *Kastricum*. *KLAAS KOLYN* en *MELIS STOKES* noemen het beiden in Graaf *AARNOUT*'s leven, door hun uitgegeven, *Kastrichem*. In latere schriften vindt men het onderscheiden gespeld, gelyk *Kastrikum*, *Kasterkum*, *Kastrikom*, *Kastrichum*, en *Kastrekum*, en de Heer *ALTING* noemt het met den byzonderen naam *Casterchem*.

Dit oud en adelyk dorp grenst ten noorden aan *Bakkum*, ten oosten aan *Limmen* en *Uitgeest*; ten zuiden aan *Heemskerk*, en ten westen met deszelfs duinen aan de Noordzee; het is gelegen twee uren van de stad *Alkmaar*, en vyf kwartieren van de kleine stad *Beverwyk*. Ingevolge het quohier van den jare 1632 over huizen, landeryen, en alle onroerende goederen binnen de steden en ten platten lande in *Westfriesland* gelegen, betaalde dit dorp en deszelfs ban, voor agt-en-tachtig huizen, een duizend twaalf morgen en tweehonderd drie en tachtig roeden lands, vyf duizend een honderd negen-en-veertig guldens, tien stuivers en veertien penningen; volgens het quohier der morgentalen hun aandeel opbrengende, tot het *Hondsbosch* en de duinen van *Petten*, waren beiden in vroegeren tyd gesteld op duizend zeventien en een halve morgen; na het hermeten op

op negen honderd zes-en-zestig morgen, en nog later op negen honderd morgen, in welke evenredigheid zy telkens betaald hebben. Hoewel men in het jaar 1632 hier niet meer opgetekend vond dan 88 huizen, is dit aantal in de jaren 1732 en 1749 tot 109 huizen en eenen molen opgeklommen.

Het rechtsgebied van dit dorp wordt in de volgende vyf plaatsen verdeeld; namentlyk in de *Kerkbuurt*, *Oosterbuurt*, *Heemstee*, *Noordëinde* en *Kleibroek*. De Ambagtsheer in der tyd stelt daar aan eenen Schout en vyf Schepenen, aan welken eenen Secretaris of Geheimschryver toegevoegd zyn; als mede twee kerkmeesteren, twee wasschappen en twee aalmoesfeniers, om met den bystand van denzelven, alles in eene behoorlyke order te bestieren wat *Kastrikum* aangaat.

Niet verre van dit dorp ziet men de overblyfselen van het huis *Kroonenburg*, ook het huis *Kastrikum* genaamd. Dezelfen bestaan in eenen ronden puinheuvel, en het laag en vervallen muurwerk van eenen ouden ingestorten toren, terwyl het huis zelf reeds langen tyd aan de verwoesting is ten prooi geworden.

Weleer was *Kastrikum* gehouden om de Graven van *Holland* in alle opentlyke heirvaarten te moeten dienen met vyf en twintig riemen en manschappen naar evenredigheid. Deze verplichting duurde tot in den jare 1395, als wanneer Hertog ALBRECHT van *Beijeren*, Graaf van *Holland*, zyne onderzaten eenen afflag van vyftien riemen schonk, en hen zodanig bevoorrechtte, dat zy in vervolg van tyd in alle de diensten met tien riemen zouden kunnen volstaan, onder voorwaarde van voor deze gunst zeventig *Hollandsche* schilden aan den Graaf te betalen. Deze tien

riemen zyn in het jaar 1399 wederom verminderd tot op vyf, met een uitdrukkelyk bevel, dat niemand de *Kennemers* zou mogen opöntbieden dan alleen tot de heirvaart van den Graaf. Wanneer dezelve geschiede, ontbood men ieder kerfjel met boden of brieven, veertien nachten voor men de opgezetenen ter heirvaart opklopte, byaldien den optocht binnen 's lands bleef; doch was de optocht buiten 's lands bestemd, dan werden de manschappen alvorens niet gewaarschuwd, maar moesten op het eerst opöntbod gereed zyn om uit te trekken, zonder dat 'er een cenig middel was om dezen bezwaarlyken dienst af te kopen.-

Oudtyds had men in *Kennemerland* de gewoonte om by de fchotpanden te heffen. Zodra men vier honderd Rhynsche Guldens vermogend was, was men tevens in de verpligting om fchotponden op te brengen. *Schot* was eene belasting, het welk van perfonen, goederen, en inkomsten geheven werd. Wy zullen terftond nader daar over handelen; thans moeten wy vooraf aanmerken, dat de Graven deze lasten voor een gedeelte heften van den rykdom, by gelegenheid van ontftaanen oorlog of andere onverwachte gebeurtenifen, en daarmede zodanig te werk gingen, gelyk nog hedendaagsch de Staten van ons Land gewoon zyn buitengemeene heffingen te doen, en welken helaas! verre in onbruik te geraken, fomtyds zo bitter fmaken, dat zy den burger en dus ook den koophandel niet weinig drukken. Men maakte van deze vorderingen quohieren of fchattingboeken, welken fchotboeken genaamd werden, doordien deze belasting fchot genaamd was. Dit fchot ging over iedere stad en over ieder dorp; en *Ken-*

Kennemerland en alles wat daar onder behoorde, werd by eene zodanige gelegenheid op eenige ponden schots gesteld, en de steden en dorpen met elkander moesten daaruit zo veel opbrengen, als de Staten van het land den Graaf hadden toegestaan. Om nu het aandeel van een' iegelyk naar evenredigheid te vinden, plagten de *Kennemers* ieder dorp een zeker aandeel in deze heffing op te leggen; daaruit ontsproot eene belasting van byzondere personen in een zodanig dorp, welke men de *buurlasting* noemde, en geheven werd, naar mate dat ieder gegoed was. Nog werden deze lasten geheven ter betaling van des dorps belastingen, gelyk de jaarlyksche inkomsten der schoolmeesters, der vroedvrouwen, de onkosten der kerken, en alles wat het dorp eenigfints raakte, niets uitgezonderd. Maar bynaar ieder dorp in *Kennemerland*, had de gewoonte om aan deze belastingen eenen verschillenden naam te geven; dit dorp by voorbeeld, noemde deze heffing, *ponden*; een ander *twee-en-dertigste delen* of *zestiende delen*, waarvan een gebuur een *agste gedeelte* opbrengt, het *buurenschot*; andere dorpen noemde dezelve *prikken* en *oogen*, en weder anderen, *hik* en *prik*. Deze benamingen zouden aan velen onzer landgenoten, by het doorbladeren der Nederlandsche geschiedenis onverstaaubar voorkomen, en het is daarom, dat wy deswegens eene korte uitlegging dezer woorden hier laten volgen. Wanneer de *Kennemer* dorpeling twaalf honderd guldens gegoed was, het zy hy dezelve in klinkende munt in zyne kasse, dan wel aan goederen bezat, werd hy gesteld om een *oog* op te brengen. Een *oog* werd wederom in agt delen verdeeld, en deze delen werden *prikken* genaamd; en hoewel vrouw noch

man eenige middelen bezaten, moesten zy evenwel dit agtste gedeelte of eene *prik* opbrengen, voor welke schatting het buurrecht genoten werd. De heffing ondertusfchen van *oog* en *prik* beliep veel of weinig, naar mate de onkosten in het lopend jaar groot waren. Wanneer nu vrouw of man of bestorven kinderen niet meer dan honderd vyftig guldens bezaten, mogt men hen niet hoger belasten dan met eene *prik*. Door eene *hik* werd wederom een vierde gedeelte van een *oog* verftaan, zo dat die geen, welke drie honderd guldens bezat, op eene *hik* gesteld was: daaruit volgt, dat die geen, welke vier honderd vyftig guldens gegoed was, *hik* en *prik* moest betalen; wie zes honderd guldens bezat, was belast met een half *oog*; wie negen honderd guldens bezat, met een half *oog*, *hik* en *prik*, en hy, die twaalf honderd guldens aan inkomen kon rekenen, moest een geheel *oog* betalen. *Wormer* en *Jisp* onder anderen waren twee dier Noordhollandsche dorpen, die de schattingen by *ogen*, *hik* en *prik* heften.

Schot was, gelyk wy zo even aanmerkten, eene belasting op personen en goederen of inkomsten. Men hefte het, door byzondere omflagen, van de gegoede ingezetenen, onder den naam van *Schotzettingen*, en Burgemeesteren in de steden, gelyk ook de Schepenen op de dorpen, werden doorgaands by meerderheid van stemmen door de fchotgevende ingezetenen tot fchotzetters, fchotgaarders of ontfangers verkoren; doch de byzondere schattingen werden om de 3, 4, 5 of 7 jaren veranderd, ter oorzaak van de veranderingen in de gesteldheid der huisgezinnen en de waardy der goederen; alsmede doordien de ingezetenen op den eenen tyd meer dan

dan op den anderen tyd verplicht waren op te brengen, wordende deze heffing groter of geringer, naar mate de eisch was van 's lands Staten of die van den Graaf. Somtyds betaalde men van ieder pond, waarmede men in het fchotboek opgetekend stond, eenen heller of myt, van welken drie op eenen penning gingen.

Deze belasting werd oudtyds ook *schildtalen* genaamd, doordien zy, ten tyde van 's lands Graven uit het huis van *Bourgondie*, in schilden of *Ecus* betaald werden, en de personen, welken men in *Kennemerland* en elders *Schotzetters* noemde, droegen in *Vlaanderen* den naam van *Pointers*, van welk laatste woord de naam *verponding* denkelyk afkomstig is, als wilde men daarmede *verpointing*, dat is *herzetting*, betekenen. Het oudst bekend quohier van verponding van de huizen in *Holland* geheven is, van het jaar 1447; in het jaar 1515 werd hetzelfde vernieuwd, en sedert dien tyd niet weder voor het jaar 1632; daarna is, in het jaar 1732, het quohier bepaald, naar hetwelk nog tegenwoordig de lasten der verponding geheven worden.

Omtrend het opbrengen nu van deze zogenaamde *Schot*, is meer dan eens onecnigheid ontstaan tusfchen de edelen en burgery dezer landen. De edelen waren vry van deze belasting, en alleen verplicht den Graaf, wanneer hy eene heërvaart uitschreef, te volgen. De burgery in de steden daarentegen was niet alleen verplicht om hem en het land met manschappen, in geval van oorlog, by te staan, maar daarenboven was zy nog gehouden, om de willekeurige belastingen of zogenaamde beden optebrengen, die jaarlyksch of om de drie jaren uitgeschreven en ook *Borringen* genaamd werden. By buitengewone gevallen

wist men de burgery ook te vinden, en verschoonde haar niet, wanneer by voorbeeld de Graaf aan het hof van den Keizer moest verschynen; wanneer zyn zoon of broeder ridder werd; wanneer hy zelf of een zyner naaste namagen in het huwelyk trad; en by andere gelegenheden, waarin de Graaf zware kosten moest maken, werd de burgery met willekeurige en buitengewone belastingen bezwaard. De onvermogenen alleen, en de zodanigen, welken de Graaf uit byzondere gunst wilde vry laten, waren schotvry, met de edelen en geestelyken. De steden in het jaar 1305 in aanzien en vermogen toegenomen zynde, morden wegens deze willekeurige vryheid aan de edelen vergund, en betuigden opentlyk hun misnoegen deswegens. Deze uitsluiting viel aan de burgery zo veel te ondraaglyker, doordien velen zich edelen noemden, zonder hunnen adeldom te kunnen bewyzen, en den naam van edel alleen aangenomen hadden, om aan de belastingen ontheven te zyn. Op deze wyze nam het getal der zogenaamde edelen van dag tot dag toe, en de burgery werd dus van tyd tot tyd zwaarder belast. Het gemor hierover ontstaan, zou hoger geklommen zyn, wanneer WILLEM de III, toenmaals Graaf van *Holland*, alle de edelen en Schepenen der steden in 's *Gravenhage* niet ter dagvaard had doen opontbieden, alwaar na ryp beraad besloten werd: „ dat nie-
 „ mand van het betalen der lasten vry zyn zou-
 „ de, die niet alvorens bewyzen kon, dat hy
 „ van adelyke afkomst was,” met welk besluit de steden zich oogschynelyk op dien tyd verge-
 noegd hebben.

Kastrikum betaalt nog jaarlyksch aan herfst-
 bede,

bede, zes ponden; aan vroomfchulden, vier-en-twintig fchellingen; en aan boddingen, eens om de drie jaren vier ponden zes fchellingen, alles volgens handvefte van FLORIS den V, den gemeenen Kennemaren verleend des vrydags na half vasten, in het jaar 1291; en de abt van *Egmond* trok weleer uit de herfstbede, welke ieder jaar op *St. Bartholomeus-dag* betaald werd, twee ponden twaalf fchellingen.

Onder andere voorrechten van *Kastrikum*, heeft ook de ambagtsheer aldaar de aantelling van Schout en Schepenen, door Graaf FLORIS den V den Kennemers verleend, in het jaar 1291. Dezen zyn verpligt, om, ten overstaan van den ambachtsheer of Schout, keuren en ordonnantien te maken, betreffende de burgerlyke regeering, de middelen, en het lage rechtsgebied; achtervolgens het oude recht der Kennemers, mag deze rechtbank beboeten tot twee-en-veertig Kennemer fchellingen, ieder fchelling gerekend tot eenen braspennning of een' ftiiver en vier penningen; de twee-en-veertig Kennemer fchellingen maken uit twee Kennemer ponden, en een Kennemer pond, zes-en-twintig ftiivers en vier penningen; en bovengemelde keuren zyn van oude tyden af in de kerk, na het eindigen van den godsdienst, of voor het rechthuis in het openbaar aan het volk afgekondigd. De boetens van alle deze keuren, tot twee-en-veertig fchellingen toe, behoren den ambachtsheer of zynen Schout binnen het ambagt of dorp; dezelve is mede in het byzonder gerechtigd tot de helft van alle crimineele boetens in het ambagt voorvallende, gene uitgezonderd; het zy de Bailluw van *Kennemerland* dezelve by verdrag of gerechtelyke vervolging verkrygt. De Bailluw is altoos

gehouden, den ambagtsheer daarvan rekening te doen, alsmede van het hoendergeld, hetwelk alle schrikkeljaren vervalt, door den Bailluw van *Kennemerland* wordt ingevorderd, en voor de helft den ambagtsheer toekomt, gelyk blykt uit de handvesten en privilegien van *Kennemerland*, bladzyde 157, 158, 765, 766, 770, 772.

Wy hebben dit dorp hier boven een oud en adelyk dorp genoemd; ten bewyzen van beide deze gezegdens, zullen wy uit de jaarboeken van M. VOSSIUS de beschryving van den twist overnemen, omtrend den jare 1091, ten tyde van Graaf FLORIS den II, tusfchen die van *Kastrikum* en *Egmond* gerezen:

„ In het begin (schryft die geleerde man)
 „ van zyne (Graaf Floris) regering zyn die van
 „ Egmont en Castrichem in haat en twist tegen
 „ malkanderen vervallen. Het onweder en stormen
 „ zyn 'er de oorzake van geweest; want de
 „ groote zee, door haar geweld zwellende, en
 „ over dyk en dammen henen spoelende, is al
 „ het land, gelegen tusfchen Castrichem en Egmont,
 „ dat wel het allerleegfte van geheel
 „ Holland is, t'eenemaal onder water gezet. De
 „ Egmonders maken een zwaren dyk, dewyl de
 „ andere rontom gelege landen vry wat hooger
 „ waren als de hunne, en zy hun uitterfte verderf
 „ en ondergang vreesden, indien 'er een
 „ nieuwe storm quam op te ryzen, waar door
 „ het Meer gestopt en door het winterwater hooger
 „ geworden zynde, zoo is het land van
 „ Castrichem, en daarenboven veele van hunne
 „ Huizen ondergelopen ofte om verre gespoelt.
 „ De Castrichemmers, aangestookt door gramfchap
 „ tegens de Egmonders, hebben den dyk met gemeene
 „ magt vernielt, doch door het
 „ „ wayen

„ wayen van eenen sterken wint zyn die van
 „ Egmont van het uiterste gevaar, dat hun op
 „ den hals lag, bevryd geworden. Weinig tyds
 „ daar na de Dyk wederom vermaakt zynde,
 „ werden zy wederom geweldig van het water
 „ geplaagt, vermits Adelart, Abt van Egmont,
 „ een gragt hadde gegraven, om de kragt van
 „ de baren daar door te breken en af te keeren.
 „ Als dit nu wederom tot schade van die van
 „ Castrichem uitviel, zoo zyn zy met gewapent
 „ volk daar op toegeschoten om den Abt zulks
 „ met geweld te beletten, want zy waren toen
 „ ter tyt zeer vermaart door hunnen Rykdom
 „ en magt. De Abt deeze vyanden op hem
 „ ziende aankomen, nam met de zynen de vlugt,
 „ dat zoo spoedig niet konde geschieden, of de
 „ Castrichemmers hebben 'er door hunne snelle
 „ paarden eenigen achterhaald en ter neder ge-
 „ fabelt en veele gevangenen gemaakt, die allen
 „ spot en ongelyk hebben moeten verdragen.”

Zo zeer *Kastrikum* op zynen ouden adel mag
 roem dragen, onder welken MEINART uitge-
 blonken heeft, welke de tienden zyner landen
 aan de kloosterbroederen van *Egmond* betaal-
 de; alsmede BRUIN VAN KASTRIKUM,
 een moedig ridder, in het jaar 1168, benevens
 vele anderen in eenen veldslag te *Schorel* gefneu-
 veld; zo zeer mag het zich beroemen op twee
 geleerde inboorlingen van latere dagen, nament-
 lyk, op JOHANNES PETRUS VAN KASTRI-
 KUM en PANCRAS CASTRIKOMIUS of VAN
 KASTRIKUM, Syndicus der stad *Groningen*,
 een byzonder goed vriend van den beroemden
 PETRUS SCRIVERIUS, en volleerd in de ge-
 schiedenissen van ons vaderland, waaromtrent
 hy zeer vele aanmerkelyke en wetenswaardige

zaken geschreven heeft, die echter tot dus verre vruchteloos door de beminnaars der Nederlandfche oudheden te gemoet gezien zyn, en als nog in de duisternis worden terug gehouden.

Nog is dit dorp beroemd wegens de fchone echtgenote van SIFRIED of SIKKE, jongfte zoon van Graaf AARNOUT van *Holland*, en ftamvader van de Heren van *Brederode*, waarvan wy breedvoerig in het eerfte deel van dit ons werk, onder het agt-en-veertigst prenttafdeel, gehandeld hebben. Niet minder daarenboven is *Kastrikum* bekend wegens den fnoden aanflag, welke door de Kabeljauwschgezinden tegens den Heer REINOLD VAN BREDERODE en BEATRIX VAN VALKENBURG, omtrend dit dorp, ondernomen werd, doch die hun, tot hunne fchade en fchande, op eene deerlyke wyze mislukte. Ten tyde van dezen REINOLD, zoon van DIEDERIK, den XIII Heer van *Brederode*, was de partyfchap tusfchen de hoekfchen en kabeljauwfchen op nieuw allerhevigst aan 't woe-den. Hertog ALBERT VAN BEIJEREN werd, wegens de krankzinnigheid van zynen broeder WILLEM, Graaf van *Holland*, door het voor-naamst opperhoofd der hoeksgezinden, Heer DIEDERIK VAN BREDERODE, ontboden en tot Ruward dezer landen aangefield; de Hertog fchonk den oudften zoon van Heer DIEDERIK, REINOLD VAN BREDERODE, het ballufchap van *Kennemerland*, hetwelk hy aan eenen der kabeljauwfche edelen, den Heer JAN VAN BLOEMESTEIN, opgezegd had. Dit wakkerde de woede op, en de kabeljauwschgezinden zochten den nieuw aangefielden Bailluw, waar zy heimelyk konden, te benadeelen, en lagen zelfs toe om hem te vermoorden. De onder.

derneming volgde ook eerlang dit besluit. REINOLD geen kwaad vermoeden hebbende, begaf zich weinig tyds na zyne aanstelling op weg naar *Kennemerland*; doch met een klein gevolg in de duinen van *Kastrikum* gekomen zynde, ontdekte hy zeer spoedig de hinderlagen hem door zyne vyanden gelegd; waarom hy zyn paard de sporen gaf, en met achterlating van drie mannen van zyn gevolg, welken door de vyanden ingehaald werden en sneuvelden, naar *Kastrikum* reed, waar hy zich in de kerk van dit dorp dacht te bergen. De kabeljauwſchen hem op de hielen vervolgende, onderhaalden hem op het kerkhof; REINOUT en zyn overig gevolg weerden zich daar met eenen gadelozen moed, en werden eindelijk bygesprongen door de opgezetenen van het dorp, welken hunnen nieuwen Bailluw met kracht van wapenen te hulp kwamen. Daarop kozen zyne vyanden het hazenpad, en verbergden zich gedeeltelyk op het kasteel te *Heemskerk*, en gedeeltelyk binnen *Delft*; beide welke plaatſen zo verre in de ongenade van den Hertog vervielen, dat hy de eene na de andere belegerde, en dezelve dwong, zich op zeer harde voorwaarden over te geven, waarna de hoofden der kabeljauwſchen door hem gevat werden.

Toen nog de Roomſche godsdienst in deze landen de heerſchende was, werd de heilige *Pancras* geëerd als de patroon der kerk te *Kastrikum*, waarvan de tyd der ſtichting geheel onzeker is, en nergens geboekt ſtaat; dit alleen weet men, dat toen de Spanjaarden in het jaar 1573 *Kastrikum*, *Limmen*, *Uitgeest*, *Bakkum* en andere omgelegen dorpen alom uitplonderden, en de kerken allerwege in den brand ſtaken, de kerk van dit dorp by uitzondering gelukkig verſchoond werd

werd (*); op eene andere plaats vinde ik aange-tekend, dat deze kerk twee vicariaten gehad heeft; te weten, een aan het altaar van *St. Nicolaas* en een ander aan dat van de heilige *Maria*; doch dezen zyn verdwenen, zo rasch de hervormde Godsdienst alhier ingevoerd, en de heerschen-
de werd, fints welke tyd de gemeentens van *Kastrikum* en *Heemskerk* te samen vereenigd zyn, en tot hunnen eersten leeraar gekregen hebben *JAN PIETERSZ van Kastrikum*, aldaar beroepen in het jaar 1584, en in het jaar 1586 alhier overleden.

Het getal der protestanten is echter in dit dorp gelyk ook in vele anderen, zeer gering, en de roomschgezinden, welke alhier eene kerk hebben, maken het grootst gedeelte der opgezetenen uit.

(*) Voor den ingang der kerk leest men het jaargetal 1219; doch het choor en de toren zyn op verre na zo oud niet. De toren is van vierkant metfelwerk, wiens spits vry hoog uitsteekt.

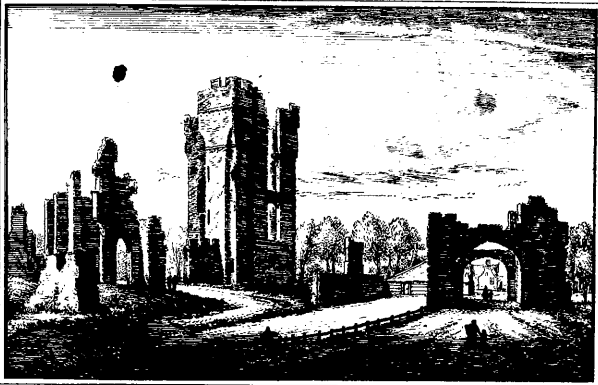
H E T

H U I S T E K L E E F,

In ZUID-KENNEMERLAND.

In het noorder gedeelte der ambagts heerlykheid *Akendam*, tegenwoordig benevens *Schoten*, *Haarlemmerliefde* (*), en *Hof-ambagt* aan *Haarlem* toebehorende, en omtrend twee honderd roeden van
ge-

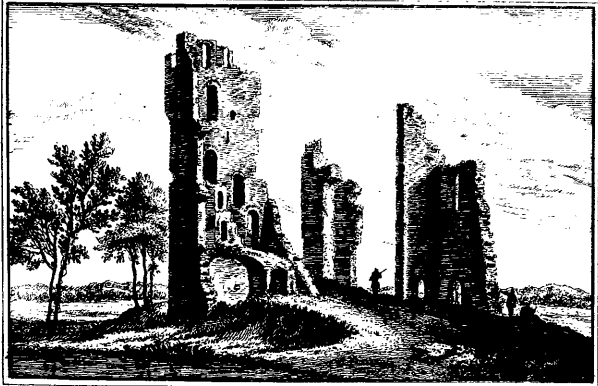
(*) Ook *Haarlemmerlede* genaamd.

A Rademaker fecit

Het HUIS te KLEEF by Haarlem

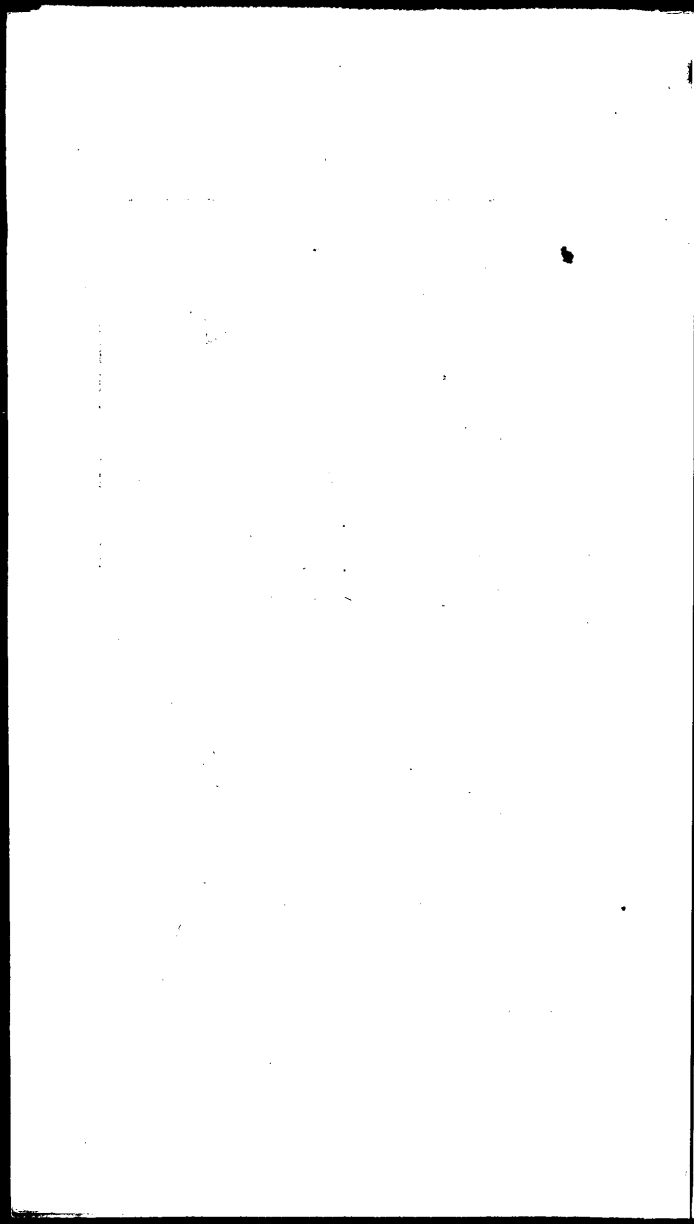
1600.

A Rademaker fecit

Het HUIS te KLEEF

1661

gemelde stad, vertoonde zich weleer het huis *te Kleef*, ter rechterzyde van de Klever laan, een' weg van het gewezen reguliers klooster, naar *Bloemendaal* strekkende. Het heeft met de drie genoemde ambagten te samen éénen Schout, Geheimschryver en bode, en deszelfs regeering bestaat uit drie Schepenen, welken door den Schout en Schepenen benoemd, en weleer door den Ambagtsheer in der tyd verkoren werden; met dit beding dat twee Schepenen uit *Zuid-* en de derde uit *Noord-Akendam* moest aangesteld worden. Van dit adelyk huis waren de overblyffelen in de jaren 1660 en 1661 zodanig, als de gra-veerder RADEMAKER ons dezelfen in de twee hier nevensgevoegde 53ste en 54ste platen heeft afgebeeld. In het eerste tafereel vindt men het grootst gedeelte van eenen vierkanten toren, welks puinen nog van zyne voormalige sterkte getuigen; alsmede verscheiden zware brokken van muuren, met eenige schuine bogen, en twee byzondere gebrokene voorpoorten; terwyl in de tweede plaat de deerlyke overblyffelen alleen nog zichtbaar zyn in een gering gedeelte van den genoemden toren, in een tweekantig en op zich zelf staand stuk van eenen muur, en eindelyk in twee scherpe en smalle brokken tusfchen de twee eerstgenoemde, en nog hedendaagsch overgeblevene puinen, alles staande op eenen thans eenzamen heuvel, door eene byna uitgedroogde gracht omringd. Jammer ondertusfchen is het dat dit flot nergens afgetekend is in zynen bloeienden welstand.

Men is het nog niet eens wegens de stichting van dit huis. Sommigen zyn van mening dat het deszelfs naam ontfangen heeft naar ALEID, dochter

ter van DIEDERIK, Grave van *Kleef*, huisvrouw van DIEDERIK den VII, Graaf van *Holland*; anderen, en hiermede stemmen onze geloofwaardigste en meeste geschiedschryvers overeen, beweren, dat het dus genoemd is naar MARGARETHA, dochter van ADOLF van *Kleef*, echtgenote, en daarna weduwe van Hertog ALBRECHT van *Beijeren*, Graaf van *Holland*, en wel omtrend het jaar 1392. Dit laatst gevoelen heeft ook wel de meeste waarfchynelykheid, zo gene volkome ne zekerheid. Hertog ALBRECHT overleed in het jaar 1404, in den ouderdom van zeven-en-zestig jaren. Gene kinderen hebbende by zyne tweede vrouw MARGARETHA van *Kleef*, wil men, dat hy voor zyn overlyden, ten genooge van haar, dit voortreffelyk huis heeft doen ftichten, waar zy zich meestal na zynen dood heeft opgehouden. Het adelyk geflacht der BREDERODE's is fints onheuchelyke tyden bezitter geweest van dit kasteel, als mede van het kasteel *Brederode* gelegen in den banne van *Velzen*, het welk wy op het einde van ons eerfte deel befchreven hebben.

DON FREDERIK, zoon van den Hertog van *Alva*, befloten hebbende om de ftad *Haarlem* te belegeren, deed in het jaar 1572 het huis te *Kleef* door cenige daartoe gefchikte krygsbenden in bezetting nemen, by welke gelegenheid de huisluiden verjaagd, de molens in den brand geftoken, en alles vernield werd, wat onder het bereik kwam van deze woeste menigte. Hy zelf huisvestte geduurende het beleg dier ftad op dit aloud kasteel, en nadat zyne benden het leger van den Prins van *Oranje*, onder den Heer van *Batenburg* tot ontzet der belegerden, van *Sasheim* over *Noordwykerhout* tot naby het *Haarlem*.

merhout genaderd, geflagen hadden op den 8 july van het jaar 1573, bragt hy onder anderen agt veroverde veldftukjes op dit huis, hetwelk na het overgaan van de ftad eerst tot eene gevangenis der kapiteinen en vaandragers der verwonnelingen misbruikt, en het zy uit haat tegens den Heer van *Brederode*, het zy uit vrees dat de vyand zyn voordeel met dit huis doen mogt, byaldien hy eenen aanval op *Haarlem* wilde ondernemen, weinig tyds daarna, door buskruid, ten dien einde daar onder gebragt, vernield werd, en in de lucht moest vliegen; terwyl niets dan eenige gefcheurde brokken van deszelfs torens en de overblyffelen van zware muuren, de gedenktekens van dit kasteel en deszelfs jammerlyke vernieling by den nakoeling bewaren. SAMUEL AMPZING gedenkt deze reukloosheid zeer beknopt in het byfchrift op de fraaije konstplaat, naar de fchone tekening van P. ZAAANREDAM, DOOR JAN VAN DE VELDE gefneden, aldus luidende:

*Dit is het huis te Kleef, zoo 't huiden word gevonden,
In ons beleg vernielt, in ons beleg gefchonden,
Daar Frederico lag, als hy de ftad befloot,
Daar Frederico lag, als hy de ftad bejchoor.*

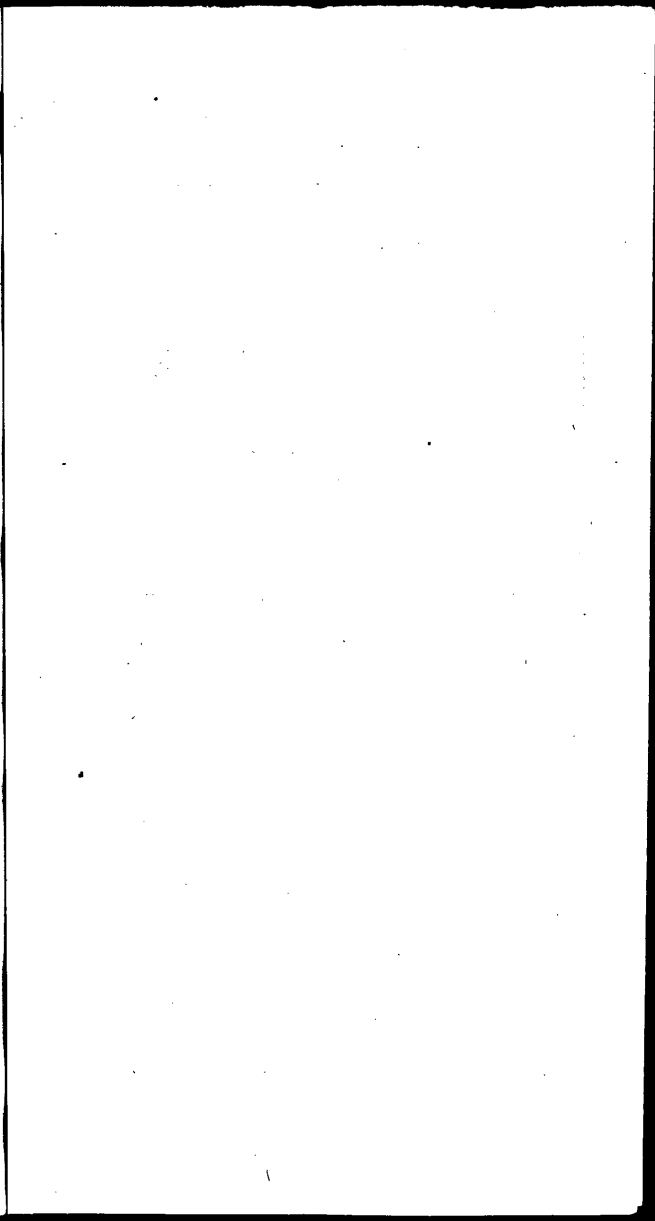
Breedvoeriger hieromtrent fchryft de dichter PIETER VLAMING, in het tweede boek van zyn *Hoogewaart*, bladzyde 59; waar hy van het huis zelf en deszelfs ongelukken het volgende zingt:

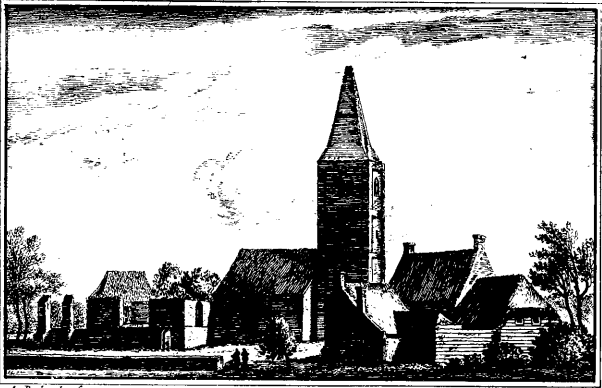
*Het Huis TE KLEEF, dat vlak voor ons gezien
Gelegen is, nood my om aan te fchouwen
Het ovrige van zyn aloud gefligt,
Zyn breeden Muur, als uit een rots gehouwen,*

Van Alv's zoon weleer ten val gebragt :
Toen Haarlem moest des Spanjaarts wrok bezuren,
Deet ook de brant en 's buskruits felle kragt
Verand'ren in een puinhoop deeze muuren.
Dus tast de doot alleen geen menschen aan,
Maar Sloten zelf en sterk bewalde Steden.
Daar Troje stont, groeit gras en welig graan,
En wordt het Land met ploegen doorgesneden.
Dit, dat een Hof der Ridd'ren is geweest,
Daar zang en spel klonk door de ruime zalen,
Daar BREDEROO, zoo ront, zoo bly van geest,
Den Adel van ons Holland plagt te onthalen,
Is nu niet meer dan een verwarde klomp
Van aarde, puin en afgevall' steenen,
Vertonende in die akelige romp
Geen teken zelf van 't geen het was voorheenen.

AMPZING beschryft ons in den lof der stad *Haarlem* zeer naauwkeurig de gelegenheid van hetzelfde, en den weg derwaards; by die gelegenheid gedenkt hy tevens aan het nieuw gebouw van den Heer VAN BREDERODE, aan dit zyn huis te *Kleef*, waarop hy somtyds uit vermaak zyn verblyf voor eenigen tyd gehouden, en in vervolg van tyd eenen rentmeester daarop geplaatst heeft, om zyne daaromstreeks gelegen goederen te bestieren. Aldus schryft hy op bladzide 89:

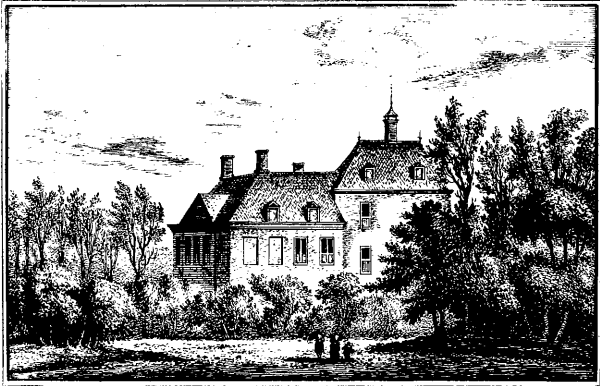
Komt langs den Kruis-weg ook dy zonderling vermaken,
En op een steenen-vloer tot Sieken toe geraken,
En door zeer harde kly een weinig voortgegaan,
Het Huis te Kleef bezien, en daar wat stille staan,
En zeggen in dyn hert: die droevige ruwynen
En steenen overhoop nog vry wat wonders schynen,
En tuigen 't oud sieraat, en laas! het groot verdriet,
Dat over Land en Liën het bloedig Oorlog giet.

A. Rademaker fecit

SPAERWOUDE

BERKENRODE

H E T D O R P

S P A A R W O U D E,

In ZUID-KENNEMERLAND,

Onder het *Bailluwfchap* van BLOIS.

Onder het bailuwfchap van *Blois*, aldus genaamd naar GUY VAN BLOIS, jonger broeder van Graaf JAN den *derden* van *Henegouwen* en *Holland*, behoren, behalven *Katswoude* in *Waterland* en de kleine ftad *Beverwyk*, alwaar de vierschaar gefpannen wordt, ook nog *Wyk op Zee*, *Wyk aan Duin*, *Westzanen*, *Krommenie*, *Zaan- of Zardam*, tot aan de grote fluis in *Noord-Kennemerland*, en het hiernevens afgebeelde dorp *Sparwoude* in *Noord-Kennemerland*, thands het onderwerp onzer befpiegeling. In de oude brieven der *Utrechtsche kerk* vinden wy het onder de benaming van *Spirne* en *Spirncrewalt*; en in een oud verdrag, door den naauwkeurigen Burgemeester ALTING, in zyn *Germania Inferior, part: II* bygebragt, draagt het den naam van *Spernewalt*, hetwelk overeen ftemt met den naam *Sparnewalt*; want men moet hier by aanmerken, dat in de oude brieven de *e* van de *i* en *a* menigmaal niet kan onderscheiden worden. Daarenboven wordt de *a* door verandering van uitspraak meermaals verdraaid in de *e*, gelyk ook de *e* in de letter *a*; gelyk men by voorbeeld *Wetering* fchryft voor *Watering*. Ook vindt men in gene handvesten

of graaflyke brieven ooit anders gefchreven als *Sparnewoude*; ook is het buiten tegenfpraak, dat *Spaarwoude* en *Sparendam* hunnen naam ontleend hebben van den vloed *Sparen*, in vroegere tyden *Sparne* geheten. HADRIANUS JUNIUS echter in zyn *Batavia*, cap. VII, wil, zonder eenige bondige bewysredenen, *Spirne* gelezen hebben, als had deze froom zynen naam ontfangen van de fpieren of rietwortelen, welken, volgens zyn voorgeven, in grote menigte langs dezelfs boorden en elders gevonden worden. *Spierinxmeer* en *Spicrixhorn*, beiden omtrend halfwegen *Haarlem* en *Amsterdam* gelegen, fchynen zyne ftelling eenige waarfchynelykheid te geven; wy moeten het gevoelen van dien fchryver in zyne waarde laten, hetwelk, hoewel zonder enig gegrond bewys zynde, niet onaardig gevonden is, en waartegen wy met grond niets kunnen inbrengen; wy zeggen met den dichter AMPZING:

*En of gy Spaerne zult, of Spierne moeten heten,
Wat hebben wy daarvan d'onzekren gront te weten?
Wy sparen dan die moeite om wyders voort te treên,
En houden met den naam van Sparen ons te vreên.*

Het dorp zo wel als de ban van *Sparewoude* heeft eenen lagen en moerasfigen grond, en is alom met menigvuldige binnenwateren, sloten en poelen doorsneden. Ten noorden van dit dorp legt de Yfroom en de Sparendammer dyk; ten oosten het hof-ambagt; ten zuiden de trekvaart en het Spierinxmeir, en ten westen de rivier *de Leye*, de veenpolder, de waart, het Sparenland, en het luchtig dorp *Sparendam*. *Sparewoude* beftaat hedendaagsch uit zeer weinige by elkander gebouwde huizen; de meesten leggen landwaards
in

in en langs den Sparendammer dyk verspreid. De opkomst en bloei van het dorp *Sparendam* is eene der grondigste redenen van het vervallen van *Sparewoude*, hetwelk in het jaar 1155 en daaromtrent zo groot, zo landryk en welvarend was, als *Sloten*, *Sloterdyk*, *Osdorp*, *de Geer*, *Houtryk* en *Polanen* toenmaals waren, zo dat deze plaatsen te dier tyd het onderhoud van den gehelen zeedyk ten hunnen lasten hadden, en uit dien hoofde ook dykpligtigen genocmd werden.

Dit dorp is zeer beroemd wegens zynen inboorling **KLAAS VAN KIETEN**, gemeenlyk *de Sparewouder reus* genaamd, van welken **AMPZING** het volgende zingt:

————— *Komt nemen dynen wyk*

*Naar 't oude Sparewou door 't veld of langs den dyk,
Daar Klaas de Reus ontfing zyn wezen, logt en adem,
En daar zyn lengte blykt, by 't teken van zyn vadem;
Een zeer vervaarlyk mensch, van wezen en gebaart,
En evenwel niet kwaat, niet straf, noch wreed van aart.*

Eene meer uitvoerige en meer naauwkeurige beschryving vinden wy van hem in de oude Hollandfche kronyk, *divis: XX, kap. XIV*, op het jaar 1300. **SCHREVELIUS** fchryft aldaar, het jaar 1268, het volgende van hem: „om-
„ trend dezen tyd was een man, geheten **KLAAS**
„ **VAN KIETEN**, geboren van kleine ouders, in
„ het dorp geheten *Spaarnewoude*, by *Haarlem*,
„ wiens stature ofte lighaam by andere menschen
„ niet en was te vergelyken; want onder zynen
„ uitgestrekten arm zoo ging wel die langfte man
„ door, die in 't land was, ende onder een schoen
„ van zyne voeten zo worden wel vier voeten
„ onder bedekt; die schoolkinderen,

„ gaande of komende van der schoole, zagen
 „ hem wel aan van agteren, maar van voren en
 „ durfden zy hem niet aanzien, ende nogthans
 „ zo was deeze KLAAS een zagtmoedig ende
 „ goedertieren man, ende en was niet fel en
 „ kwaat, dus waar 't zake geweest dat hy zo stout,
 „ kloek ende vroom waar geweest van herte en-
 „ de van moede, als hy groot ende sterk was
 „ van lighaam, hy zoude alleene die vyanden
 „ met zynen gezigte ende tegenwoordigheid
 „ hebben verjaagt.” Men ziet uit deze beschry-
 ving, welk eene ongelykende g. moedsgesteltenis
 VONDEL, in zyn beroemd treurspel *Gysbrecht
 van Amstel*. hem toevoegt, wanneer hy hem af-
 schildert als een der plonderaars en moorders van
 het klooster der Klarisfen, en nog van andere
 boosheden beschuldigd, welken alle zo ongerymd
 als valsch zyn.

Tot een verder bewys dezer beschryving kan
 nog dienen, dat de Heren DIRK VAN BREDE-
 RODE; FLORIS, Abt van *Egmond*; HENDRIK
 VAN WASSENAAR, Burggraaf van *Leiden*, en
 WILLEM, Heer van *Egmond*, na den dood van
 Graaf FLORIS den V naar *Engeland* overfchepen-
 de, om den zoon van den vermoorden Graaf
 JAN VAN HOLLAND herwaards over te bren-
 gen, dezen KLAAS VAN KIETEN, om zyne
 zeldzame grootheid, hebben mede genomen.

Behalven deze zeldzaamheid, staat *Spaarwoude*
 in de geschiedenisfen van ons vaderland met zeer
 veel luister te pronken, wegens het edel geslacht
 van SPARENWOUDE, hetwelk benoorden de
 dorpkerk een sterk kasteel gehad heeft, waar-
 van omtrent den jare 1628 nog eenige kelders
 en zware onderaardsche gewelven overgebleven
 waren. AMPZING getuigt dit onder anderen
 met

met de volgende versen, in het aanhangsel op zyne beschryving van *Haarlem* te vinden:

*Hier heeft weleer het slot van Sparewou gelegen,
Benoodden van de kerk, maar 't heeft zyn eint gekregen,
En is al meê vernielt, geregen aan het zwaart;
Al wat 'er nog van is zyn kelders onder de aardt.*

Omtrend de edelen van *Sparewoude*, welken hun huis te *Haarlem* in de Morinnefteeg gehad hebben, merken wy aan, dat GERARD VAN SPAREWOUDE ons voorkomt in eenen verzoenbrief, in den jare 1413, tusfchen deze GERARD VAN SPAREWOUDE EN GERARD VAN POELGEEST; welke verzoening bewerkt werd door tusfchenkomst van PHILIP EN DIDERIK VAN BLOOT, ter oorzake van den doodslag aan ALYT VAN POELGEEST gepleegd. AMPZING maakt gewag van WILLEM VAN SPARREWOUDE FLORISZ., welke zyn eigen zegel gebruikte; deze leefde in het jaar 1454; alsmede van JAN VAN SPARREWOUDE, klerk, welke in het jaar 1492 by den Heer SYMON VAN DER HORST, priester te *Haarlem*, woonde. Een ander, met name JOHAN VAN SPAREWOUDE, heeft, volgens de archiven der gebeneficeerden van *Holland*, in het jaar 1488, de heerlykheid van *Sparewoude* verbeterd. YSBRANT VAN SPARREWOUDE bezegelde in het jaar 1491 met zyn eigen zegel, als borg van WILLEM VAN ADRICHEM, eenen brief binnen *Leiderdorp*. Op de lyst der Edelen, welken ten tyde van Hertog KAREL VAN BOURGONDIE; deszelfs erfdochter MARIA, en den Aartshertog MAXIMILIAAN VAN OOSTENRYK; namentlyk de zodanigen, die fints de jaren 1477 tot 1500 toe bekend waren,

vindt men KLAAS VAN SPAARWOUDE mede opgetekend. WILLEM en YSBRANT VAN SPARENWOUDE waren beiden op het jaar 1497 leenmannen van de graaflykheid van *Holland*; en in later tyd, namentlyk in het jaar 1520, komt GERRIT VAN SPAARWOUDE, welke in het jaar 1548 deken van het *St. Joris* gilde te *Haarlem* was, als leenman voor. Nog vinden wy by AMPZING en SCHREVELIUS eenen anderen YSBRANT VAN SPAARWOUDE, op den 22 augusti van het jaar 1572, tot Schepen, en na het overgaan dier stad, op den 9 december 1573, tot Burgemeester gekoren; en eindelyk vinden wy op de geslachtlyst der Heren VAN AMSTEL VAN MYNDEN, eene JOZYNE VAN SPAARWOUDE, welke in het jaar 1600 overleed, als weduwe van den Heer WOUTER VAN MYNDEN, Heer van *Ruweel*, na den dood van zynen vader, KORNELIS hernoemd; ook nog eene MARIA, erfdochter van GERRIT VAN SPAARWOUDE, in het jaar 1615 te *Vianen* gehuwd, met JACOB VAN AMSTEL VAN MYNDEN, Heer van *Loenresloot*, waarby zy kinderen gewonnen heeft.

Dit dorp behoort aan de graaflykheid van *Holland*; de Schout en Secretaris aldaar zyn in één persoon vereenigd, welke ampten thans door den Heer GERRIT VERMOTEN waargenomen worden, als daartoe aangesteld zynde door de Heren Gecommitteerde raden van *Zuid-Holland*.

Spaarwoude, zo beroemd in de oude geschiedenissen, is niet minder beroemd geworden ten tyde van het beleg der stad *Haarlem* door de Spanjaarden. In de jaren 1572 en 1573, op den 6 december van het eerstgenoemde jaar, viel omtrend dit dorp eene hevige schermutseling voor, tusfchen eenige Spanjaarden en de bezetting van

Spa-

Sparendam, op den hogendyk; den volgenden dag zonden die van *Haarlem*, de grote aangelegenheid der Sparendammer schans volkomen kenende, drie honderd mannen voetvolk derwaards, onder het bevel van GERRIT VANDER LAAN en den kapitein MARTEN PRUIS, tot versterking der bezetting. Den 8 van die zelfde maand, trokken eenige burgers en soldaten, onder DIRK MATTHEUSZ, een' der zeven stads kapiteinen, met schoppen, graven, houweelen en andere werktuigen naar den hogendyk, om denzelven tuschen *Sparrewoude* en *Sparendam* doortesteken, en dus, door het land aan die zyde van de stad onder water te zetten, de aannadering van den vyand te verhinderen; deze aanflag gelukte ten deele; reeds was 'er een groot stuks dyks doorgegraven, aler de vyand zulks gewaar werd; doch toen bemerkte de Spanjaard het voornemen der belegerden, die dan hollend kwamen toeschieten om het oogmerk der Haarlemmers te verydelen, hetwelk hun gelukte, doordien het opgedolven gat nog niet diep en wyd genoeg zynde, dien zelfden dag nog door den vyand weder gestopt werd. Het Sparrewouder veer, naderhand Peninx veer genaamd, waar de Spanjaarden den 18 en 21 february 1573 hunne Amsterdamsche galeijen en schepen vruchteloos poogden door te brengen, om meester te worden van het Haarlemmer meir, en dus aan de stad allen toevoer te water aftefnijden; ook de voortreffelyke Sparwouder poort te *Haarlem*, bewaren van dit dorp de levendigste nagedachtenis. De hoge kerktoren van dit dorp levert een trotsch denkbeeld op van zynen voormaligen welvaart, terwyl het, van nader by bezichtigd wordende, terstond zynen vervallen staat duidelyk doet bly-

ken, waarvan de opkomst en welvaart van *Sparen-
rendam*, maar wel voornamentlyk de onlusten en
Spaansche oorlogen, wegens den vervloekten ge-
loofsdwang gevoerd, de oorzaken zyn.

De Spanjaarden den 26 july 1572 met hun
leger van voor *Haarlem* opbrekende, voerden
niet alleen eenen groten roof en buit van de on-
gelukkige landzaten mede, maar zelfs verbrand-
den deze reuklozen de dorpen, die hun reeds brand-
schatting betaald hadden, niets verschonende,
van *Albrechtsberg* of *Bloemendaal* af tot aan *Spa-
renwoude* toe. De kerk te *Sparenwoude* verbrand-
de tot op een klein gedeelte, hetwelk met eenig
riet overdekt was; de kerktoren bleef onbescha-
digd; doch de rampen en het gebrek aan geld in
den jare 1577 in ons vaderland merkelyk toege-
nomen zynde, dwongen den admiraal der Staten
den Heer van *Warmond* JOHAN VAN DUIVEN-
VOORDE, om beide de klokken uit dezen toren
te doen halen om dezelve, benevens meer an-
deren, tot geschut te doen vergieten, onder
belofte nogthans van dezelve te zullen weder le-
veren, of de zuivere waarde daarvoor te betalen.
Doch deze belofte is niet naargekomen, gelyk
zulks blykt uit een request door de ingezetenen
van *Sparenwoude*, den Staten van *Holland* en
Westfriesland in het jaar 1613 aangeboden, waarin
zy verzoeken, ter weder aankoping der twee
klokken, eene belasting van agt stuivers te mogen
leggen op iedere ton biers, welke door de tap-
pers by hun zoude worden gesleten; dit verzoek
is hen den 13 maart van het gemelden jaar, ge-
duurende zeven achtereenvolgende jaren, toe-
gestaan, onder voorwaarde, van de penningen
uit deze belasting ingezameld, tot geen ander
einde te gebruiken. Dit oëtrooi werd in den
ja-

jare 1621 voor nog zes, en den 24 juny van het jaar 1627 andermaal nog voor zeven achtereenvolgende jaren vernieuwd, doordien den Staten gebleken was, dat de voorschrevene heffing niet alleen nog minder dan negen gulden jaarlyksch opgebracht had, maar dat anderdeels de verzoekers deze weinige penningen tot andere benodigdens ter verbetering van het dorp hadden moeten aanwenden, en wel inzonderheid ter herstelling hunner kerk, alsmede tot het leggen van eenen geheel nieuwen vloer, nieuwe banken en tot ander noodzakelyk onderhoud en verbetering van het geheel gebouw, welks slechten toestand uit de nevensgaande prentverbeelding, in het jaar 1700 getekend, duidelyk te bemerken is, daar het achterst gedeelte der vorige kerk en het choor geheel ingestort legt, en het voorst en kleinst gedeelte der kerk hedendaagsch alleen bekwaam gemaakt is voor de beëffening van den godsdienst.

Toen de Roomsche godsdienst in deze landen de heerschende was, stond de parochie-kerk van dit dorp onder de bescherming van *St. Geertruida*, en de pastory ter begeving aan de Graven van *Holland*, onder goedkeuring van den Domproobst van *Utrecht*; doch de kerk bragt, wegens de geduurige onkosten en ongelukken aan den dyk, zeer weinig op. Na de hervorming zyn *Sparenwou* en *Sparendam* in het kerkelyke vereenigd, en hebben tot hunnen eersten predikant bekomen ARENT ARENTZ van *Utgeest*, beroepen in het jaar 1589.

Tegenswoordig behoren tot de gemeente van *Sparenwou*, behalven de protestantsche ingezetenen aldaar, ook nog die van *Hofambagt*, *Houtryk* en *Polanen*; allen gehuchten en ambagten onder

der en langs den Sparendammer-dyk gelegen, ingevolge de eígen woorden van hunne smeek-schriften, zo van het jaar 1613 als 1627, waarin zy verzoeken om betaling te mogen hebben van de twee hun afgeleende en hier voorgemelde klokken. In het eerst verzoekschrift brengen zy tot eene dringende bewys-rede by: *dat zy luiden mids de distantie der voorz: ingezetenen woonplaatzen hun niet wel konden behelpen zonder klokke; en in het tweede, dat zy luiden nochtans de voornoemde klokken grotelicks van doen hadden, principalick omme de gemeente, die wyt en syt ghescten waren, totte Predicatie te convoceren.* De Roomschegezinden, alhier veel in getal, hebben in dit dorp ecne statie.

H E T H U I S

T E

B E R K E N R O D E,

In ZUID-KENNEMERLAND.

Berkenrode, of ook wel *Berkenro* in andere oude papieren gespeld, wordt in onze 56te konst-plaat in die gedaante afgebeeld, gelyk het hendaagsch gezien wordt. Het legt tusfchen den Hercn- of groten Heemfeder weg en de Leidfche trekvaart, hebbende van voren eene hoge en brede laan, welke tot het huis leidt.

Het

Het woord *berkenrode* is afkomstig van *berken*, eene bekende foort van bomen, hieromstreeks zeer veel groeiënde, en uit *rode*, een oud duitsch woord, betekenende iets hetwelk laag is. Wanneer men nu *Berkenrode* laag genoemd heeft, wilde men daar mede te kennen geven, dat het land was, waarvan men de hoge duinen had weggekruid en vlak gemaakt, zo dat het in den eigentlyken zin, in vergelyking der heuvels, gezegd kan worden laag te leggen, gelyk zulks ook in den leenbrief opgetekend staat; en de ware betekenis van *Berkenrode* is dus een laag veld vol berkenbomen; dus betekent *Roderhemmucke* of *Roderhemmerke*, nu *Rodervolde* genoemd (een dorp in het landschap *Drenthe*, vier mylen van *Groningen* gelegen) *lage weiden*; en *Rode*, een ander dorp, mede aldaar gelegen, betekent eene laagte.

By latere schryvers vindt men somtyds *Berkenroede* geschreven; deze is eene geheel andere betekenis, gelyk wy zulks in het eerste deel, by de beschouwing van *Brederode* hebben aangewezen. Maar in de oudste geschiedenissen, en wat nog meer afdoet, zelfs in den leenbrief van Graaf *FLORIS* den *V*, in het jaar 1284 gegeven, staat uitdrukkelijk: „ *Wy Florens, Grave van Hollant,*
 „ *maken cont alle dien ghenen, die desen brief sien*
 „ *selen ofte horen, dat wy Janne van Haarlem voo-*
 „ *ren Aleyden Sone, onsen Knape, gegeven hebben*
 „ *den Campe, die Willem Terniac bedolven hadde,*
 „ *die leghet by den Gasthuysen, dat the Haerlem in*
 „ *den Hout staat, dat die Berkenrode heyt, alsoe*
 „ *verre alse dat gast lyde thun gaet, ende haer sloet*
 „ *te Haerlem in den Houte waert, ende alsoe verre*
 „ *als die Willem Terniac ende alsoe brech ghedolven*
 „ *had-*

„ hadde tote Nordikelhoutwaer, in dier manieren
 „ dat die Jan dien Campe ghebruke ende besighe vri-
 „ ghelike ende erflike. In orconde van desen so wil-
 „ len dat hem niment en hindere in desen voorgeseghe-
 „ den Campe, die dat dade dede utlike tegens ons.
 „ Desen brief was ghegeven in die jare ons Heeren
 „ duysent tue hondert ende vur en tachtigh, in Sente
 „ Niclais avo:t.”

De gemelde kamp, thans de Heerlykheid van *Berkenrode*, legt in den omtrek van den banne van *Hecmstede*. JAN VAN HEEMSTEDÉ, ZOON van den Heer GERIT van dien naam, deed afftand van deze ambagtsheerlykheid op den 18 augustus van het jaar 1466; alstoen werd zy aan het stamhuis van *Haarlem-Berkenrode* verheeld, (wiens geslachtlyst wy hier onder zullen laten volgen,) mitsgaders de twee delen van de tienden en zwanendriften binnen de bepaling, strekkende van de gasthuislaan tot Jan Lotslaan toe, achter aan de vaart en voor aan de Heinsloot; verder aan den Heren weg, strekkende oostwaards drie roeden in de wildernis. De bezitter dezer heerlykheid stelt jaarlyksch drie Schepenen aan, en benoemt eenen persoon tot de bediening van het Schouts- en Secretaris-ampt voor deszelfs geheel leven; alles uit hoofde van het voorrecht door WILLEM den *tweeden* van dien naam, Graaf van *Holland*, aan het huis en de heerlykheid van *Berkenrode* geschonken, hetwelk SAMUEL AMPZING, in zyne beschryving van *Haarlem*, op bladz. 89 in dezer voege aanhaalt:

Ook kond gy Spieglenburg, gedoken in de Boomen,
 Digt by den Aerdenhout, door onzen Hout bekomen,
 Of door het groene Veld voor by den waterkant,
 Of wilt gy door het Graan, door Duin en door het Zand, En

En houd gy dan de Vaart; laat Berkenro niet leggen:

Met name moet ik hier van dit Kasteel wat zeggen,

Met name van dit Slot, dat onze edle Stam

Van Haarlem tot een Leen van onzen Graaf bekwaam:

Dies heeft sy dan dit Leen en deesen naem beseten,

En werd so Berkenro gemeynelyk geheten:

Ja so ook, dat de naem van dit vermaert geslacht,

Door deezzen tweden naem schier was te niet gebragt,

Laat Berkenro dan vry by dit geslacht beklyven,

Maar laat de waerde naem van Haarlem eeuwig blyven.

'T is Haarlem. Berkenro: het een is dan het bloed,

Het and're van dit leen en van dit Graven goed.

Mag hier nu ook van my dit regt wel zyn verswegen,

Dat deese Heerlykheid van Willem heeft verkregen,

Den tweeden van dien naam! ik meyn het Halsgerigt

In deese Heerlykheid en op dit Slot gestigt.

So is dan dit Geslagt nu ellef honderd Jaaren

(En watter voor dien tyd veel ligt meêr eeuwen waren)

So langen tyd in agt; so langen tyd in eer.

Voorwaar! 't gebeur niet veel, 't gebeur al selden meêr.

Nergens vinden wy den stichter van dit adelyk huis noch den tyd van deszelfs opbouw afgetekend. Sommige schryvers vertonen ons in prent de overblyffelen van hetzelfde, nadat het in het jaar 1573 door de Spanjaarden verwoest werd. Zo veel echter weet men, dat in vroegere jaren, toen de Roomsche Godsdienst alhier de heerfchende was, eene kapel in deze heerlykheid gestaan heeft, welke aan de heilige *Agatha* was toegewyd, en door eenen eigen pastoor bediend werd; op den 24 january des jaars 1682, is de pastoor KORNELIS LAMBERTZ VAN DUINEN, Baccalarius in de Godgeleerdheid, op dit kasteel overleden, nadat de roomschgezinden, korten tyd

tyd te voren, in deze heerlykheid eene kerk, benevens een huis voor den pastoor gesticht hadden.

Voor het beleg der stad *Haarlem*, in het jaar 1572, stond dit kasteel nog in zyn volkomen eersten welstand; pronkte in het midden met eenen agtkanten toren en een diergelyk koepeltorentje boven den ingang; het overig gedeelte bestond uit vier onderscheiden stukken van ongelijke hoogte, welken allen door de Spanjaarden, gedurende het beleg van die stad, in het jaar 1573 deerlyk geschonden en voor het grootst gedeelte gewelddadig nedergeworpen zyn; waaraan de meergemelde Heer AMPZING herdenkt, wanneer hy zegt:

*Foey Spanjaard, dat gy ook dit Huys hebt neêrgefmeten,
(Hoe kan men al zyn quaed en tyranny vergeten?)*

*Maar denkt (ó edle flam) gy waertet niet alleen:
Gy had dit ongeval met uwe stad gemeen.*

Grootfcher en prachtiger ondertusfchen ver-
toont zich het slot hedendaagsch, met zynen Ita-
liaanschen voorgevel en zyde muuren; de weder-
zydsche hoeken of uiteindens van den achterge-
vel zyn op de oude muuren gemetzeld, in de
gedaante van vierkante torens, welker hoogste
met een gemeen, ter wederzyden aflopend huis-
dak, en de kleinste met een vierkant en spits
opftygend wolvendak gedekt is; rondsom het
gebouw legt eene brede en zindelyk onderhouden
diepe watergragt. Dit alles is te zien in eene
grote en uitvoerige kaart, door wylen den Ridder
Baronnet BENJAMIN POULJE, bezitter dezer
heerlykheid, vervaardigd; in dezelve ziet men
met een opslag van het oog het prachtig huis;
de onderhorige landeryen van hetzelve; deszelfs
hø.

hoven; bloemperken; lenen; hagen; de met de Leidſche trekvaart gemeenſchap hebbende vyvers; de Baſſecour met hare ſtallingen; het koetshuis; voljeres; oranjehuizen, en de verdere aangeho- rige gebouwen en plantagiën.

Geduurende den nacht tuſſchen den 4 en 5 mey van het jaar 1747, toen men byna algemeen *Hofſanne* riep, wegens de verheffing van den Prins van *Oranje* tot erfelyk Stadhouder dezer pro- vintiën, en, voornamentlyk in *Amſterdam*, deswegens de prachtigſte illuminatiën aanſtelde, gaf de Heer van *Berkenröde* ook blyken van zyne vreugde, door dit adelyk huis op eene prachti- ge wyze te verlichten. Doch deze tekenen van blydſchap werden helaas! duur betaald; want weinig tyds na het uitdoen der lampions, ont- ſtond 'er een hevige brand in een der vertrekken, waardoor, by gebrek van eene ſpoedige hulp der nagebuuren, het gehele huis in de aſche gelegd werd. Sommigen echter beweeren, dat niet onmiddelyk de verlichting de oorzaak van dit ongeluk was, maar veeleer de zorgloosheid of een onvoorzien toeval met eene huiskaars. Het ſlot is na dien tyd wederom met dezelfde pracht herbouwd.

JACOB VAN OUDENHOVE, in zyne XXIV^{te} bedenking over eenige oudheden der ſtad *Haarlem*, is van gevoelen, dat de voorge- melde kamp lands geensints *Berkenröde* genoemd geweest zy; maar veeleer dat gedeelte van den hout, waarin dit land by het gaſthuis gelegen was; hy zegt, dat men den giftbrief geweldaan- doet, wanneer men het leen van *Berkenröde* daar- uit zou willen afleiden; doordien in die giftbrief de genoemde kamp tot een vry en erfelyk ge- bruik weg geſchonken werd, zonder het aller-
: II. DEEL. C minſt

minst bezwaar. Wanneer, dus redekavelt hy, hoewel zonder een éénig bewys voor zyne stelling bytebrengen; wanneer deze kamp *Berkenrode* ware, moest *Berkenrode*, door het uitleggen van de stad, met het gasthuis zich reeds tot in de stad uitstrekken, daar het tegendeel echter nog heden blykt. *Deze kamp* (dus schryft hy) *heeft* aparentelyk *gelegen in dat deel van den hout, daar de weg lag naar Berkenrode, en dat kan wel de rede wezen, waarom dat deel van het Hout den naam van Berkenrode gekregen heeft. Deze Gasthuisstraat heeft* apparentelyk *gelegen en gelopen neffens het oude gasthuis en den tuin van de gastluiden, en lag daar by de kamp, daar deze giftbrief van meldt.* In hoe verre deze gevoelens de proef kunnen doorstaan, zullen wy hier kortelyk laten volgen. Dat de uitgiften van den voornoemden kamp, door Graaf FLORIS gedaan, eene beleening zyn zou, kan ik, wel is waar, uit den brief zelven niet bewyzen, gelyk uit meer andere leenbrieven der eerste Graven niet optemaken is; maar het zal zeer duidelyk blyken, wanneer men zich herinnert, het geen wy hier even te voren hebben bygebragt, te weten, dat JAN VAN HEEMSTEDÉ in het jaar 1466 afftand deed over de ambagtshceerlykheid van *Berkenrode*, ten behoeve van de edelen van *Haarlem-Berkenrode*, en dat dezelve alstoen aan de laatstgenoemde stam beleend werd; hiertegen brengt OUDENHOVEN in, dat die kamp lands geen *Berkenrode* genaamd was, maar wel dat gedeelte van den hout, daar (*apparentelyk* zegt hy) de weg naar *Berkenrode* lag; en dit zou, volgens zyn voorgeven, de rede kunnen zyn, waarom dat gedeelte den naam van *Berkenrode* ontfangen heeft. Doch de waarschynelykheid, welke in deze vooronderstelling gelegen

gen is, beken ik niet te kunnen doorgronden, doordien niet een éenig schryver, niet een éenige leenbrief of handvest ergens den naam van *Berkenrode* noemt, dan eerst op het jaar 1284, wanneer deze kamp lands aan JAN VAN HAARLEM geschonken werd; ook, om dat geen ander *Berkenrode* als juist deze kamp, of gelyk OUDENHOVEN wil, dat gedeelte van den Hout waarin dezelve gelegen is, vermeld wordt in het opgenoemde jaar; men vindt immers in dit jaar geen gewag gemaakt van een tweede, een ouder *Berkenrode*, waarnaar het eerstgemelde *Berkenrode* zou moeten genoemd zyn; dit heeft des te minder schyn, om dat JAN VAN HAARLEM, volgens de oude geslachtlysten en kronyken, eerst na het jaar 1284, en dus niet vóór dat hy met meergemelde kamp lands begiftigd was, den naam van *Berkenrode* met zyne nakomelingen heeft aangenomen; voegt daarby, dat byaldien hy of zyne nakomelingen *Berkenrode*, ter plaatze daar het nu legd, afgestaan had, eene diergelyke aanmerkelyke verplaatsing of inkoop van den nieuwen grond de vereischte graaflyke toestemming zou moeten gehad hebben; waardoor dan volgen moest, dat men by den een of anderen schryver daarvan buiten twyffel wel eenig gewag zou gemaakt vinden. In den eersten opslag echter schynt de grote zwaarigheid hierin te leggen, dat deze kamp lands in den giftbrief gezegd word te leggen *by den gasthuize, dat te Haarlem in den Hout staat, dat de Berkenrode hiet*. OUDENHOVEN wil, dat dit gasthuis het oude gasthuis van *Haarlem* moet geweest zyn, hetwelk buiten de stad op de osfenmarkt, volgens zyn zeggen, gestaan heeft, op die plaats, waar de kerk van den heiligen *Gangolfs* geweest is. Zyn bewys berust op het Mirakel-

boek van dien heiligen, hetwelk in het *St. Elisabeths* gasthuis te *Haarlem*, volgens het getuignis van AMPZING, bewaard wordt, alwaar geschreven staat, dat *St. Gangolf*, in het jaar 1460, in eene openbaring tot eene kranke vrouw binnen *Utrecht*, zoude gezegd hebben: *staat op ende verzoekt* (bezoekt) *my te Haarlem in het oude gasthuis, aldaar ben ik*; en verder, als gemelde vrouw vrieg: *lieve vriend, wie zyt gy, en hoe zoude ik opstaan? ik sterve van pyn, daar ik leg.* Zou de heilige hebben geantwoord: *ik ben Gangolf, ende ben in 't oude gasthuis te Haarlem.* Myns bedunkens dwaalt OUDENHOVEN hier zeer verre van het spoor, wanneer hy daaruit wil bewyzen, dat het gasthuis, in het Mirakelboek het oude bygenaamd, op de osfenmarkt van *St. Gangolfs* kerk gestaan heeft. Nergens in de stads archiven, of geestelyke stichtingsbrieven, noch by iemand der beschryvers der stad *Haarlem* zal men eenig gewag gemaakt vinden, van dat gasthuis by de kerk van *St. Gangolfs*; ook kan ik niet zien dat uit de gezegdens van gemelden heiligen, dat hy te *Haarlem* in het oude gasthuis was, een gevolg te trekken is, dat hetzelfde aan gemelde kerk gelegen heeft; of *St. Gangolf*, welke, volgens het Mirakelboek, zich nu op de eene, dan op de andere plaats vertoond heeft, moest te *Haarlem* niet buiten zyne kerk hebben willen verschynen, en dit is immers in genen deele te denken. Maar, zou men kunnen tegenwerpen, in den giftbrief wordt echter gelezen, dat de weggeschonken kamp lands gelegen was te *Haarlem* in den Hout, by den gasthuize, en zulks was reeds in het jaar 1284. Niet een eenig gasthuis binnen *Haarlem* ondertusfchen kan by de oudheid van eene diergelyke stichting halen, als mogelyk het eerste

St.

St. Elisabeths gasthuis, welkers stichting door deszelfs hoge oudheid ten eenemaal onbekend is; reeds komt ons zulks voor in de stads brieven van het jaar 1348; menigwerf wordt dit ook het oude gasthuis genaamd, om het te onderscheiden van het nieuw en veel prachtiger gebouw in de houtstraat, hetwelk in het jaar 1456 tot een gasthuis van *St. Elisabeth* vervaardigd werd met eene kerk daarnevens, welke tot aan de naaste brug toe liep, en achter in de koningsstraat, schuins over *St. Gangolfs*-kerk op de oude gracht uitkwam. Dit gasthuis van *St. Elisabeth* komt ons zelfs voor onder den naam van het oude gasthuis, in zekere oude kaart by s. AMPZING, op bladzide 165 geplaatst, en in het jaar 1578 getekend en gesneden door THOMAS THOMASSEN EN JOANNES VAN DEUTEKOM; zo dat men genoegzaam zien kan, welk een gasthuis in het meergemeld Mirakelboek van *St. Gangolf* door het oude gasthuis verstaan, en het welk nog nader onderscheiden wordt van het gasthuis buiten de stad, mede in het Mirakelboek aangehaald. Dit boek maakt gewag van een wonderwerk, hetwelk *St. Gangolf*, in het jaar 1466, aan eene zieke koe van zekeren DIRK FLORYS, wonende in het gasthuis *buiten* de stad, zou gedaan hebben. Nadien nu in dat boek reeds van een gasthuis *binnen Haarlem* gewaagd wordt, op het jaar 1460 en ook in het jaar 1477, blykt daaruit duidelyk, dat zulks niet kon geschied zyn, wanneer beide die gasthuizen een en hetzelfde gebouw geweest waren. Tot een nader bewys dat by *Berkenrode* een gasthuis moet gestaan hebben, voegen men hier by, dat zekere laan, strekkende van

de bepaling van *Berkenrode* af tot aan *Jan Lotslaan* toe, nog hedendaagsch de gasthuislaan genoemd wordt. Dus blyft 'er alleen nog over om te onderzoeken, waar dan het gasthuis, in den graaflyken brief vermeld, in den Hout moet gestaan hebben. OUDENHOVEN schryft; in dat gedeelte, hetwelk de *Berkenrode* genaamd wordt. Maar waar lag dat gedeelte van den Hout? ik meen, daar ter plaatse, waar nog heden de heerlijkheid van *Berkenrode* gevonden wordt, en dat niet alleen om de voorgaande, maar ook om de navolgende redenen: vooreerst, om dat het Haarlemmer hout weleer, gelyk OUDENHOVEN zulks zelf optekent, zich uitgestrekt heeft tot aan de duinen welken in de banne van *Heemskerk*, zo wel als *Berkenrode*, gelegen hebben, en aldaar zo wel het genoemde gasthuis gelegen heeft als de kapelle, aan *St. Agatha* toegewyd. Ten tweeden, byaldien *Berkenrode* onder de stad had gelegen, men moge de meergemelde kamp lands nu daardoor verstaan, of dat gedeelte van den Hout, waarin dezelve by het onbekend gasthuis gelegen was, moest het by de uitlegging van *Haarlem* noodzakelyk binnen de stad getrokken zyn, en buiten twyffel zou men, of van deze heerlijkheid, of van het gasthuis, ten minsten cenig gewag in de archiven dier stad gemaakt vinden; ook is het in genen dele te denken, dat de oudste edelen van *Kennemerland* door dat geval hunnen alom bekenden geslachtsnaam *Haarlem* zouden verlaten hebben, om dien van *Berkenrode* aantnemen, byaldien deze heerlijkheid een gedeelte van den Hout geweest ware, aan de stad toebehorende, en waaraan zy gevolglyk niet het geringst eigendom zouden gehad hebben. Voegt hier ten derden nog by, dat de graaflyke brief, ingevalle het

het gevoelen van OUDENHOVEN doorging, by de beschryving van deze kamp lands niet gezegd zou hebben, dat dezelve bedolven of gedolven, dat is te zeggen, van duin of hoog land tot bekwaam laag weide- of zaailand afgegraven was *tot de Nort-dikelhout-waert, alzoo verre dat Gastlyde thun gaet en haer floet in den houtewaert*, daar het Haarlemmerhout zo wel voor dezen als nog heden, ten zuiden der stad en ten noorden der heerlijkheid *Berkenrode* gelegen is.

De Heren, welken na de gifte van Graaf FLO-
RIS V, in den jare 1284, den naam van BER-
KENRODE gevoerd, of deze heerlijkheid tot op
heden bezeten hebben, zullen wy, zo kort ons
mogelyk is, hieronder laten volgen.

I.) JAN VAN HAARLEM VAN BERKEN-
RODE, schildknaap; gesproten uit het edel en
beroemd geslacht van HAARLEM. Volgens het
getuignis van JUNIUS EN VAN LEEUWEN,
staat dit geslacht onder het alleroudst geplaatst;
hoewel de rechte geslachtslyst van hetzelfde niet
eerder dan in het jaar 1124, en niet later dan tot
het jaar 1489 kan opgespoord worden. Deze
eerste Heer werd met voorgemelde kamp lands,
Berkenrode genaamd, gelyk wy gezegd hebben,
in het jaar 1284 beschonken; nam, benevens
zyne afstammelingen, den naam van BERKEN-
RODE aan, en ontving vervolgens ten wapen
eene klimmenden bonten leeuw, van zilver en
zwart op een rood veld. De kerkleeraar S. AMP-
ZING, het wapenschild der edelen van *Haarlem*
beschreven hebbende, zynde een zilver kruis
op een rood veld, in iedere hoek met vier
zilvere meerlen, zonder bek of poten bezet,
laat daarop volgen:

Het Schild van *Berkenro* mag meê niet zyn vergeten,
 Dat dit geslacht van ouds heeft met den naam bezeten;
Een bonte leeuw van zwart en zilver, root van grond;
Zyn kroon, zyn klauwen goud, en tong ook uit den mont.

Hy overleed in het jaar 1305, nalatende:

2.) ARENT VAN HAARLEM VAN BERKENRODE, welke, volgens AMPZING, van wegen zynen grootvader van moeders zyde, uit het geslacht van VAN TEILINGEN gesproten was, en aftammende van DIRK NAGEL, een broeders zoon van den Heer SIMON, oudsten Heer van *Teilingen*. Men vindt in het jaar 1334 van hem gewag gemaakt, nalatende by zyn overlyden, in het jaar 1357

3.) JAN VAN BERKENRODE, welke gehuwd was met EMSE PARIDAEMS, GERRITS dochter, en, in het jaar 1380 stervende, naliet:

4.) GERRIT VAN BERKENRODE, welke in het jaar 1420 overleed, en naliet:

5.) JOHAN VAN BERKENRODE, in het jaar 1463 overlydende, na by zyne echtgenote, vrouwe MARGRETHA VAN NOORDWYK, dochter van den Heer GYSBRECHT, te hebben gewonnen:

I. GERRIT VAN BERKENRODE, welke zynen vader opvolgde; en

II. EVA VAN BERKENRODE, gehuwd met JAN VAN SCHAGEN, Ridder, zoon van WILLEM VAN SCHAGEN, bastaard van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN by ALYT VAN HODENPYL. By dezen haren echtgenoot won zy twee zonen en eene dochter.

6.) GERRIT VAN BERKENRODE, zoon van den Heer JOHAN van dien naam, deed twee hu-

huwelyken. Het eerst met AAFJE UITENBROEK, waaruit geboren werd:

- I. GERRIT VAN BERKENRODE, welke hem opvolgde.
- II. KORNELIS VAN BERKENRODE, kinderloos overleden. Het was op den 6 augustus van het jaar 1494, dat voor hem en voor MEINART VAN HEUSSEN, als Schepenen der stad *Haarlem*, een verbondschrift gemaakt werd, waarby de prior, onder prior en procurator, het gehele convent van het nieuwe klooster van de orde der Augustynen in de *St. Jacobs* kerk binnen *Haarlem* bekennen, dat de dekens, vinders en gemeene gildebroeders en gildezusters van het *St. Jacobs* gild, hem de voorschrevene *St. Jacobs* kerk, benevens twee huizen en drie kamers benevens hunne erven daaraan, gegund hebben, om aldaar een nieuw klooster van de order der Augustynen te mogen stichten.

Staande het eerste huwelyk van onzen zesden Heer, droeg de Heer ALBRECHT VAN ASSENDELFT de ambagtsheerlykheid en buurschap van *Vlieland*, in het jaar 1470, aan hem over. Zyne echtgenote AAFJE UITENBROEK overleden zynde, huwde hy ten twedenmale met ELISABETH VAN ASSENDELFT, dochter van vrouwe IDA VAN ZWETEN, en van den Heer BARTHOUT VAN ASSENDELFT, Ridder, Heer van *Veenhuizen*, enz. Onder de drie- en dertig aanzienlykste personen van *Haarlem*, welke Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, in het jaar 1402, aangesteld, en welken zyn ZON WILLEM VAN BEIJEREN, Graaf van *Oostervant*, op

den 4 maart van het gemelde jaar tot vroedschappen dier stad bevestigd heeft, komt ons mede voor Jonker GERRIT VAN BERKENRODE. Hy overleed in het jaar 1487.

7.) GERRIT VAN BERKENRODE, was de eerstemaal gehuwd met KATHARINA VAN ALKMAAR, en daarna met KATHARINA VAN NAALDWYK, weduwe van JACOB SUIS, de derde zoon van PIETER SUIS, Ambachtsheer van *Gryzenoort*, en van JOHANNA VAN DER BURG, erfdochter van het huis *ter Burg*, by *Ryswyk*. Hy, sints eenen geruimen tyd de verheffing van de ambachtshcerlykheid van de buurschap van *Vlieland* verzuimd hebbende, maakte ter vermyding van procesfen een verding met de graaflykheid, dat hy die heerlykheid voortaan tot een rechtleen zou behouden; gelyk dan het verly ook daarop volgde. Hy overleed in het jaar 1497; uit zyn eerste huwelyk nalatende:

8.) GERRIT VAN BERKENRODE, welke in het jaar 1534 overleed, hebbende by zyne echtgenote, ADRIANA VAN DER GOUDE, gewonnen:

- I. HENDRIK VAN BERKENRODE, welke zynen vader opvolgde.
- II. CATHARINA VAN BERKENRODE, in huwelyk hebbende ALBRECHT VAN TRESLONG, Heer van *Veenhuizen*, welke in het jaar 1555, twee jaren na haar, overleed; nalatende eene erfdochter, ADRIANA VAN TRESLONG genaamd, vrouwe van *Veenhuizen*; deze kreeg ten echtgenoot LANCELOT, bastaard van *Brederode*, welke in het jaar

jaar 1573 te *Schoten*, by *Haarlem*, door de Spanjaarden onthalt werd.

- III. HAASJE VAN BERKENRODE, huwde met KAREL VAN DRENKWAART, Bailluw van *Petten*, tweden zoon van den Heer BOUDEWYN, Bailluw en rentmeester van het land van *Voorne*, en van MARGARETHA VAN KLYBURG. Zy overleed kinderloos in het jaar 1541.

9.) HENDRIK VAN BERKENRODE, Zoon van GERRIT VAN BERKENRODE en ADRIANA VAN DER GOUDE; hy stierf in het jaar 1546, nalatende by zyne echtgenote, vrouwe ERKENRAAT VAN BEKESTEIN, eenige dochter van MARGARETHA VAN ASSENDELFT, GERRITS dochter, en van DIRK VAN HEEMSKERK van *Bekenstein*, Houtvester en Hoogheemraad van *Rhymland*, zes zonen, namentlyk:

- I. DIRK VAN BERKENRODE, de opvolger van zynen vader.
- II. JAN VAN BERKENRODE, in het huwelyk getreden met EMERENTIA BISSCHOPS van *Rotterdam*, by welke hy eene dochter won, genaamd ERKENRAAT VAN BERKENRODE; deze dochter huwde voor de eerstemaal met DIRK BERK, HENDRIKSZ.; stervende te *Dordrecht* in het jaar 1589, en nalatende vier zonen en drie dochters. Zy trouwde ten twedenmale met JOAN BERK JANSZ., Ridder, Pensionaris van *Dordrecht*, en afgezant wegens dezen Staat aan de Hoven van *Engeland*, *Denemarken* en de republiek van *Venetiën*,
over-

overlydende den 17 augustus 1627, na twee zonen en twee dochteren uit haar te hebben gewonnen.

III. GERRIT VAN BERKENRODE, Bailuw van *Kennemerland*; hy was het, welke *Haarlem*, in het begin der maand july van het jaar 1572, aan de zyde van den Prins van *Oranje* hielp brengen; hy had ten echtgenote GEERTRUIDE VAN MEERTHEN, dochter van den Heer GERRITS EN GEERTRUIDA VAN LOON, in het sticht te *Utrecht*. Zy overleed in het jaar 1614, in den ouderdom van 85 jaren, zonder kinderen by hem te hebben gewonnen.

IV. KORNELIS VAN BERKENRODE, werd den 22 augustus van het jaar 1572 als thesaurier der stad *Haarlem* aangesteld; wy vinden hem, benevenszynen broeder SYBRAND, op de lyst der zes-en-veertig burgers van *Haarlem*, welken onder het Spaansche jok allermeeft den Prins van *Oranje* en de zaak der vryheid waren toegedaan; hy overleed in het jaar 1583, twee dochters nalatende.

V. SYBRAND VAN BERKENRODE, in het jaar 1560 Raad, en in 1572 Schepen der stad *Haarlem*; hy won eene dochter, AGATHA VAN BERKENRODE genaamd, welke in het huwelyk trad met JAN VAN ALKEMADE, oudsten zoon van FLORIS VAN ALKEMADE EN ELISABETH VAN HOEF. Hy won by haar twee zonen, namentlyk: SYBRAND VAN ALKE-

MADE, gehuwd met BEATRIX DUIST VAN VOORHOUT, en FLORIS VAN ALKEMADE, die in den echt trad met GOEDELA VAN BERKENRODE, zyne nicht, van welke wy hier achter melding moeten maken. JAN VAN ALKEMADE stierf den 20 may 1585.

- VI. ADRIAAN VAN BERKENRODE, door den Prins van *Oranje*, in het jaar 1577, tot Burgemeester der stad *Haarlem* aangesteld, benevens GYSBRECHT VAN DUIVENVOORDE, Heer van *Obdam*, PIETER JANSSEN KIES en KLAAS JANSSEN; en andermaal in het jaar 1581, benevens JOHAN VAN VLIET, NICOLAAS VAN DER LAAN en WILLEMDIRKS DEIMAN; hy stond in eene zeer hoge gunst by den Prins WILLEM den I en in die van zyne medeburgers. Gedurende de belegering van *Haarlem*, in de jaren 1572 en 1573, is hy, ten dienste van den eersten, menigmalen door het leger der Spanjaarden, met levensgevaar, uit de stad naar den Prins, en wederom naar de stad getogen. Hy liet na HENDRIK VAN BERKENRODE, in later tyd Burgemeester van *Haarlem* en Hoog-Heemraad van *Rhynland*, welke op het zand binnen die stad gewoond heeft, en aldaar, zonder gehuwd te zyn, overleden is, nalatende eene natuurlyke dochter. Het geslacht van BERKENRODE heeft, behalven het gemelde huis op het zand, nog een ander groot huis in de zylstraat gehad.

10.) DIRK VAN BERKENRODE, oudste zoon van HENDRIK VAN BERKENRODE en ERKENRAAT VAN BEKENSTEIN, was gehuwd met GOEDELA VAN ZYL te *Leiden*, by welke hy eenen zoon gewonnen heeft, hem opvolgende; hy is in het jaar 1559 overleden.

11.) HENDRIK VAN BERKENRODE, in het jaar 1559 met de heerlykheid *Berkenrode* verlyd; hy nam in huwelyk vrouwe MARIA PERZYN, en teelde by haar twee zonen en drie dochters, namentlyk:

I. DIRK VAN BERKENRODE, zynen vader opvolgende.

II. HENDRIK VAN BERKENRODE, on-
gehuwd overleden.

III. GOEDELA VAN BERKENRODE, in
later tyd vrouwe van *Berkenrode*.

IV. BARBERA VAN BERKENRODE.

V. JOSYNE VAN BERKENRODE.

12.) DIRK VAN BERKENRODE, Heer van *Berkenrode*, *Schooten*, *Vlieland* en *grote Linde*; werd met *Berkenrode* verlyd den 7 may des jaars 1621, woonde op het huis *Berkenrode*; was het laatste mans oir van zyn geslacht, en stierf op het huis, nog ongehuwd zynde, den 16 november des jaars 1642, zodat, by gebrek aan mannelijke erfgenamen, de heerlykheid van *Berkenrode* met die van *grote Linde* overging aan zyne zuster,

13.) GOEDELA VAN BERKENRODE; de heerlykheid *Vlieland* verviel toen als een kwaadleen aan de graaflykheid van *Holland*. Zy nam in 1618 ten huwelyk haren neef FLORIS VAN ALKEMADE, Zoon van JAN VAN ALKEMADE en van AGATHA VAN BERKENRODE, SYBRANDS dochter, hier boven gemeld. By hem won zy

14.)

14.) HENDRIK VAN ALKEMADE, Heer van *Berkenrode* en *grote Linde*; deze nam ten huwelyk KORNELIA BAM, en verhief het leen *Berkenrode* den 10 february des jaars 1649. Voor dit huwelyk, woonde zyn vader te *Haarlem* in de *St. Jansstraat*, in het agterst gedeelte van het vertimmerd huis van de Heren van *Berkenrode*. Uit deszelfs bezwaarden boedel, hebben zyne schuld-eisfchers deze heerlykheid verkocht aan

15.) BENJAMIN POULE, Ridder-Baronet; Schepen der stad *Amsterdam*, welke als Heer van *Berkenrode* by de Heren Staten van *Holland* en *Westfriesland* beleend werd, ingevolge hun verlybrief, gegeven in 's *Gravenhage*, 10 february 1691. Hy overleed kinderloos binnen *Amsterdam*, op den 28 augustus van het jaar 1711, stellende tot erfgename zynere goederen en dezer heerlykheid, zyne echtgenote,

16.) ELISABETH THIELENS, welke het verly daarvan verkreeg op den eersten february des jaars 1712, en in een tweede huwelyk trad met den Heer JAN TRIP, Burgemeester en Raad der stad *Amsterdam*. Zy overleed kinderloos den 19 february des jaars 1724, na alvorens het gebruik en den tytel van *Berkenrode*, by uitersten wille, vermaakt te hebben aan haren echtgenoot

17.) JAN TRIP, van welken deze heerlykheid na zynen dood moest overgaan aan de achterneef van zyne verstorvene echtgenote

18.) MATTHEUS LESTEVENON, eenige zoon van den Heer Mr. MATTHEUS LESTEVENON, Burgemeester en Raad der stad *Amsterdam*, en van KATHARINA ELISABETH LESTEVENON; hy heeft het verly dezer heerlykheid genomen den 8 december des jaars 1724. Gemelde Heer heeft eenige jaren achter elkander
de

de waardigheid bekleed van Afgezant van H. H. Mog. de Heren Staten Generaal der vereenigde Nederlanden by het hof van *Frankryk*.

D E

KLEINE HOUT-POORT.

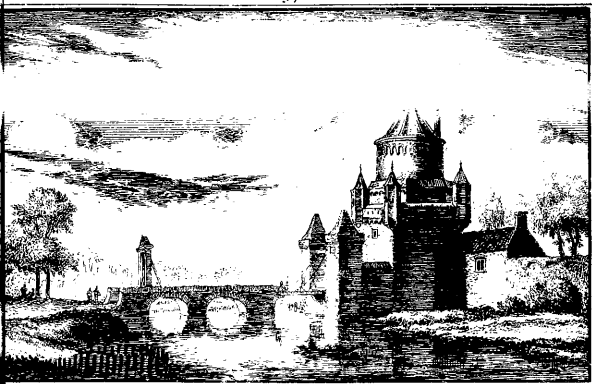
Te HAARLEM.

Het vermakelykst en heerlykst bosch van geheel *Holland*, ten zuiden der stad *Haarlem*, in de banne van *Heemstede* gelegen, en gemeenlyk het Haarlemmer hout genaamd, geeft zynen naam aan twee poorten dezer moedige en welgebouwde stad, te weten, aan de grote- en kleine houtpoorten, welke laatste hier afgebeeld wordt in eene zodanige gestalte, gelyk dezelve zich in het jaar 1619 vertoonde, agt-en-veertig jaren na hare stichting, volgens het juist ontwerp van den alom beroemden konstfchilder en bouwkonstenaar MARTEN HEEMSKERK. De Heer s. AMPZING, leeraar en geschiedschryver der stad *Haarlem*, de stads poorten zullende beschryven, zegt pag. 54:

*Ik laat ook willens na de Poorten aan te roeren,
En haarer aller naam in mynen mont te voeren;
Tot tien toe in 't getal, of nergens door den bars
Zo schoone Poorten zyn in ons geheele land.*

en een weinig lager:

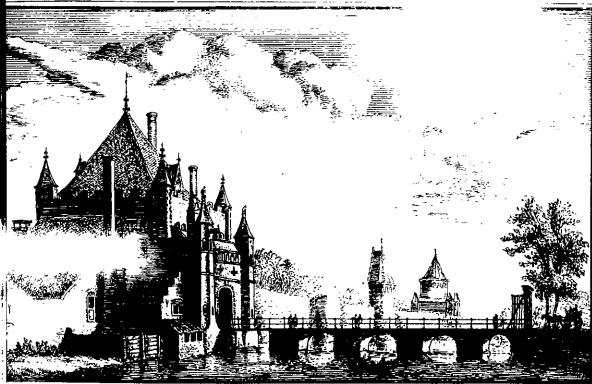
De

Rademaker fecit

Kleine HOUT-POORT te Haarlem

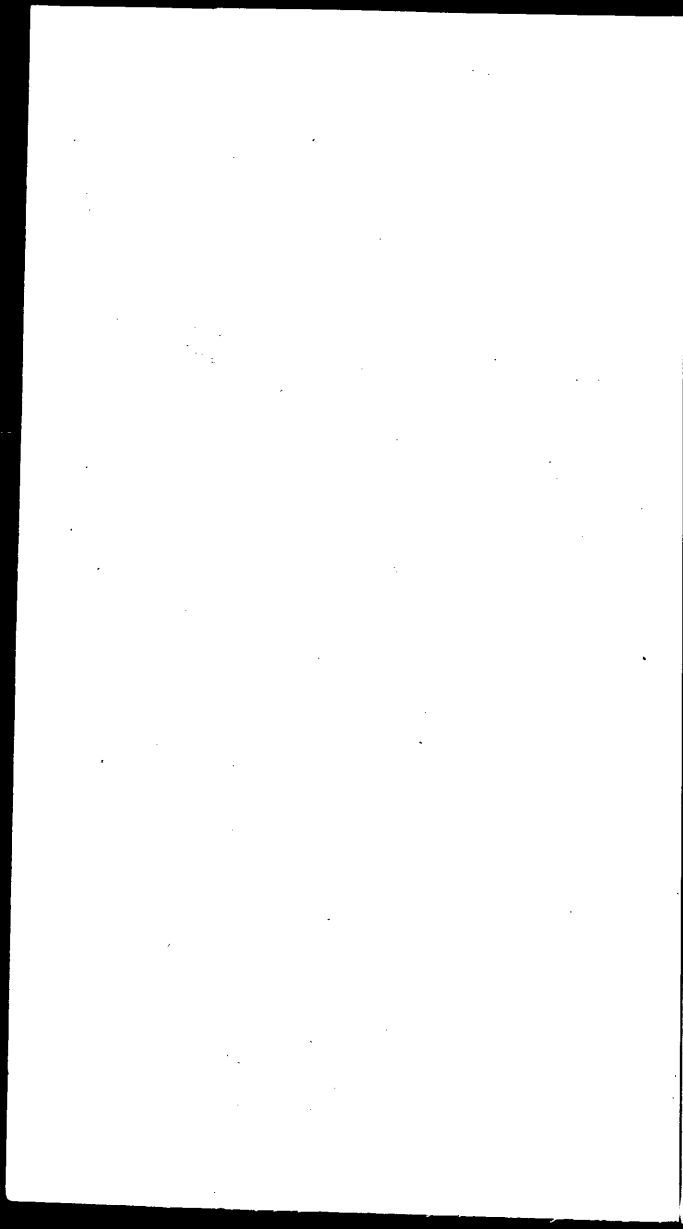
1619.

A. Rademaker fecit

Grootte HOUT POORT te Haarlem.

1682

De Poorten in het zuit *en* naar den Hout gelegen,
 Die daarom van den Hout den name billyk kregen,
 Hoe heerlyk zynze wel zo groot als klein genaemt!
 De kleine maaktze al, ja overal beschaemt.

En dat hy waarlyk als dichter in dezen niet te veel gezegd heeft kan men genoegzaam met den eersten opslag by de eerste beschouwing van ons hier nevens geplaatst prenttafreel gewaar worden. Alles is naar eene antike, naar eene hechte bouwörde, onzen voorvaderen eigen, opgetimmerd, en nog heden in dezelfde gedaante en welstand, als by hare stichting in het jaar 1571, en dus nog een jaar voor het bekende beleg der stad *Haarlem* ondernomen. Alleen heeft men aan hare brug deze verandering gemaakt, dat zy, in stede van welcer op twee en een halve bogen te rusten, en ter wederzyden met eene stenen borstwering omsloten, ook met eene ophaalbrug aan de twee uitstekende vierkante torentjes der poort verfierd was, tegenswoordig op drie geheel ronde bogen staat; dat de stenen borstweringen federt het jaar 1630 weggenomen zyn; eene yseren leuning daarvoor in de plaats gesteld, en de voorgesemde ophaalbrug in eene van stenen gemetzelde fluis veranderd is.

Deze poort heeft ten oosten het Sparen en de water- of eendjes-poort; ten westen de Kalistoren en grote houtpoort; en ten zuiden een vermaaklyk uitzicht op de kleine houtlaan, ter wederzyden bezet met vele huizen en aangename tuinen, strekkende naar den kleinen hout.

Het was uit deze poort, dat zes Haarlemmer bezettingen, gedurende het beleg in den jare 1573, des nachts tuschen den 7 en 8 van bloei-
 maand, met springpolsfen voorzien, in het vyan-

delyk leger trokken, en eenen hoogduitschen schildwacht overrompelden en ter neder velden. Dit uittrekken by nacht geschiedde gedeeltelyk om het heir van den vyand te gaan bespieden; gedeeltelyk om mondbehoeftens en voornamentlyk meel voor de belegerden op te loopen; somtyds ook om buskruid en eenig ander ligt te dragen oorlogstuig mede te brengen. Men gebruikte daartoe radde en ligtgekleedde lieden, die zakjes, waarin zy den voorraad bergen konden, om den hals, en twee pistolen aan den gordel hadden; zy sprongen met hunne pistolen over wyde sloten en afgestoken stukken lands, en doorgaands kundig van de legging der vyanden, wipten zy tusschen de schildwachten der Spanjaarden door. Sommigen nogthans werden nu en dan gevat, en zonder mededogen in het gezicht der bezettingen opgehangen. Dit verbitterde de burgery van *Haarlem* derwyze, dat zy zelfs de handen sloegen aan de zodanigen, die in eenen kwaden reuk by de burgery stonden, en aan alles wat roomsch was en voorkwam met de Spanjaarden in goede en geheime verstandhouding te staan. GUIRYN DIRKZON EN LAMBERT JACOBSZON, beiden Oud Burgemeesters der stad, werden, benevens eenige anderen, het offer dezer verbitterde wederwraak. De twee eerstgemelden, die op eenig vermoeden, met nog eenen burger ADRIAAN VAN GROENEVEEN, in de gevangenis geworpen waren, (de laatste was in Spaanschen dienst en door de Hollanders gevat) werden uit den kerker gehaald, en tegen den zin der wethouderschap, met nog vyf soldaten, eenen priester en eenen jongen van vyftien jaren, aan eene galg, op den wal geplant, in het gezicht der Spanjaarden, opgehangen.

Het

Het volk was zodanig tegen hen en de hunnen verbitterd, dat de vrouw en dochter van Meester GUIRYN, welken hem, naar de galg gaande, moed inspraken, door het graauw met stenen geworpen, en zodanig gestoten werden, dat zy in het water vielen, en jammerlyk, door weigering van bystand, verdronken.

Het was mede tusfchen deze en de naastgele- gene waterpoort, dat, op den eerften july van het voorgemelde jaar, op den flads buitenfingel, fommige hoofden der beleegeraars en der beleegerden, des avonds ten zes uren, byeen kwamen om wegens een verdrag te handelen. Deze byeenkomst werd gehouden aan de zyde der beleegeraars, tusfchen de Graaf van OVERSTEIN en vier andere bevelhebbers, en tusfchen den Burgemeester JAN VAN VLIET, met de kapiteinen STEENBAGH, ROSONI en PELLIKAAN. Hoewel deze onderhandeling een groot uur duurde, en met alle beleefdheid en pligtplegingen verzeld ging; hoewel beide de partyen, tot drie onderscheiden malen, zich in byzondere vertrekken vervoegden, om over de voorstellen te handelen; zy eindigde nogthans vruchteloos, het zy dat DON FREDRIK te veel eischte, het zy dat de beleegerden, welken op ontzet hoopen, den vyand flechts zochten optehouden, en het verdrag niet ernftig begeerden.

D E

G R O T E H O U T - P O O R T

Te H A A R L E M.

Ten westen van de kleine Houtpoort legt de grote Houtpoort, mede ten zuiden van dezelfde stad. Deze poort is van een' veel groteren omtrek dan de voorgaande; zy is verfierd met vier kleine torentjes aan het hoofdgebouw, en twee agtkante torentjes ter wederzyde aan den uitgang van buiten geplaatst, en gedekt met agtkante en spitsopryzende daken. Deze poort werd in het jaar 1590 daar ter plaatse gesticht, waar weleer eene veel oudere en geheel vervalle poort gestaan heeft, welke, geduurende het beleg der Spanjaarden, in den jare 1572 en 1573, wegens haren slechten toestand en weerloosheid, door de belegerden werd toegedolven; waarna zy echter in het jaar 1573, op den 8 maart, voor eenige oogenblikken werd open gemaakt, om vierhonderd en vyftig zo Engelsche als Waalsche haakschutten, die naauwlyksch in de stad gekomen waren, door deze poort uit te laten, om eenen onverwachten uitval op den vyand te beproeven; daarna werd zy weder gestopt. Hare brug rust op vier stevige bogen en den drempel der poort zelve; onder dezen is eene zeer ruime doorvaart, en sedert het jaar 1630, pronkt dezel.

zelve met yferen leuningen. De poort heeft een der aangenaamste gezichten van *Holland*, namentlyk, op den groten houtlaan, op de baan en een gedeelte van den groten hout, hetwelk gedurende het bewust beleg, wegens de gestrengte koude, door belegeraars zo wel als belegerden byna geheel uitgeroeid en vernield werd. In het jaar 1585 is die plaats, op bevel der stads regeering, weder met nieuwe bomen beplant.

AMPZING schildert ons dit bosch naar de taal van dien tyd met zodanige treffende verwen af, dat wy de beschryving daarvan hier onder laten volgen; men leze hoedanig hy bladzyde 91 en 92, in zyne beschryving van *Haarlem*, zingt:

————— Ten Zuiden by het Sparen
*Ryst steil tot in de Locht of 't Noordsche masten waren,
 Een dik en dicht Geboomt, met groenigheid bekleed,
 Het welk men 't Bosch, of meest den Hout van Haarlem heet.
 Ei Lusthof onzer Stad! Priëel niet om verschoonen
 Voor ons en die om ons aan alle kanten woonen!
 Ei eenzaam stil vertrek en heimelyk plaizier,
 Vry van het Stads geraas en ongerust getier!
 Wat is hier groot geweld van Boomen, schoon gewasfen,
 Die op malkandren recht gelyk een linie pasfen,
 Op ordre net geplant van alderhande slag,
 Al wat men in een Bosch tot lust begeeren mag!
 Wat zyn 'er allezins bly-groen gevlochte wegen,
 Met blad'ren overwelft, ook voor een zwaeren regen,
 En 't steken van de Zon. De schaduw van de blaen
 Staet in den Zomertyd den wandelaer wel aen.
 Lust 't dy in 't Klavren-gras en in de Bloeme-dalen
 Dyn zwaarbeladen hert en ziel wat op te halen?
 Vermaakt dy 't lief gekweel en 't Vog'len tierelier?
 Gaat henen naar den Hout. Waar hebt gy 't meer als hier?*

Dus laten vee e zich ook daar gestadig vinden,
 Om hun gemoed en geest van zorgen los te binden,
 Dus ziet men ailen dag op deeze groene paên
 In 't ruischende Geboomt groot volk uit wandlen gaan.
 O, zoo 't een ieder dan van hun mag best gelusten,
 In eenen klavyren Dal zyn moede leden rusten,
 En peus'len uit de mand van 't geene dat het Wyf
 Van huis heeft megebragt tot hunnen tydverdryf,
 Of liggen op de zy, of zitten in de Weiden
 Het hellen van de Zon en v. A. ondfond verbeiden,
 Of om zyn meer vermaak en om zyn meer gemak
 By eenen schoonen Boom of groenen Elfen tak,
 Of aan des Oevers kant van 't byvervlietend Sparen
 In 't groen de scheepjes af en aan zien komen varen,
 Of spelen op den Baen met pyl, of kloot, of bal,
 En ieder dat hem lust, en naar zyn welgeval.

Uit de akte van renuntiatie, welke de Heer
 DIEDERIK VAN TEILINGEN, in den jare
 1214, ten behoeve van vrouwe ALEIDIS VAN
 HENEGOUWEN, te voren gemalinne van Graaf
 JAN VAN AVENNES, maakte, blykt het, dat
 hy een zeker recht op den Haarlemmer hout ge-
 had heeft, hetwelk in het jaar MIOVI, met
 toestemming van den raad van *Holland*, geheel
 en al en met den grond verkocht werd; in vroe-
 gere tyden was dezen hout in zodanigen naam,
 en stond in een zo hoog aanzien, dat de Hout-
 vester van *Holland* deswegens Houtvester van
Haarlem genoemd werd; gelyk zulks blykt uit
 twee ordonnantiën van den Graaf WILLEM
 VAN HENEGOUWEN, gegeven te *Valencyn* op
 het einde der maand april 1335. en te *Bergen* in
Henegouwen, des maandags na *St. Maria Magda-*
lena dag van het zo even gemelde jaar. Ook
 heeft WILLEM de III, Graaf van *Holland*, in
 het

het jaar 1314, aan Heer GYSBERT VAN YSELSTEIN de beloften gedaan, van hem uit het Haarlemmer hout jaarlyksch een hart te zullen (schenken.

Wat de baan aanbelangt, van welke AMPZING in het voorgemelde vers eenige melding maakt, zy behoorde aan de stad *Haarlem*, by gifte van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, Graaf van *Holland*, om ten eeuwigen dage als een speelveld te blyven leggen, zonder dat zy immer tot eenig ander gebruik gebezigd of betimmerd zou mogen worden. Dit blykt ten duidelyksten uit den giftbrief zelven, gegeven in 's *Gravenhage*, den 20 february van het jaar 1389, na den loop van den hove, en luidt woordelyk:

„ Aalbrecht by Godes genaden Palensgrave
 „ op ten Ryn, Hertog in Beijeren. Grave van
 „ Henegouwen. van Holland, van Selant ende
 „ Heer van Vriesland, doen cond allen luden,
 „ dat wy, aangefien hebben menigen truwen
 „ dienst. die ons onse lieve ende getruwe stede
 „ van Haarlem gedaan hebben ende nog doen
 „ fullen, ende hebben hem gracie gedaan ende
 „ gegeven die *Baan*, die leit buyten der Hout-
 „ poirt ten Houtwairt dat die blyven sal leggen-
 „ de tot eenen *Spoelveld*, sonder eenig ander
 „ oirbaar daar op te doen ten eeuwigen dage,
 „ also groot en also klyn, als sy nu ter tyt daar
 „ lyt.”

Het was in deze baan, waar ISABELLE, echtgenote van Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE, de Hoeksgezinden deed byeen vergaderen, welke gebeurtenis wy, om deszelfs aanmerkelyk uiteinde, hier een weinig uitvoerig moeten optekenen.

De twist der hoekfchen en kabeljauwfchen,

welke fints eenigen tyd fcheen bedoord te zyn, brak in het jaar 1444, met eene dubbelde woede, weder los. Hertog PHILIPS, welke zich in zyne buitenlandfche ftaten ophield, had de regeering dezer landen aan Stedehouders toebe- trouwd, welken hunnen post getrouwlyk waar- namen, en elkanderen vreedzaam opvolgden. De magt van eenen zodanigen Stedehouder ge- duurig meer toenemende, door het afzyn van den Hertog zelve, was PHILIPS altoos zorg- vuldig daarop bedacht, dat dezelve altoos uit vreemdelingen gekoren werden over welken hy een onbepaald gebied kon voeren; of uit zodani- ge inlandfche Heren, welken zyne party, die der Kabeljauwfchen namentlyk, waren toegedaan. Alles bleef daardoor in eene fchynbare rust tot in het jaar 1440, als wanneer de Stedehouder HUGO VAN LANOI, die volkomen naar den wil van den Hertog gerogeerd had, door WIL- LEM VAN LALAING werd opgevolgd. Naauw- lyksch had deze het bewind in handen gekregen, of hy gaf van tyd tot tyd blyken van zyne hoeks- gezinde gevoelens; ten minften, hy begon die party alle gunften te bewyzen. De aanleiding daartoe was het huwelyk van zyne dochter YO- LENDA, met het opperhoofd der hoekschen, REINOUT, Heer van *Brederode*, welke het by zynen fchoonvader zo verre wist te brengen, dat de hoekschen door den tyd alom weder in de regeeringen werden aangefeld. Deze handel- wyze verbitterde de tegenparty zodanig, dat het vuur van binnenlandfche twist, na eenigen tyd heimelyk gefmeuld te hebben, in het jaar 1444 aan alle kanten uitborst.

De tegenfpoeden waarmede een land bezocht wordt, ftrekken niet zelden om eene gedrukte par-

party daar te beschuldigen, waar de rede gene genoegzame beschuldigingen tegen haar heeft. Wie de vaderlandsche gebeurtenissen van deze eeuw met aandacht naleest, zal daarvan de duidelyke sporen vinden. Ook in het jaar 1444, was dit het geval. De harde winter was van eenen onvoordeeligen zomer gevolgd; de veldgewassen waren weinig en bedorven, en dit veroorzaakte eenen dieren tyd, welke voornamentlyk de scharmelle gemeente drukte. Daarenboven lag het land zware belastingen op de ingezetenen, om aan eene buitengewone tienjarige graaflyke bede te kunnen voldoen. Deze onverdraaglyke heffingen verwekten niet weinig gemors onder het volk. In bloemaand van hetzelfde jaar, vorderde de vergadering van *Holland* eene tweede lening van de steden, van wegen den Hertog. Doch verscheiden van dezelve, die uit vreeze voor muitery, sloegen dezen eisch geheel af. Alle die tegenspoeden nu werden door het graauw gebruikt als voorvallen, waaraan alleen de hoeksgezinden schuld waren; of liever, het werd door de groten angeblazen, om de hoekschen met dit alles te beschuldigen.

Te *Amsterdam* hoorde men de eerste oproerkreet. Ecnige gemagtigden werden derwaards gezonden om de regeering te vernieuwen, waaruit dan eerst alle listen en kuiperyen ontstonden onder beide de partyen, om hare aanhangelingen aan het bewind te krygen. Men hield afzonderlyke vergaderingen; riep cenig volk uit *Haarlem* en *Monnikendam* in de stad, en hitste wederzyds de burgery en het graauw tegen elkanderen op. Men trok de alarmklok; de Schout werd woedend aangevallen, en die geen doodgeslagen, die iets ter bedaring der tomeloze menigte wilde inbren-

gen. Het heilig Sacrament op de straten rondgedragen, vermogt naauwlyks iets uit te werken; en hoewel 'er een onderling verdrag tusfchen beide de partyen getekend werd, werden nogthans de kabeljauwfchen ter ftad uitgedreven, die de vlucht namen naar *Haarlem*. Hunne aankomst aldaar, was het teken van het algemeen oproer. De kabeljauwfchen werden, door het trekken der brandklok aldaar byeen gebragt, en vergaderde gewapend op de markt. De hoekfchen wapenden zich mede; plaafden zich tegen over hunne tegenparty; en nadat vrienden en gebuuren van elkander affcheid genomen hadden, trok men den fabel, om elkander te gaan vernielen, terwyl ieder voorgaf voor de goede zaak te ftryden, en te willen overwinnen of te sneuvelen. De ftad was dus in vollen oproer; en beide de partyen waren ongetwyffeld handgemeen geworden, wanneer ook hier het Sacrament niet tusfchen beiden gekomen was, en het bloedvergieten had tegen gehouden. Twee volle dagen ftond men in deze gefteeldheid tegen elkanderen, zonder den zwaren regen te ontzien, die onophoudelyk nederftortte. Na verloop van dien tyd trokken de hoeksgezinden, onder het bevel van den Burgemeester **KLAAS VAN ADRICHEM**, van de markt; maar beducht voor hunne party, doordien zy de eerften waren die naar huis keerden, verfterkte de Burgemeester en de andere hoekfche Heren hunne huizen; hetwelk hun echter weinig baatte, doordien het huis van den eerftgemelden, op last van zynen eigen broeder, grotendeels vernield werd, en de weinigen der anderen mede geplonderd en uitgeroofd werden; hoewel de kabeljauwfchen genen geringen tegenftand vonden, en 'er, daar deze
gruw-

gruwzame verwoesting vele dagen duurde, aan beide kanten velen sneuvelden.

ISABELLA, aan welke het opperbewind over deze landen door PHILIPS was opgedragen, vloog, op bevel van haren echtgenoot, spoedig herwaards, om het oproer palen te stellen. In den *Haag* aankomende, nam zy in haar gezelschap den Stadhouder LALAING, die de hoekfchen begunstigde, en FRANK VAN BORSSELEN, de andere party toegedaan, op den weg naar *Haarlem* mede; om dus allen schyn te geven, dat zy tusfchen de twee partyen den vrede wilde ftichten. Doch naauwlyks waren zy te *Hillegom* gekomen, of LALAING werd gewaarschuwd dat die van *Haarlem* zynen dood gezworen hadden, waarop hy mistroostig en alleen naar 's *Hage* terug keerde. ISABELLA, die zich voorftelde zeer veel ter bevrediging te zullen uitrechten, begon met de fleutels der stad te eifchen. Dit werd haar geweigerd. Daarna kwam zy in perfoon in de stad, en bewoog de hoekfche Heren, die nog in hunne huizen bezet gehouden werden, om voor zonnen-ondergang *Haarlem* te ruimen, en in de baan eene algemeene vergadering te houden, onder beloften, dat zy hen binnen drie dagen in *Haarlem* zoude terug brengen. De hoekfchen gaven dezen raad gehoor, en trokken des avonds uit de stad naar de baan, alwaar ISABELLA by hen verfcheen. Doch zy bedroog zich zeer in hare verwachting; alle middelen, welke zy aanwendde om de hoekfche Heren weder binnen te brengen, waren vruchteloos, en zy werd genoodzaakt met hare uitgebannenen naar *Amftterdam* te vertrekken, alwaar zy met open armen ontfangen werden. De Hertogin vertrok

trok intusfchen weder naar *Brusfel*, niets uitgericht hebbende, dan de hoeksche Heren uit *Haarlem* naar *Amsterdam* overgebracht te hebben, waar zy zich ook vervolgens moesten blyven ophouden, en werwaards men kort daarna REINOUW VAN BREDERODE, met vele andere hoeksche edelen en krygsknechten zag aankomen, om deze stad te befchermen.

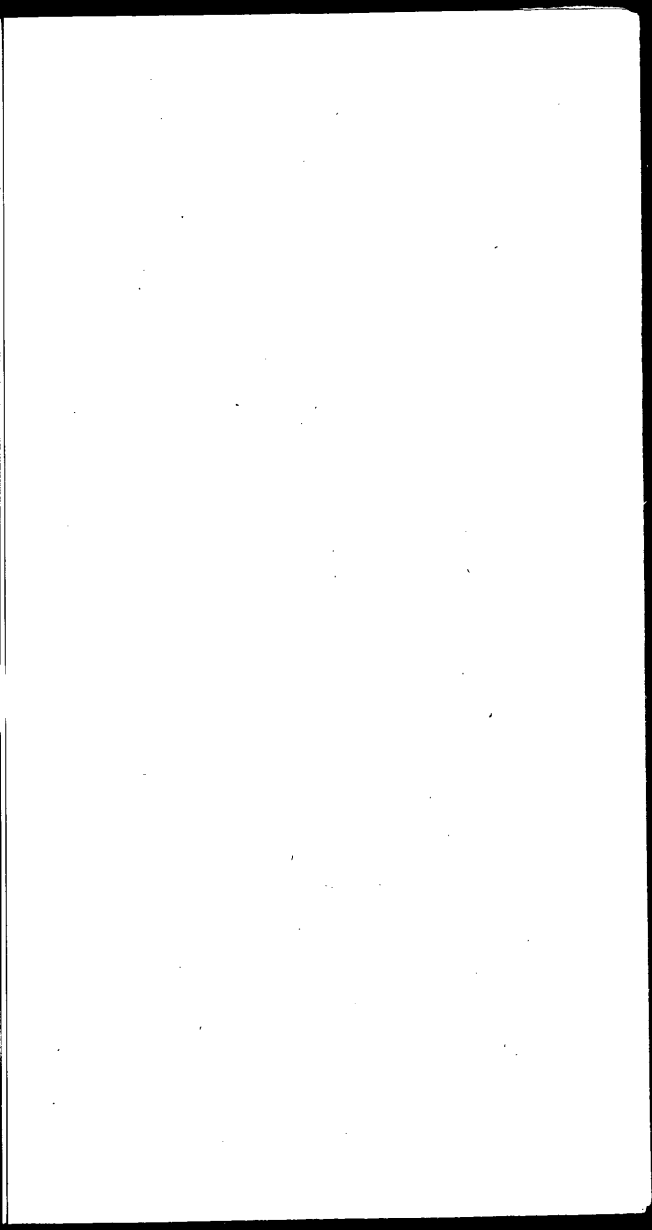
Op den laatften der maand january van het jaar 1562, deed NICOLAAS VAN NIEULAND alhier zyne intrede door de grote houtpoort, als eerste Bifchop van *Haarlem*. In de poort was een altaar met een kruis opgericht; hy werd tot *Heemftee* toe door vele aanzienlyke mannen te gemoet gereden, door den raad van *Haarlem*, met alle de priesters en fchoolkinderen aan voornoemde poort opgewacht, ontfangen en verwelkomd.

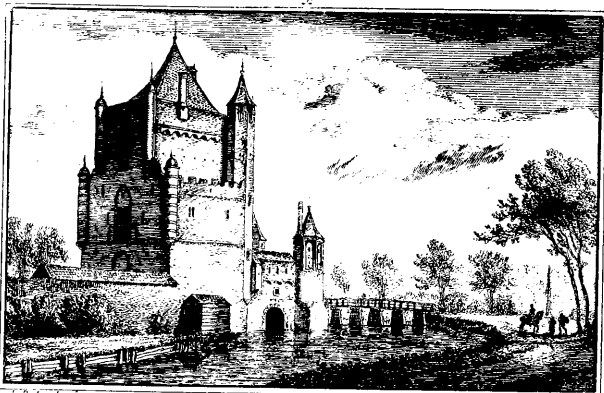
In het beleg dezer stad, hield de Graaf VAN OVERSTEIN voor de grote houtpoort dezer stad, zyn kwartier met agttien vaandelen Duitfchers; en de Graaf VAN LEICESTER deed, in het jaar 1586, door deze poort zyne intrede binnen *Haarlem*, zynde als landvoogd wegens het Engelsche hof, over deze landen aangefield. TH: SCHREVELIUS befchryft, in het derde boek zyner befchryving van *Haarlem*, deze intrede zeer naauwkeurig, zeggende onder anderen: toen de Graaf of Landvoogd, te paard gezeten, digt onder de stad genaderd was, Burgemeesteren en Raden, benevens hun pensjonaris, aan deze poort in hunne plegtgewaden ftonden, om hem te ontfangen; dat de pensjonaris het woord voerde om den Landvoogd te verwelkomen; de burgery ter wederzyde der grote houtstraat in de wapenen ftond, en voor de nieuwe fchutters doelen, by het inkomen der stad, een

toneel was opgericht, op hetwelk de *Rhetorykers* de tyranny van den Hertog van *Aly* vertoonden en speelden. Deze *Rhetorykers* of *Rederykers* waren eene foort van dichters en toneelspeelders, en schynen hunnen opkomst verschuldigd te zyn aan den toenmaals blakenden tweedragt der hoekfchen en kabeljauwfchen. Zy vervaardigden alle foorten van bytende toneel- en dichtstukken, welken zy opentlyk ten toneele voerden of opzongen. Naar alle waarschijnlijkheid bedienden de hoofden van beide de partyen zich van hun, om de daden en handelingen der tegenparty met de hatelykste verwen aftefchilderen, en aan het volk ten toon te stellen; gelyk zye eene eeuw later zich hebben toegelegd om de zeden te verbeteren, en het geloof, hetwelk men in deze landen wilde vestigen, aan het volk smakelyk voortestellen. PHILIPS ziende dat de partyen door deze nieuw opgekome ne maatschappy, verre van vereenigd te zullen worden, nog meer van elkanderen zouden verwyderen, en mogelyk aldermeest beducht, dat zyne kabeljauwfche party te veel door hun mogt gehekeld en in een hatelyk daglicht gesteld worden, verbood niet alleen het zingen van alle rustverftorende liedjes, maar ook de maatschappy dezer zogenaamde dichters by plakaten, in het jaar 1445. Zy waren nogthans niet weder uitteroeciën, maar namen integendeel in getal en beschaving toe. In de jaren 1561 en 1562, toen in de Nederlanden het verschil met de kloosterlingen ontstond, wegens het inlyven der Bisshoppen, spanden de rederykers alle hunne vermogens in om de eerzucht en schrapery der papen met zwarte verwen aftefchilderen; en de uitmuntende geschiedschryver HOOFD zegt, in zyn eerste boek der Nederlandsche historiën,

pag. 36. van hun: „ De vryheid van monde
 „ dan dezer luiden, ontzag zich niet, daar 't
 „ pas gaf, (en 't gaf dikwyls pas) den Paapen
 „ op hun zeer te tasten; en zoo wel de plom-
 „ pe misbruiken te beschempen, als de bitter-
 „ heit der vervolginge haatelyk voortestellen,
 „ dit ging den volke wel in; en hoe die van
 „ de kerk het oeveler naamen, hoe de gemeene
 „ man zich meer dunken liet, dat zy zich zelven
 „ vuil kenden. De grooten ondertusfchen loe-
 „ ghen in de vuist, en deden 'er ooghluijing
 „ toe, op hoope, dat, wen de geestelykheit
 „ hunnen toeloop verloor, zich alles beeter tot
 „ een gemaatighde regeering zouw zetten.”
 Men ziet hieruit hoe groot toenmaals hunnen
 invloed was, en wat zy by groten en kleinen
 konden te weeg brengen.

Op den 22 october van het jaar 1606, was by
 dezelfde grote houtpoort weder een toneel der
 Rederlykers opgericht, by gelegenheid van de
 intrede van twaalf kamers van Hollandsche Re-
 denrykers binnen *Haarlem*. De Haarlemmer
 kamer tenzinspreuk voerende: *Trouw moet blyken*,
 dagvaarde op dien dag alle de Hollandsche ka-
 meren binne haren stad, door rondgaande brie-
 ven, gedagtekend 31 july, ter welker dagvaart
 de volgende twaalf kamers verschenen: de *Leid-
 sche Vlamingen*, *Katwyk binnen*, *Schiedam*, *Ha-
 ferswoude*, de *Hollandsche Leidsche kamer*, *Vlaar-
 dingen*, *Amsterdam*, *Noordwyk*, *Haestrecht*, *Gouda*,
 's *Hage en Ketel*.

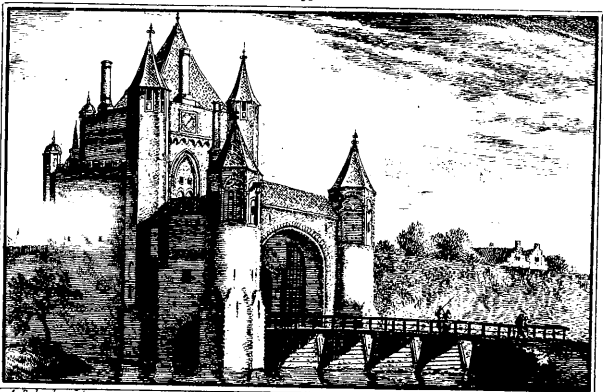

A Rademaker fecit

SPAERWOUER-POORT te Haarlem.

1580.

60

A Rademaker fecit

SPAERWOUER-POORT van Vooren.

1680

D E

S P A A R W O U D E R

O F

AMSTERDAMSCH E P O O R T ,

Te H A A R L E M .

De kunstenaar RADEMAKER levert ons twee voortreffelyke afbeeldingen van de Spaarwouder poort; de eerste in die gedaante, gelyk dezelve zich in het jaar 1680 vertoonde, en eene tweede, welke ons haar in die getalte doet zien, gelyk zy zich hedendaagsch voordoet, zonder dat 'er eenige aanmerkelyke verandering omtrend haar hoofdgebouw is gemaakt geworden. In het eerste tafereel zien wy dezelve aan hare rechte zyde en aan haren achtergevel aan de zyde der stad; en het tweede zien wy haar vry wat nader op den voorgrond, zo wel op voorgeselde rechter zyde, als van voren aan haren buitengevel, strekkende naar den Amsterdamschen ryweg en trekvaart, welke in het jaar 631 gegraven en het daaraanvolgend jaar bevaren werd. Zy heeft den naam van Spaarwouder poort ontfangen, wegens het naby gelegen dorp *Spaarwoude*, en dien van Amsterdamsche poort naar de stad *Amsterdam*, werwaards de trekvaart en ryweg, van voor deze

ze poort beginnende, heenstrekt. Zy is gelegen in het oosten der stad; maakt eene grootfche en prachtige vertoning; is gebouwd tusschen de Schalkwyker- en Sparen- of Nieuwe poorten, en is wel de zwaarste en hoogste poort van geheel de stad. De brug voor deze poort is geheel van hout, maar in de plaats der houten leuninggen, welken in de nevensgaande tafereelen verbeeld worden, vindt men hedendaagsch aan dezelfde eene stevige yseren leuning. Het yseren fluithek, in den jare 1727 aan den opgang van deze brug geplaatst, vermeerdert het sieraad en aanzien van deze aloude Gottifche sterkte, welke met een keurig uurwerk verfierd is, slaande hele en halve uren, tot groot gemak en naricht der herwaards over- en doortrekkende reizigers. Uit eene lyst van het Haarlemmer-schippers gilde, my mede gedeeld, blykt, dat het getal der menschen, welken van den eersten january tot den laatste december van het jaar 1727 met de trekfchuit van *Haarlem* naar *Amsterdam* gevaren zyn, 95481 personen bedraagt, terwyl het getal van die genen, welken van *Amsterdam* naar *Haarlem* gekomen zyn, gerekend is op 103153 menschen; waarby my tevens bericht is, dat dit getal jaarlyksch byna het zelfde is.

Men kan op gene vaste gronden den tyd bepalen wanneer deze poort gesticht zy; het is echter zeer waarfchynelyk, dat men niet eerder begonnen heeft haar optebouwen, dan tusschen de jaren 1440 en 1468, hoewel my uit eenen Schepenen brief van *Haarlem*, by AMPZING op bladzyde 497 opgegeven, en getekend op *St. Valentyns-dag* van het jaar 1380, gebleken is, dat de stad in het gemelde jaar reeds over het Sparen betimmerd en met eene brede watergracht versterkt was; ik heb

heb daarentegen noch by AMPZING, SCHREVELIUS, noch by OUDENHOVEN, in hunne beschryvingen van *Haarlem*, noch in de handvesten dier stad kunnen vinden, dat het Sparen, gelyk de beschryver der oudheden en gestichten van *Kennemerland*, op bladzyde 19, voorgeeft, nog in het jaar 1390 de stads muuren van buiten bespoeld heeft; maar wel in het jaar 1333, uitwyzens zekere uitspraak wegens het gruitgeld, tusschen die van *Alkmaar* en JAN PERZYN, gedaan door Graaf WILLEM *den goeden van Holland* in 's *Hage*, op *St. Victors-dag* van het bovengemeld jaar 1333, en getrokken uit het register E. L. 39, fol. XXI *verso*; alwaar gezegd wordt, dat de schepen toenmaals nog voorby *Haarlem* voeren zonder gruitgeld te geven. De rede welke ik heb, om den tyd der stichting te bepalen tusschen de jaren hier boven opgegeven, trek ik uit de zekere kondschap, welke men heeft uit twee zeer oude Schepenen brieven, waarvan de eerste meldt, dat het *St. Anthonis* gasthuis in het jaar 1440 buiten de toenmalige Schalkwyker poort gestaan heeft; en de andere, welke van den jare 1468 is, bericht, dat het gemelde gasthuis, door de vergroting der stad, binnen dezelve getrokken is; maar buiten dien ben ik van gevoelen, dat men zulks ook genoegzaam uit de bykans rechte strekking der stads wal, tusschen de Spaarwouder- en Schalkwyker poorten, kan opmaken, en dat derhalven deze twee poorten op eenen zelfden tyd of kort na malkander, in den tusschentyd van de jaren 1440 en 1468, zyn gesticht geworden. Ter meerdere bevestiging van dit myn gevoelen dient, dat in eenen anderen schepenkennis-brief van het jaar 1380

getuigd wordt, dat zeker aldaar vermeld huis gelegen was over het Sparen, tusfchen den dyk of achterstraat en der ftede-graft (eene andere dan het Sparen, waarvan zy duidelyk onderscheiden wordt) eene graft namentlyk over het Sparen, welke, gelyk AMPZING aangetoond heeft, de burgwal is, en geenfints de tegenswoordige ftads graft; naardien dat huis eigentlyker met het Sparen en den burgwal ware bepaald geweest, byaldien het daar geftaan had; zo lang my dus geen zekerder bewys van het tegendeel bygebragt wordt, vooronderftel ik zeker, dat de eerfte vergroting en uitlegging van *Haarlem*, over het Sparen tot aan den burgwal geweest, en dat in lateren tyd dat geen, hetwelk over den burgwal legt, ingetrokken is.

Aangaande de gebeurtenifen en voorvallen by deze poort, daaromtrent vinde ik, dat de Graaf VAN BOSSU, in den jare 1572, met eenige Spaanschgezinde inwoneren eenen aanslag op *Haarlem* voorgenomen hebbende, (doordien gemelde ftad, in het laatst der maand april van het voorgaande jaar, zich op de komst van Jonker GERRIT VAN BERKENRODE, HANS KOLTERMAN EN PIETER JANSSEN KIES, uit last en met volmagt van den Prins van *Oranje*, en brieven van den Noordhollandfchen Gouverneur, Jonker DIEDERIK VAN SONOI, op zekere voorwaarden, aan de zyde der Staten be-geven had) de gehele raad, benevens den voornoemden Heer HANS KOLTERMAN, op zondag avond den 20 july, door den Schout ADRIAAN JANSSEN VAN DORP. tengast genodigd werd. Omtrent ten 10 uuren des avonds werd den Heren door eenen ftadsbode aangediend, dat 'er een vreemd edelman met eene Brabandsche

wagen voor de Zylpoort stil hield, vragende om binnen gelaten te worden; den Burgemeester DIRK RAMP werd daarop aanwyzing gedaan waar de sleutels op het raadhuis gelegd waren, en hem gelast om dezelve te halen en de poort voor den vreemdeling te openen. Doch KOLTERMAN eenig kwaad vermoeden opgevat hebbende, kante zich tegen dit bevel, ging, uit vreeze voor eenen vyandelyken toeleg, mede, en liet den edelman binnen de poort. Vervolgens ging hy langs de stads vesten de ronde doen, en vond aan deze Spaarwouder poort geen andere wagt dan eenen jongeling, en aan de Schalkwyker poort alleen eenen zekeren THYS FLORIS, welke te middernacht, tusfchen twaalf en een uuren, met geopende poorten op de valbrug stond, waar hy de naderende Spanjaarden te gemoet zag, met oogmerk, om dezelve in de stad te brengen, hetwelk KOLTERMAN echter, door den byftand der opgewekte burgery en het ophalen der valbrug, gelukkig wist te verydelen, waarna de stad eene verfterking van bezetting innam onder LAZARUS MULLER. *Haarlem* federt in de maand december beleegerd geworden zynde, deden de beleegerden, op den 18 january van het volgend jaar, eenen uitval buiten de Sparenwouder poort. en ftaken den brand in eenen koornmolen en drielandhuizen in *Schalkwyk*, als ook in nog een ander huis, fttaande omtrend deze poort. Twee dagen daarna reden eenige ysfleden met volk ter dezer poort uit naar *Spaarwoude*, alwaar zy ADRIAAN VAN GROENEVELD te gemoet kwamen, in gezelfchap van zynen neef ADRIAAN JOOSTEN, priester te *Alkmaar*, en FRANS HALS. De eerste namen zy gevangen; de priester werd door hun door-

ftoken; FRANS HALS ontkwam hunne handen, door intyds van de ftede te fpringen, en zy bragten, benevens den gevangenen, een matig getal broden in de ftad. Den 21 der volgende maand february, vernamen de belegerden, dat de vyand reeds drie dagen bezig geweest was, om by *Penninxveer* door te graven, en met eenige Amfterdamsche fchepen op het meir te komen; dus voeren zy van voor de Spaarwouder poort af, en vergezeld van eenige kleine ftads galleijen, verhinderden zy de doorgraving zo volkomen, dat de Amfterdammers een vaartuig moesten ten prooi laten, waarvan het meeste volk in de eerfte woede doodgeflagen, en het overige zonder mededogen opgehangen werd. Op den 19 april daaraanvolgende, deed de kapitein BEAUFORT des nachts ten 1 uuren met zyne Schotten, Wallen, Duitfchers, en vele burgers met witte hembden over hunne klederen, eenen uitval uit de Schalkwyker- en Spaarwouder poorten, op de fchans *Rustenburg*; nam dezelve ftormenderhand in; verfloeg den vyand aldaar, en bragt vyf gevangenen met vier veroverde vaandels weder mede, terwyl de fchans daarna door de Haarlemmers kloekmoedig verdedigd en tot aan het einde van 't beleg gehouden werd; zelfs liepen de koeijen der ftedelingen onder de befcherming der bezetting geduurig aldaar grazen, hoewel de vyand van tyd tot tyd eenen vruchtelozen uitval op dezelve deed. Nog deden eenige bezettingen eenen uitval uit deze poort den 18 may, overvallende eenige fchildwachten van den vyand, welken, ingevalle zy weigerden zich gevangen te geven, onder den voet geftoken werden.

Met alle die voorbeeldeloze tekenen van moed, werden de belegerden nogthans, door het langduu-

duurig beleg, zodanig benaauwd, dat de standvastigheid hen begaf; voornamentlyk ontzong hun den moed. wegens den onbeschryffelyken hongersnood, welke in *Haarlem* waarde. Zy kwamen tot zulk een verschrikkelyk gebrek, dat katten, honden en het reeds stinkend vleesch van andere onreine dieren met smaak en gretig gegeten werd; sommigen namen hunnen toevlucht tot beestenvoeder, lynzaad en hennipzaad-koecken; en zelfs, toen ook dit zeldzaam meer te krygen was, sneed men, om het leven te behouden, osfen- en paardenhuiden in stukken, en voedde zich met het onkruid dat hier en daar tusfchen de stenen groeide. Wel is waar, de beleegeraars hadden ook aan alles gebrek; velen dezer stierven van honger, ongemak en besmetelyke ziekten, maar hunne benaauwdheid was echter niet te vergelyken by die der Haarlemsche burgery. Door dezen uitersten nood gedrongen, werd het graauw, dat nu eindelyk, zo wel als de bloem der burgery, van honger op de straat verfmachtte, nadat men zelfs het schoenleder tot stilling van den honger gebruikt had, in eene hevige woede ontstoken, en plonderde de Lombart en andere opentlyke gebouwen, waardoor het echter niet verzadigd werd. In die algemeene benaauwdheid stak men des nachts van den Spaarwouderpoorts-toren een vuurteken op voor de s'chepen van den Prins van *Oranje*, welke in het Haarlemmer meir lagen; den 6 july gaven de beleegerden een tweede teken van hunne uiterste benaauwdheid, door het uitsteken van eene zwarte vlag, en twee dagen later door twee diergelyke zwarte vlaggen op deze poort, naar de Fuik toe, een water, waardoor het meir gemeenschap met de stad heeft, terwyl zy bovendien eene witte

vlag van boven van den kerktoren lieten waaijen. De Prins, hoe gaarne hy de belegerden wilde verlossen, zag nogthans duidelyk dat *Haarlem* niet te behouden ware. Doch om zulks aan de goede gemeente bekend te maken, vond hy niet raadzaam; reeds had dezelve gemord, dat zy zo ontzaggelyke sommen moest opbrengen, en men nogthans niet in staat was, eene stad, gelyk *Haarlem*, te ontzetten. Daarbykwam, dat vele burgers van *Leiden*, *Delft* en *Rotterdam* zich hadden aangeboden, om hun leven te wagen ter ontzetting der stad. Het gemeen dus, niet bevreedende in welke benaauwdheid de Prins en zyne vloot was, die, op den agt-en-twintigsten van bloei maand, op het Haarlemmer meir door **BOSSE** zo deerlyk geteisterd en geheel verflagen werd; niet overwegende, dat **SOMER** in lente maand zich op den Diemerdyk willende verschanssen, om dus het vyandelyk leger allen toevoer, zo te water als te lande, aftefniden, daarin door de Amsterdammers verhinderd werd, welken hem van daar verdreven, en dus den toevcer aan de belegerden allermoeilykst maakten; niet overwegende eindelyk, dat alle de pogingen om de **Vecht** boven *Weesp* te sluiten ook verydeld waren, en den Prins, door alle deze wederwaardigheden, de handen ten eenemaal waren gebonden, eischte volstrekt, dat men geweldadige middelen moest gebruiken, om *Haarlem* uit de klauwen der Spanjaarden te verlossen.

De Prins was dus ondanks zich zelvengenoodzaakt, om, zo veel als in zyn vermogen was, hun genoeg te geven, en wierf eenige manschappen, welken te *Sassem* byeen zouden trekken. Doch in eenen brief, door den Prins eigenhandig geschreven, betuigt hy, gedwongen
te

te worden tot eene onderneming, die onmogelyk konde gelukken; die hy alleen liet voortgang hebben, op dat men hem niet in verdenking zou brengen, maar die nimmer de zaak der burgery was. Men drong hem echter dagelyksch tot den uitval, waarop hy de wanhopende beleegerden verzocht, om nog twee dagen gedulds te oeffenen, als wanneer hy eenen lozen aanval op de fuik ondernemen, en den Heer BATENBURG naar den kant van den Hout zou afzenden, om den vyand aldaar aantetasten. De Prins deed zyn woord gestand. De Heer BATENBURG trok den 8 van hooimaand aan het hoofd van 4000 mannen, meestal burgers uit de naastgelegen steden, des avonds uit *Sassem*, waar hy den vyand dacht te overrompelen. Doch deze reeds van den aanslag verwittigd, gaf juist de laatste neep aan de beleegerden, en bewaarhede de voorzeggingen van den Prins. BATENBURG kwam des nachts omtrend ten 1 uur in het vyandelyk leger, hetwelk voor de stad in den Hout lag. In de eerste verschansing komende, vonden zy niemand dan eenen schildwacht, welke zy doorstaken. Daarop trokken zy stoutmoedig voort, in den waan dat de vyand gevlucht ware. Doch deze had integendeel eene zo voordeelige legging aangenomen, en daarenboven zo veel voordeels door de duisternis van den nacht, dat de misleide burgery onwetend ter slachtbank gevoerd werd. Want de Spanjaarden de burgery volkomen in hunne magt ziende, vielen zo geweldig op hen aan, dat zy geheel in wanöorder nedergefabeld werden of de vlucht namen. BATENBURG en vele andere oversten bleven op de plaats. De vyand vervolgde de vluchtelingen, die nu den nacht tot hun voordeel gebruikende,

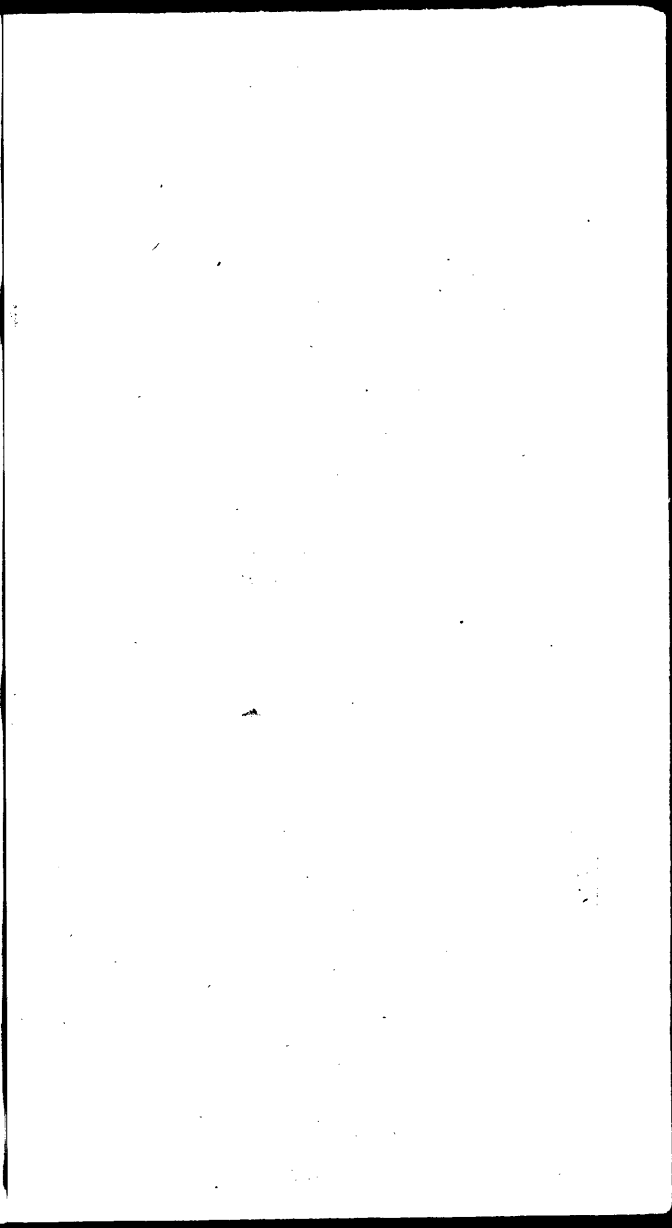
zich, waar zy konden, verborgen, en het zwaard der vervolgeren gedeeltelyk ontkwamen; doch alle de ammunitiewagens werden veroverd, benevens negen vaandels, welken de vyand den anderen dag honend aan die van *Haarlem* liet zien; ook veroverde hy agt veldstukken, en 700 mannen der verwonnelingen fneuvelden.

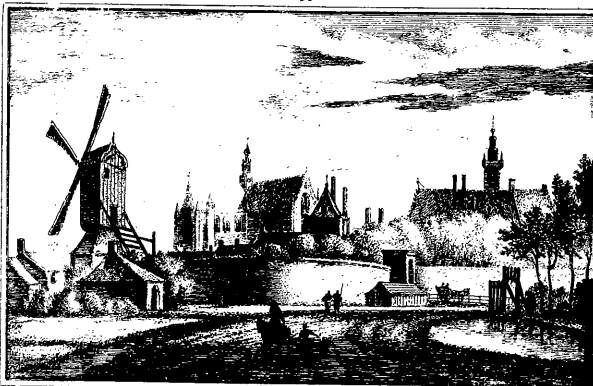
Deze nederlaag was een donderflag voor geheel *Holland*, en voerde de mistroostigheid der belegerden ten hoogften top; sommigen vloekten op **BATENBURG**, hem de oorzaak van deze nederlaag noemende, terwyl anderen hem ontschuldigden, en zeiden: dat 'er verraders in den boezem van het vaderland waren, die den Baron en de burgery hadden doen opofferen. De schrik, welke toen in de stad waarde, was niet uit te drukken. De bittere hongersnood was nu niet alleen op de kaken geprent, maar de hopeloze mistroostigheid misvormde de aangezichten op eene nog ellendiger wyze. Wat nog niet van wanhoop en honger gefneuveld was, liep met wringende handen waggelend door de straten. De hoop op uitkomst was geheel vernield, en men zag het zwaard van den getergden verwinnaar vaardig om ter stad in te vliegen, en alles, zonder onderscheid, aan zyne woede opteofferen. De wanhoop, de ten top geftegene wanhoop, zocht allerlei middelen uit om de bloedgierigheid te ontkomen. Nu wilde men uittrekken, en vrouwen en kinderen in *Haarlem* terug laten; maar het hartbrekend gekerm van vrouwen en kinderen op de straten, verhinderde dit wanhopig voornemen; dan wilde men uittrekken met zeven vaandelen haakschutters vooraan, om den uittocht te beveiligen; waarna de regeering, de schutters en de burgery, benevens de vrouwen

wen en kinderen, die mede wilden, zouden volgen, en negen vaandels foldaten zouden dezen tocht tot eene achterhoede dienen. Van het een kwam echter zo veel als van het ander. Ondertusfchen had de Graaf VAN OVERSTEIN eenen brief aan de belegerden gezonden, met belofte van genade, wanneer zy zich overgaven. Dit bewoog de Duitschers om het geweer neder te leggen, en op het woord van den vyand als op dat van een eerlyk man te vertrouwen. In deze deerlyke omftandighcid kwam men, met voorkennis van den Prins, tot een mondgesprek met den vyand, en besloot den 12 july, de stad op genade en ongenade over te geven. Den volgenden dag trokken de verwinnaars binnen dezelve, ontwapenden de burgery, en men kwam overeen om de plondering aftekopen voor eene fomma van 240,000 guldens, welken binnen den tyd van drie maanden moesten worden opgebracht. Nu verwinnaar, en de burgery, reeds door honger, zwaard en andere folteringen geheel magteloos geworden, nog daarenboven bezwaard hebbende met eene zo drukkende brandschatting, dacht men dat de Spanjaard, wiens geldzucht en hoogmoed thans voldaan was, ten minften ditmaal zyne bloed-dorst niet zou den teugel vieren. Doch de ontmenschte Castiliaan verzaakte zynen aart niet. Het gezegde van RIPPERDA, die de Haarlemmers vermaand had, om nimmer met de Spanjaarden eenig verdrag aan te gaan, en hun voorhield, dat TOLEDO in *Haarlem* even zo woeden zou, gelyk ROMERO in het voorgaande jaar binnen *Naarden*, was niet geheel valsch. Alle de kapiteinen en vaandrageren werden gevangelyk naar het huis te *Kleef* gevoerd, waar de meesten hunner, na eenige dagen gezeten te hebben, ter dood

gebragt werden. Van de Engelschen, Schotten, Walen en Franschen werden 'er 900 zo opgehangen als onthalsd. De bloedgierige verwinnaar had daartoe vyf beulen te werk gesteld; doch dezen door vermoeidheid niet langer kunnende moorden, werden de ongelukkige offers rug aan rug gebonden, en dus in den mond van het Haarlemmer meir geworpen, waarin 'er 300 op eene zodanige wyze jammerlyk verdronken. Onder de opgehangenen was een Luthersch predikant. De overste RIPPERDA met zynen stedehouder werd onthalsd, benevens een bastaardzoon van den kardinaal van *Granvelle*. Het zelfde lot trof LANDCELOT VAN BREDERODE, Heer van *Veenhuizen*; ROSIGNY; Jonker JAN VAN DUIVENVOORDE, en vele andere voornamen personen. PIETER HASSELAAR alom gezocht wordende, werd opgespoord; men viel in het huis terwyl hy met zynen broeder NICOLAAS aan tafel zat; de Spaansche bloedhonden den onrechten broeder grypende, zeide PIETER, welke zag dat zyn broeder begon te wenen: *so gy den Vaandrig zoekt, so laat dezen los, ik ben 't*. By het overgaan der stad schatte men de inwoners op vier duizend menschen, welken door het zwaard tot agttien honderd smolten. De schade, welke de stad geduurende dit beleg, door brand en andere toevallen, geleden had, de ziekten en het sneuvelen van omtrend zeven duizend menschen, meestäl door hongersnood en deszelfs gevolgen, niet mede gerekend, bedroeg eene somma van twaalf honderd drie-en-tachtig duizend guldens; eene verbazende som waarlyk voor dien tyd, en nog meer voor menschen die in eenen tyd leefden, waarin het geld zo schaarsch geworden was. Ook konden de Haarlemmers de

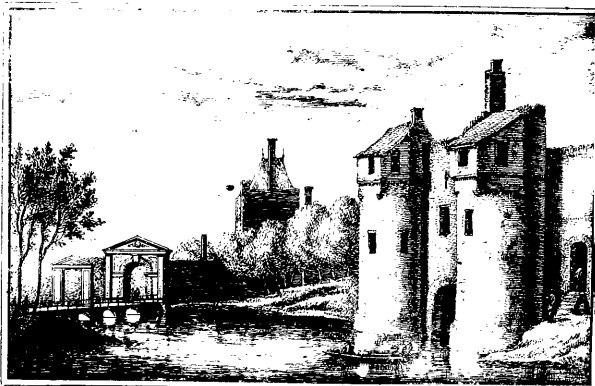
be-

A. Rademaker fecit

OVERVEENSE WEG en ZEYL-POORT tot Haarlem.

A. Rademaker fecit

ZEYL-POORT tot Haarlem

beloofde penningen . ter afkoping der plondering , op verre na niet opbrengen . Zy betaalden nog gene 100,000 guldens , de overige achterftallige penningen , om welken zy , wel is waar , nimmer gemoeid werden , moesten zy echter duur genoeg boeten , door zes weken byna vier duizend foldaten voor hunne rekening te moeten onderhouden , en in dat zelfde jaar de loopgraven te moeten delven by de belegering der stad *Alkmaar* , waar zy het vuur van hunne medebroeders , die op de Spanjaarden vuurden , en hen als eene borstweering gebruikten , moesten doorftaan .

DE

ZYLPOORT,

OVERVEENSCHEN WEG

EN

TWEE TORENTJES BY DE RAAX.

Te HAARLEM.

In het westen van meergemelde stad *Haarlem* legt de zylpoort met haar wyd uitgestrekt stenen rondel . Men ziet dezelve in de nevensgaande tekening , benevens den Overveenschen weg en twee torentjes by de *Raax* , afgebeeld . In eene tweede plaat , beschouwt men deze zylpoort van eene andere zyde . Zy heeft ten noorden de Sparen-

ren- of nieuwe poort; en ten zuiden de raamp-
poort. Hoe sierlyk zich hare buitenpoort ook
moge opdoen, hare binnenpoort echter is nog
prachtiger, zynde een zwaar en vierkant torens-
gewyze opgemetzeld gebouw van grote en zware
moppen, hetwelk in allen deele van deszelfs
hogen ouderdom getuigt. Toen *Haarlem*, wel-
ke, volgens de beschryving van MELIS STOKÉ,
in den jare 1155, onder Graaf DIEDERIK den
VI. reeds eene magtige, volkryke en welver-
sterkte stad was; by de tweede vergroting (de tyd
van welke niet naauwkeurig te bepalen is) over
de oude gracht uitgelegd werd, is ook de heden-
daagsche binnenpoort en haar daarvoor gelegen
rondeel gesticht, van waar, in de bekende be-
legering der jaren 1572 en 1573, geweldig op
de Spanjaarden geschoten werd. Deze poort
werd in het jaar 1628 geheel vernieuwd en met
zwaar metzelwerk opgehaald en versterkt, het-
welk AMPZING, in zyne beschryving van *Haar-
lem*, met de volgende woorden gedenkt:

*De Zylpoort geeft het niet, die aan de Stad haar' Vesten
Naar Zee en 't Westen ziet: te meer zoo fraay als nooit
Op deezen tyd gebouwt en heerlyk opgetooit.
'T is ook een dubb'le Poort en dies te meer te eeren,
En rontom overal voorzien van onze Heeren:
Ook hebben wy geen Poort zoo konstig en zoo sterk,
Met eene ronde Schans en magtig Bollewerk,
Van waar hier in 't Beleg de stukken vreeslyk brandden
En speelden op het Heir van onze dootvyanden.
En gaven gruwlyk vuur, en spogen rook en vlam,
Dat dikwils 't Spaansch gebroet niet al te wel bekwam.*

STEFEN VAN DER LUST, in zyn treur-
spel op het beleg van *Haarlem* vervaardigd, en
de

de herstelde hongersdwang door hem genaamd, voegt als eene voorzegging daarby, dat men eerlang zien zou:

*De Zylpoort heel vernieuwt met harden Muur en Wallen,
En scherpen Horenwerk voor 's Vyants sterk aanvallen.*

Het jaargetal der stichting van de buitenpoort, staat in de frontespies naar de Leidse trekvaart, in eenen graauwen steen uitgehouwen. De Overveensche weg heeft zynen naam bekomen naar het hedendaagsch kerkeloos dorp *Overveen*, werwaards deze ruime en brede weg zich uitstrekt.

De twee torentjes, in het tweede tafereel verbeeld, staan ter wederzyde der Haarlemmer beek, welke uit de zandduinen komende afvloeijen, en dus door de stad lopende, de *Raax* genaamd wordt; deze torens zyn uitwendig rond, en binnenwaards tegens de ringmuur geheel plat, en ter wederzyden van boven met spits opryzende huisdaken en geveltjes opgebouwd, doch na dien tyd met spitse driehoekige torendaken gedekt. AMPZING schryft van deze Haarlemmer beek, bladz. 70.

*En daar de Beek in Raax verandert ook daar by.
Maar moest ik onze Beek van de eerste niet verhalen,
Dewelke liep en stiet aan onze oude palen,
Die uit de Duinen valt, en vliet zoo naar de Stad
En loopt daar onder heen door een verborgen pad?*

HADRIANUS JUNIUS gedenkt hier mede aan in zyn *Batavia*, cap. 3, schryvende naar onze vertaling: „het gebied der Kaninefaten „schynt bepaalt te worden door een vliet, die „zy de *Beek* noemen, dewelke voormaals aan „de

„ de ftads-muuren spoelde, en nu de ftad by
 „ de markt en kerk midden door sneit ende in
 „ het Sparen vloeit. Dat s. AMPZING op
 „ pag. 28 bevestigt met deze regels:

*Daar 't Hof en Raathuis is gelegen by de BEEK.
 Komt Bakenes die eer, zoo komt ons naast voor oogen,
 Dat al de oude Gracht voor eerst is ingetogen,
 En dat de OUDE BEEK, die uit de Duinen vliet,
 Daar zy de RAAX nu heet, aan onze Muren sliet.
 Ook heeft de BEEK van outs om onze Vest gelopen,
 Zoo leit de zaak aldus voor ons bescheiden open.
 Dat Bakenes daar na voor eerst is ingehaalt,
 En de oude Gracht in 't ront, en Haarlem zoo bepaalt.*

Ook fchryft J. OUDENHOVEN, dat die beek ontftaan is om het duinwater aftebrengen, en dat dezelve weleer slechts raaksgewyze aan de oude wallen der ftad kwam, waaruit men wil zy haren naam in dien van *Raax* verwisfeld heeft. Onder deze laafte benaming loopt zy nog hedendaagsch in en binnen de ftad door tot aan de oude gracht, en neemt daar, in eene rechte lyn voortvlietende, achter het zylklooster tufchen de huizen, en verders onder eenen verwulfdn boog tot in het Sparen by de ftads kraan, den naam van *Beek* weder aan.

Nadat *Haarlem* aan de zyde der Staten overgegaan was, zag men, op den 23 july des jaars 1572, omtrend agthonderd Spanjaarden naby *Haarlem* aankomen, welken alom ftroopten en roofden; het hoornvee uit de velden mede namen, en drie molens buiten de Zylpoort in den brand ftaken, in de ongeoorloofde verwachting, dat de brand in de ftad zou overflaan, het geen ook waarfchynelyk het gevolg zou geweest zyn,
 wan-

wanneer niet de weste wind spoedig naar het zuid-oosten gedraaid was.

Toen DON FREDERIK, zoon van Hertog van *Alba* in de maand december van het laatst-gemelde jaar de stad rondsom met schansen bezet en belegerd had, vielen de belegerden des nachts tusfchen den laatften dag van 1572 en den eerften dag van 1573, met zes honderd mannen, een wit hembt over hunne klederen hebbende, ter Zylpoort uit naar den weg, voornemens zynde om het grof gefchut van den vyand te vernagelen. Doch deze onderneming liep zeer ongelukkig voor hun af, doordien de Duitschers de vlucht namen, en de Walen daardoor noodzaakten van mede te moeten deinzen. Beter gelukte den belegerden het overvallen van des vyands wachten buiten deze poort, op de Overveensche weg, den 14 der maand january des jaars 1573. Eenigen dezer wachten werden doodgeflagen, vier anderen gevangen genomen, en veelerlei geweer van den vyand veroverd, en in de stad gebragt. Om deze uitvallen in het vervolg van tyd zo veel doenlyk te verhinderen, deden de belegeraars den gemelden weg opdelfen, waarvan zy den negentienden der maand february de voor hun wenschelyke gevolgen zagen; toen eenige haakschutters, benevens zeven of agt ruiters de Zylpoort uittrokken, om andermaal de wachten van den vyand te overvallen, en door deze doorfnyding in hun voornemen belet werden. Desnietteenftaande vielen zes honderd mannen wederom uit deze poort de verfchansingen van den vyand aan, om hun gefchut op hetzelfde te vernagelen; buiten twyffel zou deze onderneming hun gelukt zyn, doordien zy reeds op de batteryen geklommen waren, en het gefchut vermeesterd hadden

on-

onder een luid gefchreeuw: *val aan! val aan!*
't gefchut is ons; doch de Walen en andere daar-
 toe beftemde foldaaten draalden te lang om hen
 met eenige daartoe beftelde fchuiten aan de Katha-
 ryne brug ter hulpe te komen, waardoor zy dan
 weder, ten fpyt hunner dapperheid, werden te leur
 gefield. Eenen gelyken uitflag had de uitval der
 belegerden eenige dagen later, doordien zy den
 vyand in zyne verfehansing gereed vonden om
 eenen ftorm op de ftad te ondernemen, die dan
 ook weinig tyds daarna te werk gefield werd;
 de in gereedheid fttaande vyanden gaven by die
 gelegenheid een vreesfelyk vuur op de uitkomen-
 de foldaten, die met bebloedde koppen weder
 naar binnen wyken moesten. Den eerften en
 derden february, als ook den vyf-en-twintigften
 maart deden die van de ftad mede diergelyke uit-
 vallen op den vyand; de twee eerfte malen be-
 haalden zy weinig voordeel; doch ten derden-
 male hadden zy het geluk, dat het vaandel van
 den Hopman DERDEIN, de fchans der Spanjaar-
 den in den hout vermeersterde, en eenige hon-
 derd foldaten van den vyand verfloeg, zonder
 het verlies van eenen eenigen der belegerden.
 S. AMPZING getuigt in zyne befchryving van
Haarlem, dat deze laatstgemelde uitval de voor-
 naamfte boven alle anderen geweest, en op de
 volgende wyze gebeurd is: des morgens ten ze-
 ven uren namentlyk, trokken twee honderd
 Walen ter Zylpoort uit, en hadden eene hevige
 fchermutzeling met den Spanjaard, welke zy na
 eenen korten tegenftand uit zyne eerfte fchans
 verdreven; doch te zwak van manfchap zynde,
 waren zy buiten ftaat om haar bekomen voor-
 deel te vervolgen, en moesten met verlies van
 twee mannen naar de ftad terug keeren. Burge-
 mees-

meesteren uit de teruggekeerden, de gelegenheid van den vyand in die plaats vernomen hebbende, besloten met algemeen goedvinden, om de belegeraars aldaar den zelfden namiddag met negen of tien vaandelen te bestoken, en hunne beschansingen, ware het mogelyk, te bemagtigen; dienvolgens togen des namiddags ten vier uren zes vaandels, benevens eenige burgers, de Leidfche water- of Eendjespoort langs het Sparen, uit, vergezeld van een jacht en eenige gewapende schuiten; op dien zelfden tyd trokken twee honderd Franschen en Walen de Zylpoort uit, om den Spanjaard alom werk te geven en te ont-rusten; de Duitschers in Spaanschen dienst, en in den hout gelegerd, losten hun geschut wel op de stad, maar met zeer gering voordeel, en kort daarna verlieten en verliepen zy schandelyk hunne schansen; doch zy werden yllyngs achtervolgd, ingehaald, en vele honderden sneuvelden door het zwaard der overwinnaars; de overgeblevenen weken na een verlies van agt honderd mannen tot over gene zyde van den noordwyker houtvaart, onder het geschut der Spanjaarden, die aan de duinen gelegerd waren. Die van de stad staken daarop meer dan driehonderd tenten in den brand; plonderden de geheele Duitsche legerplaats uit, en maakten tot buit vyf dubbelde basfen, twee metale stukken kanon, verscheiden koeijen, kalveren, dertig paarden, negen vaandels, veel buskruid, benevens een grote menigte klederen, mantels, fluweele bonnetten, gouden ringen, zilvere drinkfchalen, een onnoemlyk aantal wapenrustingen, stormhoeden, handrapieren, en meer andere krygsbehoeftens, daarby niet meer verliezende dan agt mannen, waar onder een burger, en de dap-

pere kapitein DERDEIN, welke aan de stad zeer vele goede dienften gedaan had als Ingenieur, en ook algemeen betreurd werd. Men deed, wel is waar, in vervolg van tyd meer uitvallen uit deze Zylpoort op den vyand; namentlyk den 11 en 30 april; den 7 en 24 mey, en laatstelyk den 2 juny, doch allen met zeer weinig geluk. Den 6 van grasmaand, kwam een postbode uit het leger van den Prins in de stad, welken met twee vroeger binnengekomen lopers, na hunne brieven overhandigd te hebben, weder voortreden; in den nacht van den 16 april bragten drie andere postboden, onder eenen geweldigen regen, niet alleen brieven, maar ook eenig buskruid binnen, en vertrokken den volgenden dag weder, met brieven van de Regeering aan den Prins; twee dagen daarna kwamen HIERONIMUS SERAARTS, gouverneur van *Vlissingen*, benevens de kapiteins BONDET, DORHEM, MALIGAN en anderen, vyftien in getal, deze poort binnen, medebrengeude sommige mannen met kruis beladen, gelyk zulks dan ook den 24 aan vyf-en-twintig Haarlemmer burgers gelukte, waarvan sommigen vyftig, anderen festig ponden kruids medebragten. Dit alles gaf den vyand aanleiding, om den 2 may, des avonds, eenen jongen van omtrend vyftien jaren als verspieder naar de stad aftezenden, welke de Zylpoort met agt ponden kruits moest inkomen, onder voorwendfel van uit het leger van den Prins te zyn afgezonden. Door deze knaap zocht de vyand de gelegenheid en gesteldheid der stad by zyne terugkomst te ontdekken, en de jongeling speelde zyne rol zeer vrymoedig. Hy gaf voor, van *Leiden* te komen, om de stads bode eenen veiliger weg te wyzen door het vyandelyk leger, maar

maar in de daad om hen in de handen der Spanjaarden over te leveren. Doch het gelukte hem niet, want zich geweldig mispratende, werd hy vast gehouden, en na een ernstig onderzoek tot bekentenis van zyn voornemen gekomen zynde, veroordeelde men hem om gegeesfeld en gebrandmerkt te worden, doch de razerny der soldaten sleepte hem eenigen tyd daarna, buiten weten van het gerecht, uit de gevangenis en hing hem op.

De Haarlemmers alle hoop van ontzet eindelijk verloren hebbende door de nederlaag van 's Prinsfen hulpbenden, onder den Baron van BATENBURG, en tot den uitersten nood gebragt, werden op den 11 juny, des voormiddags buiten de Zylpoort sterk aangemaand, door den Heer GEORGIUS LESTANIER, Deken der Haarlemmer kannikken, als ook door andere Roomschegezinde burgers, welken zich in het leger van den vyand onthielden, en kundig waren van den toestand van beide de partyen, om met den vyand een mondgespreek te houden. Deze aandrang werd den anderen dag by *Rustenburg* herhaald, doch de Haarlemmers floegen hetzelfde toenmaals met ronde woorden af. Den eersten der volgende maand nogthans hadden zy zich bedacht, en zonden des voormiddags omtrend elf uren de kapiteinen PILLIKAAN en KORNELIS MATTHEUSSEN, benevens twee soldaten ter Zylpoort uit, om met de Spanjaarden op het blekersveld een mondgespreek te houden, waarin zy overeen kwamen, om hetzelfde des avonds ten vyf uren weder te hervatten; dit werd van beide de zyden tot verscheiden malen achtervolgd, hoewel zonder de minste vrucht, doordien de vyand de stad alleen op genade en ongenade wilde aannemen;

tot welke harde voorwaarden de bezetting eindelijk op den 12 juny gedwongen werd, en buiten de Zylpoort tot den Spanjaard afzond den Burgemeester JOHAN VAN ZUREN, HIRONIMUS VAÏRLENIUS, vicaris van den Bisfchop. benevens de kapiteinen STEENBACH, CHRISTOFFEL VADER en ROSONI, welken naeene korte onderhandeling de onverzettelyke begeerte des vyands moesten inwilligen.

187 200.
187 200.

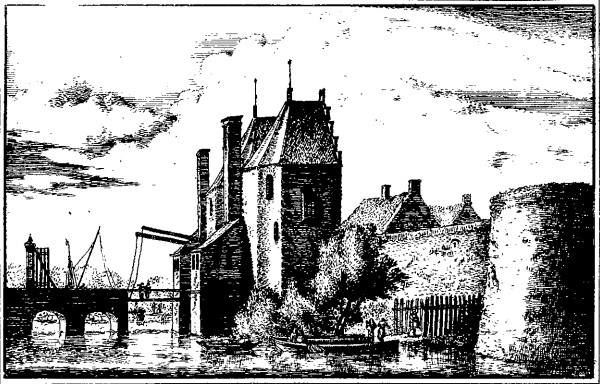
D E

S C H A L K W Y K E R P O O R T ,

Te H A A R L E M .

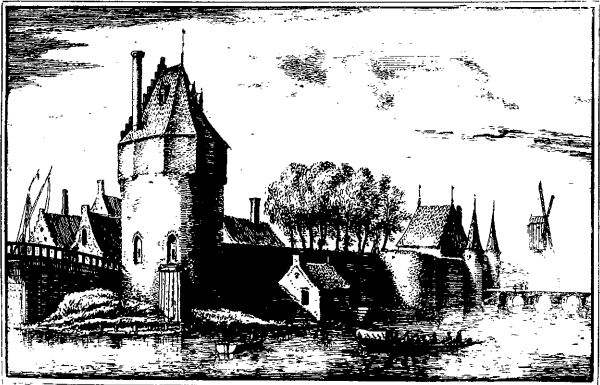
De Schalkwyker poort te *Haarlem*, in het zuid oosten der ftad, tufchen de Spaarwouder- en Leidfche Water- of Eendjespoort gelegen, heeft haren naam ontvangen van de heerlykheid van *Schalkwyk*, gedeelte van den banne van *Nieuwerkerk*, werwaards de weg en dyk langs den Sparenftroom, van voor deze poort af, zich heen draajen; waardoor dit gebouw, anders weinig van aanzien, zeer aangenaam en aanzienlyk werd, zo voor den inboorling als gefladig voorby varenden reiziger.

De oude en ware naam van dit water, gelyk wy hier voor by de befchryving van het dorp *Spaarwoude* reeds gezien hebben, is *Sparne* en geensints *Spierne*, van de menigvuldige biezen en rieten, uit welken de jeugd, gelyk H. JUNIUS
in

A. Rademaker fecit

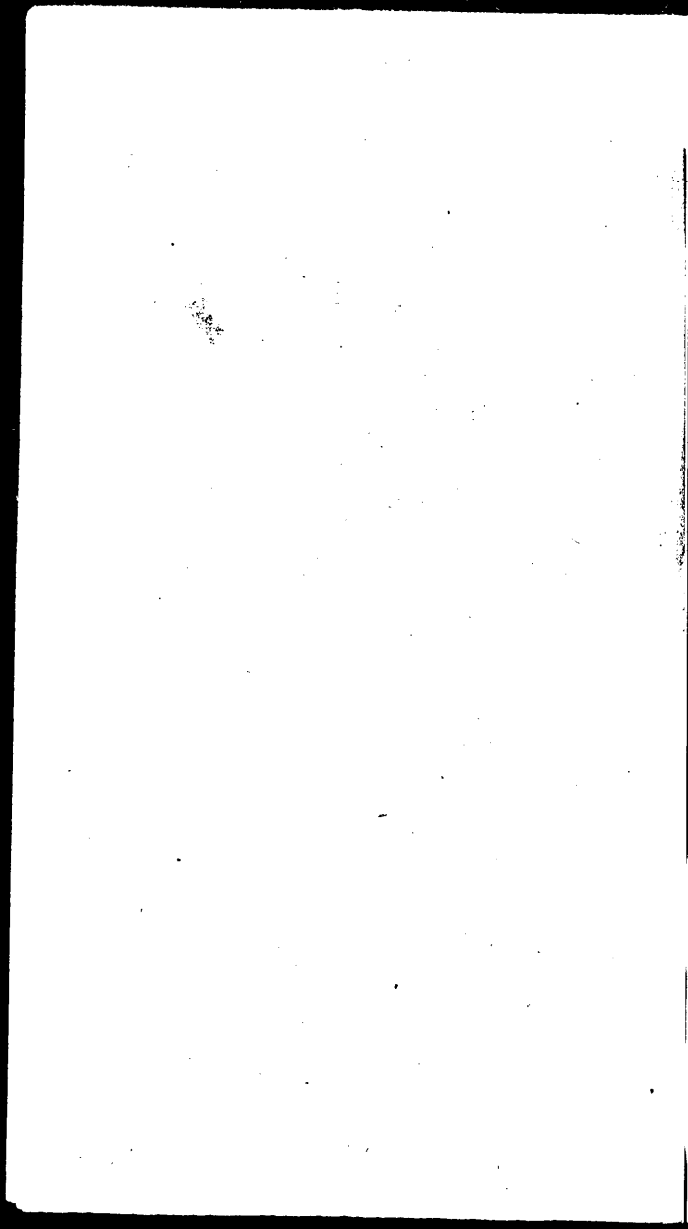
SCHALKWYKER-POORT tot Haarlem.

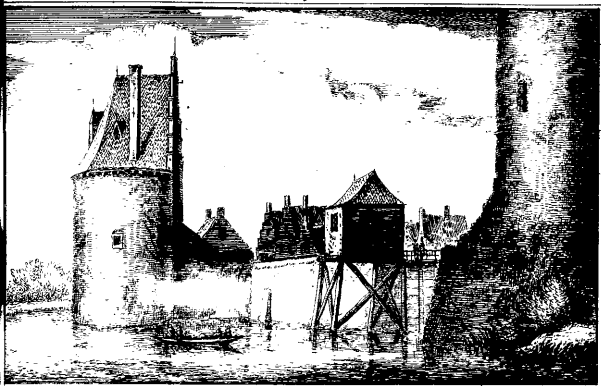

A. Rademaker fecit

By de SPAREBRUG te Haarlem.

1650

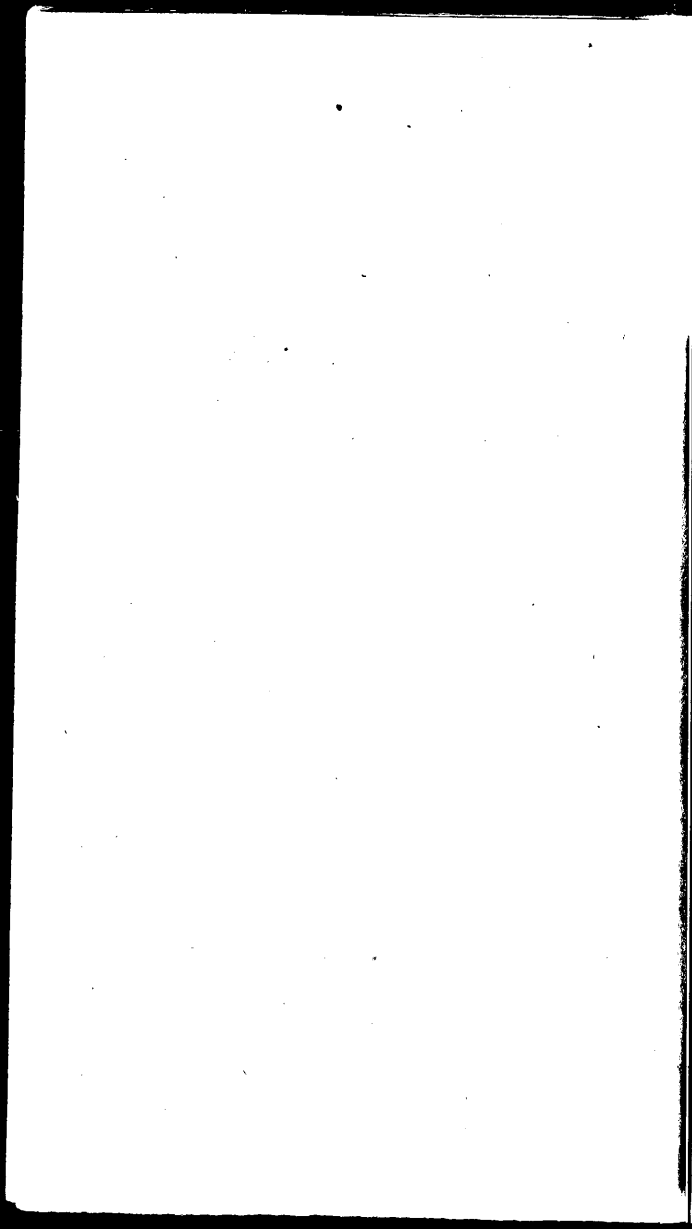
A. Rademaker fecit

By de SPAREBRUG te Haarlem.

A. Rademaker fecit

In t PRINSEN-HOF tot Haarlem.

in zyn *Batavia*, kap. 17, fchryft, de fpicren of wortelen plukt, zeer aangenaam om te eeten. Ik zeg met voordacht het *water*, want zy, welken het Spaarne, het Y, den Amftel, de Drecht, de Gaasp rivieren noemen, tasten geweldig mis, wanneer men slechts in overweging wil nemen, dat kundige aarddryksbefchryvers alleen zodanige wateren rivieren noemen, welken uit hoge bergen afwellen, of in valeijen en vlakke landen door opwelling haren oorsprong hebben, gelyk de Rbyn, de Donau, Maas, Po en anderen; daarenboven bedenke men, dat het Sparen zynen oorsprong alleen aan het Haarlemmer- en Leidfche mejr verfchuldigd is.

De tyd waarin deze poort geficht werd, is even zo onbekend als het ftichten der Spaarwouder poort, waarvan wy op eene andere plaats gefproken hebben. Doch, volgens de meeste waarfchynelykheid, is dezelve, gelyk wy; toen aanmerkten, tufchen de jaren 1440 en 1468 gebouwd. Men befchouwt dezelve in onze afbeelding voor het meerder gedeelte op hare linker zyde, gelyk zy zich in het jaar 1633 vertoonde. De twee halfronde torens hebben gene verandering ondergaan, behalven aan den fchoorsteen, welken wy in onze tekening vierkant opgemetzeld zien, hoewel hy tegenswoordig binnen den toren ftaat, en op een derde van de hoogte vierkant uit het toren-dak opryst, zynde de twee andere derde gedeeltes rond. Hy is voor het overige van zo grote ftenen opgebouwd en zo oud van aanzien, dat ik zeer twyffel, of deze fchoorsteen niet nog de eerfte is, en de eerfte tekenaar ten onrechte eenen vierkanten gefchetst heeft. Ook vind ik in deze poort, voor aan de rechter toren van dezelve, naar het Sparen ftaande, gene de minfte fporen van

een zodanig vooruitstekend gebouw, als men in de hiernevens gevoegde konstplaat van buiten tegen dien toren verbeeldt vindt; maar integendeel in twee zyner vooruitstekende kanten, zeer ouderwetsche dubbelde glasramen, welken men, door het niet ontdekken van eenige overgebleven tekenen in den muur, moet vooronderstellen, dat reeds ten tyde der stichting daarin zyn geplaatst geweest.

Aan de brug ondertusfchen is de meeste verandering gemaakt. De stenen borstwering is in eenen yzeren leuning veranderd; de wipbrug is weggenomen, en voor den stenen boog, in de plaats van den eersten gemetzeld, is een stenen vloer gelegd, en over de hier vertoonde hameië of het hoge hek boven op den eersten boog, heeft men, sedert eene andere houtse hameië, beneden den voorsten boog aan den opgang der tegenwoordige brug gesteld.

Gelyk de hier voorgemelde Haarlemmer poorten door het meergemeld beleg bekend zyn geworden en in de geschiedenissen van ons vaderland gemeld staan, heeft ook deze poort in die geschiedenissen niet weinig roems verworven, zo door de veelvuldige uitvallen als de strafcoffeningen aan de ongelukkige krygslieden van beide partyen, zo wel gedurende het beleg als na het overgaan der vesting. Ook door deze poort was het, dat de meeste voorraad van alle soorten van krygs- en mond-behoeftens binnen gebragt werden, die des winters met ysleden en des zomers met vele soorten van schepen binnen kwamen. De aanmerkelykste uitval uit deze poort, was die van den 17 van louwmaand des jaars 1573, toen eenige beleegerden, de Duitschers te *Rustenburg* verschanst, kloekmoedig aangrepen; de schans stormenderhand veroverden en in den brand staken,

ken, terwyl een groot gedeelte van den vyand, in dit gevecht deel hebbende, sneuvelden. Den 19 van grasmaand, deden de burgers van *Haarlem* uit deze poort andermaal eenen uitval; want de kapitein BEAUFORT, met zyne Schotten en eenige burgers, niet willende toelaten dat de vyanden zich op nieuw te *Rustenburg* verschansten, trokken in den spaden avond, met witte hembden over hunne klederen, ter stad uit; versloegen den vyand, met verovering van eenen aanmerkelyken buit, vier vaandelen en eenige krygsgevangenen; na welken tyd zy deze schans inhielden tot aan het overgaan der stad, en daarvoor, geduurende de vyandelykheden, de stad niet weinig voordeel toebragten, doordien de runderen hier veilig graasden, hoewel de Spaanschen meer dan eenmaal, met weinig voordeel echter, beproefden, om hetzelfde door list of geweld te roven.

*

DE
KATHARINA- OF SPARE-BRUG,
MET HARE
HOEKTORENS,
NEVENS DE
ST. JANSPOORT
Te HAARLEM.

In het noorden der stad ontdekt zich de Katharina- of Sparenbrug, tusfchen twee ftevige en ouderwetfche torens, waarvan de dichter AMPZING zingt:

*In 't noorden blyven fluks twee Torens niet verholcn,
Die op het water ftaan, waarby ik Damiaat
Niet zelden en gedenk, en onzen vromen daat.*

Zy zyn in het jaar 1589 op zodanig eene wyze herbouwd, gelyk zy ons in twee welgelykende tafereelen, door RADEMAKER vertoond worden; en wel in die gedaante, welken zy in het jaar 1640 hadden. By dezelve is de St. Janspoort, in het jaar 1590 geficht, in de plaats van eene oudere poort, welke in het meergemeld beleg werd omverre gefchoten, het welk AMPZING zeer kort in de volgende woorden gedenkt:

De

*De poorte van Sint Jan, die hier ook wort gevonden,
En mede in 't zwaar beleg was t'eenemaal gefchonden,
En in den gront vernielt, is ook de minste niet,
Wanneer gy op 't Gebouw van haare Torens ziet.*

Zynde dezelve weder by het uitleggen der stad, in het jaar 1671, tot den grond toe afgebroken.

Gemelde torens zyn beiden aan de buitenzyde volkomen rond, en met een vyfhoekig leiëndak belegd; doch aan de binnen- of stads zyde geheel vlak, en met eenen trapsgewyzen huisgevel opgemetzeld, naar de bouworde der dertiende, veertiende, en vyftiende eeuw; gelyk men deze bouworde meer gewaar worden kan aan de kalisen meer andere torens dezer, en andere Nederlandfche fteden. Zy hebben een vermaaklyk uitzicht zo wel aan de buitenzyde langs het *Sparren* naar *Sparendam*, als aan de binnenzyde over de stad, langs de fcheepstimmerwerven naar de *St. Nicolaas-brug*.

Aan deze poort en brug befteedden de Spanjaarden, geduurende het beleg van het jaar 1572, alles wat zy by mogelykheid konden te werk ftellen, om denzelven omverre te werpen. Op den 19 december van het gemelde jaar deden zy zes honderd vyf-en-twintig fchoten op dezelve, waardoor zy zodanig gehavend werden, dat de belegerden genoodzaakt waren, om eenen geheel nieuwen wal te maken, van de St. Janspoort af tot aan deze Katharyne brug toe. De belegeraars de ftoutheid der belegerden ziende, verdubbelden hun geweld, met dat gevolg, dat zy op den 2 july van het jaar 1573, in den namiddag, den eenen toren aan deze brug ter neder fchoten; na dat den 28 van grasmaand, in het aftrekken

der wachthoudende burgery, een hunner kogels, langs de Katharyne brug snorrende, het hoofd weg nam van Jonker GERARD VANSCHAGEN, welke vervolgens by zyne voorouderen begraven werd, binnen de grote kerk, aan de noordzyde in de Schagensche kapel, beöosten het altaar van CHRISTUS.

H E T

PANT OF DE GARENMARKT,

Te HAARLEM.

Doordien onze naauwkeurige tekenaar eene schets gegraveerd heeft, van de rondsom met verwulfdc omgangen of gaanderyen bezette binnenplaats in het Prinsenhof binnen *Haarlem*, zyn wy verplicht ook daarvan het merkwaardigst op te tekenen. Hy heeft dezelve in die gedaante afgebeeld, gelyk zy zich in het jaar 1720 vertoonde. Hedendaagsch is dit gebouw meestal bekend onder den naam van het Pand of de Garenmarkt. Weleer was deze plaats een gedeelte van het klooster der predikheeren, opgericht van een afgesneden westelyk gedeelte van 's Gravenhof, thans het stadshuis, aan deze geestelyken geschonken door FLORIS den V. AMPZING gedenkt aan deze gift in de volgende woorden:

Graaf

Graaf Floris heeft ook mede met alle zyne Heeren,
 Met al zyn Hofgezin meest willen hier verkeeren:
Als mede op zyn Land en Huizen hier omtrent,
Eer hy door Velzens hand zyn leven heeft geënt.
 Hy heeft by zynen tyt een stuk van 't Hof gefneden,
 Gelyk zy datmaals veel voor 't geestelyke deden,
Hoewel in bygeloof; en heeft also 't Convent
 Der heeren Predikers met zyn zelfs Hof belent.
Zo heeft dan ook de straat, aan dit Convent gelegen,
 Der Jakobynen naam van dit Convent gekregen.

Doch in welk een jaar is zulks voorgevallen?
 W. VAN GOUTHOEVEN, en die genen, welken hem blindelings gevolgd zyn; ik bedoel DIRK SCHRIVELIUS, alsmede de schryver der oudheden en gestichten van *Kennemerland*, ja zelfs tot myne grootste verwondering zynen vertaaler HENDRIK VAN RHYN, zyn van gevoelen, dat zulks in den jare 1247 zou geschied zyn. Maar niet een hunner geeft daarvan eenig bewys op. De laatste zegt, wel is waar, dat FLORIS de V in het jaar 1247 nog geen Graaf van *Holland* was, maar, voegt hy daar by, deze magt kan hy buiten dien gehad hebben; doch deze schryver is geheel van het rechte spoor; immers is het eene onloochenbare waarheid, dat deze FLORIS eerst in het jaar 1254 geboren werd, en dus wel zeven jaren na het geschenk aan de genoemde predikheren. Het getuignis van MELIS STROKE, de oudste en geloofwaardigste kronykschryver, zal genoeg zyn om dit te staven; hy zegt, in het leven van WILLEM den II, in het derde boek, vs. 1464:

Dit was int jaer Goeds ghedaen
 III hondert vyftich en vier mede

Dat

Dat boer Dalenchine de stede
 Coninc Willem dus was comen/
 Sinen Swagher te gzoten bzomen/
 En synre Sufter kinder na.
 Dus ghebielt als ic versta.
 Onghegoet waren si bleven/
 Hadt de Coninc niet bedreven.
 Nochtan syn somighe Menewiere/
 Als si int lant comen hiere/
 Segghen si/ Hollant moet versinken:
 Die willen qualicke dat bedinken/
 Dat de van Hollant haren Here
 Brochten in so gzoter ere.

Binnen deen dat de Coninc lach
 Dor Dalenchine op eenen dach
 Quam hem bootscap openbare/
 Dat hem een Zone gheboren ware
 Van siere Drouwen sinen wtbe/
 De Oir soude zyn na sinen libe.
 De Coninc verblide sere/
 Ende dankets Gode onsen Here.
 Die Sticken worden doe beweben/
 Als hier voren staet bescreven
 En quam thuis op enen dach/
 Aldaer syn Drouwe van kinde lach.
 Doe dede hi dopen sinen sone:
 Florens was gheheten de gone/
 Daer men of mach horen tellen/
 En vertrecken en boerspellen
 Wonder ende jamer gzoot/
 Dat ghesiede na siere doot/
 Als ghi hier na sult verstaen.

Ook is het uit de aantekeningen van P. S C R E.
 V E.

VERIUS, op de kronyk van WILHELMUS PROCURATOR; uit die van ALBERT VAN STADEN; uit de Hoogduitsche kronyk van *Brunswyk*, door HENDRIK BUNTING, en uit andere schryvers, overvloedig bekend, dat WILLEM de II, vader van FLORIS den V, eerst in den jare 1251 gehuwd is met ELISABETH, dochter van den Hertog van *Brunswyk*, vier jaren voor de geboorte van FLORIS den V, en zeven jaren voor dat de gift van het eene gedeelte van het Graaflyk paleis zou gedaan zyn; doch, nadien deze FLORIS, volgens MELIS STOKÉ, eerst op zyn zeventiende jaar, namentlyk in den jare 1272, de regeering dezer landen aanvaard heeft, zal GOUTHOEVEN mogelyk ergens 1247 verkeerdelyk hebben geschreven gevonden voor 1274. en dus, zonder de gebeurtenis zelve, aandachtig gade te slaan, in dezen misflag vervallen zyn, en zyne naschryvers in eene zelve dwaling gebragt hebben.

Dat dit Pant een goed gedeelte geweest is van het klooster der Dominikanen of zogenaamde Jacobynen, doordien zy weleer te *Parys*, in *Frankryk*, in de *St. Jacobsstraat* gewoond hebben, is uit alle de geschiedschryvers van *Haarlem* bekend, en nog hedendaagsch draagt de straat, welke bezyden dit Pant en het Prinsenhof loopt, den naam van Jacobynenstraat. Den 29 may van het jaar 1578, ten drie uren namiddag, werd dit Dominikanen klooster door de ingelegerde soldaten, op roof en kerkfchendery verhit, met vele soorten van breek-yzers opgeslagen en ten eenemaal uitgeplunderd.

Dit klooster had vele voorrechten en vryheden ontfangen; onder anderen verleende de pastoor der *Haarlemsche* parochie-kerk, JOHAN VAN

ROZENBOSCH, apostolische protonotaris, op den 8 september des jaars 1477, op het aanhouden der Heren en wetgevers van *Haarlem*, de vryheid aan dit gesticht, om, by aldien eenige meerderjarigen door zich zelve, of minderjarigen door anderen, in de kerk van dit klooster begeerden begraven te worden, dezelve ter aarde te mogen bestellen, zonder het lyk alvorens naar de parochie-kerk te dragen, of aldaar eenige offergiften te geven, of eenige lykstatien te doen, of zonder by den pastoor of by zynen onderpastoor voor eenige rechten, uit hoofde van het lyk, te behoeven intestaan; alles echter onder voorwaarde, van ten eeuwigen dage omtrend het lyk en de lykdiensten aan den pastoor of onderpastoor dat geen uittekeeren, wat het Dominikaner klooster te *Rotterdam* in diergelyke gevallen uitkeerde; te weten, by het eindigen der lykdiensten of kort daarna, de helft van al het geöfferde, hetwelk in de eerste lykdiensten was geöfferd geworden; uitgezonderd alleen de offerpenningen, welken in de lykdiensten van ter dood gebragte misdadigers geöfferd werden. By aldien 'er echter eenig lyk met het kruis door gemelde Dominikanen naar hun klooster mogt gebragt worden, zouden de erfgenamen van den overledenen gehouden zyn, voor hetzelfde te laten luiden, volgens de wyze welke in deze kerk, tot op dien tyd toe, gebruikelijk geweest was.

Toen de Hervormde Godsdienst binnen deze stad werd ingevoerd, is ook dit klooster tot burgerlyk gebruik gebezigd, en de hier nevens verbeelde gebouwen, gewulde galleryen, en verdere kamers, gebruikt tot de stads Anatomie,

mie, boekery, schermfchool, garenmarkt, looi-
hal, kamers voor de broodwegers, voor smeden,
bakkers, heelmceesters, bierdragers en makelaars
in lywaten; hetwelk s. AMPZING in de vol-
gende verfen gedenkt:

*De liefde tot de konst kan mede van gelyken
Uit onze ontledens-plaats zeer overvloedig blyken;
Weleer in 't Pant bereit, by onze Library,
Daar ook de Schermfchool is gelegen aan de zy;
Ook is in 't Pant de Markt en Koopmanschap in 't Garen,
Van Smallen, Legatuur en onze and're Waren,
Bekwaam tot deeze zaak, opdat de Gallery
Die waren voor het kwaat van 't natte weér bevry.
Ook is de Loiery van Noppen ende Smallen,
En diergelyk geweeft hier goede plaats gevallen,
(G'lyk op 't Bagynen Hof een deel daar van de Kerk
Hier toe geëigent is voor al het Zaje werk)
Hier is de Kamer ook voor die de Brooden wegen,
En Vinders van de Smeên en 't Bakkersgilt gelegen,
Zoo meê der Chirurgyns; de Draggers van het Bier
En Lynwaats Makelaars vergad'ren ook alhier.*

Daar wy tegenswoordig van dit Pant fpreken,
kunnen wy niet onaangeroerd laten zeker graf-
fchrift op eenen DIRK JANSSEN BLEZER,
burger en inwoner dezer ftad. Uit dit graffchrift,
op eene oude zark binnen dit klooster gevonden,
blykt, dat deze man in den ouderdom van hon-
derd elf jaren voor de eerfte maal in het huwelyk
getreden is, en fttaande hetzelve, gedurende
eenen tyd van twintig jaren, eene dochter ge-
wonnen heeft, welke den geestelyken ftaat aan-
nam; wy laten de woorden hier onder volgen:

Hier leyt beggaven/ Ieser/
 Den ouden Dirck Janffen Blefer.
 Hondert en ellef jaren
 Was hy out na syn beklaren/
 Doen hy eerst soude trouwen
 Ter echt een jonge Vrouwte:
 Den Pastoor seyde hem bout/
 Gy Dirck syt seker veel te out/
 En komt waerlyck veel te laat/
 Om te voldoen den echten staat:
 Hy spak: heer/ set ter 12
 Die hondert jaren vry/
 Ende die elf alleen behoud/
 Soo en ben ik niet te oud.
 Dit huwelyck is aldus volbracht
 Met liefde/ sonder klacht/
 En soo hebben geleest dees twee
 Twintig jaeren met bree
 En een dochter gewonnen/
 Geestelyck gestorben eener Nonne.

Behalven dat DIRK SCHRIVELIUS hiervan
 gewaagt, drukt zich ook s. AMPZING in dezer
 voegen omtrend dit huwelyk uit:

*En nademaal ik dit van 't land heb laten wooten,
 Zo kan ik Blezers graf vooral ook niet vergeten,
 Dat hier gevonden wort, die, hondert jaren out,
 En tien en een daartoe, een huisvrouw heeft getrouwt,
 By welke hy in echt een Dochter heeft gewonnen,
 Die opgeschreven wert in het getal der Nonnen,
 En heeft voorts na dien tyt nogh twintigh jaer geleest,
 Gelyk zyn Graffschrift hier van ouds te kennen geeft.*

Het

Het voorgemelde Jacobynen klooster, dus grotendeels tot het voorgemeld gebruik besteed zynde, is ook het agterste gedeelte van hetzelfde, met de daarnaast gelegen tuin, gedeeltelyk tot eene bekwame woning voor Prinsfen en andere voorname Staatsperfonen in gereedheid gebragt, en een kastelein of hofmeester op hetzelfde geplaatst. Gedeeltelyk is het tot een wapenhuis, en het overige tot eene vergaderplaats van het Noordhollandsch Synode gebeezigd, waarvan de meërgemeld s. AMPZING schryft:

En weg ook Jakobyns, ten Prinçenhof genomen,

Als eenig Prins of Vorst tot ons mag overkomen:

Een treffelyk Gebouw, vast tegen aan de wand

Van 't Koninklyk Paleis van onze Stad geplant.

Met eenen schoonen Hof, en mits den ryken zegen

Van Zonne ende Locht uitnemen wel gelegen

(Daar ik myn woning heb, myn Tuin, en myn vermaak

Zoo ik maar weêr zoo breet mag gaan in deeze zaak)

Met hoog en wyt Gebouw van Poorten afgescheiden,

Daar onze Burgery de vreemden dikwils leiden.

Hier plagt het Huis te staan, alwaar de harde steen

Werd tot het metzelwerk behouwen en besneên:

Nu is 't op Bakenes, daar komt de steen met schepen,

En zoo behoeft men dien met Paarden niet te slepen:

Hier is nu 't Wapenhuis, alwaar het krygsgevaart,

Alwaar het grof gescht ten Oorlog word bewaart.

God will' het nimmermeer ons daar toe laten komen,

Geen Vyant werde hier tot een'ger tyt vernomen.

Het ongeacht vergaat. Bartholomeüs Veer

Heeft opzicht op het Hof, en hout het Huis in eer.

Ik moet ook van dit Hof die eere openbaren,

Dat hier de Predikers van 't Synodus vergaaren,

Als dat gehouden word op onze beurt alhier,

*Het Jaarlyks Synodus van Hollands Noordkwartier.
 Het welk dan eens geschied na zes verlope Jaaren,
 Gelyk zy zoo nu laatst alhier vergadert waren
 Den tienden van den Oogst. Hoe kan Gods kerk bestaan,
 Indien de Leeraars haar niet vlytig gade slaan!
 De Commiffariffen van alle kleine zaken
 Die plegen tweemaal 's weeks hier ook die af te maken,
 Zoo komt de Heemraat ook bywylen hier byeen,
 En and'ren desgelyx ten besten van 't gemeen.*

Thans zouden wy van *Haarlem* kunnen afstapen, wanneer wy niet genoodzaakt werden, om nog eenige proeven van de onvertzaagde standvastigheid en de voorbeeldeloze heldendaden onzer voorvaderen. in dit beleg gebleken, hier te laten volgen. Wy herhalen, het geen wy reeds meermalen in dit werk gezegd hebben, dat namentlyk de tafereelen van den heldenmoed onzer onverschrokken en eerlyke voorouderen door ons met het grootst genoegten worden opgetekend, eensdeels om aan dezelve met eerbied en bewondering te herdenken, en ten anderen, om onze landgenoten in de ogenblikken van algemene beroering, welke zo ligt op nieuw tot ons vaderland zouden kunnen overslaan, aantemodigen, om de wysheid, bedaardheid en onkreukbaare standvastigheid dezer grondleggers onzer vryheid tot een voorbeeld in alle hunne ondernemingen te doen strekken.

Onder de helden, welken in het beleg van *Haarlem* boven anderen hebben uitgemunt, verdient de hopman WYBOUT RIPPERDA, een der braafste, genoemd te worden. DON FREDRIK, die zynen vader de Hertog van *Alya* zo niet in gruweldaden te boven streefde, ten minsten evenaarde, maakte, in den herfst van het jaar 1572, na *Naarden*, tegen de heiligste

fte beloften op de onmenschelykste wyze te hebben uitgemoord, toebereidselen om *Haarlem* te belegeren. *Amsterdam*, de zyde der Spaanschen nog steeds blyvende aankleven, zocht *Haarlem* overtehalen, om een verdrag met DON FREDRIK te sluiten. Eenigen der Haarlemsche regeerders waren daartoe genegen, terwyl anderen na gene voorwaarden hoegenaamd wilden luisteren, als overtuigd zynde van de weinige getrouwheid op het woord der Spanjaarden, gebleken in *Zutphen*, *Mechelen*, *Naarden* en in het *Gooiland*. De meerderheid der Haarlemmer regeering echter stemden tot een verdrag met den vyand, en men zond, buiten eenige kennis der burgery, sommige Heren als afgevaardigden naar *Amsterdam*, om met DON FREDRIK te handelen. De bevelhebber der stad, WYBOUT RIPPERDA, zulks vernomen hebbende, vergaderde de burgers in de nieuwe doelen, en deed aldaar eene aanspraak, die, wegens hare zakelykheid en ontwikkbare voornemens en vermaning tot standvastigheid, wel waardig is gekend te worden. Wy laten dezelve deswegens hier terstond volgen:

„ Het waar, manhafte burghers, (sprak hy)
 „ uwer vroomheid en deftigheid te kort gedaan,
 „ zoo ik u pooghde te onderrichten, wat het in
 „ heeft, den vloek Gods, tot borghe van men-
 „ fchen belofte, te stellen. En 't is zo wel den
 „ minste als den meeste bekend, hoe plegh-
 „ tigh de Majestraat deezer steede gezworen heeft,
 „ in geen handeling met den Spanjaardt te tree-
 „ den, buyten weeten van my en de zeven hooft-
 „ hopluyden. 'T heeft haar echter gelieft, zon-
 „ der yemandt van ons te kennen; in een stuk;
 „ daar billyk het gevoelen der gansche gemeente
 „ op te hooren stond, gezanten ter sluyk uit te

„ schikken, en vergiffenis van pligtpleeghing
 „ te verzoeken. Ende blykt nu, hoe loflyk
 „ men op luyden bouwt, die, met schoorvoeten
 „ tot de goede zaak geschreeden zyn; dewyl zy
 „ hunnen grondt oopenbaaren, en met vollen
 „ run na den vyandt toejaaghen, zo ras maar
 „ als zyn trom op 't uysterst onzer grenzen ge-
 „ behoort wordt. Jonker CHRISTOFFEL,
 „ Burgermeester DE VRIES en ASSENDELFT
 „ zyn heenen, om der Spaansche opgeblaazen-
 „ heit te voet te vallen, zich vroedtmaakende,
 „ zulk een' hoomoet, met smeeken, te vellen.
 „ Zoo onze lot meêbrengt, die eeuwe te leeven,
 „ daar men den eedt voor spel houdt, en zoo
 „ lichtveyrdelyk de schup geeven magh aan ver-
 „ bondt, met Stadthouder en Staaten gemaakt;
 „ ten minste moesten zy hunn eyghe welvaart
 „ niet vergeeten hebben, nocte wat dien van
 „ Mechele, Zutven, Naarde, wedervaaren is.
 „ Maar men brengt fraye brieven van d'Amster-
 „ dammer wethouders, en den pastoor van 't
 „ Bagynhof te voorschyn; die de middelen in
 „ de mouw hebben, om wolven in lammerente
 „ veranderen, en van oovervloedighe genaede
 „ en goedertierenheit, opgeeven. Voorwaar,
 „ is er yemant zoo zinneloos, die zich dien
 „ hoonigh laat om den mondt smeeren, en zich
 „ daaraan vergaapen kan, in my zal 't niet ko-
 „ men, dat men zich vayligher op het zeggen
 „ van d'Amsterdamsche lyfeyghens des dwinge-
 „ lands, oft op een verlopen paap, mogt ver-
 „ laaten, dan op het woordt van Romero, daar
 „ zich de Naarders meê bewaart waanden. Beydt:
 „ beter, in 't betrachten van eer en eedt, tot
 „ den uitersten snik adems, tot de laatste drup
 „ bloeds, voor de vryheit der steede gevochten;
 „ dan

„ dan zich welligt in flaverny geworpen, en de
 „ verfoeyde ziel, onder duyzenderley dartelheit,
 „ hoon en quellaadje der Spaansche moedwil,
 „ verlooren. Dit's 't opzet van een Vries.
 „ Hollandt plagt ook mannen te fokken; en my
 „ verlangt te hooren, hoe 't de Haarlemmer
 „ harten verstaan." Deze taal, met den yver
 van een vryheid-minnende Vaderlander uitgespro-
 ken, was van eene zodanige uitwerking, dat de
 gezamentlyk vergaderde burgery het voorstel
 van RIPPERDA omhelsde, den Prins daarvan
 bericht gaf, en zich van tocn af ernstig wapen-
 de, om den Spanjaard het hoofd te bieden. Men
 kon zeer ligt vermoeden, dat de bloeddorstige
 DON FREDRIK, terftond na het overgaan der
 stad, dezen standvastigen vaderlander niet zou
 sparen. Hy werd ook met eenige andere Heren,
 op last van den verwinnaar, onthalt.

Toen de Spanjaarden voor *Haarlem* gelegerd
 waren, had de stad, onder vele andere krygs-
 benden, ook byna 1000 gravers aangenomen,
 en drie honderd vrouwen ter hulpe derzelve.
 Deze laatsten werden aangevoerd onder KENAU
 SIMONS HASSELAAR, eene weduwe van zes-
 en-veertig jaren, en aanzienlyk van afkomst.
 Zy schroomde nog schaamde zich geensints, om,
 ter redding van haar vaderland, met spies, roer
 en rapier den vyand te keer te gaan, in hare
 gewone vrouwelyke kleding. Deze dienst werd
 haar, die aan de wraak van DON FREDRIK
 ontsnapte, in den jare 1574 vergolden, doordien
 de Heren Staten van *Holland* en *Westfriesland* haar
 het waagmeesterfchap en ontfangfchap van den
 nieuwen impost op de turf, binnen *Arnemuiden*,
 opdrcegen.

De Spanjaarden, die, wanneer zy eenig voordeel op de Haarlemmers behaald hadden, terftond gereed waren om hunne gevangenen gelyk de gruwzaamfte barbaren te behandelen, ligten in de maand february van het jaar 1573 eenen **FILIPS DE KONING** op, met twee duizend mannen door den Prins, ter ondersteuning van *Haarlem*, afgezonden. Naauwlyks hadden zy hem, of het hoofd werd hem afgeslagen, en hetzelfde over de vesten geworpen, met het volgend byschrift: *dat hy het was, die het ontzet zo ongelukkig had aangevoerd.* Dit verbitterde den belegerden zodanig, dat zy, terftond op weêrwraak denkende, den volgende nacht twaalf Spaansche gevangenen ophingen, elf van welken zy de hoofden afhakten, die in eenen ton gekuipt, en met het volgend opschrift in het Spaansche leger geworpen werden: *dat men Alya, voor den tienden penning, waarom hy Haarlem belegerd hield, de tien koppen toezond, en den elfden voor intrest, om hem, wegens schrale betaling, niet te doen klagen.*

Een bewys, hoe benaauwd het **DON FREDRIK** voor *Haarlem* gemaakt werd, was, dat hy, na twee malen ellendig te zyn afgeslagen door de belegerden, die hem nu uit zyne schanssen verdreven, dan eenige mynen in de lucht hadden doen springen, het besluit vormde, om het beleg optebreken. Hy gaf daarvan kennis aan de Hertog, zynen vader; doch deze schreef hem terug: dat hy, hoewel in zwakke gezondheidsomstandigheden, in persoon het beleg zou komen vervolgen, byaldien **DON FREDRIK** wilde vertrekken; of dat hy deszelfs moeder uit *Spanje* zou ontbieden, om de post van haren zoon op te nemen. Deze bittere redenen maakten den jongen

gen veldheer zo woedend, dat hy alles wat mogelijk was besloot te wagen, om de stad in zyn geweld te krygen.

Te midden der belegering, zag men menigvuldige blyken van heldenmoed, alleen voortgesprooten uit de gruwzame dwingelandy der Spanjaarden. De Hopman **EUREI**, een franschman van geboorte, een voorbeeld van zachtzinnigheid, werd zodanig door de wreedheden van deze monsters verbitterd, dat hy besloot onder de Hollanders dienst te nemen; hoe zeer de wapenhandel hem altoos tegen de borst gestoten had. Wanneer hy de zynen tegen den vyand aanvoerde, had hy niets tot dekking voor het geweer der vyanden dan eenen stormhoed, en in zyn hand een uitgetogen slagzwaard van eene verbazende groote, waarmede hy te midden van den vyand indrong, en een verbazend getal hunner nederfabelde; doch eindelijk, na van eenen uitval in de maand april wedergekeerd zynde, waarin hy weder zeer vele vyanden in stukken gehakt, en met de zynen het veld behouden had, kreeg hy eenen afkeer van al het bloed hetwelk hy vergoten had, en verviel in eene langduurige zwaarmoedigheid.

PIETER CORNELISZON HASSELAAR, broederszoon van **KENAU** voornoemd, was in den ouderdom van agttien jaren, in het jaar 1573, reeds vaandrig in het leger der belegerden. Hy was zo vaardig met alle foorten van wapenen, en voornamentlyk met het roer, dat menig Spanjaard door zyne kogels sneuvelde. Ook was hy zo willig na de wal, dat zyne moeder, geduurende het beleg, hem daar menigmaal het middag-eeten moest laten brengen.

gen, benevens kruid en lood, waarmede hy den vyand wegblies.

Toen men in het voorgemeld jaar om briefdragers verlegen was, doordien de duiven, waarmede men de tydingen menigmaal overbragt, door den vyand gefchoten werden, en de Prins derhalven aarfelde, om tydingen van gewigt aan dezelve te vertrouwen, bood HASSELAAR zynen dienst aan, welke in dat tydftip te *Leiden* was. Men gaf hem de brieven in eenen loden koker mede, en liet hem zweren, dat byaldien de vyand hem mogt overvallen, en hy in dat geval den dood niet ontkomen kon, hy den loden koker in het water werpen, en zich zelve het leven benemen zou, alear de Spanjaard hem in handen kon krygen, en door pynigingen dwong de geheimen te verraden. Met een vast befluit, om aan die bevelen te voldoen, deed hy eenen eed en nam de reis aan, gerakende gedeeltelyk te voet, gedeeltelyk zwemmende, dwars door het leger der vyanden, binnen *Haarlem*, en volbragt dus zyne boodfchap gelukkig.

Wy zouden nog meer diergelyke aanmerkelyke voorbeelden van dapperheid, in dit beleg voorgevallen, kunnen bybrengen, wannecr wy deze gefchiedenis niet moesten bekorten, om kortelyk nog eenige andere gedenkwaardigheden van *Haarlem* aan te halen.

De naams-oorfprong van *Haarlem* is geheel onzeker; men heeft over denzelven verfcheidene beuzelachtige gisfingen gemaakt; de waarfchynlykfte van allen is, dat de naam dier stad te famen gefield is uit *Harel*, dat is fchraal, en *Heim*, woning, willende zo veel betekenen als eene woning op eenen fchralen grond; wel-

ke

ke naamrede door de fchrale naastgelegen zandduinen volkomen bewaarheid wordt. Even zo onzeker is de tyd waarin zy zou geficht zyn. Men geeft wel voor dat zy reeds onder den naam van *Haralem*, op het jaar 900 voorkomt, ja sommigen plaatfen hare ftichting reeds in de vyfde of zesde eeuw; doch alles blyft onbewezen; dit is zeker, dat *Haarlem* in het jaar 1132 reeds bekend, en in 1155 eene welvarende en vermogende ftad was. De ftichter of ftichters zyn even weinig bekend, hoezeer sommigen de oude Heren VAN HAARLEM daarvoor aanzien.

Eenige kronyken verhalen, dat *Haarlem* en *Alkmaar* in het jaar 972 door de Westfriezen verbrand zyn; doch zy geven daarvan gene grondige bewyzen op. Zekerder is het, dat de Westfriezen, in het jaar 1132, onder *FLORIS den zwarten*, eenen opftand verwekt, en alle de kasteelen van den Graaf, waaronder ook mogelyk eenige Graaflyke huizen binnen die ftad, tot den grond toe verdelgd hebben. In het jaar 1155 ftonden de Haarlemmers, Graaf *DIEDERIK den VI* by, befrydende de Westfriezen, welken met een verlies van meer dan negen honderd mannen werden op de vlucht gedreven. In den jare 1219 viel de bekende overwinning van *Damiate*, in *Egipte*, voor, welke door sommige fchryvers gedeeltelyk aan de Haarlemmers wordt toegeschreven. De fchryvers nogthans, die by deze belegering en inneming zyn tegenwoordig geweest, benoemen de kruisvaarders alleen met den naam van Friezen. De kruistochten waren te dier tyd in hunne volle kracht. Paus *HONORIUS den III* fpoorde, in het jaar 1217, den Koning van *Hongaryen*, benevens vele Bifchoppen en edelen,

om wraak te nemen op de ongelovigen, welken eenen Pausfelyken gezant en andere zendingen mishandeld hadden. WILLEM de I begaf zich mede op den tocht, en met hem OTTO de II, Bisfchop van *Utrecht*. Zy ftaken, vergezeld van een groot aantal ingezetenen, in zee, op vaartuigen, door de latynfche fchryvers *Coggonen* of *Koggen* genaamd. Naar *Engeland* overgeftoken zynde, voegde de Graaf van *Whigt* zich, met eenige andere vaartuigen, by hen. Men ftevende van daar naar de kusten van *Portugal*, waar men na cenige tegenspoeden aanlandde. De Portugezen, welken veel te lyden hadden van den Koning van *Marokko*, aan wien zy jaarlyks honderd Christen flaven moesten opbrengen, ontvingen de kruisvaarders met open armen, hun fmekende, hen van dezen barbaarfchen dwang te willen verlossen. Sommigen der kruisvaarders echter beweerden, dat men den tocht naar het heilige land met allen fpoed moest voortzetten, en vertrokken met tachtig koggen van de Portugeefche kusten; de anderen, en daaronder de Graaf, bleven aldaar en belegerden *Alcafar*. Intusfchen fchreef de Graaf na den Paus, om te weten of hy daar blyven, dan of hy zyne reis vervolgen zou. Deze antwoordde; dat hy terftond tegen de ongelovigen naar het heilige land moest optrekken; de vloot kwam dus in february van het jaar 1218 te *Akre* of *Akko* aan, waar zy zich vereenigde met de andere fchepen, die voor hun vertrokken waren, en aan de kusten van *Spanje* eenige vóoveringen gedaan hadden. Men beflóot alftoen eenparig eenen tocht naar *Egipte* te fcheep te doen, van welk ryk men de fteden *Damiate*, *Babilón* en *Cairo* of *Alexandrien* wilde bemagtigen, om dus verder naar *Syrie* en *Pals-*

tina voort te trekken. In zee stekende, kwam men drie dagen daarna te *Damiate*. Deze was eene aanzienlyke stad in *Neder-Egipte*, gelegen aan eenen arm van den *Nyl*. Zy was versterkt met twee-en-dertig hoge en een groot getal kleine torens, en met dubbelde muuren en grachten omringd. Daarenboven was 'er, tusfchen de stad en het eiland, midden op den *Nyl*, op eene rots of klein eilandje, een sterke toren geficht, aan den voet van welken twee zware yferen ketenen vastgeklonken waren, welken met het ander einde, aan den buitenmuur der stad gehecht zynde, den froom, voor alle uit- en invarende fchepen, floten. De Sultan van *Egipte* trok veel voordeels van het verlenen van vryheid, om speceryen langs den *Nyl* naar *Europa* en elders heen te voeren, en floot of opende den froom naar welgevallen.

De kruisvaarders beftormden terftond den toren, welke tusfchen de stad en het eiland *Damiate* lag, maar met weinig vrucht. Men begroette de belegeraars met eene hagelbui van pylen en ander fchietgeweer. Toen vond men uit om eene stormbrug op twee aan elkander vastgemaakte fchuiten opterichten. Dit stormtuig was een houten kasteel, hetwelk op eene brug fttaande, rondsom kon gedraaid worden. De belegeraars voerden dit gevaarte voor den toren, onder een vreesfelyk gefnor van pylen en ftenen der vyanden, en de toren werd, na een hevige gevecht, genomen. Een Edelman van *Luik* beklom hem het allereerst, en een jonge Fries volgde hem met eenen dorschvlegel in de hand, waarmede hy eenen vyandelyken vaandrig overweldigde, en het vaandel hem ontrukte. Toen volgde de menigte, en alles wat in het kasteel lag, werd
op

op weinigen na, dood geslagen, ten getale van omtrend twee honderd vyftig mannen. Daarna werd de belegering der stad *Damiate* ondernomen, het geen echter niet zeer spoedig ging, vermits de Saraceenen eenige fchepen voor de haven hadden doen zinken. Eene befmettelyke ziekte en zware overstroming deed den Christenen hierin veel nadeels. De stad werd eindelyk bestormd, en ging in de maand november 1219 aan de Christenen over.

Verfcheidene omftandigheden van dit beleg zyn met gene bewyzen voorzien. Echter geloofden men algemeen, dat de Haarlemmers de stad en de toren voor *Damiate* hebben helpen veroveren. Nog gene twee eeuwen, of men heeft in *Haarlem* jaarlyksch de gedachtenis van deze verovering gevierd. De Haarlemmer karmeliet, broeder JAN VAN LEIDEN, verhaalt, en voor zo verre my bewust is, niemand buiten hem, dat de ketens, over den *Nyl* gespannen, door zaagfchepen in ftukken gezaagd werden, het geen echter niet waarfchynelyk is. Schryvers, die ooggetuigen geweest zyn van deze overwinning, getuigen dat de ketenen verbroken zyn, nadat de toren gewonnen was, hetwelk veel geloofbaarder is. Men ziet, wel is waar, fcheepjes ter gedachtenis dezer zege in de grote kerk hangen, maar het is zeer waarfchynelyk, dat deze fchepen in later tyd gemaakt, en weleer gefchikt zyn geweest voor een altaar van het fchepenmakers gilde. De klokjes, die des avonds ten negen uren in *Haarlem* getrokken worden, dragen mede den naam van *Damiaatjes*.

De stad werd in het jaar 1268 door de edelen van *Holland* belegerd, nadat de Kennemers tegen dezelve opgeftaan waren, zich binnen *Haarlem* ver-

versterkten, en de belegering moedig doorftonden. In het jaar 1300 maakten zy een verbond met de Kennemers en Waterlanders, om den dood van FLORIS *den V* te wreken, en verbrandden *Amsterdam*. Eenige jaren later werd *Haarlem*, door eenen onvoorzienen brand, voor een gedeelte in kolen gelegd. Volgens de vertellingen, zou men hieromtrent, in het jaar 1425, een monster gevangen hebben, *Meermin* genaamd, doch dit heeft niet den minften schyn van waarheid. Van meer echtheid zyn de twee belegeringen door de hoekfchen, in het jaar 1426; de eerfte in may door BREDERODE, en de laafte door vrouw JACOB A, in de maand augustus, en waarin de ftad, zich aan de zyde der kabeljauwfchen houdende, de overhand behield. Het kaas en broodsvolk maakte zich van de ftad meester in het jaar 1429, en plonderde dezelve, gelyk wy zulks in het eerfte deel van dit werk breedvoeriger gemeld hebben. De privilegiën werden by die gelegenheid verbeurd verklaard, doch naderhand door KAREL *den V* terug gegeven. Te midden van den geloofsdwang, in de zestiende eeuw, fchroomde *Haarlem* niet de Hervormde leer te prediken, en reeds in het jaar 1566, werd hier de eerfte predikatie gedaan. De ftad bleef van de beeldenftorming in dit jaar bevryd, hoewel fommigen, kwalyk onderricht, zulks tegenfpreken. In de maand oktober van het gemelde jaar, floeg men even buiten de grote houtpoort eene loos op, het *Geuzenhuis* genaamd, waarin opentlyk gepredikt en gedoopt werd; doch dezelve is in het volgend jaar weder afgebroken. In het jaar 1572 ging *Haarlem* aan de zyde der Staten over, hetwelk eene der voornaamfte oorzaken van het beleg was, waarvan

wy

wy hiervoor breedvoerig gesproken hebben. In het jaar 1576, ontstond in *Haarlem* andermaal een felle brand, veroorzaakt door de achteloosheid der Spaansche bezetting, waardoor omtrend 500 huizen en eenige Godsdienstige gestichten in kolen gelegd werden. De burgery der stad wenschte van tyd tot tyd weder aan de zyde der Staten over te gaan, doch de Spaanschgezinde regeering hield dit geduurig tegen. In het jaar 1577 trof men eene overeenkomst, volgens welke de Spaansche bezetting de stad zou moeten ruimen, de Roomsche en Protestantsche Godsdiensten ongestoord zouden mogen geöeffend worden, onder voorwaarde, dat de Protestanten slechts eene kerk tot hun gebruik zouden hebben, gelyk zulks by het verdrag van *Gent* bepaald was. Maar na dat *Amsterdam*, in den jare 1578, aan de zyde der Staten overgegaan was, brak de woede van het onroomsch gemeen in deze stad los; men viel op Sacramentsdag in de grote kerk, die opgepropt was met menschen; wierp alle de sieraden en beelden van boven neder, waardoor velen der Roomschgezinden gedood en gewond werden; deze woede sloeg nog dien zelfden dag tot de overige Roomsche kerken en kloosters over; daarna bleef de grote kerk eenigen tyd gesloten, en werd in de maand october van hetzelfde jaar aan de Gereformeerden afgestaan. In het jaar 1581, verzochten de Roomschgezinden by de Staten om de vrye oeffening van Godsdienst, doch zonder vrucht. In de onlusten tuschen de Remonstranten en contra-Remonstranten, deelde *Haarlem* niet weinig, maar de Prins zond enig krygsvolk derwaards, en zette buiten tyds de regeering aldaar af. In 1672, was zy zeer op de zyde van WILLEM den III, om hem tot Stad-

Stadhouder uitteroepen, waaruit hevige beroerten binnen de stad ontftonden. In den bekenden twist, tusfchen de patriotten en WILLEM den V, Prins van *Oranje*, in het jaar 1787, was het grootst gedeelte der regeering en verre de meesten der burgers aan de zyde der eerften; en reeds had men een plechtig feest bereid, en eenen tempel, ter eere der vryheid, geflicht en opgeflagen, wanneer de inroeping van 30,000 mannen Pruisfen, onder het bevel van den Hertog van *Brunswyk*, naar de *Nederlanden* gerukt, den patriotten het ftilzwygen oplagen, waarna een gedeelte der regeering veranderd werd, de burgery van hare ontwerpen moest afzien, hoewel de gemoederen heimelyk verre waren van door het bezoek der Pruisfen bedaard te worden; dit echter baatte niet; door de vreemde krygsbenden overftroomd, riep men: *Oranje boven!* en was genoodzaakt zich aan de fchikkingen van den Stadhouder te onderwerpen.

In het jaar 1732 telde men zevenduizend negenhonderd drie-en-festig huizen in de lysten der verponding. In het 1739, bedroegen de verpondingen op de gebouwen binnen *Haarlem* eene fomma van ruim *f*41000. Het getal harer inwoneren wordt zeer ongelyk begroot. Sommigen hebben dezelve op veertig, en anderen op meer dan vyftig duizend zielen begroot.

De voornaamfte gebouwen der stad zyn: het stadshuis, waarvan eenigen zeggen, dat dit het voormalig hof der Graven zou geweest zyn; anderen zyn van gevoelen, dat sommige Graven hier hun luthuis gehad hebben, en dat de vyver, hedendaagsch de grote markt, met zand gedempt zynde, den naam van *'t zand* deswegens ontfangen heeft. Op de zaal van dit stadshuis, ziet men de beeldtenissen der Hollandfche Graven

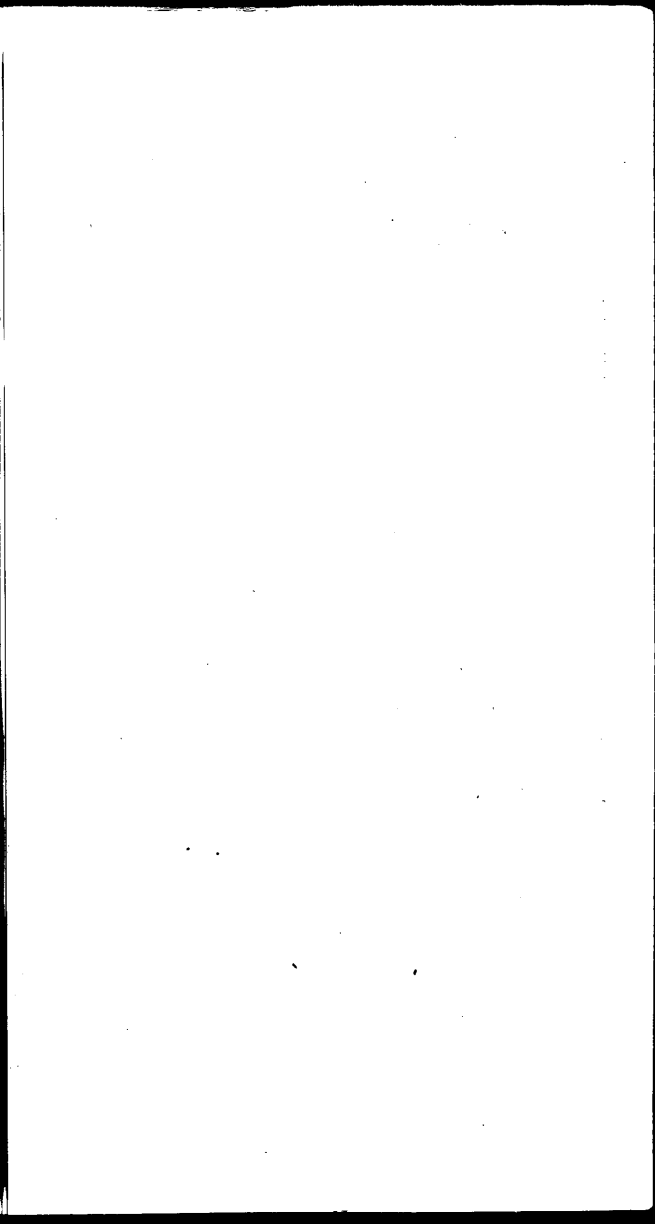
ven, ten tyde der Nederlandſche beroertens, uit het karmeliten klooster herwaards overgebracht. Nog wordt op dit ſtadshuis een walviſchbeen bewaard, hetwelk door JAN HUIGEN VAN LINSCHOTEN, Haarlemmer van geboorte en eenen der eerſte reizigers naar de *Indiën*, uit *Waaigats* herwaards gebracht is. Het Prinsſenhof, waarvan wy hier boven geſproken hebben, in de tuin van hetwelk een ſteenen ſtandbeeld ſtaat van LAURENS JANSZON KOSTER, uitvinder der drukkunſt. De vleeschal; de waag, en lombaart zyn mede gebouwen van belang in de ſtad. *Haarlem* telt onder zyne fraaije gebouwen, ook de grote of *St. Bavo* kerk, eene der grootſte en prachtigſte der zeven provinciën. Zy rust op agt-en-twintig kolommen. De predikſtoel is van boven met fraai gefneden houtwerk verſierd. Het orgel dezer kerk, alom beroemd, heeft feſtig registers. Het ongemeen fraai beeldwerk, onder hetzelve is van den konſtenaar XAVERY. Behalven dit groot, heeft men in deze kerk nog drie kleinere orgels, twee van welken echter niet meer kunnen gebruikt worden. De kerk is honderd zes-en-veertig Kennemer voeten hoog, en vier honderd vyf-en-twintig Kennemer voeten lang. De toren, in den aanvang der zestiende eeuw volbouwd, is een voortreffelyk gevaarte; hy heeft boven zynen hoogſten trans een' appel van yzerwerk gevlochten; hy ſtaat op vier pylaren, midden op het kruis der kerk; en hoewel hy van hout te ſamen geſteld is, is hy echter met lood bekleed. Tot aan de wederhaan boven het kruis, heeft hy eene hoogte van twee honderd agt-en-feſtig Kennemer voeten. De tyd, wanneer deze kerk geſicht werd, is geheel onzeker. Men giſt, dat

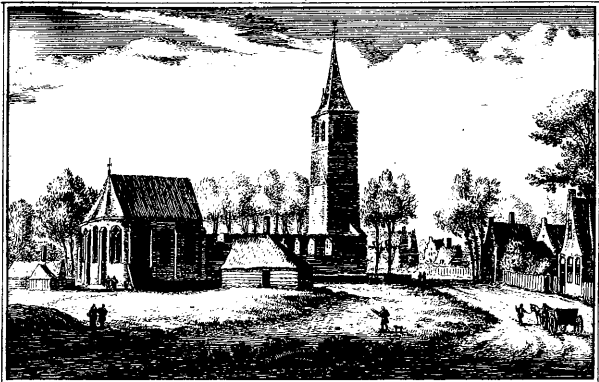
dat de grond van dezelve in het jaar 1472 gelegd is; doch na dien tyd zyn 'er verscheiden stukken by gebouwd. De oostzyde, van eenen anderen bouwmeester dan de westzyde, wordt voor een meesterstuk der bouwkunde gehouden. Buiten deze grote kerk heeft *Haarlem* nog de *St. Jans* kerk, de nieuwe kerk en de Bakenisfer kerk; behalven eene Walsche Gereformeerde, eene Luthersche, eene Remonstrantsche, en vyf Doopsgezinde kerken. De Roomschegezinden hebben verscheiden huizen, waarin zy hunne Godsdienst-oeffening verrichten. De andere openbare gebouwen, zo gast- als godshuizen en Latynsche school, gaan wy met stilzwygen voorby.

Alêr wy van de beschryving dezer stad afstapen, moeten wy nog iets van hare geleerde mannen en kunstenaars aanroeren. De Italianen, zo beroemd door hun uitmuntend penceel, gaven *Haarlem* weleer den naam van het tweede *Bononien*, wegens de voortreffelyke meesters, welke die stad heeft voortgebracht; onder dezen hebben uitgemunt Mr. KORNELISKORNELISZ, ook genaamd KORNELIS *van Haarlem*, wiens afbeeldsel, door hem zelve geschilderd, door den Heer SYPESTEYN bewaard wordt; de gadeloze pourtraitschilder FRANS HALS werd mede hier geboren; en met hem: NIKOLAAS BERCHEM, PHILIP WOUERMAN, ADRIAAN VAN OSTADE, en eene menigte anderen. In het begin der voorgaande eeuw, mogt *Haarlem* onder andere inboorlingen ook roemen op den gadelozen bouwkonstenaar JAKOB VAN KAMPEN, wiens naam onsterfelyk is, door het stichten van een der voortreffelykste gebouwen in *Europa*, ik bedoel het stadshuis van *Amsterdam*. Ook de te-

kenaar en konstige plaatsnyder KORNELIS DE VISSCHER is in deze stad geboren.

Haarlem is niet minder beroemd wegens zynen inboorling LAURENS JANSZON KOSTER, de uitvinder der drukkonst. Zeer ten onrechte schryven *Mentz* en *Straszburg* zich de uitvinding van dezelve toe. Men heeft gene de minste redenen om aan KOSTER deze beroemde uitvinding te betwisten. 'Er zyn te veel getuignissen, welken in dezen voor hem spreken. Het getuignis van ADRIAAN JUNIUS doet hier zeer veel af. Deze, in het jaar 1504 te *Hoorn* geboren, na lang in *Haarlem* gewoond te hebben, en aldaar in 1575 overleden, verhaalt, dat de gemelde KOSTER, uit een burgerlyk geslacht gesproten, in het jaar 1440 alleereerst, onder het wandelen in den Hout, uit beuken schorsfen, letters gesneden en dezelve zegelsgewys op het papier gedrukt heeft. Hy vervaardigde in den beginne een of twee regels druks, ten dienst van THOMAS PIETERSZON, zynen zwager, welke hem sints eene taaije en dikke inkt heeft helpen uitvinden, waarvan men zich nog hedendaagsch bedient. Hy veranderde vervolgens de hout letters in loden, en daarna in tinnen. Welhaast rechtte hy eene drukkerij ten zynen huize op. Onder de knechts, welken by hem werkten, was 'er een, JAN genaamd, en, volgens gising, FAUST of FUITH togenaamd. Deze nam op eenen kersdag, terwyl LAURENS benevens zyn huisgezint ter kerke was, het besluit, om de letters en het overig drukgereedschap byeen te pakken, en vlood daarmede over *Amsterdam* naar *Keulen*, en vervolgens naar *Mentz*, alwaar hy terstond eene drukkerij oprechtte, waardoor men dan de uitvinding dezer konst aan de stad *Mentz* heeft toe-

A Rademaker feest

HILLEGOM

1607

A Rademaker feest

LIS

1630.

toegeschreven. JUNIUS verklaart zulks uit den mond te hebben van zeer geloofwaardige menschen, welken zulks van hunne voorouders gehoord hadden. DIRK VOLKERTSZOON KOORNHART, in het jaar 1590 overleden, gaf een diergelyk, maar niet breedvoerig getuigenis. De Burgemeester van *Haarlem*, JOAN VAN ZUUREN, heeft een boek geschreven, waarin hy de uitvinding der drukkunst aan KOSTER toeschryft, en ook van de letterdievery gewaagt. MARIANGELUS ACCURTIUS meldt, dat JAN FAUST, in het jaar 1450 te *Mentz* gedrukt, maar die konst in *Holland* geleerd heeft. De schryver der *Keulsche kronyk* verhaald, dat men in het jaar 1450 allereerst eenen bybel te *Mentz* gedrukt, doch de konst uit *Holland* derwaards gebragt had. Deze en andere voldoende getuigen zullen genoegzaam bewyzen, dat *Haarlem* de eer heeft, van deze konst te hebben uitgevonden.

H E T D O R P

H I L L E G O M,

In R H Y N L A N D.

Aan de Herenweg, welke van *Haarlem* naar *Leiden* loopt, tusfchen de dorpen *Bennebroek*, in *Kennemerland*, en *Lis*, in *Rhynland*, vinden wy het fchone dorp *Hillegom*, wiens oude kerk, in de nevensgaande konstplaat afgebeeld, in die gedaante, gelyk zy zich in het jaar 1697 vertoonde,

aan den Heiligen *Marten* was toegewyd. Zy behoort onder het Dekenschap van *Rhynland*, en werd weleer beurtelings door den Paus en den Abt van *Egmond* begeven. De toren dezer kerk, wegens zyne bouwörter by alle bouwkundigen geroemd, heeft eene vierkante gedaante, en ryst met eene vierkante spits opwaards. Hy is staande gebleven in de gruwzame verwoestingen, welken de Spanjaarden in het jaar 1572, voor *Haarlem* gelegerd, hier en in dezen omtrek hebben aangerecht. De kerk ondertusfchen heeft zo veel meer proeven hunner woede moeten doorstaan. Het choor van dezelve is in den zomer van het gemelde jaar, door deze ontbreidelde krygsknechten ter neder geworpen en verwoest. Wy beschouwen kerk en toren hier op hunne rechte zyde en van achteren; welk achterstuk of choor der kerk in het jaar 1606 in zodanig eenen staat weder hersteld is, gelyk het ons hier wordt afgebeeld. Tegenswoordig wordt de Godsdienst daarin gehouden, en na deszelfs herstelling is de predikant **EGBERT JOHANNIS VERHOEVEN**, in het jaar 1607, als eerste leeraar by deze gemeente aangesteld.

De kerk van *Hillegom* behoort onder de derde clasfis, onder het fynode van *Zuidholland*, en wordt genaamd de clasfis van *Leiden* en *Neder-Rhynland*; zy bestaat uit zeven-en-dertig kerkleeraars, zo in de stad *Leiden* als op de drie-en-twintig kerkdorpen: *Noordwyk binnen*, *Rhynsburg*, *Hoogmade*, *Noordwykerhout*, *Hillegom*, *Noordwyk aan Zee*, *Boskoop*, *Woubrugge*, *Hazerswoude*, *Benthuizen*, *Voorhout*, *Sasenheim*, *Lisse*, *Valkenburg*, *Koudekerk*, *Oestgeest*, *Zoeterwoude*, *Katwyk aan Zee*, *Leiderdorp*, *Katwyk aan Rhyn*, *Voorfchoten* en *Kage*. Deze clasfis zit vyf malen 's jaars bin-

nen

nen genoemde stad; namentlyk des voormiddags ten half elf uren, op den eerften maandag der maand february; op den eerften maandag in de maand may; agt dagen voor het fynode; de eerste maandag in augustus, en op dien zelfden maandag in de maand november.

De beroeping van den predikant alhier staat aan den kerkenraad, en de goed- of afkeuring van denzelven aan den ambagtsheer in der tyd.

Het dorp en ambagt zyn in den jare 1722 voor eene fomma van agttien duizend guldens verkocht aan den edelen groot achtbaren Heer Mr. J A N S I X, Heer van *Vromade*, Burgemeester en Raad der stad *Amsterdam*, wiens nakomelingen nog hedendaagsch de bezitters dezer goederen zyn. De voorrechten en gerechtigheden, omtrend dit onversterfelyk erfleen, vinden wy in de lyst der verkoping en der voorwaarden in dezer voegen woordelyk ter neder gesteld.

„ Tot de Regeering van het Dorp en Ambagt,
 „ tot de Justitie, bewint van de Kerk- en Arm-
 „ goederen respectie werden aangestelt Burger-
 „ meesteren, hebbende de Administratie van de
 „ zaken van het Dorp, Ambagtsbewaarders,
 „ hebbende het opzigt op de Landen, Schepe-
 „ nen, Kerkmeesteren, en Armmeeesteren.

„ De aanstellinge geschied by Electie uit een
 „ dubbelt getal; welk regt van Electie jegen-
 „ woordig mede by den Baljuw geëxerceert wer-
 „ dende, eerst na de Vacature van het Baljuw-
 „ schap by den Ambagtsheer zal kunnen werden
 „ gebruikt.

„ De Rekeningen, rakende het Dorp, worden
 „ gedaan door Burgermeesteren.

„ Die van de Landen door de Ambagtsbewaar-
 „ ders.

- „ Die van de Kerke door de Kerkmeesteren,
 „ en die van de Armen door de Armmeesters.
 „ En worden alle die Rekeningen Jaarlyks
 „ gedaan aan den Baljuw, zullende van gelyken
 „ eerft na de vacature van het Baljuwſchap aan
 „ den Ambagtsheer worden gedaan.
 „ De Rekeningen van de Ambagtsbewaarders
 „ worden overgezien by de Hooogheemraden
 „ van Rhymlant, dewelke de omflagen over de
 „ Landen reguleeren.

Ingevolge een beſluit van de Heren Staten van *Holland en Weſtfriesland*, genomen den 28 februa-ry van het jaar 1654, moeten ieder jaar de helft der leenmannen, mansmannen, Schepenen, gezworenen, en andere rechters, in welkers verkiezing de officieren deel hebben, jaarlykſch afgaan, en de andere helft in dienſt blyven; en, volgens eene nadere reſolutie van 28 en 29 july van hetzelfde jaar, moeten alle de amptenaars, Secretariſen, Burgemeesteren, Schepenen, Ambagtsbewaarders, Kerkmeesteren, Armmeesters, en regenten van Godshuizen van den Gereformeerden Godsdienſt, of ten minſten denzelven toegedaan zyn. Daarenboven begeeft de Ambagtsheer de ampten van Schout, Secretaris, bode, koster, ſchoolmeester en voorzanger. Voor het overige behoren tot deze ambagtsheerlykheid vier duinen, waarvan twee het *Aſfeler* en twee anderen het *Jan van Sanens* duin genoemd worden. Het *Aſfeler* duin brengt jaarlykſch in de verponding op eene ſomma van $f178: 2: 6:$ doende, aan twee gedeeltens, in huur $f82$; hetzelfde is by de Heren van de rekening, in de helmplanting, geſteld op negen en een halve morgen helm, en brengt jaarlykſch op feſtig koppels konynen. De *Jan van Sanens* duinen zyn

zyn mede in twee stukken verhuurd voor *f*140, in de verpachting gesteld op vier morgen heimplanting, en brengen op veertig koppels konynen. Nog zyn aan deze heerlykheid in eigendom vyf onderscheiden duinkrochten, jaarlyksch *f* 60 aan huur doende, en opbrengende in de verponding *f*103: 13: 10; voorts de Hillegommer beek. Het molenrecht, hoewel hetzelfde op de lyst der verkoping gesteld was, is nogthans niet verkocht, maar ingevolge de aan zich behoudene magt, by het derde artikel der voorwaarden, door de edele grootmogende Heren Staten van *Holland* en *Westfriesland* opgehouden. Het zetten en houden van molens is eene vry byzondere gerechtigheid, en niemand vermag dezelve opterechten, dan met byzondere toestemming van den Prins of van de hoge overigheid dezer landen. Dus, by voorbeeld, lezen wy, dat Hertog WILLEM VAN VAN BEIJEREN, Graaf van *Holland*, uit zonderlinge gunst, aan de abtdy van *Egmond*, op den 3 oktober van het jaar 1411, vergund heeft, het plaatsen van eenen wind-korenmolen, op dien zelfden grond, daar weleer een zodanige molen gestaan had, of wel elders op de goederen dezer abtdy, waar alle de buuren van *Egmond* verplicht waren hun koorn te moeten laten malen. Op dezelfde wyze stond MARIA VAN BOURGONDIE, in het jaar 1477, het bouwen van eenen molen toe aan KORNELIS VAN DORP, Heer van *Dorp*, in het ambagt van *Schipluiden*; en by ANTHONIUS MATTHÆUS, in zyne aantekeningen op de latynsche kronyk van *Egmond*, door broeder JOHANNIS A LEIDIS beschreven, vindt men, pag. 244, verscheiden andere, en zelfs vele diergelyke vergunbrieven

en voorrechten, welken in veel vroegere tyden verleend zyn geworden.

Volgens de lyst, door A. PARS, in zyne byvoegfelen op de Katwykfche oudheden uitgegeven, is *Hillegom* vry van den Wasfenaarfchen tol. Het is byna aan alle zyden door zandduinen omfingeld, en werd dus geduurig zeer geplagd door de fterk vermenigvuldigende konynen, die deszelfs vruchtbare landen een merkelyk nadceel toebagten. Om dit voortekomen, hebben de ingelanden van den *Geest*, op den 17 augustus van het jaar 1608, door de Staten van *Holland* en *Westfriesland*, het verlof ontvangen, om dagelyksch in hunnen ban de konynen te mogen vangen, te fchieten, uitte delgen en te vernielen, en de Houtvester is verpligt om zulks den bewoneren toetestaan.

Dat men hier elders reeds in vorige eeuwen eenen groten overlast der konynen moet gehad hebben, blykt ten vollen uit het plakaat-generaal der houtvestcryen, door Keizer KAREL den V, den 26 december van het jaar 1517 gemaakt, waarna LODEWYK VANTRESLONG, YSBRAND OOM, EN KORNELIS SUYS, als meesterknapen van *Holland*, op den 1 juny 1518, den ced hebben afgelegd; in dat plakaat wordt ter uitdelging der konynen het volgende gezegd:

„ Item, also onze voorfs. Boffchen als befloten,
 „ Duinschoten, Haarlemmer-bofch, Hillegommer-
 „ bosch, en ons bosch in den Hage principalik
 „ ook vergaan, mits de Konynen, die hen aldaar
 „ houden, die de jonge spruytelingen in 't beginsel
 „ van den jaere afeten, daer by van nieuws aldaar
 „ niet groeyen en magh: zoo hebben wy om 't on-
 „ derhout van onze voorfs. Boffchen gheordonneert,
 „ ende ordonneeren midts desen, dat onze Hout-
 „ veller

„ vester alle dezelve Konynen van stonden aen uit
 „ onze voorfz. Boffchen doen verdryven zal ende
 „ daar uit verdreven houden, ten einde dat dezelve
 „ ve in toekomende tyden te bet bewaffen ende be-
 „ groeyen mogen.”

Dit plakaat, hetwelk van het jaar 1517 tot aan 1595 twintig malen is vernieuwd geworden, is gedeeltelyk by iedere vernieuwing in fommige punten breder uitgestrekt, en in anderen met nieuwe byvoegfelen versterkt. Daarenboven in de veertien eerfte afkondigingen, by een byzonder artikel, door geheel *Holland*, aan alle landlieden waar zich eenig wildt onthoudt, gelast, om de honden, binnen eenen zekeren bepaalden tyd, aan den eenen voet te poten, of hun een blok aan den hals te hangen, naar mate de grootheid en de magt van den hond, om dus het nadeel voortekomen, hetwelk zy aan het wild zouden kunnen toebrengen. In dit artikel staat *Hillegom* wel in het byzonder aangehaald, waaruit dan blykt, dat daar ter plaatfe zich zeer veel wilds moet ophouden. Toen Keizer KAREL *de V*, ingevolge een plakaat van het jaar 1550, bevolen had, om de wallen der sloten, aan de zyde der wilderniffen, zo afgaande te maken, dat de konynen, beneden aan het water aflopende en grazende, daaruit gemaklyk in de wilderniffen of duinen mogten kunnen terug keren, zyn die van *Hillegom*, *Lis*, *Noordwyk*, *Noordwykerhout* en hunne gemagtigden, als appellanten van het voornoemd plakaat, tegen de publikatiën, executiën en proceduuren van dien opgekomen, waarop dan het plakaat, omtrend het maken en affteken der wallen en kanten der sloten, den 16 february 1553, in zo verre gematigd is, dat het bevel, omtrend het glooijen der floopwallen,

in volle kracht blyvende, de geërfdens en eigenaars de kanten van gemelde sloten aan de zyden der wildernissen, voortaan zes, agt, of tien voeten zouden mogen afsteken, nadat de daaraan leggende duinen hoog of laag mogten zyn, en het daaraf komend zand zullen mogen gebruiken ten hunnen voordeele; onder voorwaarde, dat byaldien eenige konynen zich aldaar mogen onthouden, zy verplicht zyn zouden, agt dagen te voren aan de Duinmeijers daarvan kennis te geven; voor het overige zou het hun volkomen vrystaan, om de kanten of wallen der sloten of grachten aan hunne zyde zo hoog en styl te maken, als hun zulks, ter bescherming hunner landen, goeddunken zou; alsmede op den kant aan de duinzyde, heiningen en palen, rys- en andere beschoeijingen te maken, om de beesten, in de wildernis weidende, van deze grachten te keren, om dus de vernieling van de kanten dezer grachten voortekomen. Sedert dien tyd hebben de Staten van *Holland*, zo wel door den Houtvester als door de Ambagtsbewaarders en gezworenen der dorpen, menigvuldige klagten gehoord, eensdeels over het verdrinken der konynen, en anderdeels over de stylte der sloten, waarom hun Ed. Groot Mog., den 10 september 1597, deswegens een nader plakaat hebben uitgevaardigd, bevestigende in hetzelfde niet alleen de voorgaande plakaten met de daarby gevoegde verzachtingen, maar tevens daarby bevelende, dat overal waar de konynen, wegens de hoogte en steilte der wallen, niet bekwaam waren om uit de sloten tot de wildernissen te kunnen terugloopen, de eigenaars of huurders der daaraan leggende landen, ten hunnen kosten, van roede tot roede, of uiterlyk van anderhalve tot anderhalve

roede zullen moeten maken en onderhouden bekwame greppels of oppereelkens van twee roeden wyd, waardoor de konynen naar de wildernissen zullen kunnen terug keren.

Wy hebben nu de bewaring van het wild in de wildernissen omtrend *Hillegom* en elders nagespoord; laat ons nu kortelyk beschouwen, hoedanig de duinen door helmplanting bewaard worden. Deze helmplanting geschiedt eensdeels door de pachters der duinen, op eene zodanige grootte, als hun door de Heren van de rekening op de verpachting gelast wordt; anderdeels door de inwoners van de dorpen en ambagten aan de duinen gelegen, als *Wasfenaar*, *Katwyk binnen en buiten*, *Valkenburg*, *Noordwyk*, *Noorawyker hout*, *Langeveld*, *Hillegom*, *Lis*, *Voorhout*, *Heemstede* en anderen; de huisluiden dezzer dorpen, welken meestäl paarden en wagens bezitten, verdeelen de planting doorgaands onder zich in honden lands, waarvan de een meer, de ander minder aanneemt, naar mate dat ieder land bezit. De helm wordt daartoe gemeenlyk uitgegeven voor de Valkenburger markt, wanneer het bekwaam weêr is, en in de maanden september en october, meest negen Rhylandsche duimen diep geplant; en uit een acte van het hof, wegens de helmplanting in *Rhyland*, den 10 september 1521, lees ik, dat *Hillegom* gelast is agt-en-twintig honden duins te bepoten, doordien bevonden werd, dat het dorp diergelyk getal wagens had.

Hillegom stond welêer in de lyst der morgen-talen op 411 morgen en 300 roeden; het werd na de hermeting groot bevonden 1000 morgens, en op den 23 january 1549, door twee kommissarisfen van 't hof, vier hoge Heemraden en vier gevolmagtigden van *Rhyland*, uit gunst op 700
mor-

morgen gesteld. Deze gunst werd verleend op de verschyning van den gewezen Schout FLORIS GERRITZ, als gemagtigde van *Hillegom*, voor gemelde Heren; waarna van de nieuwe en deugdelyke uitmeting eerst werd afgetrokken 283 morgen 5 hond, gelegen in het *Hogeveen*, waarvan vonnis was; voorts 7 morgen voor het meten der heirwegen en banwateringen, en eindelijk nog 17 morgen 3 hond voor de aangeheide kroften uit de duinen; doch volgens de algemene lyst van alle de mede-opbrengende landen, onder het Heemraadschap van *Rhynland*, en die met dezelve uitwateren, betaalt *Hillegom* voor 902 morgen en 316 roeden. (*)

Voor ruim twee honderd jaren, toen de Leidse en Haarlemmer meiren niet meer dan eene gemeene wetering tot lossing van het Rhynlandsch water waren, en het land alleen door eenige sloten doorneden was, kon een man, met behulp van eenen springstok of pols, droogvoets tot *Rhynfaterwoude* wandelen; tegenswoordig in tegendeel is *Hillegom*, ten zuiden en zuid-oosten, door het water, uit het zo aanmerkelyk aangegroeid Haarlemmer meir, geheel omringd. Uit eene zeer oude en naauwkeurige kaart van het grootst gedeelte van *Zuidholland*, in den jare 1531, door PIETER BRUINSEN, gezworen landmeter van *Rhyn- en Kennemerland*, te *Haarlem* woonachtig, nagetekend, en door KLAAS JANSZEN VISSCHER, in het jaar 1644, gedrukt, ziet men duidelyk, dat de Haarlemmer en Leidse meiren toenmaals nog zeer klein van om-

(*) Volgens de nieuwe lyst der verponding in het jaar 1732, vindt men 'er toenmaals 155 huizen.

omtrek geweest zyn, en by de *Vennep* alleen door eene smalle vaart, alwaar men aan het veer met eene kleine schouw werd overgezet, gemeenschap met elkanderen gehad hebben; en geensints met het spieringmeir, naardien de ryweg van *Haarlem* op *Amsterdam* en *Utrecht*, toenmaals gelopen heeft door *Vyfhuizen* en *Nieuwerkerk*, tusschen het Haarlemmer- en Spierings-meir gelegen, wanneer ook het vaste land van den *Ruigenhoek* te *Aalsmeer* gestrekt heeft tot aan het voornoemde veer.

Het ambagt van *Hillegom* wordt aan de noord-oostzyde van *Kennemerland* gescheiden door de *Kennemer-beek* of het *Rottegat* en de beeklaan, welke westwaard tot op de *Herenweg* uitloopt; over welke de landscheiding westwaard voortgaat tot aan de *Leidsche trekvaart*, eertyds de veenwatering; van daar loopt het ambagt langs gemelde vaart zuid-westelyk heen tot aan de *kalkövens*, en van daar naar het zuid-oosten, dwars over de *Lek-* en *Hillegommer* wegen, tot aan de *Gerrit-aven-weg* aan het *Leidsche meir*; zodat *Hillegom* ten noorden de *Bennebroeker*, westwaard de *Vogelzanger* en *Noordwyker* hout-sche en zuidwaard de *Lisfer* bannen tot gebuuren heeft. PAULUS MERULA, in zyne aantekeningen op de plakaten en ordonnantiën der *Houtvesteryen*, kap. I. tytel 3, de duinen aan het zeestrand in *Holland* opgeteld hebbende, schryft van eenige anderen, landwaard in van *Haarlem* naar het zuiden gaande, en dat aldaar eerst gevonden worden de duinen van *Heemstede*, gaande tot de *Kermer beek*; (dit moet men verstaan, geweest te zyn, eer *Bennebroek* van *Heemstede* gescheiden was.) Daarna laat hy eenigen van minder belang volgen; gelyk het 's *Gravenbergerhouter* duint.

duintje; *Asfelken*, in de voorgemelde verkooplust der Heren Staten het *Asfeler-duin* genoemd, het Lisfer duin, de grote en kleine Silk, voorts het Noordwykerhoutfche duin, het Raaphorster duin, *Bansbroek*, *Blankenburg* en anderen zonder namen.

Gelyk *Hillegom* nog heden onder het dyk- en hoogheemraadfchap van *Rhynland* ftaat, zo plagt het weleer, omtrend het midden der zestiende eeuw, benevens de dorpen *Voorhout*, *Noordwykerhout*, *Lis*, *Alkemade*, *Jacobsvoude*, *Oestgeest*, *Koudekerk*, *Benthorn* en *Hogeveen*, onder het bailluwfchap van *Rhynland* te behoren, en heeft in dier voegen, in den jare 1581, in handen van FOY VAN BROUKHOVEN, toenmaals Bailluw van *Rhynland*, na de afzwering van Koning PHILIPS den II, den nieuwen ecd gedaan, en den Staten van *Holland*, benevens den Prins van *Oranje* getrouwheid gezworen. Ook is het bekend, dat de Bailluw van *Rhynland* in der tyd het recht gehad heeft, om, benevens de welgeboren mannen, jaarlyksch de gezworenen en Schepenen te *Hillegom* aantestellen en te verkiezen, welken door den Schout en Ambagtsbevaarders in een dubbeld getal aan den Bailluw en welgeboren mannen werden toegezonden, om een enkeld getal daaruit te kiezen; en dat zulks nog in het jaar 1588 in gebruik geweest is, over *Voorhout*, *Hillegom*, *Rhynzatersvoude*, *Leimuide*, *Vriezkoop*, *Zevenhoven*, *Noorden*, *Nieuwveen*, *Kudelftaart* en *Waddinxveen*, getuigt s. VAN LEEUWEN, in zyne *inleiding tot de kostumen van Rhynland*, §. 26.

Omtrend geschiedkundige gedenkwaardigheden dit dorp betreffende, vind ik in de geschiedenissen dezer landen opgetekend, hoe de Heer WITTE VAN HEEMSTEDÉ, bastaard van Graaf

FLORIS den V, in het jaar 1303, met een enkel schip uit *Zeeland* te *Zandvoort* aangekomen, en den gevaarlyken toestand van *Holland* vernomen hebbende, doordien GUY DAMPIER, met zyne Vlamingen, deze provincie geheel ten onder gebragt had, uitgenomen alleen *Dordrecht* en *Haarlem*, welke steden echter op het punt stonden van zich mede te onderwerpen, met zyne weinige manschap naar den hogen *Blink* toog, aldaar de Hollandfche banier opftak en de vlag met den roden leeuw deed waaiën, waardoor de twyffelende gemoederen der Kennemers opgewakkerd werden, die van alle kanten een aanmerkelyk aantal dappere mannen op den been bragten, en hem in *Haarlem* binnen haalden. De Heer S. AMPZING, steunende op de gisfing van P. SCRIVERIUS, wydt by de befchryving van den hogen *Blink*, achter *Overveen*, breedvoerig over dezen uit met de volgende woorden:

*De vorst nu van 't gebergt, de hoogfte onzer zanden,
Die heet de witte Blink, dewyl hy staat te branden,
Te blinken in de zon; of dat veelligt de Heer
Van Haamftee, Ridder Witte op deeze Duin weleer
Gezien is van ons' Stad met blinkende bannieren,
Uitwaaiënde aan de Steng de Leeuw der Batavieren
Tot ons ontzet en heil, als 't leger van Dampier
Noordholland had verheert en meester was tot hier.*

MELIS STOKE gedenkt deze gebeurtenisfen de allereerste in zyne rymkronyk, onder Graaf JAN den II, in het 8te boek, vs. 1066, met deze woorden, daarin nagevolgt door den ouden Hollandfchen kronykschryver en MATTHEUS VOSSIUS:

Hier binnen est also comen/
 Dat her Witte was gheboren
 Dut Sirix met elcenre scaren.
 Met enen Scepe/ en niet mee/
 Doer hi buten bider zee/
 En quam an bi Santvoerde.
 Daer vernam hi ende hoerde/
 Dat Hollant was al verloren;
 En ment Haerlem leide te voren/
 En den luden in Kenemaerlant,
 Of si gaen wilden in hant/
 En her Gyn 't lant opgheden/

En vs. 1106 enz.

Als men te Haerlem hebt ghehoert/
 Entie waerheit heeft vernomen/
 Dat her Witte daer es comen/
 Liept al but dat lopen mach.
 En was op enen Zonnendach.
 Ofc solc ghinc al but te stride/
 Dene biden anderen/ zide an zide;
 Anden dunen liepen si jeghen/
 Frecht alse lude plegghen/
 De haren Here willen sien/
 En hieten willecome. Mettien
 Doer hi te Haerlem inde stede/
 En t solc toghede ghetrouwichede.

Het gevolg daarvan was, dat de Heer WITTE,
 de faamgelopen Kennemers en Friezen bereid
 vindende om den vyand tegen te gaan, eerlang
 denzelven opzocht, en hem, niet verre van
Hillegom, met een magtig leger, onder den pre-
 fident van *Vlaanderen*, ontmoette. Aldaar werd
 een

een bloedige veldslag geleverd, die eindelyk ten nadeele der Vlamingen uitviel, welke aldaar hunne voornaamste magt verloren, en tevens de rede was, waarom de plaats, waar de gefneuvelden op elkander gehoopt werden, naderhand het *mannen-pad* is genoemd geworden. Twee honderd en zeventig jaren later, namentlyk den eersten van sprokkelmaand in het jaar 1573, leed *Hillegom* veel nadeel door het inlegeren van eenige Spaansche krygsbenden, doordien de ontbreidelde moedwilligheid van dezelve de parochie-kerk van het dorp uitplonderden en vernielden, als mede eenen gevangen bode, welke met brieven uit de belegerde stad *Haarlem* naar *Leiden* trok, aan eene galg opknoopten.

Zo beroemd *Hillegom* is, wegens zyne vermaaklyke gelegenheid en menigvuldige gezichten langs de hoog getopte bomen, groene dreven, konydryke duinen, lanen vol pluimgedierte, milde koornvelden, vischryke wateren, zo wel van beekjes als van het Leidsche meir, hetwelk overvloed van rivier-visch bevat, prachtige en vermaaklyke luthoven, waaronder die der Heren van *Hillegom* en *Kastrikum* voornamentlyk uitmunten, het is niet minder bekend en beroemd door het zogenaamde hof van *Hillegom*, aan de linkerzyde van den ryweg, tegens de Hillegommer beek aan, naar *Sassem* gelegen. ADRIAAN VAN RIETVELD werd daarmede verlyd, op den 6 may van het jaar 1440; zyn zoon JAN VAN RIETVELD, procureur generaal van *Holland*, volgde hem; deze nam het verly van dit hof op den 23 maart van het jaar 1457, en ontving in het jaar 1483 daar benevens ter leende duinen, van *Margrietenburg* af tot aan de Hillegommer beek toe, en, gelyk 'er in den leen-

brief staat, om zyne goede en getrouwe diensten, in de laatste reize en wapeningen van Utrecht en elders gedaan op veele en verscheide wyzen, tot vergeldinge der zelve en recompenfatie van zyne schone en kostelyke huiizinge te Hillegom, dewelke twee jaaren herwaarts NB. is afgebrand geweest by kwaatwillige en by den Hove van Holland gebanne personen ter zake van de informatie, die de voorsz Jan van Rietvelt, als Procureur Generaal, op henzelfen gedaan had. Den 15 may van den jare 1487, werd dezelve JAN VAN RIETVELD, Ridder, en thans Raadsheer geworden by den hove van *Holland*, door Keizer MAXIMILIAAN, Graaf van *Holland*, wederom verlyd met het nieuw gebouwde huis te *Hillegom*, met de duinen tusfchen de Lisfer en Hillegommer beken, en met de waranden en konynen aan hetzelfde behorende, alles als een ongesplitst en onversterfelyk erfleen. THYMAN VAN WAVEREN, gehuwd met MARIA VAN RIETVELD, eenige erfdochter van JAN van dien naam, werd, by overgifte van dezen zynen schoonvader, daarmede beleend, op den 11 maart des jaars 1490. Na den dood van gemelden THYMAN VAN WAVEREN, verhief GYSBERT VAN NYENRODE, Marschalk van *Eemland*, gehuwd met KORNELIA VAN WAVEREN, erfdochter van THYMAN VAN WAVEREN en van MARIA VAN RIETVELD, dit leen op den 30 january 1518. Na deszelfs overlyden, werd het verheven op den 4 october 1564, door KORNELIS VAN NYENRODE, kannunnik van den dom binnen *Utrecht*; KATHARINA VAN NYENRODE, zyne erfdochter, werd daar mede verlyd op den 4 october van het jaar 1584, na den dood van genoemden Heer KORNELIS; en den

den 9 maart van het jaar 1616, uit hoofde van haar testament, haar nagebleven echtgenoot JAN VAN SYPENSTEIN, Meesterknaap van *Holland*. Na het affterven van dezen, en wel in het jaar 1626, is daarmede verlyd KORNELIS VAN SYPENSTEIN, ZOON van voorgemelden JAN VAN SYPENSTEIN en KATHARINA VAN NYENRODE, en sints dien tyd, is het eene bezitting gebleven van dit oud en adelyk geslacht. In den jare 1603, op den 18 december, onthieven de Staten van *Holland* dit huis van de halve tienden, voor den tyd van hondert jaren; de lyst der elkan- der volgende bezitters van dit huis, kan na- gezien worden in het vierde stuk van *het ze- gepralend Kennemerland*, door HENDRIK DE LETH, met konstplaten verrykt. De tegen- woordige Heer van hetzelfde is de Heer Mr. JAN SIX, Vryheer van *Wimmemum*, Heer van *Vromade*; Schepen der stad *Amsterdam* enz. enz.

H E T D O R P

L I S O F L I S S E,

In R H Y N L A N D.

Uit het vermaaklyk dorp *Hillegom* voortwan- delend langs den ruimen Herenweg, eene lange reeks van binnen- of lage duinen aan de rechter- en het Leidsche meir aan de linker zyde houdende, voorby de *Gerrit Aven*-weg, de Keizersfloot

en verboger vaart, tusfchen de fteden *Haarlem* en *Leiden*, nadert men het lang uitgebouwd dorp *Lis*, door eene lange ftraat, met eenige zyfraten en gangen doorneden, voortgaande, ontmoet men de hier boven verbeeld wordende kerk, waarop een hoog gebouwde en vierkante toren, met eene lage kap gedekt, en geheel van tras of duifsteen opgebouwd. Onze tekenaar heeft beiden in die gedaante afgetekend, gelyk dezelve zich in het jaar 1630 vertoonden; leggende het choor of agterft gedeelte der kerk, federt den inlandfchen oorlog met de Spanjaarden, welke, voornamentlyk van het jaar 1572 tot 1580, in deze ftreken gewoed heeft, voor het grootft gedeelte ingeftort.

De heerlykheid van *Lisfe*, weleer, in den jare 1591, een eigendom van den Heer JOHAN VAN MATHENESSE, en tegenswoordig toebehorende aan FREDRIK WILHELM HEERMAN, Heer van *Dever*, *Rumpt* en *Vronestein*, legt tusfchen de ambagtsheerlykheden van *Sasfenheim* en *Hillegom*, tusfchen het Leidsche en Kager meir, en tusfchen de heerlykheden van *Voorhout* en *Noordwykerhout*. Volgens de algemeene lyst van alle de medebetalande landen, onder het Heemraadfchap van *Rhynland*, en die met hetzelfde uitwateren, is het dertien honderd negen-entwintig morgen en dertig roeden groot; maar volgens de lyst der morgentalen en zekere overeenkomst, tusfchen eenige Rhynlandfche dorpen, met voorkennis van Burgemeesteren van *Leiden* en den Dykgraaf en hoge Heemraden van *Rhynland*, getroffen den 8 february van het jaar 1549, ten overftaan van de Heren GERRIT VAN ASSEDELFT, Ridder, en KORNELIS SMIT, als commisfariften by den hove van *Holland*

land hiertoe afgezonden, werd het ambagt van *Lisfe* gesteld op negen honderd twee-en-dertig morgen, en twee en eene halve hont. By de nieuwe meting, in het jaar 1544, werd het groot bevonden vyftien honderd negen-en-twintig morgen, en den 3 february des jaars 1549, maakte men eene schikking, waarby het voortaan in de gemeene lands lasten en onkosten van *Rhynland* zou moeten betalen voor dertien honderd morgen, doordien 'er van de vyftien honderd morgen der hermeting, wegens het hoge-veen, waarvan vonnis geflagen was, moest afgetrokken worden vyf-en-negentig morgen; en daarenboven werd door Heemraden en afgevaardigden van *Rhynland*, aan het *Lisfer* ambagt, zo voor deszelfs lage veenen als voor de hoge geesten, wegens hunne onvruchtbaarheid, te famen een honderd vier-en-dertig morgen, twee en een halve hont, kwytescholden of niet berekend. Volgens de lyst der verponding van het jaar 1732, zyn onder dit ambagt 229 huizen en een molen; op de oude lyst van het jaar 1632, zyn 'er slechts 148 gebragt. Hedendaagsch reket men onder *Lis* 1601 morgen en 340 roeden lands, doch door het afzanden van verscheiden duinen, welken tot goed land gemaakt zyn, zou men het op meerder kunnen begroten. Men heeft dit dorp in het jaar 1725 geheel bestraat. Onder deszelfs straten loopt 'er een met eene kromme bogt naar eene haven, welke de *Graft* genoemd wordt, en zyne uitwatering heeft door de ringsloot van de *Lisfer* poel, tot in het *Haarlemmer meir*, alwaar dit water de naam van *de Greveling* aanneemt.

Ten zuid-oosten van het dorp vindt men het *Lisferbroek*, benevens den bedykten *Lisfer* polder, weleer het *Geestwater*. De Heer **ALTING**

bestempelt deze plaats met den ouden latynschen naam *Amucon*, en schryft daarby, in zyn *Germania Infer*: p. II. p. X, dat Keizer OTTO de eerste op deze plaats een Koninglyk recht van vischery, benevens zekere inkomsten, gemeenlyk de koggenschuld genaamd, aan de Utrechtsche kerk vergund heeft; en dat het boedelregister der Utrechtsche kerkgoederen duidelyk aantoon, dat het een stroom of meir geweest is, waarin vele keeren (*weeren*) gevonden werden, zeven van welke in Getsewal (in later tyd het Geestwater genaamd) aan de westzyde van het Kagermeir met twee inwateringen vastgehecht, daar het water instroomde, aan de kerk ter vischery gegeven waren. Men is van gevoelen, dat in dezen polder, ook veelyds de Lisfer polder genaamd, het huis te *Dever*, een oud Ridderlyk stamhuis der edelen van dien naam, gelegen heeft, doordien men by de bedyking van dezen poel, onder het uitgraven van den ringsloot, diep in den grond, de fundamenten van eenen agtkanten toren, van zeer grote en zware moppen aangelegd, gevonden heeft. Doch dit schynt ook alles wat men met zekerheid daarvan weet; en in de vaderlandsche geschiedenissen vindt men gewag gemaakt van GERARD DEVER JANSZON, schildknaap; houdende in het jaar 1350 de zyde van Keizerin MARGARETHA, Gravinne van *Holland*, tegen haren zoon Graaf WILLEM den IV; ook vindt men, in het zelfde jaar, gewag gemaakt van REINIER DEVER, zoon van den voornoemden GERARD, mede schildknaap, welke, in het jaar 1374, onder de medehelpers van ALBERT VAN BEIJEREN, Graaf van *Holland*, gerekend werd.

Gelyk deze heerlykheid ten zuid-oosten meestäl
lage

lage en gebroken landen heeft, zo heeft zy integendeel ten noordwesten eene lange, hoewel smalle strook duins, weleer de keukenduin van *Teilinge* genaamd, en ten hoogsten schadelijk voor de ter wederzyde gelegen weide en koorlanden. Deze strook strekt zich van de Hillegommer of Nieuwenroder duin, aan de edele Heren VAN SYPENSTEIN toekomende, tot den Voorhou-tergeest, achter de dorpen van *Sasfenheim* en *Lisfe*, groot, volgens de kaart, door de Heren van de rekening in het jaar 1604 opgemaakt, twee honderd en festig morgen lands, waarop de gebuuren van *Lis*, welke paarden hielden, van ouds de vryheid gehad hebben om dezelve aldaar te laten lopen en weiden, onder voorwaarde, van jaarlyksch voor ieder paard aan den Houtvester een half pond Hollandsch te moeten betalen, drie of meer paarden te samen voor twee gerekend; spruitende deze vergunning uit oude diensten, welken die van het dorp *Lis* aan den huize *Teilingen* gedaan hebben. Den 6 maart van het jaar 1604, hebben Jonkheer ANDRIES VAN THIENEN, GERARD VANDER LAAN en JOHAN VAN SYPENSTEIN, na een langduurig verzoek van de kamer van de rekening, met toestemming van MAURITS, Prins van *Oranje*, alsmede met die van de Ridderfchap en edelen van *Holland*, den voorgemelden keukenduin in eeuwige erfpacht gekregen, mits jaarlyksch daarvoor opbrengende eene fomma van vierhonderd en vyftig guldens, te betalen aan het comptoir van den rentmeester generaal van *Noordholland* in der tyd; en wel, om dezen duin aftezanden en tot vruchtbaar land te maken, mits ten hunnen laste nemende het maken van een verdrag, eerstelyk met die van *Lisfe*, over het

weiden van derzelver paarden op het voorschreven duin; ten anderen, met de eigenaars der Looster kampen, zo wel in de lage als hoge veenen, wegens de vrydom van een ieders land in het byzonder, van drie roe-voeten over de floot naar de zyde der wildernissen, doordien de Graaflykheid niet gehouden is om voor de wildernissen te floten of heiningen te maken; en eindelyk onder voorwaarde, dat gemelde erfpachters alle de wegen, ten dien jare, in en door het voorschreven duin lopende en leggende, zo voetwegen als wagenwegen, en ook de vaart, daarin zouden laten blyven, voor zo verre gemelde keukenduin daarin mogt gehouden zyn; voorts deze wegen en vaart allen zodanig in order te houden, dat dezelve door die van *Lis*, *Voorhout* en anderen, bekwaamlyk kunnen gebruikt worden; hebbende de Heren van de rekening, ten behoeve der Graaflykheid, aan zich behouden de tienden van alle gewas, het recht van tienden onderhevig, hetwelk op het voorgeseld duin, of de daarvan toegemaakte landen zou groeijen en geteeld worden. De voorgenoemde erfpachters in vervolg van tyd bevonden hebbende, dat het voorgenomen werk en de kosten zwaarder zouden vallen, dan zy dezelve in den beginne berekend hadden, verzochten en verkregen, onder zekere voorwaarden, op den eersten september van het gemelde jaar, tot hunne medegenoten in de aangehaalde erfpacht, Jonkheer JOHAN, Heer te *Schagen*, *Barungerhorn*, *Harinkhuizen* en *Goudriaan*; JOHAN VANDUIVENVOORDE, Heer van *Warmond* en *Woude*; Meester JOHAN PAULI en VINTIDIUS RIXEN, Raden en Rekenmeesters van *Holland*; en Jonkheer WILLEM VAN OUDSHOORN; alle dezen verbonden zich met

met de voorgemelde erfpachters te famen, om de kosten der afzanding elk voor een agtste gedeelte te helpen dragen.

Lis had tot in het jaar 1460 niet meer dan eene kapel, welke door WILLEM, Roomsch Koning, Graaf van *Holland*, gebouwd was, en onder de parochie-kerk van *Sassem* behoorde; zy werd door eene bulle van Paus PIUS den II, gegeven te *Rome*, den 8 november van het voorgemelde jaar, daarvan afgescheiden, en tot eene parochie-kerk, aan de heilige *Agatha* toegewyd, verhoogd; daardoor heeft zy hare doopvaten, kerkhof en verdere eertekenen van eene parochie-kerk verkregen, ingevolge de uitdrukkingen der bulle zelve, door den beschryver der Rhylandfche oudheden woordelyk opgegeven; waarby gevoegd is, de bevestigings brief van WOUTER VAN DER GOUDE, proobst en aartsdiaken der *St. Pieters* kerk te *Utrecht*, als aangestelde apostolifche rechter, commissaris en gemagtigde tot deze zaak, gedagtekend te *Utrecht* in het jaar 1461, in de negende indictie, des maandags den 27 der maand april.

Weleer werd het ampt van pastoor en aartsdiaken van *Utrecht*, gelyk mede dat van koster, door de Graven van *Holland* begeben; en de inkomsten der pastory bedroegen veertig Rhyfche guldens. Sedert dat de Hervormde Godsdienst in deze landen de heerschende geworden is, heeft de Hervormde gemeente dezer plaats, in het jaar 1594 tot hunnen eersten leeraar gekregen JOHANNES CORNELII, welke alhier is overleden.

De klasfis van *Leiden* en *Neder-Rhyland* wordt onderscheiden in drie ringen; vooreerst de stad *Leiden*, ten tweden het hoog, en ten derden het laag, *Lis* nu behoort onder het hoog, bevattende

de dorpen naar het duin gelegen, namentlyk *Katwyk op Rbyn*, *Katwyk op Zee*, *Hillegom*, *Lis*, *Noordwyk binnen*, *Noordwyk buiten*, *Noordwykerhout*, *Oestgeest*, *Rhynsburg*, *Sasfenheim*, *Valkenburg* en 't *Voorhout*.

De kerkenraad is te famen gesteld uit twee ouderlingen en twee diakonen, van welken jaarlyksch een ouderling en een diaken uit den dienst gaan. De waereldlyke bestiering van dit dorp is eenen Bailluw en eenen Schout aanbevolen, welke laatste tevens het ampt van Secretaris bekleed, welke ampten thans waargenomen worden door den Heer Mr. THEODORUS JOHANNES ALEXANDER PAGENSTECHEER; daarenboven heeft dit dorp vier Burgemeesteren, twee ambagtsbewaarders, zeven Schepenen, twee kerkmeesteren, twee H. Geest-armmeesters, vyf Kroos-Heemraden en vyf poldermeesters.

De kerk, waarin de Roomschezinden hunne Godsdienst-oeffening houden, is een net' en met smaak getimmerd gebouw, tevens strekkende tot eene woning voor hunnen priester.

Onder andere voorrechten bezit *Lis*, volgens de lyst door A. PARS, in de byvoegfelen achter zyne beschryving van de twee *Katwyken*, te boek gesteld, met eenige andere Hollandfche steden en dorpen, de vryheid van alle Graaflykheids-tollen in *Holland*, *Zeeland*, *Vriesland*, *Brabant* en *Henegouwen*; alsmede de vryheid van de tolleren van *Wasfenaar*.

Doordien eenen iegclyken, in de dorpen onder de duinen van *Rbynland* leggende, en welke wagen en paarden houdt, by acte van den hove, in dato 10 september 1521, opgelegd is, een hont duins met helm te bepoten, en *Lis* toenmaals bevonden werd twee-en-dertig wagens te hebben, zyn

zyn welgeboren mannen van *Lis* vry verklaard van het planten van helm in de kokelduinen van *Teilingen*, volgens het 88ste vonnis van het hof van *Holland*, gedagtekend 21 juny 1538; doch, doordien men van tyd tot tyd bevond, dat de dorpen onder de duinen leggende en byzonder tot de helmplanting verplicht waren, niet alleen nalatig bleven in het planten der helm, tot behoudenis der duinen; maar ook, al werd dezelve geplant, zulks zo onvoordeelig en zonder order gedaan werd, dat zy genoegzaam geheel vruchteloos was; heeft het hof van *Holland*, uit naam van Keizer KAREL, als Graaf van *Holland*, by zekere akte van den 1 oktober des jaars 1545, niet alleen eene schouwing op de gezegde helmplanting aangesteld, maar ook gelast, dat de voornoemde dorpen, die verplicht zyn eene dubbelde hoeveelheid van helm te planten, wanneer het land van *Rhynland* plant, in handen van den rentmeester der wildernissen, van elken morgen, daar zy in de helmplanting by ordonnantie op gesteld zyn, zouden moeten leveren vier guldens ieder jaar; dat het land van *Rhynland* alsdan ten minsten tweemaal zo veel helms planten zou, als de helmplanting van voornoemde dorpen bedroeg; en dat deze penningen alle te samen en uit eenderhand zouden besteed worden, tot de planting, daar dezelve allernoodzakelykst zyn, en in vervolg van tyd de gemelde helmplanting in het openbaar zou aanbested worden. Deze ordonnantie is vervolgens den 13 juny 1548, den 19 oktober 1567, en den 10 april 1570, met eenige weinige verandering vernieuwd; en nergens heb ik kunnen vinden, dat de gemelde dorpen federt dien tyd de Heemraden voor het hof hebben beschreven gehad, ter zaak van deze helm-

helmlanting; maar wel, dat de planting, door de hoog Heemraden na voorgaande fchouwing te werk gefield, en naar goeddunken vermeerderd is.

Het huis *Meerenburg* ftrekt deze heerlykheid tot genen geringen luister. Het werd in den jare 1638, door Jonkheer ALBRECHT VAN WASSENAAR, Heer van *Alkemade*, gebouwd. Dit huis heeft het recht van visfchery uit het meir tot aan de Lisferbrug, en is gelegen tufchen den *Gerrit Aven-weg*, het Leidfche meir, het dorp *Lis* en den Herenweg. Het heeft eene fchone en lommerryke plantaadje, gadeloze uitzichten over het meir, over de omgelegen landen en konyrynryke duinen, en is door den konstenaar H. DE LETH, in het laafte deel van zyn zegepralend *Kennemerland*, in het koper afgebeeld, en aldaar breedvoerig befchreven. De flichter, die, gelyk wy zo even gemeld hebben, de Heer van *Alkemade* was, had ten vader JAN VAN DUIVENVOORDE, Heer van *Warmond*, *van der Woude* en van *Alkemade*, Houtvester, en in later tyd Admiraal van *Holland*; zyne moeder was ODILIA VALKENAAR. In den jare 1666, is dit huis bezeten geweest door Jonkheer GERARD VAN WASSENAAR, Heer van *Alkemade*, oudften zoon van voorgemelden Jonkheer ALBRECHT en van vrouwe KORNELIA BUITENWEG, vader van den Heer THOMAS WALRAVEN VAN WASSENAAR, Heer van *Alkemade*, welke het in later tyd, na het overlyden van ALBRECHT, in eigendom gehad heeft. Dat 'er ook edelen van dezen naam geweest zyn, blykt by open brieven, waarin onder anderen, op het jaar 1285, genoemd wordt GERARD VAN LIS, en op het jaar 1321, JAN VAN LISSE. Van meerdere oud.

oudheid is het huis te *Lisse*, nog heden ten dage *Dever* genaamd. Het staat insgelyks aan den Herenweg, een weinig bezuiden het dorp. Het is een ruim gebouw, gedeeltelyk nieuw, gedeeltelyk zeer oud; het heeft een bemuurden voorhof en halfonden toren, zynde met vele hoog opgaande bomen en dreven omringd. Het behoort den Heer van *Lis*, welke zich, ten opzichte van dit huis, ook Heer van *Dever* noemt.

In de ambagtsheerlykheid van *Lis*, halfweg de trekvaart tusfchen *Haarlem* en *Leiden*, staat een zeer aanzienlyk gebouw van beide die fteden, waarin derzelver gemagtigden byeen komen, over zaken deze vaart betreffende.

Niet onaanmerkelyk is het verhaal van den gefchiedkundigen P. SCRIVERIUS, in zyne aantekeningen op de levensbefchryving der Graven van *Holland*, waar hy meldt dat DIEDERIK, Graaf van *Kleef*, in het jaar 1112, in den echt tredende met MARGARETHA VAN HOLLAND, dochter van Graaf FLORIS den III van *Holland*, en van vrouwe ADA, zuster van den Koning van *Schotland*, zyne bruiloft te *Lis* gehouden heeft. In de kronyk der abtdy van *Egmond*, gedrukt in quarto, gedenkt MELIS STOKER in zyn IIde boek vs. 687, dit huwelyk, in het leven van Graaf FLORIS den III, met deze woorden:

Als LXX en twee was ghescreven /
 Nam Dieric / de Grave van Cleven /
 Grave Florans dochter en vrou Wden /
 Met groter feften / met hoghen daden /
 Als hem beden was betame :
 Margriete so was haer name.

Te *Lis* heeft naasting van vrienden plaats, al
 wa-

ware het ook dat de goederen openbaar te koop gesteld geweest, en daarna binnen het jaar onder de hand verkocht waren. Dit blykt uit het vonnis van den hogen Raad, gegeven den 18 maart van het jaar 1595, tusfchen JOHAN VAN MATHENESSE, Heer van *Lis*, *impetrant in cas d'appel*, tegens JAN VAN OOSTEN, gedaagden; zynde by die gelegenheid door den benaderenden tot een zonderling voorbeeld aangehaald, dat het recht van naasting in *Beyerland* plaats heeft, volgens het privilegie van *Putten*, niettegenstaande dat de goederen in het openbaar, of in eenige byzondere huizen of herbergen mogten verkogt zyn. Dit recht van naasting is volgens het privilegie van vrouwe MARGARETHA in het jaar 1476 gegeven tweeledig: namentlyk eene naasting door beding, en eene naasting door wetduiding. De eerste heeft plaats, wanneer men bedingt dat de koper het gekogte goed, ten behoeve van den verkoper, of ook wel binnen zekeren tyd, voor dezelfde prys aan den verkoper weder zal moeten overdoen; of dat in het verkopen de verkoper wederom altoos de naaste zal moeten zyn. De naasting door wetduiding is een recht, volgens plaatslyke gewoonte, het welk een derde persoon heeft op onroerend goed, dat onder de hand verkocht is, waardoor deze derde persoon in de plaats treed van den koper. Doch doordien dit recht onder de plaatslyke onbeschrevene wetten behoort, moet een bloedvriend of naast lands aangelegene welke naasting doen wil, ingeval van twyffeling bewyzen, dat het zelve recht aldaar ingevoerd, en in gebruik gebragt is.

Dit recht heeft meestal plaats omtrend de hui.

huizen en landen ten platten lande, doch zelden omtrend de gronden en huizen in de steden; in *Delfland* heeft het recht van naasting niet alom ten platten lande plaats, gelyk onder anderen niet in het dorp *Pynaken*, en ook niet in *Vlaardinger* ambagt.

Geen geringer voorrecht is het ook voor de ingezetenen van *Lis*, dat wanneer zy om personeele of lopende schulden, binnen de stad *Leiden* in bewaring genomen worden, de Schout en het gerecht van dit dorp dezelve mag affchryven, en Schout en Schepenen van *Leiden* een zodanig affchrift doen gelden, en beide partyen tot hunnen dagelykschen rechter wyzen. Dit zelfde geschiedt te *Lis*, wanneer eenige burgeren van *Leiden* om diergelyke redenen, in dit dorp gevat worden. Dit voorrecht is ontstaan uit het verhaal der vischbrug binnen *Leiden*, in den jare 1532, tot herstel van welke, *Lis*, benevens eenige andere dorpen van *Rhynland*, eene zekere somma opgebracht hebben. Deze brug was van de vroegste tyden af, het uitpad en de overgang tot de Rhynlandsche dorpen over den *Rhyn*, zo buiten als binnensdyks, van waar dan ook deze dorpen verplicht waren deze brug te helpen onderhouden. Om dezelfde reden is ook de stad *Leiden* by akte van Heemraden van *Rhynland* in den jare 1404 ten eeuwigen dage vry verklaard van het onderhouden van den Zylbrug, als zynde de overtocht over de uitwatering van *Rhynland*; dus houdt de verwondering wegens het onderhouden van de gemelde visch-brug, door de dorpen, ten eenemaal op, en daardoor wordt tevens het ongegrond voorwendfel van sommige schryvers wederlegd, als ware de stad *Leiden* toenmaals niet

ver.

vermogen geweest, om deze brug alleen te onderhouden en te vernieuwen. De dorpen welke benevens *Lis*, de genoemde visch-brug mede vermaakt en vernieuwd hebben, en dus ook dezelfde voorrechten genieten, zyn: *Aalsmeer, Aar, Aarlanderveen, Alkemade, Alphen, Benthuisen, Esfelikerwoude, Gronswaard, Hazerswoude, Heide, Kage, Katwyk op den Rhyu, Katwyk aan Zee, Koukerk, Leiderdorp, Leimuyden, Lier, Monster, Naaldwyk, Noordwykerhout, Oestgeest, Poeldyk, Poelgeest, Poelyen, Riewyk, Ryzaterwoude, Ryswyk, Sasenheim, Stompwyk, Valkenburg, Voorburg, Voshol, Waddinxveen, Warmond, Wateringen, Zegwaard, Zoetermeer, Zoeterwoude, Zuidwyk en Zwammerdam*. Die dorpen integendeel, welke het hunne tot de vernieuwing van deze brug niet hebben toegedragen, en aan welke dus in vervolg van tyd het bovengemeld voorrecht geweigerd is, zyn: *Hoogmade, Hogeveen, Kalflagen, Kudelstaart, Middelburg, Nieuwkoop, Nieuwveen, Noorden, Noordwyk, Rhynsburg, Shuipwyk, Voorhout, Voorschoten, Wasfenaar, Zandambagt en Zevenhoven*. Deze dorpen behoorden toenmaals ten deele onder het Bailluwfchap, ten deele onder het hoog Heemraadschap van *Rhyuand*. De instelling en de plicht van deze hoge Heemraden, beschryft de Vaderlandsche oudheidkundige **HADRIANUS JUNIUS**, in zyn *Batavia, cap. XVI*, welke beschryving wy, uit het latyn vertaald, hier laten volgen:

- „ Dat zelfde landschap, (te weten *Holland*),
 „ gelyk het broekagtig en de overspoelinge der
 „ wateren onderworpen is, en dierhalven ge-
 „ noodzaakt is Dammen en Dyken van groene
 „ zoden of zeewier opgemaakt, te gebruiken,
 „ waar mede het zig als met sterke Voorschan-
 „ sen

„ fen tegens de Rivieren en Zee wapent, na-
 „ mentlyk aan de zyde, daar de natuur geene
 „ Duinen gegeven heeft, heeft Dykoversten,
 „ die tot Verzorgers en Opzieners van de Dyken
 „ gesteld zyn, gemeenelyk *Dykgraven* geheten,
 „ die ieder op zyne plaatze vlytig agt nemen op
 „ 't vermaken, den huisluiden Jaarlyks het werk
 „ bevelen, menigwerf het werk beschouwen,
 „ naar goetvinden der kundigen de zwaarte en
 „ hoogte der werken belasten, de wederhorigen
 „ met geltboete straffen, om dat het gemeene
 „ best daar van grotelyks afhangt, en door ver-
 „ zuim en nalatigheid in groot gevaar konde ge-
 „ raken, en zyn in derzelve getal welgebore
 „ en voorname lieden, die, met veelvuldige
 „ Voorregten van den Roomsch Koning, Wil-
 „ lem van Holland, en andere Graven van Hol-
 „ land gesterkt zynde, met openbaar gezag
 „ over den Dyk gesteld zyn, welke te midden
 „ door Kennemerland van Amsterdam tot Velzen
 „ toe heen loopt, en in de Nederduitsche tale
 „ *Heimrade* genoemd worden, dat zoo veel zeg-
 „ gen wil als Huiszorgers of [gelyk de Keizer
 „ zelfs in zyne Handvest van den Jaare 1253.
 „ nog heerelyker verklaart] des gemeenen Lands
 „ Raadsliden, omdat zy in 't gemeen op 's Lands
 „ zaken, als zuinige en bekwame huisvaders,
 „ letten moeten, welkers onwederroepelyke
 „ goetagting en gewettigt gezag door meer dan
 „ eenen magtbrief des Konings bevestigt zyn,
 „ waar in hy zig zelve en zynen opvolgeren
 „ de vryheit beneemt, van ooit of ooit deeze
 „ Handvest te mogen herroepen of veranderen.
 „ Deeze Heemraden zyn zeven in getal, naar
 „ welker voorbeeld die van Schieland en Delf-
 „ II. DEEL. K „ land

„ land ieder vyf Mannen tot opzigtters en bezor-
 „ gers van de Dyken gesteld hebben.” (*)

Uit kracht van zekere hantvest door *MARIA*,
 Koninginne van *Hongaryen*, regentesse der *Neder-
 landen*, uit naam van Keizer *KAREL den V*,
 den 15 october van het jaar 1545 gegeven, moe-
 ten onder de zeven hoog Heemraden van *Rhyn-
 land* ten minsten twee Heren onder dit getal uit
Haarlem gekoren worden. Gemeenlyk worden
 zy in de handvesten der *Hollandfche Graven*
Welgeboren Heemraden, *Hoge Heemraden* en ook
 onze gemeente *Heemraden* genoemd. Keizer *KAR-
 REL de V* heeft hun, by zynen brief, getekend
 binnen *Mechelen*, den 16 november van het jaar
 1506, „ gegund, geötroijeert ende gewillecoert
 „ uit zonderlinge gratie, dat sy ende haere Na-
 „ comers in den voorn: officie, mitsgaders hoir-
 „ luider Familie en Huisgezinne voortaan ende
 „ geacht fouden wezen vry, exemt ende ont-
 „ last van alle exchynfen, van wyn, bier,
 „ ende andere, hoedanich die wesen moghten,
 „ die

(*) In de vroegste tyden werden zy reeds *Heemraden* ge-
 naamd, ontleend van den naam *Heim*, het welk volgens
KILLIANUS, *Sepes septum*, eene omheining en omtuining be-
 tekent, in welke zekere uitgestrektheid van land besloten was,
 en welke wallen en omheiningen men al vroeg tegen de hoge
 watervloeden in deze landen heeft moeten opwerpen. Daar
 uit kan men hunne oudheid gemaklyk afleiden, en hoewel
 men reeds in de dertiende eeuw van een diergelyk Collegie
 gewag gemaakt vind, is de juiste oprichting van het zelve
 echter niet te bepalen. Zy hadden niet alleen het opzicht
 over deze omheiningen of omtuiningen, maar tevens het recht
 om binnen dien *heim* met Schout en Schepenen ter lager vier-
 fchaar, in burgerlyke zaken te recht te zitten, en tusfchen
 partyen te vonnisen. Zie *VELIUS*, *Kronyk van Hoorn*, in
Notis fol. 28, en *VAN ECK*, in zyne *Handvesten van Zuid-
 holland en de erfgraaflyke bedieningen*, 16de Deel.

„ die men binnen hoirluyder jurisdictie geldende
 „ wert, ende hoirluyder woonstat houden bin-
 „ nen den limiten ende palen van derselver ju-
 „ risdictie, strekkende soo wel binnen der stede,
 „ als daer buyten.” Het is dus zeer te verwon-
 deren dat het verzoek van Dykgraaf en hoog
 Heemraden aan de stad *Leiden* gedaan, om ont-
 heven te mogen zyn aan de belastingen op wyen,
 bier, vleesch en koorn, volgens het bovenge-
 meld privilegie van den jare 1506, tot tweema-
 len toe is afgeslagen; eens namentlyk op den 2
 october van het jaar 1526, en andermaal op den
 18 july des jaars 1588. De vroedschap dier
 stad, welke hen telkens afwees, vergunde ein-
 delyk, nadat beide partyen reeds in de jaren 1564
 en 1565 voor commissarisfen van den Hove ge-
 hoord waren, den Heemraden in der tyd dit ver-
 zoek, gedurende hun leven; vervolgens heeft
 de stad dit voorrecht, in het jaar 1596, tot een-
 en-dertig jaren vrydom voor gemelde Heemraden
 uitgestrekt; hetwelk in later tyd weder is verlengd
 geworden, *tot onderhouding* (gelyk zulks woor-
 delyk in de overeenkomst gemeld wordt) *van on-
 derlinge vrede, vrientschap, eenigheit ende goede cor-
 respondentie.* Hoewel Keizer KAREL de V, by
 zynen brief, gegeven binnen *Brusfel*, den 27
 augustus des jaars 1520, op het te kennen geven
 van voorgemelde hoog Heemraden verklaart;
 „ dat, foe wanneer (dus luiden de eige woorden
 „ van den vergunbrief) by een van henluyden
 „ by hueren Clercq of hueren Bode, of by yemant
 „ anders van gelove, die Balliuw nu, of die na-
 „ maals in Rhyndlandt wesen fullen, fullen deuch-
 „ delycken requireren of versoucken by henluy-
 „ den te comen ende compareeren, om schouwe
 „ of rechtdagen te volbrengen, om Keuren ende

„ Ordonnantie te maecken, of om executie te
 „ doen van eenige faecken, het dykrecht aan-
 „ gaande, ende die voorn. Dyckgraeve aldus ver-
 „ focht fynde, het fy uyt noodtfaeken ofte pays-
 „ wille of anders niet en comt, of compareert,
 „ die voorfz. Heemraaden in dien gevalle, nae
 „ dat henluyden van de voorfz. Requisitie, of
 „ van den vertreck, weygeringe, of excufatie of
 „ noodtfaecke van den felven Bailliuw deugde-
 „ lyck gebleecken fal wesen, tot allen tyden als
 „ hem van noode weefen fal, een Dyckgraeve
 „ van een van henluyden fullen mogen maecken,
 „ ende ordonneeren, dewelck die fchouwe ende
 „ rechtdaghe fal mogen houden ende volbrin-
 „ gen, soo hy tot nu toe gedaan heeft, ende
 „ daartoe, dat die Dyckgraeve, dewelcke die
 „ fupplianten, de voorfz. folemniteyt geobfer-
 „ veert, in geval als boven, creëren fullen,
 „ t'eynden van vier-en-twintig uyren, naar dat
 „ henluyden daar of deuchdelyck gebleecken fal
 „ wesen, allen executiën in faecken, dykrecht
 „ aangaande, in der abfentie van den Balliuw
 „ van Rhyndt, ende allen anderen faecken,
 „ tot proufyten ende welvaert van onfen Lande
 „ ende Onderfaten van Rhyndt, mit den
 „ voorfz. fupplianten ende heuren nacomers fal
 „ mogen doen, dewelcke die Bailliuw van Rhyndt;
 „ indien hy aldaar comparcerden, foude
 „ mogen doen, behoudelyck dat, indien de voorfz.
 „ aldus gecreëerde Dyckgraaf eenige boeten of
 „ breucken executeert, dat hy onfe portie ende
 „ aandeel van defelve overgeven fal in handen
 „ van onfen Balliuw van Rhyndt, in dientyd
 „ wefende, dewelcke tot onfen prouffyte mit
 „ den anderen penningen comende, van fyn
 „ officie fchuldich wesen fal reeckeninge ende
 „ be-

„bewys te doene”: Is echter deze gunstbrief niet in vergelyking te brengen met de inbreuk van een der beste voorrechten, welken voorge- melde hoge Heemraden, van het jaar 1285 tot aan het jaar 1515, zonder de minste hindernis, genoten hadden. Deze Heren hadden namentlyk het recht, om by het overlyden van eenen Heem- raad, eenen anderen uit eigen gezag weder in zyne plaats te stellen. Maar Keizer KAREL in zyne minderjarigheid, door eenigen zyner hove- lingen en ministers, vreemdelingen in deze lan- den, misleid geworden zynde, deed in den jare 1515, door eenen Vlaming, CHARLES DE PO- TIERS genaamd, de hoge Heemraden onverhoord van hunne ampten ontzetten, en stelde anderen in hunne plaats aan. Deze inbreuk werd niet weder hersteld voor in het jaar 1654, wanneer Dykgraaf en hoge Heemraden, na ryp beraad, eenen brief aan de Staten des lands ter hand stel- den, waarin zy verzochten, dat hun Edele Gr. Mog. de gepleegde daad, door voornoemden vreemdeling gedaan, geliefden aantemerkten als een inbreuk en geweld tegens de voorrechten van *Rhynland* aandruisfchende, met bede, om de vertoners te herstellen in hunne alöude rech- ten en bezittingen; dit was van dat gevolg, dat genoemde Heren Staten van *Holland* en *Westfries- land*, by hunne resolutie van den 7 en 8 october, en by hun octrooi van den 8 december des jaars 1655, meergemelde hoge Heemraden herstelden in hunne vorige bezitting, en het recht, ter vervulling eener openstaande hoge Heemraads- plaats, zelve te mogen doen. alles ingevolge den inhoud van vroegere privilegiën, en onder voorwaarde, van altoos de namen der verkozen personen aan genoemde Heren Staten over te

zenden, om van dezelve hunne commissie te ontvangen, en daarna, volgens de voormalige gewoonten, in den eed te worden genomen; moettende gemelde Heemraden voor het overige niet alleen den Hervormden Godsdienst toegedaan, maar ook ter waarde van vyf duizend Rhylandfche guldens gegoed zyn.

H E T D O R P

N O O R D W Y K E R H O U T ,

In R H Y N L A N D .

T en westen der ambagtsheerlykheid *Lis*, over de duinen en dwars over den Lytweg stekende, komt men aan de Leidfche trekvaart; daar overgezet, nadert men de ambagtsheerlykheid van, en de *Thomas Pietersz*-laan doorwandelende, het dorp *Noortwykerhout*. De ban der Hollandfche Graven, als ook in de jaarboeken komt dit dorp voor onder de benaming van *Noorteker-Noertiger-Noirtiger*- en *Noortiger-hout*; een tweeledige naam, te famen gesteld uit *Noortig* en *hout*, als of men zeide *het hout van Noortig*, thans *Noordwyk* genaamt, van welk dorp wy breedvoorig hier achter moeten spreken.

Behalven dat TACITUS, CÆSAR, ZOZIMUS en andere aloude uitheemsche schryvers van de boschrykheid dezer landen in vorige eeuwen gewagen, blykt zulks mede uit 'slands alleroudste
ge-

A. Rademaker fecit

NOORTWYKER-HOUT

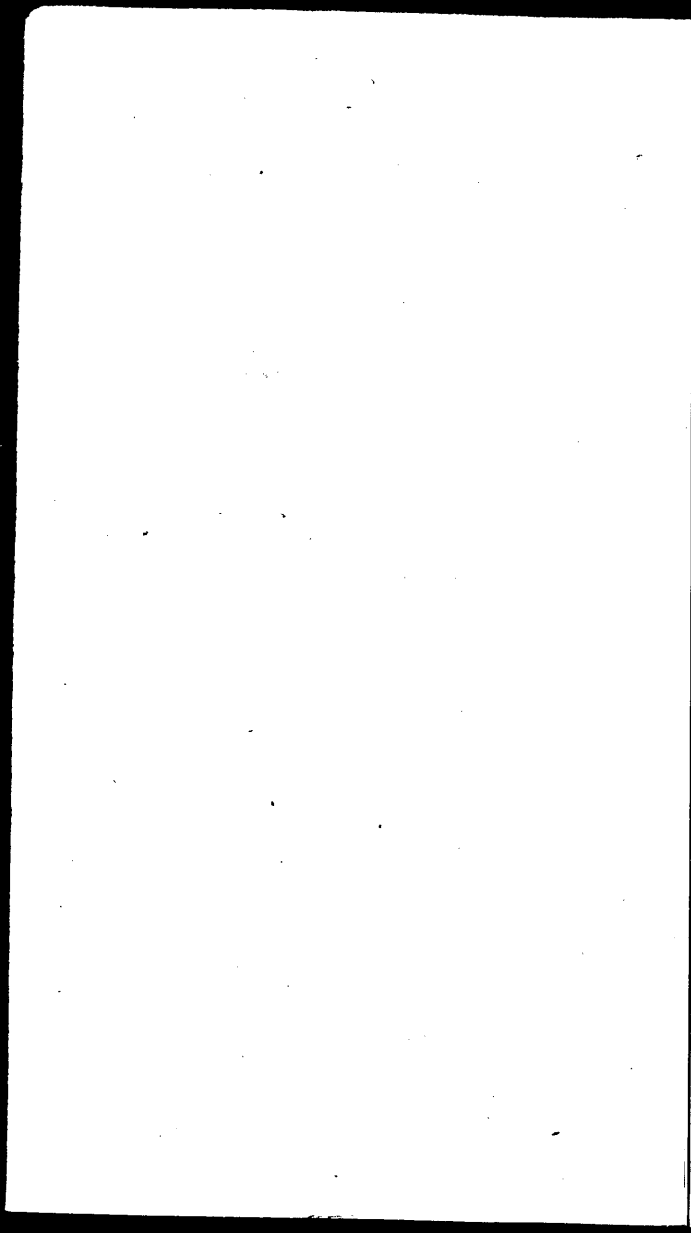
1631

A. Rademaker fecit

NOORTWYKER-HOUT

1634

gefchiedenissen en menigte van oude brieven; als mede uit de benaming van zeer vele dorpen en gehuchten dezer landen, welken in hout, wald of woud eindigen, en eindelyk uit de bomen, die men overal, en wel inzonderheid in het tegenwoordig *Zuidholland*, by het spitten en delven, zo wel uit de aarde als uit de stromen en andere wateren, ophaalt, gelyk wy zulks in het eerste deel van dit kabinet getoond hebben. Dit alles wordt bevestigd door PAULUS MERULA, welke in zyn werk, over de wildernissen, schryft, dat 'er ten zynen tyde, namentlyk, in het laatst der zestiende en omtrend het vyfde jaar der zeventiende eeuw, nog menschen leefden, aan welken het heugde, dat de gehele streek, tusfchen het huis *te Teilingen* en de stad *Haarlem*, zo algemeen met bosfchen bezet was, en voornamentlyk met eiken- en boeken-bomen, dat men van het genoemde huis tot aan de poorten van gemelde stad niets dan bosfchen had. Deze alöude boschrykheid van *Holland* wordt nog nader bevestigd, in de uitgiftbrief van Graaf FLORIS den V, getekend op den dag van *Paulus bekering*, in het jaar 1272. In dezen brief wordt de naams-oorsprong van het dorp *Noordwykerhout* mede aangehaald; de Graaf verklaart daarin, het land by *Nortteke* (dat is *Noordwyk*) gelegen, en gemeenlyk *Boechurst* genaamd, tot een goed leen verkocht te hebben aan BOUDEWYN van *Nortteke*, (*Noordwyk*) voor hem, zyne nakomelingen en opvolgeren; en omtrend de belending van hetzelfde land zegt hy: dat het Haarlemmer hout, thans zo verre van daar gelegen, ten dien tyde, ten oosten van *Boekhorst*, alleen door zekere floot of gracht daarvan afgescheiden werd: *ex orientali parte ejusdem* (dus leest men in dien brief, dien wy hierachter

by het huis *Boekhorst* opgeven) *cadit fossa, quæ scindit nemus nostrum de Herlem a dicto Boechurst*; welk hout of bosch tot *Haarlem* toe gestrekt hebbende, twaalf duizend treden lang was, en van tyd tot tyd uitgeroeid en verstorven zynde, gelegenheid gegeven heeft tot het afkruien der gronden, tot het aanleggen van zeer vele vruchtbare graslanden, blekeryen en lusthoven; tot merkelyk meerder voordcel der bezitteren en eigenaars der voorgemelde gronden.

De heerlijkheid van *Noordwykerhout*, van ouds genaamd *Noortigerhout*, behoort onder het land van *Rhynland*, en is gelegen, ten noorden tuschen de heerlijkheid *de Vogelenzang* en de duinen van *Brederode*; ten zuiden heeft zy de heerlijkheid van *Ofhem* en het dorp *Noordwyk*; ten oosten strekt zy zich uit langs de *Leidsche* trekvaart en de heerlykheden *Hillegom*, *Lis* en *Voorhout*, en het rechtsgebied van *Noordwyk*, *Langéveld* en een gedeelte der *Lugter* duinen grenst ten westen van haar. Deze heerlijkheid van *Noordwykerhout* of *Noortigerhout* was reeds in de vroegste tyden, en zelfs toen zy waarschyneelyk nog niet anders was dan een leengoed, het eigendom van een zeker geslacht, genaamd **NOORDWYK** of **NOORTIG**, hetwelk weleer een zeer edel en Ridderlyk geslacht in *Holland* geweest, doch reeds voor langen tyd uitgestorven is, en hetwelk een en hetzelfde geslacht was met dat van den *Boukhorst*, gelyk men zulks uit verscheiden oude brieven en oorsprongelyke geschriften zou kunnen aantonen. Dit zelfde is ook reeds aangemerkt door Jonker **MATTHYS VAN DER HOUVEN**, in zyne handvest of chartre kronyk van *Holland*, bladz. 133.

Heer **AREND VAN DUIVENVOORDE** kocht de

deze heerlykheid of dit goed *Noortigerhout* van Hertog WILLEM VAN BEIJEREN, Graaf van *Holland*; in het jaar 1404, is zy by verdrag gekomen aan den Heer JAN VAN KRONENBURG, gelyk het een en ander blykt uit eenen oorspronglyken bezeegelden brief, gemaakt des donderdags na onze vrouwe visitatie van het voornoemde jaar 1404, behelzende eene uitspraak van vier verkoren zegsluiden aldaar genoemd, mitsgaders het verdrag over de geschillen, welken tot op dien dag toe aldaar onvcreffend waren, wegens zekere goederen, tusschen den gemelden Heer JAN VAN KRONENBURG, Ridder, en WILLEM VAN DER BOUKHORST, welke twee partyen naastbestaande bloedverwanten schynen geweest te zyn. In dezen brief wordt onder anderen gezegd: *Voert zo zeggen wie, dat Her Jan van Cronenburg behouden sal alfulke goede, alsoe Willem van Bouchorst belient heeft, dat Her Aernt van Duivenvoerde cost jeghen Hertoghe Willem, ende Jans van Noertich plaghten te wesen, en in de voirsz goede sal Willem voirsz Heeren Jan voirsz doen bi hande ons Heeren van Hollant, en hi sal Heer Jan aldaar overgheven ende opdragen alle brieve, recht ende toefegghen, dat hi dair op heeft &c. &c.*

Deze Heren AREND VANDUIVENVOORDE en JAN VANNOORTIG, beide in dezen brief vermeld, zullen waarschynelyk dezelfden zyn, welken geteld worden onder die van de hoeksche party, in het verbond, gemaakt door Hertog WILLEM VAN BEIJEREN met de zynen, de kabeljauwsche party toegedaan, tegens die der hoekschen in het jaar 1351, alles hetwelk breedvoeriger te vinden is by WILLEM VANGOUTHOEVEN, in de oude kronyk en de geschiedenissen van *Holland*, bladz. 387. De gemelde

uitspraak en het verdrag, tusfchen den voornoemden Heer JAN VAN KRONENBURG EN WILLEM VAN DER BOUKHORST, is bevestigd door Hertog WILLEM VAN BEIJEREN, Graaf van *Holland*. Volgens den gezeegelden brief, daarvan gegeven door Hertog WILLEM te *Haarlem*, op den 30 january van het jaar 1405, leest men: *Behoudelic Willem van der Bouchorft voirsz dat zyn gocde eigen ende leen wesen sullen, als zy waren op die tyd doe men se hem ontnam.*

In vervolg van tyd, is deze heerlykheid van *Noordwykerhout* aan het geslacht van de Heren VAN DUIVENVOORDE terug gekomen, gelyk men dit gemeld vindt by denzelfden w. VAN GOUDHOEVEN, in zyne aangehaalde kronyk, bladz. 166; alwaar men aangetekend vindt, dat een zeker Heer, JAN VANDUIVENVOORDE *Arends.*, Ridder, Heer van *Noordwykerhout*, gehuwd geweest is met ELISABETH VAN RENESSE, en, onder andere kinderen naliet, AREND van *Duivenvoorde* en *Noordwykerhout*, welke Heer AREND kinderloos overleden is; en in eene zekere declaratie der voornaamste Heren, edelen en vassallen, ge-goed in *Holland* en binnen die provincie woonachtig, welke Heren men, van alle tyden af, op de dagvaart gewoon was te beschryven, wordt in het jaar 1555, in eene memorie, op bevel van Koningin MARIA, Gouvernante der *Nederlanden*, door GERRIT, Heer van *Asfendolft*, opgesteld, gewag gemaakt van AREND VANDUIVENVOORDE, Ridder, Ambagtsheer van *Noortigerhout* en van het *woud*, gelyk zulks kan nageslagen worden by Jonker MATTHYS VAN DER HOUVEN, in zyne *handvest of chartre kronyk*, bladz. 64.

De laatste, welke van het bovengemeld geslacht

flacht van *Noordwyk* of *Noortigh*, de heerlykheid van *Noordwykerhout* in eigendom bezeten heeft, is geweest JAN VAN NOORTIGH, die in eenen origineelen schuldbrief, ten behoeve van JAN VAN BOUKHORSTEN VAN NOORTIG, zynen zwager, gegeven den 15 october van het jaar 1465, zich zelve noemt NOORTIGH, en Heer van *Noortigerhout*; dit blykt mede uit eenen zekeren Francynenbrief, door hem, benevens andere hoge Heemraden van *Rhymland*, op *St. Pieters-dag ad Cathedram* van den jare eenduizend vier-honderd een-en-vyftig getekend, en bevattende vryheid van morgengeld voor de heerlykheid van het *Hogeveen*; en eindelyk, uit zekere bevestigingsbrief van het Heemraadschap van *Rhymland*, gegeven door Hertog PHILIP VAN OOSTENRYK, in de stad *Bergen op den Zoom*, den 24 july van het jaar 1497. En doordien het duidelyk blykt, dat deze gemelde JAN VAN NOORTIGH alleen in eigendom gehad heeft de ambagtsheerlykheid van *Noordwyk* of *Noortigh*, schynt deze onderscheidene benoeming van Heer in *Noortigh* en Heer van *Noortigerhout*, in opzicht tot het laatste, alleen hare betrekking te hebben tot de hoge heerlykheid, en dat op dien tyd, een ander bezitter van de hoge ambagtsheerlykheid van *Noordwykerhout* geweest is. Deze onderscheidene benaming wordt ook nog gevonden in zeker Compromis en uitspraak van goede mannen, tusfchen den voornoemden JAN VAN NOORTIG, Ridder, Heer in *Noortig* en van *Noortigerhout*, en JAN VAN WOERDEN, Heer van *Vliet*, getekend den 5 january des jaars 1496. Dit alles wordt nog nader bevestigd en ten vollen gestaafd, uit een zeker ontworpen verdrag door eene zeer oude hand geschreven, en gemaakt in of omtrend het jaar 1484, over de verschillen

tusfchen den meergemelden JAN VAN NOORTIG en JAN VAN VLIET, welke laatfte gehuwd geweest is met Jonkvrouwe BALICH VAN BOUCHHORST, dochter van bovengemelde JAN VAN BOUCHHORST, waarby onder anderen het volgende is overeen gekomen en bedongen:

In den eerften foe fal Jan van Vliet hebben van Jan van Noirtich voirsz die Hooch Heerlicheyt van Noirtigerhout, mit allen hoeren toebehoeren, mitsgaders die warande ende conynen, dair toe behoerende, te weten in alle manieren, als die voirsz Jan van Noirtich die voirsz Hoehheerlicheyt mit die warande te leen houdende is van de Graaflicheit van Hollant. mit voerwarde, dat die voirsz Jan van Vliet van mynen genadigen Heer of finen Edelen soene, of ander, die des mechtig soude moegen syn, consenteringe verwerven sal, ende foe sal Jan van Noirtich gehouden wesen den voirsz Jan van Vliet hand en mont te leenen, op dat die consenteringe dair by niet af en blive, tot allen tyden, als Jan van Vliet dat believen sal binnen Jan van Noirtig leven, ende dat op Jan van Vliet syne costen, behoudelic den Ambagts-heer van den Dorpe syns rechts. enz.

Of nu de voorgemelde JAN VAN VLIET de genoemde bedingen wezentlyk verkregen, en dit verdrag dus zyn volle beslag gehad heeft; als mede, wie na den dood van den voornoemden JAN VAN NOIRTICH, Heer in Noortig en van Noordwykerhout, (als zynde hy zonder wet-tige nazaten overleden, alleen twee basterd-zonen nalatende, welken in het verdrag by den naam van *ouden* JAN en *jongen* JAN genoemd worden,) de gemelde hoge heerlykheid van Noordwykerhout verkregen heeft, en op wien dezelve vervolgens is overgegaan, is niet bekend. Ook is het nergens gebleken, op welke eene wyze de meergemelde heerlykheid van Noordwykerhout

hout, zo in hoge als lage jurisdictie, wedcrom vervallen is aan de Graaflykheid van *Holland*, of liever aan de domeinen van de Edele Groot Mogende Heren Staten van *Holland* en *Westvriesland*; welken in het jaar 1722 deze Ambagts-heerlykheid, benevens meer andere goederen en heerlykheden aan de domeinen behorende, by openbare veiling verkocht hebben, zynde de Heer Mr. SIMON EMTINK, te *Amsterdam* woonachtig, meester van deze heerlykheid geworden, voor eene fomma van zes duizend, zes honderd guldens.

Wat de hoge heerlykheid aanbelangt, dezelve heeft, benevens die van *Voorhout*, *Hillegom*, *Lis* enz, nog in het jaar 1581, onder het Bailluwfchap van *Rhynland* behoord, en deze dorpen, benevens meer anderen, stonden tot op dientyd, volgens het getuigenis van Mr. SIMON VAN LEEUWEN in zyne *inleiding voor de Costumen van Rhynland*, bladz. 15 en 16, onder den Bailluw van *Rhynland*. Weinig tyds daarna moet dit echter veranderd zyn, doordien de Heren Staten van *Holland* en *Westfriesland* op het verhoog en kennisgeving van ANDRIES VAN THIENEN, bailluw van *Noordwykerhout*, met den aankeve van dien, by een octroy van den 15 maart 1614, gegunt en geoctroyeerd hebben, dat 'er jaarlyksch uit eene nominatie van agttien welgeboren mannen, woonachtig in de gemeene vier dorpen, *Noordwykerhout*, *Hillegom*, *Lis* en *Voorhout*, over welken de voornoemde ADRIANUS VAN THIENEN als Bailluw was aangesteld, negen mannen verkoren, door den Bailluw van *Noordwykerhout* in den eed zouden genomen worden, en zo wel in het burgerlyke als lyffstraffelyke met hun zouden te recht zitten, gelyk zulks breedvoeriger blykt
uit

uit het octroy zelf, te vinden in het oud Hollandsch Plakaatboek, te *Amsterdam* in het jaar 1645 in folio gedrukt, en aldaar pag. 422. Men ziet daar uit, dat gemelde vier dorpen na dien tyd van het Bailluwfchap van *Rhynland* zyn afgefcheiden, hoewel onder den naam van *Rhynlandsgevolg*, deszelfs rechten en costumen gebruikende; zie deswegens SIMON VAN LEEUWEN, *inleiding tot de kostumen van Rhynland*, blad. 62. Deze vier dorpen maken nu te famen, wat de hoge jurisdictie aanbelangt, één rechtsgebied of Bailluwfchap uit, waarvan de hoge vierfchaar te *Noordwykerhout* wordt gespannen. Ook worden hier de vonnissen gelezen en ter uitvoer gebragt. Buiten dit dorp wordt de galg gestelt, en binnen hetzelfde het schavot opgericht en onderhouden. Nogthans wordt voor het verhoren der gevangenen, vooraf de hoge vierfchaar beleid, in dat der vier dorpen, onder welker rechtsban de misdadige gevat is. In zaken, gene lyffstraffen betreffende, gaan de vierfcharen by beurten van het eene dorp tot het ander, rond. Deze hoge vierfchaar bestaat uit den Bailluw, negen welgeboren mannen, welken hedendaagsch op het formulier van welgeboren mannen van *Rhynland*, door den Bailluw worden beëdigd, en wel ingevolge eene resolutie der Heren Staten van *Holland* en *Westvriesland* van den 18 january 1736, op den eed, welke door alle rechters wordt afgelegd, die in deze Provintie uit naam van den Staat eenig bewind over het recht en rechtszaken hebben. Van de welgeboren mannen worden 'er gemeenlyk twee verkoren uit *Noordwykerhout*; een uit *Zilk*, ambagt onder *Noordwykerhout* behorende; twee welgeboren mannen uit *Hillegom*; en twee anderen uit *Voorhout*. Nogthans is het
som-

fomtyds gebeurd, dat 'er drie welgeboren mannen uit *Lis*, en uit de andere dorpen ieder twee verkoren zyn, en te famen gediend hebben. Dit Bailluwfchap werd te voren bediend by aanftelling en last van de kamer der rekening der Graaflykheids heerlyke goederen; hedendaagsch echter ftaat het ter begeving van de Heren Staten van *Holland* en *Westvriesland*. Tegenswoordig wordt het bekleed door den Heer FRANÇOIS HENDRIK VAN HOORN, ambagtsheer van *Zilk*, enz.

Voor de hervorming ftond de begeving van eenen pastoor eene lange reeks van jaren, alleen aan den abt van *Egmond*; doch in later tyd gefchiedde dezelve beurtelings door den Paus, den gemelden abt, en den Graaf van *Holland*. De kerk van dit dorp was toenmaals eene Parochie-kerk, aan de apostelen *Petrus* en *Paulus* toegewyd, en in dezelve eene vicary geficht aan het outer van de heilige moedermaagd *Maria*. Na de hervorming zyn *Noordwykerhout* en *Voorhout* tot eene gemeente vereenigd; en de eerfte leeraar voor beide deze dorpen werd in het jaar 1591 beroepen, zynde MARTEN JANS SERRY. Maar toen in het jaar 1642 de bewoners van beide de dorpen merkelyk waren toegenomen, werd *Noordwykerhout* en *Voorhout* afgefcheiden, en in de eerstgenoemde gemeente tot leeraar beroepen DANIEL VAN PEENE, welke in 1674 aldaar bevestigd werd.

De ambagts-heerlykheid wordt gerekend op 2039 morgen, en 13 roeden lands. Voor *Noordwykerhout* zyn in het jaar 1732 op de nieuwe lyst der verpondingen aangetekend 126 huizen en 1 molen; waaruit men afnemen kan, hoe aanmerkelyk het is toegenomen, doordien
op

op de verpondingslyst van het jaar 1632 dit dorp op niet meer dan 64 huizen geboekt stond. De heerlykheid is zeer zandig, het welk aan hare landeryen fomtyds merkelyke nadeelen heeft toegebracht. Gelyk oudtyds de voornaamste dorpen in *Rhynland*, benevens andere mindere dorpen, behalven een zeker vaartuig, tevens moesten ruimen en schoonhouden de vyver rondsom het hof en deszelfs fingels in 's *Gravenhage*, als mede de vaart naar *Ryswyk*, (waar toenmaals nog geen weg gemaakt was,) benevens de daaraan behorende bruggen en platingen; doordien voor het overige een iegelyk volgens zyn vermogen eene zekere somme dragen moest in de onkosten ter onderhouding en beplanting van den tuin, en de plantagie rondsom dat hof, werden *Noordwykerhout* en *Noordwyk* aangeflaggen op drie riemen. Gemelde hofrechten waren in vroeger tyd onderscheiden met den naam van schot en lot; het lot, ook bottingen genaamd, werd gemeenlyk om de vyf jaren omgeflaggen; en het schot, dat is het opschieten van den vyver, fingels, bruggen, platingen, en den weg tusfchen den *Huag* en de *Hornebrug*, in plaatse van de *Vaart*, van ouds gebruiklyk, werd jaarlyksch by de Heren van de rekening van der Graaflykheids domeinen ten laste der dorpen by riemtalen omgeflaggen, en elke riem op een zodanig getal ponden gesteld, dat alle de riemen te samen de vereischte somma uitmaakten en opbragten, gelyk men zulks breedvoerig zien kan by s. VAN LEEUWEN op de hier boven aangehaalde plaats, bladz. 70, 71 en 72. Behalven de opgenoemde lasten zyn die van *Noordwykerhout* ook nog het tiendrecht aan de Graaflykheid verschuldigd; te weten: het tiende schors, en het

het tiende lam, als mede de tiende van het vlasch. Omtrend dit laatst artikel heeft echter eenige uitzondering plaats. Den tiendenaar namentlyk behoort het vlasch op de tiende roede gewasfen, wanneer hy het gewas zelf plukt; doch hem behoort de elfde schoof, wanneer de bouwlieden het plukken en aan schoven zetten; zo dat de algemeene beschryving van ons vaderlandsch tiendrecht, door den gadelozen rechtsgeleerden HUGO GROTIUS, welke zegt, dat het tiendrecht eene gerechtigheid is, om het elfde gedeelte van eenige vruchten te trekken, fomtyds met eenig onderscheid moet opgevat worden. Nademaal dit tiende deel noch naar de keuze van den schuldenaar, noch naar die van den tiendenaar mag voldaan worden, heeft men in *Holland* meestal het gebruik ingevoerd, dat de tiendenaar om alle bedrog voor te komen, zyne tiende-inzameling van eenen zodanigen kant des akkers beginnen kan als hem behaagt, onder voorwaarde, dat hy tot den einde toe voortga van waar hy begonnen heeft. ZURK, *Codex Bat: Tien-*
den § XVI. n. 2. CARPZOV. *Jurisp: consist: lib.*
I. tit. 8. def. 130 & 136. n. 3. Maar desnietteenstaande vindt men hier eenige plaatsfen, gelyk by voorbeeld *Noordwykerhout*, alwaar het eenige gewoonte is, dat de tiendenaar van den uitweg of ingang van eenen akker begint te verdienen, en dus tellende, naar zich neemt de eerste tiende schoof, en zo voorttelt; of anders de tiende, elfde, twaalfde, en zo velen als het hem behaagt, voorby gaat, eer hy de eerste schoof voor de tiende behoeft aan te merken; doch dezelve genomen en opgeheven zynde, is hy in de noodzakelykheid om voort te gaan, en vervolgens de tiende te nemen. Zie daar over breedvoeri-

ger P. VANDER SCHELLING, *Holl. Tiendrecht I. en II. Deel.* BOEY zegt in zyn *Woordenboek* op het artikel *Tiendrecht*: dat het eene gerechtigheid is, om het elfde en niet het tiende deel van eenige vruchten jaarlyksch te trekken; het welk een bewys is, dat het geensints van het Goddelyk of geestelyk recht (gelyk sommigen zich verkeerdelyk inbeelden, en de geestelykheid gaarne zou doen geloven) maar veeleer uit het oude Duitsche recht voortvloeit, en veel ouder dan het Christendom, door de waereldlyke magt is ingevoerd, het zy tot een teken of bewys van onderdanigheid, of wel tot een ander einde. Men vindt in de kapitulatiën der Westfriezen met onzen Graaf en hunnen heer JAN, op het jaar 1299 de volgende woorden: *Voorts so zullen onze luyden van Westfriesland en haar nakomelingen den tienden, die zy ons schuldig zyn te geven, jaarlyksch in elk kerspel gaderen in een voegelyke plaatse, die wy of onze nakomelingen, of onze bode hen wyzen zal, op haar eige kosten te koop te brengen, is het sake dat wy die niet verkopen. Maar waar het sake dat wy die te vooren verkoopen of verkochten, soo souden se de koper selver te koop voeren op syn selfs kost, en de geene die onze tienden koste, die sal niemant persen den tienden te koopen, ten waare by syne vrye wille, maar hy sal syn tienden ontfangen sonder wederleggen, so als hy schuldig is die te ontfangen.* Waar uit mede ten klaarsten is bewezen, dat de tienden haren oorsprong niet nemen uit een loon der kerkelyke diensten van de geestelyken, maar dat zy veelmeer als een Graaflyke last en oudëigen in *Holland* geheven worden.

Zy zyn drieërly: koorntienden; smaltienden, bestande in landvruchten; en krytendetienden, betrekkelyk tot het jonge vee; gelyk van kalveren,

ren,

ren. lammeren, jonge varkens, enz., en niemand is daartoe gerechtigd, welke niet speciaal daarmede verleid is.

Noordwykerhout heeft in het laatst der zestiende eeuw, en voornamentlyk in het jaar 1573 zeer veel geleden door de buitensporigheden en geweldenaryen der Spaansche soldaten. In het zelfde jaar, en wel in den nacht tusfchen den agtften en negenden july, wanneer het leger van den Prins van *Oranje*, onder den Heer **BATENBURG**, van *Sassem* tot *Noordwykerhout* voortrukke, om het belegerd *Haarlem* te ontzetten, ontving dit dorp eenen geweldigen neep, doordien vierduizend voetknechten en zeshonderd ruiters, onder den overften **KARLOO**, behalven de vrywillige burgers uit eenige Zuidhollandsche fteden, benevens zeven zware en eenige weinige menigte ligte veldftukken, voor een goed gedeelte aldaar binnen trokken. Ruim twee jaren daarna ontvingen dit en andere omleggende dorpen nog gevoeliger fchokken door de Spanjaarden, welken alhier en in den omtrek gelegerd zynde, den huisluiden alles ontroofden, en daarna wegtrekende, de dorpen aan de vlammen ten prooi gaven. De kerk heeft, gelyk vele andere kerken ten platten lande, de woede van den Spaanifchen oorlog moeten doorftaan, en mede gedeeld in de algemene verwoestingen van dien ongelukkigen tyd, want van het choor zyn alleen de muuren ftaande gebleven. Het voorft gedeelte der kerk is weder tot het oeffenen van den Godsdienst bekwaam gemaakt; zy heeft aan die zyde een vierkant torentje met eene agtkante fpits. Hier omftreeks hebben de Roomschezinden ook eene ftatie, welke door eenen priester bediend wordt.

De konynen, welken zo vruchtbaar zyn, dat

een paar ouden met hunne jongen, en de jongen van deze laatsten, binnen het jaar tot zeventig in getal kunnen vermenigvuldigen. hebben den bewoners van *Noordwykerhout*, sedert vele jaren niet weinig nadeels toegebracht, doordien dit gedierte hunne holen tot zeer dicht aan het dorp gedolven, en de vruchtbaarste landeryen menigmaal geheel ondergraven hebben. Weshalven de Staten van *Holland* en *Westfriesland*, in het jaar 1661, goedvonden en besloten, om de konynen uit de duinen van *Noordwyk* en *Noordwykerhout* geheel te doen verhuizen, gedurende den tyd van zeven jaren, welke tyd vervolgens nog tien agtereen volgende jaren verlengd is. Doch deze tyd in den jare 1679 verstreken zynde, vergaderden de Schouten en Ambagtsbewaarders der samengevoegde dorpen *Noordwyk*, *Noordwykerhout*, *Katwyk* en *Wasfenaar*, en kwamen overeen om een nader verzoekschrift aan 'slands Staten in te leveren, ten einde hunne bygelegen duinen verder konyeloos mogten gehouden worden; welk verzoek hun, in den jare 1682, voor nog tien achtereen volgende jaren, by resolutie van gemelde Staten, onder derzelve groot zegel, gunstig is toegestaan. Hoezeer nu het wild dit dorp ook mogt benadeelen, het werd echter niet minder benadeeld door de kale en dorre duinen hieromstreeks gelegen; het verstuiven van het zand, door de weste en noordweste winden, landwaards in geblazen, overdekte menigmaal de naastgelegen landen tot eene grote schade, tot zeer veel nadeel en hinder van die genen, welken aan de duinen gegoed en geland waren. Om nu ook daarin zo veel mogelyk ware te voorzien, gaf 'slands hoge Overigheid, op verscheiden tyden, veelerhande plakaten en ordonnantiën uit,

met

met betrekking tot de helmplanting. Ook Dykgraven en Heemraden van *Rhynland*, en andere kwartieren van *Holland*, maakten deswegens keuren en statuten, waarby de helmplanting, na voorafgaande bekendmaking aan de Schouten en Ambagtsbewaarders, besteed en uitgegeven, en tevens hun gelast werd, om te schouwen of de helm wel en behoorlyk gestoken ware, en eindelijk, om, de schouwing doende, den helm optenemen, en wanneer dezelve kwalyk of niet geleverd is, de gebrekkigen en nalatigen, in eene boete daartoe gesteld, te beslaan. Daarenboven zyn ook op verscheiden tyden, tegen de vernieling van den helm in de duinen, door de hoge Regeering van het land, vele nadrukkelyke plakaten uitgegeven, en wel eerstelyk den 14 maart van het jaar 1510, op den naam van Keizer MAXIMILIAAN *den eersten*, grootvader en voogd van KARL, Aartshertog van *Oostenryk*, als Graaf van *Holland*, een verbod en afschaffing van inschryving, verhuuring en weiding der beesten, zo wel des winters als des zomers, over alle de duinen langs den zee-kant gelegen, tusschen de Maas en Zyp, doordien de beesten de ruichte en halm ophalen, eeten en vertreden; wat *Rhynland* in het byzonder aanbelangt, men vindt, dat het Hof van *Holland*, op den 10 september van het jaar 1521, eene akte heeft gegeven aan de hoge Heemraden, om jaarlyks, geduurende eenen tyd van vier jaren, tagtig morgen woest duin, ten kosten van het gemeene land, door het gemelde Heemraadschap te doen beplanten, onder voorwaarde, dat men gene beesten hoegenaamd zou laten inschryven of weiden in de wildernissen, en ingevolge van dien, zyn, den laatsten september van het gemel-

de jaar, onder anderen de dorpen *Noordwyk*, *Noordwykerhout* en de heerlykheid *Langeveld* gelast, om ieder jaar zestien morgen duins te bepoten. Doordien nogthans het weiden van beesten op vele plaatsen met oogluiking geschiedde, heeft het hof, den 21 november van het gemelde jaar, een nader verbod gedaan, gelastende daarby allen Heemraadsboden en dienaars der houtvesteryen, om alle zodanige beesten te schutten, en tegen de eigenaars omtrend de boetens te procederen. Deze aktens zyn vervoigens vernieuwd en vermeerderd, gelyk breedvoerig by P. MERULA, en de verdere resolutiën van de Heren Staten van *Holland* en *Westfriesland*, kan nagezien worden.

Hiermede zouden wy van *Noordwykerhout* afstappen, en overgaan kunnen tot de beschouwing van *Noordwyk*, byaldien ons gene nadere berichten omtrend dit dorp ter hand gesteld waren, welken wy niet met stilzwygen mogen voorby gaan.

De ambagten van *Noordwyk* en *Noordwykerhout* by elkanderen genomen, beslaan 3674 morgen, en twee hont Rhyndlands morgengeld; daaromtrent zyn deze twee ambagten te samen met *Ofhem* en *Langeveld* vereenigd; zy betalen by gunst en vermindering; (gelyk zulks by alle andere ambagten en heerlykheden in *Rhyndland* gelegen, en mede morgentalen opbrengende, plaats heeft) niet meer dan voor 2878 morgen, 350 roeden. Op deze wyze moet men dat geen verstaan, wat de Heer SIMON VAN LEEUWEN, in zyne inleiding voor de costumen van *Rhyndland*, geplaatst op bladz. 20 en 21, van de grote dezer twee ambagten meldt, en het geen wy hier boven mede aangestipt hebben, want anders is de heerlyk-

lykheid *Noordwykerhout* ruim 2000 morgen groot. Onder de voorgemelde samenvoeging van *Noordwyk* en *Noordwykerhout*, is nogthans niet mede begrepen de *Zilk* of de hogeveenen in de *Zilk*, die, hoewel onder *Noordwykerhout* behorende, echter, met betrekking tot het Rhylandsch morgengeld, een byzonder ambagt uitmaken, en op zich zelve by inschikking of vermindering, gelyk hier boven gezegd is, in de betaling van het Rhylandsch morgengeld afzonderlyk zyn aangeflagen op 288 morgen, 350 roeden.

Hier boven op bladz. 151, hebben wy gewag gemaakt van zeker oud *diploma* of verleibrief, van het huis en de goederen genaamd *Boekhorst*, gelegen in het ambagt of de heerlijkheid van *Noordwykerhout*, gegeven in het jaar 1272, door FLORIS, Graaf van *Holland*, ten behoeve van BALDUINUS DE NORTEKE, (dat is *Noordwyk*); deze brief, op françyn of parkement geschreven, wordt nog hedendaagsch gaaf en ongeschonden, met twee onderuithangende zegels, op het huis te *Boekhorst* voornoemd bewaard, en is van den volgenden inhoud in het oorspronklyk latyn:

FLORENTIUS, Comes *Hollandiæ*, universis, presentes literas inspecturis, Salutem. Noverit universitas vestra, quod nos terram, jacentem apud Nortteke, quæ Boechurst vulgariter appellatur (cui hi sunt termini; ex occidentali parte jacet terra Gerardi, dicti Bloete, ex orientali parte ejusdem cadit fossa, quæ scindit nemus nostrum de Herlem a dicto Boechurst, a parte Meridionali jacet terra Theodorici dicti (Procomitis) militis, & terra Theodorici filiorum de Kerkwerven, ex Boreali parte jacet terra, quæ Mada vulgariter nuncupatur) vendidimus Bauduino, Dicto de Nortteke, con-

*servatori presentium, tenendam a nobis & nostris
 successoribus titulo feudali, ita, si dictus Bau-
 duinis filium heredem reliquerit, dicta bona cedent
 ei, si vero filium non reliquerit, extunc cedent fi-
 lie sue legitime seniori, volentes semper, quod
 nulla proles dicti Bauduini, quam ex carne sua
 reliquerit, legitima, quamdiu aliqui supervixerint,
 sive masculus fuerit, sive mascula, dehaeredari possit
 a dicto feodo, quod in perpetuum ab uno ad alium
 successive transferatur. Hoc per omnia salvo &
 intellecto, si illa proles dicti Bauduini, quæ a no-
 bis dictum feodum tenuit, filium heredem reliquerit,
 dicta bona cedent ei, omnibus aliis postpositis &
 exclusis; si vero idem filius sine herede filio deceffe-
 rit, ex tunc dicta bona ad prolem dicti B. quecunque
 supervixerit, legitimam, si filius fuerit vel filia,
 & sive unus fuerit vel plures, & primo ad masculos
 si supersint, & ad seniore[m] masculum prius redu-
 centur, tenenda a nobis modo & titulo supra dicto,
 & promittimus dicto B. & suis heredibus pro nobis
 & nostris heredibus dictam terram garandire, & si
 forte aliquis dictæ venditioni nostræ contrairct, vel
 dicta bona calumpniaretur aut in parte vel in toto
 nos præfatum calumpniam & singulum impedimentum,
 & dampnum, quod dictis Bauduino & suis heredibus
 inde evenerit, promittimus penitus amoveri. In cujus
 rei testimonium præfens scriptum sigillo nostro, &
 sigillis dilectæ Amitæ nostræ, Domine Aleidis de
 Hannonie, & Domini Theoderici de Thelighen feci-
 mus communiri. Datum anno Domini 1272. in die
 conversionis Sancti Pauli.*

Hetwelk in de Nederduitsche taal betekent:

„ FLORIS, Grave van Holland, aan allen,
 „ die deezen zullen zien, welvaren, Een iegelyk

„ zy

„ zy bekend, dat wy het lant, gelegen by *Noort-*
 „ *teke*, dat *Boeckhurst* gemeenelyk genoemd wort
 „ (waar van de belendingen zyn als volgt; aan
 „ de westzyde namentlyk paalt het aan de lande-
 „ rym van Gerrit, genaamt de Bloete, *ten Oosten*
 „ *wort het door eene sloot* (of graft) *gescheiden van*
 „ *ons Herlemmer hout*, ten zuiden grenst het aan
 „ 't lant van Diderik, genaamt Procomes, Rid-
 „ der, ende van Diderik van Kerkwervens kinde-
 „ ren, en in 't noorden aan 't lant, dat Made
 „ geheten is) verkogt hebben aan Baudewyn van
 „ *Noriteke*, bewaarder van deezen tegenwoordi-
 „ gen brief, van ons en onze Opvolgers te hou-
 „ den tot een goed leen in dier voegen, dat zoo
 „ gemelde Baudewyn eenen zoon komt na te laten,
 „ het zelve op hem versterven, dog by gebreke
 „ van mansoir aan deszelfs oudste dogter van
 „ wettigen bedde, begeerende, dat nimmereeni-
 „ gen van zyne wettige kinderen, zoo lang 'er
 „ een, 't zy man of vrouw, in wezen is, daar van
 „ onterft zal mogen worden, maar dat dit leen
 „ onversterffelyk van den een op den anderen
 „ zal overgaan, met dien verstande nogtans,
 „ dat, byaldien het kint van gezogden Bau-
 „ dewyn, dat van ons 't gemelde leen gehou-
 „ den heeft, eenen Zoon komt na te laten, de-
 „ zelve dit goed voor allen anderen genieten zal,
 „ en dat in tegendeel, zoo dezelve geen wettigen
 „ zoon heeft nagelaten, gemelde goederen
 „ over zullen gaan op zodanigen wettigen nazaat
 „ van voornoemden Baudewyn, als 'er dan in 't
 „ leeven zal zyn, 't zy zoon of dogter, een
 „ ofte meêr, de zoonen gestelt voor de dogteren,
 „ en de oudsten voor den jonger, te houden van

„ ons ten leenregte, belovende wy den genoemden Baudewyn en zynen Erfgenamen, zo voor Ons, als onze Opvolgeren het voorgemelde lant vry te zullen waren en allen hinder, aanspraak, en bekommernis, welke wegens deeze verkopinge den genoemden Baudewyn en zyne Nazaten mogte aangedaan worden, te zullen weeren ende afdoen. In teken der waarheid hebben wy deezen tegenwoordigen brief met ons zegel en die van onze becinde Meuy, vrouw Alcidis van Hengouwen en Heer Diderik van Thelingen doen bezegelen. Gegeven in het Jaar onzes Heeren twaalf hondert twee en zeventig, op den dag van St. Paulus bekeeringe.”

Nog staat aan te merken, dat aldaar boven dien ook berustende zyn de navolgende oorspronkelijke verlei-brieven van het voornoemde Huis te *Boekhorst*, en deszelfs aanhorige goederen, als

„ Eerstelyk, een verlei-brief, gegeven by Philips van Bourgondie, Grave van Holland enz, ten behoeve van *Jan vander Bouckhorst*, van zulke Leenen, als hem aanbestorven zyn by dode van Floris vander Bockhorst, zynen Vader, eerst dat Huis, Hofftede, boomgaarden, met allen zynen toebehooren, van den Bouckhorst, met vier stukken lands, daar aan gelegen, met nog een Ambagt, gelegen in *die Cage*, geheten die Lage Bouckhorst, met den Landen en andere alle zynen toebehoren, te houden enz, item die *Wintmoelen*, staande in den Ambagte van Noortich an die Noortoostzyde van den dorpe van Noortich, uit een *Thiendecken* gelegen in den Ambagte van Zoetermeer, het houden enz, in dato 30 Mei 1464.”

„ Een

„ Ecn verlei-brief, gegeven by Karele van
 „ Bourgondie, Grave van Holland enz, ten
 „ behoeve van *Floris vander Bouckhorst Jans zoon*
 „ *van der Bouckhorst*, van zulke Leenen, als hem
 „ aangekomen en bestorven zyn by die doot van
 „ Jan van der Bouckhorst, zynen Vader, ende
 „ hier na beschreven staan, eerst dat Huis, Hof-
 „ stede, boomgaarden enz; En voor den voorfz
 „ Floris, die nog beneden zynen mondigen Jaa-
 „ ren is, heeft ons hulde, eed ende manschap
 „ gedaan *Willem van Noortwyk vander Bouckhorst*,
 „ zynen gekoren en gevoegden Voicht in deze
 „ zake, behoudelic enz, gedateert 23 January
 „ des Jaars 1470.”

„ Ecn verlei-brief, gegeven by Keyzer Maxi-
 „ miliaan en Philips, Graven van Holland enz,
 „ ten behoeve van *Joncvrouwe Balich vander Bouck-*
 „ *horst*, van alzulke Leenen, als haar aangestor-
 „ ven zyn by doode van Floris van Bouckhorst
 „ haren broeder enz, in dato 26 Maart A^o.
 „ 1484.

Nog een verlei-brief van den zelven Keizer
 MAXIMILIAAN, als Graaf van *Holland* enz.:
 „ op *Gerrit van Vliet Janszoon*, van alzulke Lee-
 „ nen, als hem aangekomen en aanbesteren zyn
 „ by doode van Jonkvrouwe Balich vander Bouck-
 „ horst, zyne moeder enz enz, gedateert 25 Au-
 „ gusty A^o. 1491.

Laastelyk nog een verlei-brief, gegeven by Kei-
 zer KAREL, als Graaf van *Holland*, ten behoe-
 ve van FLORIS VAN VLIET, van zodanige
 Leenen, als hem aangekomen en verstorven zyn
 by doode en makinge van GERRIT VAN VLIET
 zynen vader, enz, in dato 18 april 1553.

Voornoemde FLORIS VAN WOERDEN, Heer
 van *Vliet* en *Boekhorst*, had ten echtgenote, vrou-
 we

we van *Voorhout* in *Vlaanderen*, uit welk huwelyk eene dochter geboren werd, genaamt ANNA VAN WOERDEN VAN VLIET, de laatste van dit huis, en erfdochter van de huizen *Vliet* en *Boekhorst*, welke dochter in het jaar 1578 in den echt trad met jonkheer ANDRIES VAN BRONKHORST, Hoogheemraad van *Rhynland* enz. Zy woonden op den huize *Boekhorst* in *Noordwykerhout*, zyn zonder nakomelingen gestorven, en leggen beiden in de kerk van dit dorp begraven. Door dit overlyden zyn alle de goederen zo van *Vliet* als *Boekhorst* by uitersten wille gekomen aan jonker WILLEM VAN BRONKHORST, broeder van den zo evengemelden jonker ANDRIES VAN BRONKHORST.

H E T D O R P

N O O R D W Y K,

In R H Y N L A N D.

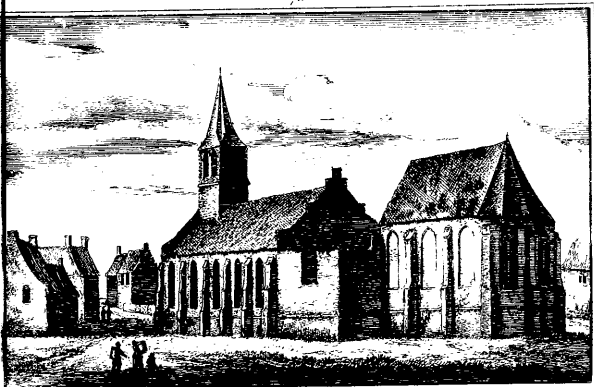
Noordwyk, een der aangenaamste, grootste, en fraaistbebouwde dorpen van *Holland*, is thans het onderwerp van onze beschouwing. Het ligt in *Rhynland*, tusfchen *Katwyk op den Rhyn*, en *Noordwykerhout*, en is ten noorden en westen, door de noordzee, ten zuidwesten, zuiden en zuidöosten door *Katwyk*, ten oosten door *Rhynsburg* en *Voorhout*, en ten noordwesten door *Noordwykerhout* bepaald. Somtyds wordt het ook *Noordwyk*

Rademaker fecit

NOORTWYK binnen

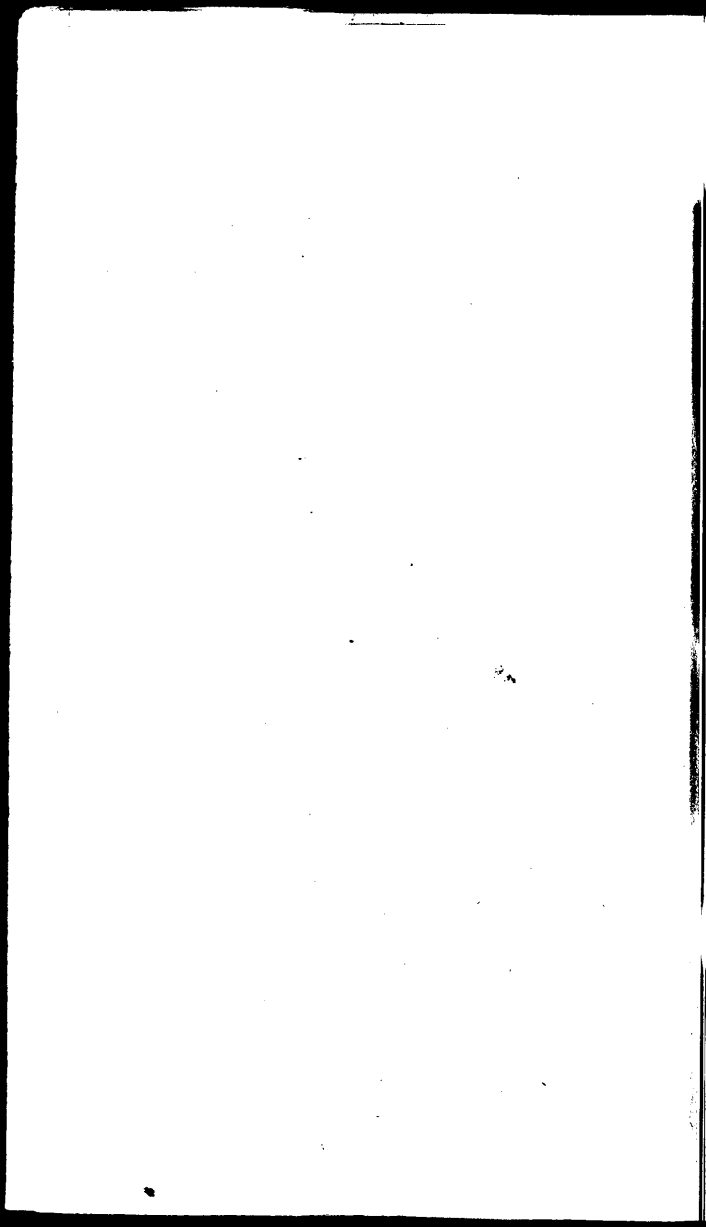
1630

Rademaker fecit

NOORTWYK op ZEE

1630

wyk binnen genoemd, met onderscheiding van het daaromtrent gelegen dorp *Noordwyk op Zee*, waarvan wy in eene volgende afdeeling zullen moeten spreken. Langs den *Goweg* uit *Noordwykerhout* zuidwestwaards voortgaande tusfchen grazige weilanden, bespoeld met talloze beeken van zuiverduinwater, komt men over de Oostënder brug binnen het dorp. In de oudste rymkronyken en vaderlandsche jaarboeken wordt het genaamd *Noerdike*, *Noertich*, *Nurtika*, *Nortika*, *Norttekke*, *Nordwige*, en latere fchryvers noemen het *Noirtich* of *Noortich*; de eerste benaming ontmoeten wy by MELIS STOKÉ, in Graaf DIEDERIK den *tweeden*, daar hy de giften van gemelden Graaf aan het klooster van *Egmond* gedaan, optelt, en onder anderen in het eerste boek, vs. 591 fchryft:

En Huuslede hier morgen bye /
 En daer toe die visscherne
 In Velsen, lant en den uitaer
 Sinte Aechten daghe dare / dat 's waer /
 In Voerhout tiende en kerke mede
 Die tiende van Nortike die stede.

Gelyk hy ook op 't jaar 986 fchryft, verhalende 't vervoeren van 't lighaam van *Sint JEROEN* naar *Egmond*, in zyn eerste boek vs. 781:

Deze Dirdie van heiligen doene
 Dede opheffen sinte Jeroene:
 Want die Sint hiet openbare
 Gods ons Heren Martelare.
 Van Nordike, daer hi lach b'ghraben /
 Dede hme met coste en met haben
 Eerlike voeren t Egmonde.

En de voorgemelde giften door Graaf AARNOUT en de Gravinne LUTGAART in later tyd vermeerderd zynde, gebruikt hy, deze geschenken aanhalende, dezelfde woorden, zeggende in het eerste boek vs. 867.

Deſe twee goeden oec mede
 O Egmonde teloeſter entie ſtede/
 In Thoſen en in Caſtrichem,
 In Velfen en in Zaſſenem,
 In Voerhoute en in Nortdike mede.

Dezelfde rymkronykſchryver telt ook in het leven van Graaf FLORIS den III, onder de edelen welken in het jaar 1168 *Schagen* in den brand ſtaken, door de *Westfriezen* omcingeld en verſlagen werden, eenen Heer EVERT VAN NOERTICH. *Nurtika* en *Nortika* vinden wy gemeld by den alleroudſten en beſten rymkronykſchryver KLAAS KOLYN, wiens kronyk door den Heer DUMBAR, ſecretaris der ſtad *Deventer* is uitgegeven. Van den inval der Noeren in de negende eeuw ſprekende, zegt hy:

End zunt to Nurtika komen.

En op eene andere plaats, de overbrenging van *St. Jeroen* naar *Egmond* gedenkende, ſchryft hy:

Sinte Jeroens gedenkenis
 Die van deſe Tiederic is
 Dan Nortika to Egmont gedragen.

De benaming *Nortike* is ons voorgekomen in den verlei-brief van Graaf FLORIS den V, gelyk wy hier voor onder *Noordwykerhout* op bladz. 151 gelezen hebben.

By

By ALBERT, Abt van *Staden*, in het jaar 876, komt dit dorp ons voor onder den naam van *Nordwige*; deze verhaalt, dat de Noormannen, in het bovengemelde jaar, in hetzelfde gevallen zynde, het zochten onderst boven te keren, maar dat de Christenen, daaromstreeks woonachtig, op de krachtdadige aanmoediging van REMBERT, Bisfchop van *Bremen*, toenmaals aldaar zyn verblyf houdende, en na den dood van ANSCHARIUS tot Aartsbisfchop van *Hamburg* verheven, tegen deze ongelukkigen ten ftryde trokken, en hen op de vlucht floegen, met achterlating van tienduizend driehonderd zeven-en-festig doden, behalven een groter getal, hetwelk de rivier willende overzwemmen, verdronk. ADAM VAN BREMEN noemt deze plaats in zyne *Hift: Ecclefiast: cap. 35. Nordwide*, de onbekende uitfchryver van dezen noemt haar *Norden*; en elders in *Supplem: Annal. Pitheanor. ap. Lamb: Lib: 2. Comment. de Biblioth. Caef. ad ann. 884.* worden de bewoners dezer plaats *Norditi* genaamd; hetwelk CORRINGIUS *de urbib. German. th. 89*, verleid heeft om BOXHORN te berispen, dat hy by dien onbekenden fchryver *Nordvicum* in de plaats van *Norden* gefield heeft. Immers dat deze ontzaggelyke nederlaag der Noormannen geenfints te *Norden* in *Oostfriesland*, maar te *Noordwyk* in *Holland* voorgevallen is, getuigen de fchryvers der gefchiedkundige jaarboeken FULDA, BOLLANDUS en HENSCHENIUS, in hunne aantekeningen over het leven van S. REMBERT, *Tom. I, Febr. 86*; VOSSIUS, in zyne historische jaarboeken, het eerste boek, en eindelyk onze alleroudfte kronykfchryvers. Ik begryp dus geenfints, hoe de oordeelkundige aantekenaar op de Rhyndlandfche

sche oudheden, den beschryver op het artikel van *Noordwyk*, en nevens hem zo vele oude, goede, ja onze allerbeste geschiedschryvers, zonder bondige en gegronde redenen, heeft kunnen tegenspreken; en zulks alleen, wegens eene opgeraapte zwarigheid, dat de schryver der *Fuldische* jaarboeken, en ook niemand buiten hem, zegt, dat de verdiensten van den H. *Rembertus*, by de Friezen in grote waarde worden gehouden, daar hy alleen by de tegenswoordige Oostfriezen, te *Hamburg*, *Bremen* en daaromstreeks, als heilig vereerd wordt, en nergens in *Holland*, hetwelk echter eertyds mede onder den naam van *Friesland* bekend stond. Hy pleit dus zeer ten onrechte voor *Norden*, tegen het gevoelen van *CORRINGIUS* en andere geloofwaardige oude schryvers, en toont zelfs duidelyk zyne verlegenheid met het duin of den heuvel, waarop die heilige gewoon was te bidden; algemeen is het bekend, dat deze duinen menigvuldig by *Noordwyk* gevonden worden, en men te *Norden* geene zweem van eenen heuvel vindt; uit deze verlegenheid echter redt hy zich met een meesterachtig gezag, en beweert stoutmoedig, dat doordien *Norden* ook aan zee gelegen is, het zeer ligt mogelyk zyn kan, hoewel 'er tegenswoordig gene duinen zyn, aldaar ergens een duin opgeworpen kan geweest zyn, hetwelk door den tyd door den landman geslecht en tot gelyken grond gemaakt is. Ik beken, eene zodanige oordeel- en geschiedkunde niet te verstaan, en heb nimmer geweten dat alles wat mogelyk zyn kan, als waarlyk gebeurd te zyn, mag voorgesteld worden, en men alleen op gisfingen, de overleveringen van zo vele voortreffelyke geschiedschryvers onbeschroomd mag tegenspreken, en hen van ligtgeloovigheid en on-

be-

bezonne manier van schryven beschuldigen. Hedendaagsch draagt dit alöud dorp, by alle beschaafde Nederlanders, den naam van *Noordwyk*, en wordt by de meeste dorpingen *Noortich* genaamd; deze laatste benaming drukt de latynsche naam *Nordvicum* volkomen uit, betekenende zo veel als de *noorderwyk der katten*, gelyk *Zuidwyk*, by *Wasfenaar*, de *zuiderwyk* dezer volkeren betekent. Die genen dus dwalen niet weinig, in de oorsprong en de benaming van deze plaats, die dezelve van latere tyden, van den inval der Deenen en Nooren in deze landen willen afgeleid hebben. Ziet J. DOUSAE, *Annal: lib: VI. H. JUNII, Batav: S. VAN LEEUWEN, beschryving van Leiden, in de voorrede, bladz. 12 en 355.* Wanneer men de bevestiging van MELISSTOKE daar nu byvoegt, welke verhaalt, dat *Noordwyk* reeds eene zeer oude kerk had, toen de Noormannen aldaar aan land kwamen en dezelve in de asche lagen, kan men uit het een en ander genoegzaam opmaken, dat *Noordwyk* een der alleroudste dorpen van geheel *Holland* is. Ook is het de hoofdplaats eener ambagtsheerlykheid, waaronder *Noordwyk op Zee* behoort, welk ambagt op zich zelf, met *Ofhem* en *Langeveld*, ruim zestien honderd morgen groot is. S. VAN LEEUWEN getuigt, in zyne inleiding tot de costumen van *Rhynland*, dat *Noordwyk*, in het jaar 143^b, by gifte van vrouwe MARGARETHA, en naderhand by bevestiging van Hertog PHILIPS, in het jaar 1439, tot eene ambagtsheerlykheid is verleid geworden, met de zuid- en noorder-windmolens aldaar, met het Schouts-ambagt, en met een derde gedeelte van alle de boetens en breuken, welken de Bailluw aldaar berecht en bedadingt; in 't kort, met alles dat geen wat aan de Am-

bagtsheerlykheid behoort. De eerste Ambagtsheer is geweest JAN VAN DER BOUCHORST, van dezen is zy verleid op JAN VAN NOORTIG; van hem weder op JAN VANDER DOES, Ridder, neef van den voorgaanden Heer, en van dezen op zynen zoon JAN VANDER DOES VAN NOORTIG; tot dat het dorp by nieuw verly, in den jare 1604, met de hoge- en ambagtsheerlykheid verlyd is op Jonkheer JAN VANDER DOES *Janszoon*, van wien het, by wettige opvolging, gekomen is aan Jonkheer STEFEN VANDER DOES.

Het dorp zelf is een der grootsten van geheel *Holland*; het heeft verscheiden schone straten met stenen belegd, en met zodanige treffelyke huizen bebouwd, als 'er ergens op een dorp in *Holland* worden gevonden. De frische lucht, het helder en zoet water, lokken menig burger uit de steden derwaards, waar zy, onder andere aangenaamheden, in de lente en zomer, gezicht en reuk kunnen vergasten, door het groeien van zeer vele medicinale kruiden, en door het aankweken van allerlei foorten van bloemen, waarin het *Haarlem* hedendaagsch, zo niet overtreft, ten minsten evenaart. Ook groeit hier het smakelykst ooft, hetwelk ergens in *Holland* gevonden, en voor het grootst gedeelte naar *Amsterdam* ter verkoop gebragt wordt.

De kerk van dit dorp is een groot en voortreffelyk gebouw; tegens het verwulffel van dezelve ziet men nog eenige overblyffelen van de beroemde schildery, welke de wrede marteldood van den H. *Jeroen*, patroon en beschermheilig van *Noordwyk*, verbeeld heeft, en op wiens naam de kerk, welke nog hedendaagsch hier staat en op het een-en-zeventigst prenttafereel afgebeeld is;

is; benevens haren vierkante toren, werd toegewyd. Volgens het verhaal van MELIS STOKKE, is het lichaam van dezen JEROEN naar *Egmond* vervoerd, en zyn hoofd alhier begraven. Zie dien fchryver in het leven van DIEDERIK den III, pag. 18.

Het voorgemeld afbeeldfel toont ons niet alleen de grote uitgestrektheid van dit gebouw, maar dezelve kan ook genoegzaam afgeleid worden uit de menigte der kapellen, altaren en vikariaten, welken in vroegere tyden alhier gevonden werden, gelyk blykt uit een registertje van de goederen en gerechtigheden der abtdy van *Egmond*, alwaar dezelve worden aangehaald. Wie weet, hoe vele anderen 'er nog geweest zyn, die niet geboekt staan? Die genen, van welken melding gemaakt wordt, zyn die van de H. Maagd *Maria*, van *St. Jeroen*, hetwelk in het midden der kerk stond; van het heilig kruis, van *St. Ursula*, van 't allerheiligst Sacrament, van *St. Nicolaas*, van *St. Lebuinus*, van *St. Anna*, en van *St. Catharina* en *Anthonius*, aan welken verscheiden vicariën gesticht waren, zo dat dezen pastory van geen gering aanzien was. De benoeming tot dezelve en tot de vikariaten, heeft altoos gestaan aan de abten van *Egmond*. Op het kerkhof hier ter plaats, alsmede te *Heilo*, *Wasenaar*, en andere oudste kerken dezer landen, gelyk onder anderen te *Aduwart* in de Ommelanden, vindt men zekere stenen, of uit stenen uitgeholde doodkisten, en zelfs heb ik, in de laatstgenoemde plaats, by den pastoor, eenen diergelyken steen gezien. Volgens het getuignis van den groten oudheidkundigen KORNELIS VAN ALKEMADE, in zyne inleiding tot het ceremoniëel der begraafnisfen, is men algemeen van gevoelen,

dat de eerste zendingen en eerste kerkleeraars dezer landen in deze stenen doorkisten zyn begraven geworden, om hunne overblyffelen, met onderscheiding van alle anderen, in het byzonder te bewaren. Buiten twyffel is dit uit eene tedere toegenegenheid en hoogachting voor hunne eer en waardigheid geschied; de dekkelen der stenen kisten pronken doorgaands met uitgehouwen kruisen en andere merkten der Christenheid; de gelovigen van vroegere tyden, werden alleen in een dekkleed gewonden, en dus op de kerkhoven aan de aarde toevertrouwd; in vervolg van tyd, lag men dezelve in houten kisten. waarna boven de begraafplaats een houten kruis, met of zonder opschrift, geplaatst werd, hetwelk als nog op vele kerkhoven door de Roomschegezinden wordt nagevolgd.

De tyd waarin deze kerk gebouwd is, heb ik niet kunnen opsporen, alleen weten wy, uit eenen openen brief van GUIDO VAN AVENNES, Bisfchop van *Utrecht*, dat hy in den jare 1303 verlof gegeven heeft, om alhier eene kerk te mogen bouwen; en dat dezelve tusfchen dat jaar en het jaar 1311 moet opgebouwd zyn, blykt daaruit, dat in de oude fchriften van de abtdy *ter Lee* of *Leeuwenhorst* gefchreven staat, dat in de parochiekerk van *Noordwyk*, in den jare 1311, aan het altaar van *St. Anthony*, eene vicary geficht was, door den Ridder FLORIS VAN BOUKHORST, staande ten lasten van voormelden abtdy, en door derzelve abtdyfe begeben werd; dat alhier nochtans reeds veel vroeger eene kerk gefaan heeft, blykt volkomen uit de oude brieven en papieren der Noordwykfche kerk, welken eene lyst opgeven der pastoren, die aldaar van ouds
her

her geftaan hebben; te weten: eenen Heer HENDRIK, in het jaar 1216; eenen HUGO van *Leiden*, pastoor alhier, en kanunnik van *St. Jans* kerk, in het jaar 1303; en nog op hetzelfde jaar eenen Heer JOHAN, als kappellaan van *Noordwyk*; zynde WILLEM DIRKS VAN TETRODE, de laafte vikaris en priester alhier geweest, welke, den eerften van wynmaand des jaars 1601, gestorven zynde, te *Noordwyk* in de parochiekerk begraven werd. Geduurende zyn leven, in het jaar 1570, werd de Godsdienst in deze landen hervormd, en de pastory alhier den Hervormden leeraar JOHANNES SERTORIUS toegevoegd.

In den jare 1646 werd *Noordwyk buiten* van *Noordwyk binnen*, omtrend de geestelyke bediening, gefcheiden, en by iedere gemeente een byzonder leeraar beroepen.

Uit de kerkrekeningen van het dorp, van den jare 1568, blykt ook ten vollen, dat van ouds, langen tyd voor de hervorming, het recht van den hofvisch of het pondgeld van denzelven, het inkomen der haringvaart en herfstvaart, ook wel in het byzonder de scholvaart genaamd, aan de kerk te *Noordwyk* toegevoegd en gefchonken is; waarom ook jaarlyksch ieder visfcher gehouden was, twee, drie, vier of meerdere ponden of guldens aan kerkmeesteren te betalen. Wat eigentlyk deze hofvisch was, beschryft de rechtsgeleerde VANDER SCHELLING, in zyn werk over het Hollandsch tiendrecht, in het eerste deel, kap. 31, in dezer voegen: „Als een soort „ van Tiendgerechtigheid zou ook getelt konnen „ worden de zogenaamde Hofvisch, zynde ze- „ ker gedeelte van de vangst van de Visch, die „ by de Visfchers en Zeelieden langs de Zeedor-

„ pen aan de Noordzee, genaamt Zuitfrant,
 „ gevangen, afgeflagen en verkogt wort: deeze
 „ Hofvisch is van ouds toebehorende geweest
 „ aan de Graven van Holland, en in de oudste
 „ Zeedorpen door hunne Gemagtigden ontfan-
 „ gen, of wel by verdrag en uitkoop tot zekere
 „ som van penningen, naderhant het pondgeld
 „ genaamt; waargenomen, bewaart, ingevor-
 „ dert en verantwoord.” Gelyk dus Graaf WIL-
 HEM van Henegouwen, in den jare 1333, eenen
 HUGO JANSZON VAN HILLEGOM, by zynen
 gezegelden lastbrief, gegeven in 's Hage,
 op Sinte Denys-dag, beval zynen vische te Katwyk
 te verwaren tot wederzeggens toe.

Dat Noordwyk en Noordwykerhout, onder ande-
 re voorname dorpen in Rhymland, van ouds zeker
 vaartuig moesten onderhouden, benevens den
 vyver rondsom het hof van 's Gravenhage en de
 fingels van den hove, alsmede de vaart naar
 Ryswyk, doordien toenmaals nog geen andere
 weg derwaards liep; dat zy ook het hunne moes-
 ten dragen in het onderhoud van den tuin en de
 beplanting van het gemelde hof, en deswegens
 aangeflagen geweest zyn op drie riemen, en wat
 deze uitdrukking betekent, hebben wy hier bo-
 ven onder Noordwykerhout, op bladz. 160 breed-
 voerig opgegeven.

Aanmerkenswaardiger is het, dat Noordwyk,
 voor het jaar 1398, van Hertog ALBRECHT
 van Beijeren, stede-recht en vryheid bekomen
 heeft; doch de bezegelde brieven en handvesten
 van deze voorrechten werden nog in het zelfde
 jaar, by gemeene overdragt van welgeboren en
 huisluiden van het gemelde dorp en ambagt, den
 Hertog weder terug gegeven, om dat ze (staat 'er
 in den vergunbrief) den goeden luiden, in den sel-
 ven

ven dorpe en ambagte wonende, zeer jegens droege, met verzoek, dat hy hun weder in dezelfde rechten wilde herstellen, welken zy genoten hadden tyde van den neef van ALBRECHT, Graaf GUYE N: VAN BLOIS, door wiens overlyden de heerlijkheid van *Noordwyk* op gemelden Hertog bestorven was. Deze heeft de voorgemelde handvesten weder terug genomen, wegens de menigvuldige getrouwe diensten, door die van *Noordwyk* en *Noordwyker*-Ambagt aan hem bewezen, en welken zy hem en zyne nakomelingen nog zouden kunnen bewyzen; den Noordwykeren voor het overige vergunnende, om de Graven alleen in hunne oorlogen te dienen met zes riemen, hen van hunne beden agt riemen toetestaan, gelyk anderen zyner lieden, in het bailluwfchap van *Rhynland* gezeten, en hem voorts het jaarschot te geven, gelyk zy zulks tot dien tyd toe hadden opgebracht. Wy hebben niet ondienstig geoordeeld, den brief zelven, gelyk die onder de handvesten en privilegiën van den lande van *Rhynland*, door den Heer s. VAN LEEUWEN uitgegeven, gevonden wordt, hier woordelyk ter neder te stellen, doordien deze handvesten buiten dit geval, *Noordwyk* van alle Graaflyke tollen ontheffen, voorts handelt deze brief over het schieten hunner beesten in de wildernissen, en het in bewaring nemen van eenige buurluiden van *Noordwyk*.

„ AELBRECHT by Goids genaaden Palensgrave opten Rijn, Hertoge in Beyeren,
 „ Grave van Henegouwen, van Hollandt, ende
 „ Zeelandt, ende Heer van Vrieslandt, duen
 „ cont allen Luyden, want wy in tijden voor-
 „ leden by vervolch van eenigerhande Luyde
 „ uyt onsen Ambocht van Noortich gegeven

„ hadden onsen Dorpe van Noortich ontrent
 „ de Kercken gelegen, Stede Recht ende Vry-
 „ hede, mit alrehande poincten, die wy onsen
 „ luyden van Noortich voornoemt gegeven had-
 „ den, ende onse befegelde brieven ende hant-
 „ veften inhielden, die daar toe niet gemachticht
 „ en waaren eendrachtelijck van onsen gemeenen
 „ Dorpe ende Ambocht voorfz. Des wy daar naa
 „ vervolcht fijn van onsen gemeenen luyden
 „ buyten den Dorpe ende Ambocht van Noor-
 „ tich by den geenen, die daar toe gemachticht
 „ waaren, ende hebben ons aangebrocht ende
 „ onderwijft mit bescheide dat dat voorfz. Ste-
 „ de-recht onsen voornoemde Dorpe ende Am-
 „ bocht van Noortich ende onsen goeden luyden,
 „ in den felven Dorpen ende Ambocht woonen-
 „ de, feer jegens droege, ende dattet by gemeen-
 „ en overdracht onfer luyden Wailgeboren en-
 „ de Huyfluyden eendrachtelijck niet verkregen
 „ en was, ende hebben ons daarom weder over-
 „ geleverd onse voorfz. befegelde Brieve ende
 „ hantveften, die wy hunluyden gegeven had-
 „ den, ende ootmoedelijck gebeden dat wyfe we-
 „ der fetten wilden in fulke recht als fy waren
 „ by tijden ons liefs Neve Grave *Guyen van Bloys*,
 „ by wes doode die Heerlickheyt van Noortich
 „ aan ons bestorven is. Soe hebben wy wel
 „ mit onsen Rade overgenomen die voorfz. Hant-
 „ veften van den voorfz. poert-recht ende hun
 „ verdragen alle Vryheden ende dienft, die onse
 „ goede luyde van Noortich ons gedaan hebben,
 „ ende ons ende onsen nacomelingen, of Godt
 „ wil, noch doen fullen: Soe hebben wy gege-
 „ ven ende geven onsen Dorpe ende Ambochte
 „ van Noortich ende goeden luyden ende Onder-
 „ faten des felven ons Dorps ende Ambochts
 „ van

„ van Noortich uyt fulcke poincten ende Vry-
„ heden als die voorfz. Hantveften begrepen
„ hadden, alfulcke poincten als hier gefchreven
„ ftaan, dat is te weten, in den eerften dat die
„ van Noortich ende van Noortiger Ambocht
„ ons ende onfen naakoomelingen dienen fullen
„ in onfen Oorloge, foe wanneer fy des van
„ ons of van onfen nakomelingen vermaant
„ worden mit fes riemen, ende van onfen beden
„ fullen fy ons geven van acht riemen gelijken
„ anderen onfen luiden, in onfer Baliufchap van
„ Rijnlandt gefeten, ende van den Jaarfchot
„ fullen fy ons betaalen gelijken fy ons tot defen
„ dage toe gedaan hebben. Item, dat onfe luy-
„ den uyt den Dorpe ende Ambochte voornoemt
„ fullen mogen vaaren over al in onfen Landen
„ van Hollandt ende van Zeelandt te lande ende
„ te water, ende voor by alle onfe tollen vry
„ fonder eenige tolle of ander ongelt te betalen,
„ overmits eens teyckens, befegelt van onfen
„ Schout van Noortich, die nu is of namaals
„ wesen fal, te vernieuwen alle Jaar op den
„ Jaarfdag. Item, want inder hetten van den
„ Somer onfe luyde beefden van Noortich qualij-
„ ken te hoeden fijn, fy en lopen ter Duynwaart
„ in ende ter Zeewaart, foe hebben wy den fel-
„ ven onfen luyden, binnen de Dorpen ende
„ den Ambocht van Noortich gefeten, gegeven
„ fulcke Vryheden, dat waar het faacke dat hoer
„ beefte in onfen Duynen gefchut worden by on-
„ fen Duynwaarders dat onfe luyde hoer beefte
„ loffenen ende vryen mogen tegen onfen Duyn-
„ waarders elck hoeft beeft om eenen grootten
„ alfoo dicke als dat geviel. Item, hebben wy
„ gegeven ende geven onfen luyden, binnen
„ den voornoemden Dorpe ende Ambochte ge-

„ seten, waar dat faacke dat yemandt binnen de
 „ voorfz. Ambachte gefeten, Welgeboren of
 „ Huyfman, mifdede of breucke jegens ons ende
 „ onfe naakomelingen in eeniger manieren, hoe
 „ dat dat waar, die en foude onfen Balliu, Schout
 „ of Rechter niet vangen, ftocken of houden,
 „ alfoo verre als die breuckige fijn lijf ende fijn
 „ goet verborgen mochte, dat is, te weten waar
 „ die breuckige befaackt worde van faacken, die
 „ hem met fijnen lijve ende met fijnen goede
 „ fchuldich waar te beteren, foe foudemen ver-
 „ borgen mit alfoo goeden luyden ende rijcken
 „ als hy felve waar, maar waar die breuckige
 „ befaackt van penningboeten foo mochtmen
 „ verborgen mit alfoo rijke luyden als hy felven
 „ waar, hun tot onfen Gerecht te brengen ende
 „ recht te plegen ende te voldoen wes hun mit
 „ recht ende mit vonniffe over gewijft worden,
 „ ten waar dat die faacke alfulck waare dat wijfe
 „ mit onfer Heerlijckheit fchuldigh waren te
 „ berechten, dit fal geduyren tot eeuwigen da-
 „ gen. In oerconde defen briven befegelt mit
 „ onfen fegele. Gegeven in den Hage op den
 „ twaalefften dach van Maarte, in 't Jaar ons
 „ Heeren m. ccc. achte ende tnegentich, naden
 „ loopen van onfen Hove.”

Deze voorrechten zyn door zynen zoon WIL-
 LEM *van Beijeren*, Graaf van *Oostervant*, in het
 voorgemelde jaar, niet alleen bevestigd, maar
 ook nog daarenboven, den volgenden dag na de
 bevestiging, nog vermeerdert met de Graaflyke
 tol te *Heusden*, gelyk de fteden van *Holland* die
 genoten; wel verftaande, dat die genen, die na
 de rekening van dezen brief, gegeven den 13
 maart des jaars 1398, binnen het ampt van *Noord-
 wyk* woonachtig zyn, aldaar buurliden zouden

worden, jaar en dag aldaar gewoond, en hun buurrecht aldaar zouden gehouden hebben, ook alleen van deze vryheid zouden kunnen gebruik maken. Behalven dit aanmerkelyk voorrecht, genieten *Noordwyk binnen* en *Noordwyk op Zee* mede de vrydom der Wasfenaarsche tol aan de Goudsche fluis, gelyk zulks te lezen is in de lyst van den vryen tol van den Heer van *Wasfenaar*, door A. PARS, in zyne byvoegfelen achter de Katwyksche oudheden, bladzyde 430; en in de handvesten van *Kennemerland*, gedrukt te *Amsterdam*, in het jaar 1664, bladz. 100. Dit alles is door eenen vergunbrief van Keizer KAREL den V, op den 10 van zomermaand des jaars 1527, nader bevestigd aan vrouwe JOSINA VAN EGMOND, Douariere van den Heer JAN VAN WASSENAAR, als voogdesfe van Jongvrouwe MARIA VAN WASSENAAR; deze, in later tyd gehuwd met JACOB, eerste Graaf van *Ligne* en *Henegouwen*, heeft nagelaten PHILIP, Graaf van *Ligne* en *Faukenbergen*, baanderheer van *Wasfenaar* enz.; de zoon van dezen, Graaf LAMORAEL VAN LIGNE, verkocht den 17 van wintermaand des jaars 1616, den Wasfenaarschen tol aan de Heren Staten van *Holland* en *Westfriesland*, voor eene fomma van tweemaal honderd twee-en-twintig duizend guldens, onder voorwaarde, dat alle de lenen van gemelden vorst in *Holland* gelegen, offchoon 'er ook kwade lenen onder waren, voortaan als goede lenen zouden moeten erkend worden, het zy dan dat hy dezelve behield of verkopen mogt.

Nergens in eenige kronyk of oude handvest vinden wy zo vele krachtdadige blyken van blakende gunst der Graven, jegens eenige Hollandsche heerlykheid, dan jegens *Noordwyk*. Hertog

ALBERT van Beijeren, vernomen hebbende dat vele huisluiden, federt het overlyden van voorgemelden Graaf GUYE N: VAN BLOIS, naar andere dorpen zich ter woon begeven hadden, en uit dien hoofde van zodanige goederen, als zy binnen hetzelfde ambagt hadden leggen, tot de kosten van het ambagt niet wilden gelden, beval by opene brieven, gegeven in 's Gravenhage, den 17 van slachtmaand des jaars 1401, dat (wy stellen de eigen bewoordingen van den brief hier ter neder) alle *Huysluyde, die uit den Ambocht van Noortig gevaren syn mit hore woonstadt, ende lande of ander goede daar in behouden hebben, tot desen dage toe, ende oick sulcke Huysluyden, als na deser tydt noch daar uit mit hair woonstadt varen sullen, ende lande of ander goede daar in behouden sullen, voortaan sullen gelden van dien Landen ende goede ponde gelyk tot allen onkost, die onsen Ambocht van Noortich lyden sal, gelycken onsen Huysluyden in den Ambocht geseten ende daar woonachtig syn.* Gravinne JACOBA van Beijeren en MARGARETHA van Bourgondiën stonden, by hare vergunbrieven, gegeven in 's Gravenhage, den 12 van louwmaand, en te Kaynoit (*Quesnoy*) op den 3 july van het jaar 1432, aan dien van *Noordwyk* ten eeuwigen dage toe. den middenpenning en den stalpenning, om uit de inkomsten van dezelve hunne straten te maken en te onderhouden. Het Hof van *Holland* verklaarde by hun vonnis, geslagen den 2 van sprokkelmaand van het jaar 1464, dat Schout en Buuren van *Noordwyk*, het berecht zouden hebben en behouden van renten op huizingen, landen en erven in het ambagt van *Noordwyk* staande. De Roomsche Koning MAXIMILIAAN en zyn zoon PHILIPS, Aartshertog van *Oostenryk*, begiftigde hen, den 3 july des jaars

jaars 1490, met de magt, om, tot vermindering der ambagtskosten, eene belasting te leggen op inlandsch en buitenlandsch gebrouwen bier; op alle soorten van wynen; het slaan van hoornvee; varkens; schapen, en lammeren; te weten, zes groten vlaamsch van ieder inlandsch vat bier te *Noordwyk binnen*; vyf groten vlaamsch te *Noordwyk op Zee*, en de helft meerder in ieder dorp op het buitenlandsch bier; van ieder aam wyn veertig groten vlaamsch door den tapper; van ieder hoornbeest hetwelk geslagen wordt, vier groten vlaamsch; van ieder varken, schaap of lam, twee groten vlaamsch, waar benevens zy van iedere melkkoe, welke in het vervolg binnen hun ambagt zou gehouden worden, van den houder zouden mogen vorderen twaalf groten vlaamsch in het jaar; met dit onderscheid nogthans, dat van iedere koe, in de wildernissen en houtvesteryen grazende, niet meer dan agt groten mogt genomen worden, en dit alles en alleen onder die voorwaarden, dat men gemelde belasting nimmer zou mogen verhogen, maar naar tyds-omstandigheid wel verlagen en verminderen mogt. PHILIPPUS de eerste, Koning van Spanje, Heer der *Nederlanden*, vermeerderde de voorrechten van *Noordwyk* niet weinig door zynen vergunbrief, gegeven te *Antwerpen*, ten bareele der finantiën, op den 12 van wintermaand des jaars 1570, goedkeurende en bevestigende de gemaakte keure by Bailluw, Ambagtheer, Schout, gezworenen en afgezanten van den dorpe van *Noordwyk binnen*, *Noordwyk op Zee* en *Langeveld*, met den aankleve van dien, opgesteld tot het oprechten van eene gemeene waag in het heilige Geesthuis te *Noordwyk binnen*, onder beding van Keulsch gewigt te gebruiken, als zynde het dorp
in

in *Noordholland* gelegen, alwaar zodanig gewigt, volgens de inhoud der plakaten en ordonnantiën, in gebruik was, en jaarlyks tot eene erkentenis dezer goedkeuring, ten behoeve van den Graaf, aan den algemeenen rentmeester van *Noordholland* te betalen drie caroli guldens; luidende de voorgemelde keur :

„ Alfoe mijn Heeren den Bailliu, Ambochts-
 „ heere, Schout, Gefwoorens, en Gedeputeer-
 „ den van den Dorpe van Noortwijk binnen,
 „ Noortwijk op Zee, Langevelt, metten aan-
 „ cleven van dien, alhier bevinden ende lange
 „ geweeft sijn, veele ende diverse wagen ofte
 „ gewichten niet gelijk sijnde van swaarte ofte
 „ gewichte, maar d'eene ongelijk swaarder dan
 „ d'andere, overmits dat veele Lijndrayers,
 „ Cramers, ofte andere perfoonen van neeringe,
 „ weegen met steenen, kegelen, ende andere
 „ onseckere gewichten. Ende oick mede alfoo
 „ die naagebuieren gewichten (generale wage
 „ houdende) waar deur die Coopluyden ter
 „ landtwaart haar generende, ende die Stierluy-
 „ den, die veel touwe ende gefleggen wandt Jaar-
 „ lijx laten slaan, by de ponden coopen ende
 „ ontfangen. Ende oock alle Buirluyden coo-
 „ pende Boter, Kase, Kennip, ende anders,
 „ wel grotelijck gedefraudeert ende vercort wor-
 „ den, alfoo elck Lijndrayer, Cramer, ende
 „ andere perfoonen (waare te coope houdende)
 „ met sijn eygen waage weegt, 't gunt hy ver-
 „ cocht soude mogen hebben, 't welck dickmaals
 „ onder die Gemeente (om redenen boven ver-
 „ haalt) groote commotie, twift, ende kyvage
 „ maakt, tenderende tot quader consequentie,
 „ ten waare hier inne versien ende anders geor-
 „ donneert werde: Soe hebben mijn Heeren den
 „ Bail-

„ Bailliu, Ambochtsheere, Schout, Gefwoorens,
 „ ende Gedeputeerden met rade ende deliberatie
 „ van de Buierlyuden ende Rijkdomme alhier
 „ tot Noortwijck geordonneert ende geaccor-
 „ deert, ordonneeren ende accorderen mits
 „ defen, dat men fal stellen int Heilige Geest-huis
 „ binnen Noortwijck een generale wage, soe
 „ licht ende swaar als die naaste generale wagen
 „ en gewichten omtrent Noortwijck opgestelt,
 „ gejuyst, ende geyckt sijn, tot costen ende
 „ lasten van de gemeene Dorpe voorz, mits
 „ dat die profsijten, daar afcommende, fullen
 „ wesen d'eene helfte tot behoef van den armen
 „ voorz. ende d'ander helft tot profsijten van
 „ den Dorpe. Ende dat overmits 't Dorp de
 „ kosten int opstellen dragen, ende den Heyli-
 „ gen Geest die plaatse verleenen sal, op de
 „ poincten en articulen hier naar volgende: In
 „ den eersten dat wy niemant van den Ingesete-
 „ nen van Noortwijck binnen, Noortwijck op
 „ Zee, Langevelt ende aankleven van dien ('t
 „ sy van wat staate ende qualiteyt hy sy) eenige
 „ goederen die zy by koope ofte roeylinge uyt-
 „ weegen of ontfangen, meerder wegende dan
 „ tien ponden, en fullen mogen weegen binnen
 „ heure huysen of in eenige andere gewichten of
 „ waagen binnen Noortwijck, ende Noortwijck
 „ op Zee, ende Langevelt, dan alleen in de ge-
 „ nerale wage int Heyligen Geest-huys voorz.
 „ tot Noortwijck binnen; Welverstaande dat,
 „ indien yemant tot Noortwijck binnen, ofte
 „ Noortwijck op Zee te passe quame omme yet
 „ te weegen binnen sijne waage, sal het selve
 „ mogen doen tot vijftich ponden toe ende niet
 „ daar boven, mits houdende daar van autentijck
 „ register, omme alle vierendeel Jaars 't selve

„ te

„ te vertoonen de Waag-meester, in der tijd
 „ wefende, doende daar van goede betalinge te
 „ fijner vermaninge alst behoort, ende dat in
 „ allen schijn of 't zelfde goet in de generale
 „ wage gewogen hadde geweest. Item, sal men
 „ betaalen in gereet gelt, alcer men 't gewoogen
 „ goet sal mogen wech brengen, voor waag-gelt
 „ van elcke hondert ponden een halve stuyver,
 „ minder ende meerder, daar naa volgende, en-
 „ de van 't minste een doeyt; van elck half vat
 „ Booters een blancke, minder ofte meerder
 „ naar advenant, ende van elcke Salm een oertgen,
 „ 't fy groot of klein, welk waag-gelt fulcx
 „ als voiren betaalt sal worden by den Cooper
 „ ende Vercooper half, ten waare by hunluyden
 „ anders bevoorwaart werde, maar van den Salm
 „ sal 't waag-gelt betaalt worden by den Verkoo-
 „ pere, ten waare als boven: Ende soe meenich-
 „ maal yemandt van den Ingefetenen van Noort-
 „ wijck binnen, Noortwijck op Zee, Langevelt
 „ metten aanclaven van dien by den Schout of
 „ Waagmeester in der tijd bevonden conde wer-
 „ de, contrarie eenige der voorfz. pointen en-
 „ de articulen gedaan te hebben, sal verbeuren
 „ telcken reyfe een boete van xlij. schellingen,
 „ welke boete geapplifeert sal worden, d'ene
 „ helfte ten profijten van den Waag-meester in
 „ der tijdt wefende, welke boeten men sal
 „ mogen innen met wilcoir recht of anders met
 „ alfulcken recht als men te raide vinden sal.
 „ Ende omme de voorfz. gewichten te houden
 „ als vooren correct ende sonder faulte, soe sal
 „ den Schout van Noortich alle drie Jaaren die
 „ selve gewichten mogen doen Juyften ende y-
 „ ken, mits dat hem betaalt sal werden van elcke
 „ stuck gewicht fulcx hy hier voortijts daar of
 „ ge-

„ gehad ende ontfangen heeft, welke betalinge
 „ hy recouvreren fal, d'eene helft vant Dorp
 „ ende d'ander helft van den Heyligen Geest-
 „ huysc voorfsz. Onvermindert fijn recht van
 „ juyften ende ycken van de kleyne gewichten,
 „ die hy mede juyften en ycken fal na de gene-
 „ rale gewichten. Aldus geordonneert ende ge-
 „ accordeert binnen Noortwijck, op den xiiij
 „ January anno xvc. ende tfeventich, naar ge-
 „ meen fchryven by Pieter van Treflong, Bailliu,
 „ Joncker Johan vander Does, Ambochtsheere,
 „ Pieter Wouterfsz. Schout, Jacob Gerritfsz,
 „ Jan Gerritfsz, Adriaan Gerritfsz, ende Adriaan
 „ Claafz Thomafz, gefworens van Noortwijck.
 „ Ende geconfenteert op den vj. Novembris
 „ leftgeleden by Symon Claafz, Jan Hendrickx
 „ Lijndrayer, Adriaan Cornelifz. Cramer, Jan
 „ Pieterfsz. Lijndrayer, Cornelis Jakobfsz. Bac-
 „ ker, Jan Joerenfsz, Cornelis Pieterfsz, Pieter
 „ Symonfsz, Pieter Willemsz, Jan Huygenfsz
 „ Backer, Buieryluyden ende Gedeputeerden van
 „ Noortwijck. Aldus ondertekent P. Treflong,
 „ J. vander Does, ende van Noortwijck, Adriaan
 „ Gerritfsz. Jacob Gerritfsz, Aergen Claas Onijfsz,
 „ hebbende de voornoemde Supplianten daar toe
 „ gedeftineert feekere bequame plaatfe binnen
 „ Noortwijck voorfsz, als namentlijk int Hey-
 „ lich Geest-huys aldaar, een waage gemaakt te
 „ te worden tot koft ende Laft van den gemeenen
 „ Dorpe voorfsz, mits dat die profsijten en emo-
 „ lumenten, daar van commende, weefen fouden
 „ d'een helfte tot behoef van den armen, ende
 „ d'ander helft tot profsijte van den Dorpe.”

Het voorgemeld octrooy van de waag, ook
 melding makende van het yken der gewigten tot
 de waag behorende, geeft ons aanleiding om ze-

keren brief hier aantehalen, van den Heer JAN VANDERDOES, en van *Noordwyk*, gelyk hy zich zelven schryft, gedagtekend te *Utrecht*, op den 17 july des jaars 1583; uit dezen brief blykt den last, aan zyne officieren gegeven, om gene andere wyze en tyd van yken te zullen gedogen dan om de drie jaren, al ware het, dat 'er buiten's tyds eenen nieuwen officier mogt worden aangesteld; en dat alles, volgens hunlieder costume (gebruik) en privilegiën, alsmede de generale ordonnantie op dit stuk gemaakt. In het begin van dien brief, te vinden in de privilegiën en handvesten van *Rhynland*, bladzyde 737, wordt ook gezegd, dat gemelde Heer JAN VANDERDOES, in het voorgemelde jaar, met de gezworenen van *Noordwyk* overeen gekomen was, om de yk aldaar in het midden des zomers, omtrend *St. Jan*, te doen, en dat wel, volgens de keur van den yk, die in 's *Gravenhage* gevolgd werd, van welke keur een gerechtelyk uittreksel, op den 17 january 1583, uit het Haagsche keurboek getrokken, en aan dien van *Noordwyk* ter hand gesteld is.

Onder het nasporen der Graaflyke gunstbrieven, vind ik nog eene handvest van meergemelden Hertog ALBERT van *Beijeren*, aan die van *Noordwyk* gegeven in het jaar 1398, inhoudende, dat niemand, gezeten burger in dit ambagt zynde, zou mogen gevangen of in bewaring genomen worden wegens eenige breuke. waarvoor hy eenen borg zou kunnen opgeven. Deze handvest luidt woordelyk:

„ AELBREGT by Goidts genade Pals-grave opten Rhijn; &c. Item, hebben wy gegeven, ende geven onsen Luyden, binnen der voornoemden Dorpen ende Ambagten geseeten,

„ ten,

„ ten, waar dat fake, dat yemant binnen der
 „ voorſz. Ambachte geſeeten, Welgeboren of
 „ Huysman, miſdede, of breuckte jegens ons
 „ ende onſe Nakomelingen in eeniger manieren,
 „ hoe dat dat waar, die en ſoude onſe Balliu,
 „ Schout, ofte Regter niet vangen, ſtekken ofte
 „ houden, alſoe verre als die Breukige ſijn lijf
 „ ende ſijn goet verborgen mochte, dat is te
 „ weten, waar die Breukige beſaackt wierde van
 „ faken, die hem met ſijnen lijve ende met ſijnen
 „ goede ſchuldig waar te beteren, ſoo ſoudemen
 „ verborgen met alſo goeden Luyden ende rijc-
 „ ken, alſ hij ſelve waar, maar waar die Breuc-
 „ kige beſaackt van penning-boeten, ſo mogt-
 „ men verborgen mit alſo rijcken Luyden, als
 „ hy ſelve waar, hun tot onſen geregte te bren-
 „ gen, ende regt te plegen ende te voldoen wes
 „ hun met regt ende met vonniſſe overgewijſt
 „ worde, ten waar dat de fulke alſulke waar,
 „ dat wiſſe met onſer Heerlijkheid ſchuldig waren
 „ te berigten: dit ſal geduyren tot eeuwigen da-
 „ ge. In oirkonden deſen brieve beſegelt mit
 „ onſen ſegele. *Gegeven in den Hage op ten xij.*
 „ *dag van Maarte, int Jaar ons Heeren dertien hon-*
 „ *dert acht en tnegentig, na den loope van onſen*
 „ *Hove..*”

Den 15 december des jaars 1579. kwamen de
 gezworens van *Noordwyk* en die van beide de *Kat-*
wyken met elkanderen overeen, wegens het on-
 derhouden en herſtellen van de Waddingsfluis of
 brugge „ *alſoe dat die van Catwyk op Zee ende*
 „ *Catwyk op den Rhyu gehouden ſullen wezen van*
 „ *dees tyt of, ten eeuwigen dagen* (dus luiden de
 „ *eige woorden des verdrags)* *voirtan in reparatie*
 „ *van als, dat daar toe, en aan ſal behoeven, ende*
 „ *dat op heuren koſten, ſonder dat by die van Noort-*

„ wyk daar eenige kosten ofte moeyten daar van gedaan
 „ sal worden, uitgefondert ten waare by Oirloge ende
 „ anders bevel van de Staten of andere Overheyt die
 „ zelfs de Brug ende Sluyfe weder inne gefmeten ende
 „ vernicht, verdcempt worden, dat tot lafte ende pe-
 „ rykel wesen fal voor den geenem, die de selve Brug ende
 „ Vaart van doen hebben ende begeeren te gebruyken.”

Tot in het jaar 1605 had men te Noordwyk ge-
 duurige onëenigheden en verſchillen, tuſſchen
 den Heer en de gezworenen van dat dorp, wegens
 de verkiezing van Schepenen, kerkmeesteren en
 Heiligen geest-meesteren, als ook wegens het
 aanſtellen van eenen koster en ſchoolmeester.
 Maar eindelyk zyn beide partyen in het gemelde
 jaar, door tuſſchenkomst van den Heer van *Scha-*
gen, den Heer VAN VEENHUIZEN, voorzit-
 ter in den hogen raad van *Holland*, Jonker AREND
 VAN DUIVENVOORDE, Dykgraaf van *Holland* en
 Heer van *Vliet*, Hoogheemraad van *Rhynland*, in der
 minne tot de volgende punten overeen gekomen :

„ *Eerſtelyk*, dat den Ed. Heere van Noort-
 „ wijck van nu voortaan de Schepenen al-
 „ daar zonder eenige nominatie van gezwo-
 „ rens ofte afgaande Schepenen fal ſtellen.
 „ Ten anderen, dat de verkiefinge van de Kerck-
 „ meesters, ende Heylige geest-meesters voortaan
 „ fal geſchieden op de nominatie van de aankle-
 „ vende Kerck meesters ofte Heylige-geest-mees-
 „ ters reſpective, mitſgaders de Gezworens,
 „ mits dat den Heere van Noortwijck genomi-
 „ neert ſullen werden, ſes perſoonen, omme
 „ daar uyt te verkiefen twee Kerck-meesteren,
 „ ende drie Perſoonen, omme daar uyt te ver-
 „ kiefen een Heylige-geest-meester. Ende alſoo
 „ ter ſelver tyde nopende voorſz. differenten
 „ van Coſter ende Schoolmeester mede yet wes

„ was

„ was verhandelt, ende daar op nieuwe misver-
 „ standen waren gerefen, ende voor ende alear
 „ de felve eyndelijck te vereffenen den voorfz.
 „ Heere van Noortwijk defer wereldt was over-
 „ leden: Soo ist, dat Joffrouw Elizabeth van
 „ Zuylen, als Douagiere van Noortwijk, ter
 „ eenre, ende de voorfz. Gefworens van Noort-
 „ wijck ter andere zyde, dien aangaande ein-
 „ telijck fijn veraccordeert, dat, foo wan-
 „ neer eenige van de voorfz. ampten van
 „ Cofter ende Schoolmeester fullen komen te
 „ vaccren, dat als dan de vrouwe van Noort-
 „ wijck, ofte Heere in der tijdt felf, of door
 „ Gemachtigde fal voorflaan een perfoon, be-
 „ quaam fijnde tot de voorfz. refpective officien:
 „ ende in gevalle de voorfz. Gefworens de voor-
 „ geflagene perfoon is aanftaande, fal de felve
 „ het voorfz. officie werden gegeven: Ende foo
 „ niet, fullen de voorfz. Gefworens een andere
 „ bekwaame perfoon voorflaan, den welcken
 „ ingelijcx het zelve officie fal werden gegeven,
 „ in gevalle die perfoon de Vrouwe ofte Heere
 „ van Noortwijk is aanftaande. Ende in gevalle de
 „ voorfz. Vrouwe ofte Heere van Noortwijk
 „ en de Gefworens den anderen niet en kunnen
 „ bewilligen tot het aannemen van een van bey-
 „ de de voorgeflagene perfonen, fal alfdan, om
 „ tot uitkoomfte te geraaken, van alfulcken dif-
 „ ferent geprocedeert werden tot lootinge, ende
 „ het voorfz. officie dien perfoon werden gege-
 „ ven, die het by loote fal toe vallen. Wel-
 „ verftaande dat in het voorflaan van de voorfz.
 „ perfoonnen ter wederfijden acht genoomen fal
 „ werden, dat een Ingebooren van Noortwijk,
 „ bequaam fijnde, voor een uytheemfche foo
 „ veel voordeels fal genieten, als reden ende

„ billicheynt mede brengen: Ende dat de colla-
 „ tien van de voorfz. officien fullen flaan op den
 „ naam van de Vrouwe ofte Heeren van Noort-
 „ wijck. met advijs van de Gefworens. Ende
 „ voor foo veel aangaat de Perfoonen, die je-
 „ genwoordig de voorfz. officien bedienen, mitf-
 „ gaders de anderen, tot de voorfz. officien voor
 „ dato van defen voorgelagen, dat de felve in
 „ de voorfz. officien niet en fullen werden gefteft
 „ ofte gecontinucert, dan met goet gelieven van
 „ de Vrouwe ofte Heere, ende de voorfz. Ge-
 „ fwoorens. Behoudelijc dat, indien de Vrouwe
 „ ofte Heeren van Noortwijck, tot eeniger tij-
 „ den tot genoeg en kan bewijfen, als dat zy
 „ gerechtight zijn omme alleene fonder voorgaan-
 „ de nominatie ofte advijs de voorfz. officien van
 „ Kerck - meefter, Hevlige - geeft - meefteren,
 „ Schoolmeefter, ende Cofter te vergeven, dat
 „ in fulcken gevalle het jegenwoordig accoorde
 „ noopende de voorfz. poinften haarlyuden niet
 „ en fal prejudiceren, maar dat het accoordt ten
 „ dien deele daar naa gerecht fal werden. Ende
 „ hier mede fullen doot ende te niete wesen alle
 „ de voorgaande gefchillen, Beloovende par-
 „ thyen ten wederfijden alle, 't gunt voorfz. is,
 „ nu ende ten eeuwigen daagen onverbrecckelijc
 „ te fullen onderhouden ende doen onderhouden.
 „ In kenniffe des waarheyts foo zijn hier van ge-
 „ maakt twee gelijcke Instrumenten, ende by
 „ parthyen ten wederfijde, mitfgaders de voorfz.
 „ Heeren ondertyckent op den vijftienden Ja-
 „ nuary Anno xvj^e. ende vijf. Ende was onder-
 „ teeckent, I. V. Schagen, R. de Brederode,
 „ A. van Duivenvoorde, A. Bouchorft, Gerrit
 „ Iacobfz. by my Claas Pieterfz. Willem Wil-
 „ lemfsz. Ioris Direkfz. Adriaan Cornelifz. Sy-
 „ „ monfz.

„ monsz. Adriaan Iacobsz. Cornelis Cornelisz.
 „ Clement Adriaanz. Ian Engelsz. Syvert Krijn-
 „ fen.”

Thans blyft ons nog over, om de merkwaardigste gebeurtenisfen, alhier voorgevallen, kortelyk aan te halen. Onder vele andere voorvallen, is dat van den inval der Noormannen in deze landen, en hun geweld te *Noordwyk* gepleegd in de negende eeuw, geen der geringften. Wy hebben op bladz. 177 deze gebeurtenis ter loops aangeflipt; eene gebeurtenis, welke, benevens de marteldood van den priester JEROEN, uit *Schotland* afkomstig, bevestigd wordt door den ouden rymkronyk-schryver KLAAS KOLYN, welke bladz. 256 schryft:

Korts dar na sien wedercomen
 Over Zee die sel onvrome
 Wrede Noren, ende roven
 Al dat Land an Zee gefonden
 In tie Habene van Hegmonde/
 Die de Hegge plach te hten/
 Eer des Bedehups te weten
 Daer in lange was gefichte/
 Dit nu after dunen zwichte/
 End zund to Nurtika komen,
 Daer zi tegen trak, die vrome
 Greve Gerolf en Tibbold, agen
 Rinesburge, daer zi lagen;
 En te wan/ dat Noertste here
 Was te kraftich in te were
 En te cubel wart edzagen/
 Bleve si te beyde slagen/
 Was harde dzoebe was ti goen,
 En ti heylge Jeroen

Grepen zi en deden wylen
 Grote pien, flaken mit pylen
 In 't lyve, en bornden overzere
 En te spotten allen zere
 Onfen here ende onthoven.

Deze gebeurtenis is breedvoerig te boek gefield door den Heer JAN VANDER DOES, Heer van *Noordwyk*, in de *Annal: lib. IV*, pag. 159 en 160, als ook door den Karmeliter monnik JANGERBRANDSZ van *Leiden*, *Chron: Belg: Lib: V. cap. 24 en 33*, en JOHANNES MOLANUS, in zyne *Indiculo Sanctorum Belgii*, pag. 44. Wy zullen het voornaamfte, omtrend dit voorval, uit deze fchryveren uittrekken en hier onder ter neder ftellen:

In het jaar 807 moet men den grond van eenen oorlog zoeken, die by tusfchenpozingen gebluscht fcheen, doch alleen, om naderhand weder feller uit te barsten, en tot omtrend het jaar 888 geduurd heeft. Het gefchil ontftond door de Abodriten, aan welken door KAREL den groten, aan beide zyden der *Elve*, by de Saxers eene woonplaats werd aangewezen. GODEFRIED, Koning der Deenen, was denkelyk niet geficht, dat deze vreemdelingen zich, op bevel van den Keizer, by de Saxers, de bondgenoten der Deenen, nederfloegen. De Deenen overweldigden in het jaar 808 deze Abodriten, en keerden met eenen groten buit naar huis, na de ftad *Rerek* in hunne terugkomst verdelgd te hebben, denkelyk om de Franken alle mogelyke voordeelen te ontnemen. Ook had de Deenfche vorst, langs de noorderlyken oever van den Eider, eenen hogen muur doen opwerpen, van welken de overblyffelen, gelyk men wil, nog hedendaagsch in wezen en onder den

den naam van *Danewerk* bekend zyn. GODEFRIED deed vervolgens voorflagen van vrede, doch de onderhandelingen vruchteloos aflopende, begonnen de vyandelykheden op nieuw. Die vorst wapende zich ter zee; en ftevende, in den jare 810, naar de kanten van *Friesland*. Deze landftreek werd, met de daar rondsom gelegen eilanden, deerlyk verwoest; de Friezen horende dat de Deenen nu in drie kolommen, landwaards in, tegen hun aantrokken, trokken hen in drie kolommen tegen, doch werden allen verflagen. De Deenfche vorst, moedig op deze overwinningen, eifchte eene zware brandfchatting, welke ook werd opgebracht. Hy gaf voor, uit hoofde van bloedverwantfchap, recht te hebben op *Friesland*; maar eigentlyk was zyn doelwit, om alle de bezittingen van den Keizer in deze landen te overstromen, gelyk hy dan ook naar *Aken* trok, deze ryksftad overweldigde, en op zynen tocht derwaards zeer vele baldadigheden en moorderyen pleegde, wanneer men aan fomige kronykfchryvers geloof mag flaan.

KAREL zond terftond boden af naar alle de gedeeltens van zyn ryk, om een talryk leger op den been te brengen; deed in alleryl een genoegzaam getal fchepen te *Boulogne* bouwen, en trok in perfoon aan het hoofd van zyn leger naar de rivier *Corug*, om den Deenfchen geweldenaar aldaar aftewachten. Deze was ftout genoeg om te zeggen, dat hy den Keizer wilde opzoeken, en hem tot een tweegevecht uitdagen. Doch daartoe kwam het niet. De Koning werd, te midden van zynen voorfpoed, door eenen zyner lyfwachten, of gelyk anderen willen, door zynen eigen zoon omgebracht, hetwelk eene zodanige verflagenheid onder zyne benden gaf, dat

zy zich ylings in hunne fchepen wierpen, en dus de gerechtige wraak van den Keizer ontkwamen.

Na den dood van GODEFRIED, verviel het Deenfche ryk op HEMMING, zyns broeders zoon, die den vrede met den Keizer bevestigde, en een zeer goed vorst was, doch in het jaar 812 overleed. Zyn dood verdeelde *Denemarken* in twee partyen, tot dat in het volgend jaar HERIOLD en REGINFRIED in het ryksbewind gefield werden. In het jaar 814 overleed ook Keizer KAREL, en het Keizerryk viel LODEWYK, *den vromen* bygenaamd, ten deel. Omtrend dezentyd, werden HERIOLD en REGINFRIED door de Deenen verjaagd; de laafte fneuvelde in een gevecht, en de eerfte verzocht hulp by den nieuwen Keizer. Deze zond hem naar de Saxers, welken met de Abodriten eenen tocht naar het Deenfche gebied ondernamen, doch met eenen nietsbeduidenden uitflag; zy keerden dus naar hun land terug, terwyl HERIOLD den byftand des Keizers nogmaals affmeekte, welke hem ook andermaal naar de Saxers zond, en hem in ftaat ftelde, om nu den oorlog tegens zyne landgenoten eenige jaren te kunnen voeren.

De zonen van GODEFRIED waren intufchen in het Deenfche ryk aan het beftier der zaken. HERIOLD werd op de verregaandfte wyze geheet. Doch de bewindhebbende vorften geen kans ziende, om HERIOLD, thans op de Deenfche grenzen leggende, met geweld van daar te verdryven, lokten hem door eene list in het ryk. Twee hunner veinsden namentlyk verfchil gekregen te hebben, en floegen voor, om hem HERIOLD tot Ryksgeenoot aantenemen. HERIOLD raadpleegde deswegens met den Keizer, welke, mede door deze ftreek geblinddoekt, den
Deen-

Deenfchen vluchteling beval, dien voorflag aan te nemen, welke dan ook, kort daarna, te fcheep derwaards vertrok. Twee der zonen werden verjaagd en H E R I O L D waarlyk binnen gehaald, doch alleen om zynen val te bewerken; want naauwlyks was hy ten troon geftegen, of de uitgeweken broeders verbonden zich met den vorst der Abodriten, K A D R A G, om H E R I O L D van den troon te ftoten, hoewel deze toelag niet gelukte. In het jaar 826 omhelsde H E R I O L D het Christelyk geloof, en werd op het flot *Ingenheim*, by *Mentz*, gedoopt. Dit was geen gering middel voor hem om nog dieper in de vriendschap van Keizer L O D E W Y K in te dringen. Deze ziende, dat zyne heimelyke vyanden nog geduurig op hem loerden, en hy dus nog niet in het Deenfche ryk gevestigd was, gaf hem en zyne broeders, zo wel om hun aanzien te vergroten als om naar hunnen Koninglyken ftaat te kunnen leven, het bewind over een gedeelte dezer landen. Aan H E R I O L D werd *Wyk te Duurfede* ter leen opgedragen; R O R U K kreeg een graaffchap en verfcheiden leenen, waarfchynelyk in *Kennemerland*; mogelyk is hy ook Stedehouder van zynen broeder H E R I O L D geweest. Aan H E M M I N G werd mede, zo 't fchynt, eenig beftier in *Walcheren* opgedragen. H E R I O L D, die by zynen doop met zeer vele kostelykheden door den Keizer befchonken werd, wiens echtgenoot zoon en twee broeders mede het Christelyk geloof by die gelegenheid omhelsd hadden, gaf in erkentenis, dat L O D E W Y K als gevader over hem geftaan had, het geheele Deenfche ryk aan hem in handen hetwelk hy echter terftond ter leen weder ontving, met een groot gedeelte van 's Keizers landen, waarover de onderdanen van den Keizer niet weinig te onvrede waren.

HERIOLD ging vervolgens naar *Denemarken*, en nam eenen Geestelyken mede om het Christelyk geloof aldaar voort te planten; hy werd aldaar redelyk wel ontfangen, en, denkelyk wegens de geduchte magt welke hy van den Keizer zynen bondgenoot mede gekregen had, als deelgenoot van het ryk verklaard. Doch de vrede tusfchen hem en de Deensche vorsten was van korten duur; de broeders, zonen van GODEFRIED, namen het besluit om hem op nieuw van den troon te stoten, mogelyk doordien zy beducht waren dat de Christelyke leer die HERIOLD met zo veel yvers voortplantte, hun t'eeniger tyd nadeelig zou kunnen worden. Ook joegen zy hem en zynen aanhang in het jaar 827 wezentlyk uit het ryk, en HERIOLD nam op nieuw zynen toevlucht tot den Keizer. In het jaar 828 werd 'er een vrede gesloten tusfchen de twistende partyen; doch HERIOLD, door heerschzucht en wraaklust ontbrand, verbrak dezelve, door het in brand steken van eenige Deensche steden en gehuchten. Toen barstte de vlam des oorlogs aan alle kanten uit. De Denen rukten in alleryl over den *Eider*, overvielen aldaar de Keizerlyken, en joegen hen op de vlucht.

De haat der Denen was te diep geworteld, om hem in de landen, hem ter leen opgedragen, in stilte en gerust te doen leven. Daardoor nu kwam het, dat deze streken menigmaal door de Noormannen overvallen werden. *Wyk te Duursfede* had onder anderen zeer veel te lyden. In het jaar 834 kwamen zy met eene vloot van dertien schepen in *Friesland*, en by *Katwyk op Zee* landende, werd die streek deerlyk door hun verwoest. *Wyk te Duursfede* was toenmaals eene belang-

langryke koopstad, en deze werd gedeeltelyk aan kolen gelegd, waarby een gedeelte der inwoners sneuvelde, en een ander gedeelte gevangen genomen werd. Deze plundering herhaalden zy, gedurig weder t'huiswaards kerende, in de twee volgende jaren; verwoestende *Friesland* en de voornoemde stad tot drie onderscheiden malen. Na dezen moedwil, die, gelyk de Deensche vorsten voorgaven, buiten hunne kennis geschied was, werd in het jaar 836 op nieuw de vrede gesloten. Doch de Noormannen vielen in het volgend jaar 837 met eenen vloot in *Zeeland*, en vervulden het met moord en roof; terwyl zy dezelfde handelwys te *Wyk te Duurstede*, op nieuw uitoeffenden. In *Walcheren* sneuvelden twee broeders van **HERIOLD**, en de ingezetenen werden veroordeeld tot het opbrengen van eene zware schatting. Vervolgens trokken zy naar *Antwerpen*, en van daar naar eene stad aan den mond der *Maas*, welke beide steden door hun geplunderd en in den braud gestoken werden. Alle deze gruwzame baldadigheden deed den Keizer eindelyk het besluit nemen, om hen met een geducht leger tegen te trekken, waarop de Denen naar den zeekant terug trokken, om in hunne schepen weder naar huis te keren. Doch eer zy zich inscheepten, moesten *Kennemerland* en *Rhynland* nog meer getuigenis hunner ongehoorde baldadigheid dragen. Te *Egmond*, zeggen latere kronykschryvers, zouden zy de kerk of kapel, ter eere van den heiligen *Adelbert* gesticht, geheel omverre gehaald hebben. De priester **JEROEN**, waarvan wy hier boven gemeld hebben, werd te *Noordwyk* door hun gevat, gruwelyk mishandeld, gepynigd, en eindelyk onthalst. Te *Rhynsburg* viel tusfchen de
Kei-

Keizerlyken en hen een bloedig gevecht voor, in het welk de Friefche Graven GEROLF en TIBBOLD, beiden het leven verloren. Sommigen voegen daarby, dat de Graven zich op het flot te *Voorburg* verfchanst hadden, van waar zy ontkwamen, en waarna het flot tot den grond toe geflecht werd. Verzadigd van alle deze baldadigheden, keerden de Denen voor eenigen tyd weder naar huis, en verlieten deze landen. Zy hadden toen gene legers op het vaste land meer, maar hunne vloot ontrustte den koophandel dezer landen geweldig, en zy fchuimden en roofop zee, al wat zich daarop vertoonde; ook waren zy gereed om in het jaar 838, op nieuw eene landing te ondernemen, maar hunne fchepen door eenen storm belopen zynde, vergingen voor het grootst gedeelte in de golven. De Deenfche vorst HORIK dit verschrikkelyk nadeel zynrer vloot horende, wilde toen vrede maken met den Keizer, maar zyn voorflag werd met verontwaardiging van de hand gewezen.

Toen na den dood van Keizer LODEWYK *den Vromen*, deze landen onder zyne zonen LOTHARIUS, LODEWYK en KAREL, verdeeld werden, en daar uit een hevig verschil tufchen deze broeders ontftond, deden de Noormannen weder hun voordeel daarmede, kwamen herwaards, vielen in *Frankryk*, en verwoestten in het jaar 840 *Rouaan* met vele daaromtrent gelegen kloosters.

HERIOLD, die de zyde van LOTHARIUS hieldt, verwoestte voornamentlyk de landen van KAREL, welke *Frankryk* tot zyn aandeel bekomen hadt. Doch LOTHARIUS in het jaar 842 twee veldflagen tegen zyne broeders verliezende, maakte eenen vrede, die eene geheel andere ryksverdeeling tufchen hen ten gevolge had. Hoe-
wel

wel nu de broeders vereenigd waren, pleegden echter de Denen hunne gewone buitensporigheden in deze landen zo wel als in *Frankryk*, in *Duitschland* en in *Friesland*; in het jaar 844. plonderden zy *Toulouse*, en in het volgend jaar kwamen zy tot voor *Parys*, hetwelk hun eene brandschatting moest opbrengen. Met zeshonderd schepen vielen zy in *Duitschland*, doch werden aan den kant der *Elve* zo dapper door de Saxers ontfangen, dat zy met bebloede koppen naar hunne schepen moesten vluchten. In *Friesland*, waar zij eerst geslagen werden, wonnen zy echter eenen tweden en derden veldslag, waarna zy dat land geheel overstroonden, en de ingezetenen op eene onmenschlyke wyze schattingen afperstten.

Hun geweld had geen einde; in het jaar 847 hernamen zy hunne geweldenaryen, en *Wyk te Duurstede* werd overmeesterd. Het zo veelvuldig overmeesteren van eene stad, over welke **HERIOLD** het bewind voerde, maakte eindelyk dat men hem verdacht hield van met zyne landgenoten ter verdelging van deze landen samen te spannen, waarna men hem overviel, en van het leven beroofde. **RORUK**, zyn broeder, die ook eenig bewind in die stad schynt gehad te hebben, werd in hechtenis genomen, doch ontvlood, maakte zich op zyne beurt, meester van *Duurstede*, en noodzaakte **LOTHARIUS** om een verdrag met hem aan te gaan, by hetwelk *Duurstede* en eenige graaffchappen, vermoedelyk ook *Gelderland*, aan den overwinnaar werd afgestaan. Omtrend dezen tyd, denkelyk in het jaar 850, schynt het graaffchap *Holland* eenen aanvang genomen, en **RORUK** eenig bewind daarin gehad te hebben.

De zeefchuimeryen der Deenen bleeven jaar op jaar

jaar voortduuren, en *Wyk te Duurstede* werd altoos door de plonderaars bezocht. In het jaar 863 wilden zy *Keulen* overmeesteren; de kooplieden uit die stad dit horende, vloden naar *Wyk te Duurstede* in groten getale, en waanden zich aldaar veilig. Doch zy moesten deze vlucht met hun leven boeten. *Duurstede* werd op nieuw uitgeplonderd, vele ingezetenen sneuvelden, en de overigen werden gevangen genomen. In het jaar 877 deden zy weder eene landing onder den Noorman RUDOLF, doch toen werden zy op het hoofd geslagen, en moesten, zonder eenig voordeel bevochten te hebben, naar hnnne schepen terug keeren. Het volgend jaar kwam ROLLO, welke *Engeland* dacht te overmeesteren, te *Walcheren* in *Zeeland* binnen. Men poogde hem aldaar met geweld het land te beletten, doch ROLLO overviel de ingezetenen zo vreesfelyk, dat zy, of verslagen, of op de vlucht gedreven werden, waarna het eiland geheel aan de plondering werd overgegeven. In dat zelfde jaar overmeesterde hy de Friezen, die eene verschrikkelyke nederlaag leden, waarna dezen zich aan hem cynsbaar moesten verklaren. Van daar trok hy weder naar *Walcheren*, waar hy den ingezetenen den nederlaag duur betaald zette, welke hy daar geleden had, en dwong hen om een verdrag met hem aan te gaan. Hy trok vervolgens naar den kant der *Schelde*, waar hy deerlyk geteisterd werd, en naar *Frankryk* de wyk nam, waar het hem beter gelukte, en hy zo ontzaglyk werd, dat KAREL bygenaamd *de kale*, gedwongen werd, om aan zyne dochter GISELA, de landstreek, sints *Normandyen* genaamd, tot een bruidschat af te staan. In het jaar 880 vielen zy in *Saxen*, en versloegen het leger van den Hertog BRUNO,
wel.

welke tegen hem te velde getrokken was. In het zelfde jaar plonderden zy in *Lottharingen* vele kloosters en dorpen, van daar voeren zy naar *Nimwegen*, waar zy zich in het koninglyk paleis verschansten, weleer door *KAREL den groten* gesticht. Koning *LODEWYK*, die tegen hen opgetrokken was, moest een verdrag met hun aangaan, waarby de Noormannen beloofden, de stad en deze landen te zullen ruimen, zodra *LODEWYK* de belegering zou hebben opgebroken. Hy trok dan af, waarna de Noormannen het paleis in den brand staken, de vestingwerken slechtten, en weder vertrokken.

Nog in dat zelfde jaar, in slagtmaand, kwam een leger Noormannen voor *Eslo*, niet verre van *Maastricht*, waar zy gruwelyk plonderden, en zich daarna vergenoegden met *Maastricht*, *Luik*, *Tongeren*, *Keulen*, *Bon*, en vele andere plaatsen af te lopen. *KAREL*, de broeder van *LODEWYK*, met den dood van *KAREL den kalen* aan de kroon gekomen zynde, sloot weder een verdrag met de Nooren, en gaf aan *GODEFRIED* een gedeelte van *Friesland* in het jaar 882; doch de Friezen sloegen aan het muiten; de valsche *GODEFRIED* ondertusfchen, ging een verdrag aan tegen den Keizer, vermeersterde in het jaar 884 verscheiden steden, en stak *Deventer* in den brand, waar hy tevens een vreesfelyk bloedbad aanrechtte. *GODEFRIED* hadt een aanzienlyk leger by een gebragt, hetwelk *Westphalen* afliep, en de schepen daaromtrent gelegen, met buit vulde. Doch de Tuisterbantfche Friezen maakten van den oorlog, die zo lang geduurd, zo veel bloeds en schatten gekost had, op eenmaal een einde; zy overvielden de Noormannen in kleine vaartuigen van achteren, en sloegen hen zoda-

nig, dat byna niet één hunner het zwaard des vyands ontkwam. GODEFRIED werd in de *Betuwe* overvallen en afgemaakt, en met hem namen die schrikkelyke toneelen van verwoesting, en de regeering der Nooren in deze landen, een einde.

Den 8ften van bloeimaand van het jaar 1492, geraakte *Noordwyk* in eene geweldige verlegenheid, doordien het kaas- en broodsvolk, ruim drie duizend mannen sterk, des avonds met de banier van *Alkmaar* en *Haarlem*, uit laatstgemelde stad naar *Leiden* optrekkende, den nacht alhier doorbragten. Weinige dagen daarna moest het, hoewel met meerder overlast, het volk van den Hertog ALBERT van *Saxen* inlegeren, die door den Roomsche Koning MAXIMILIAAN ter betuiging der muitelingen, naar de *Nederlanden* gezonden, onverwagts met zyn leger in het dorp viel; aldaar alle foorten van moedwilligheid pleegde, en alles wat hetzelfde voorkwam, vernielde. In het jaar 1571 trokken de Spanjaarden tegens Paaschen uit *Leiden* naar dit dorp, en bragten aldaar de feestdagen door. Ook in de maand may van het jaar 1574 kreeg het een bezoek van de Spanjaarden, toen BALDEUS de stad *Leiden* andermaal ging belegeren, en de derde kolom van zyn leger over *Noordwyk*, tegens de onvolmaakte en door de vyf Engelsche vaandelen verlopen schanssen van *Valkenburg* deed optrekken. Na het ontzet van *Leiden* trok de Heer van *Noordwyk* den twaalfden december met eenig krygsvolk derwaards, en bleef daar omtrent veertien dagen post houden tegen de Spanjaarden, die zich daaromstreeks en te *Noordwykerhout* vertoonden. De laatste inlegering hier ter plaatse geschiedde in het jaar 1575 op bevel van de

de Staten van *Holland*, door eenige vaendelen foldaten, om den gedreigden inval van LA MARVELLE, stadhouder van *Verdun*o binnen *Haarlem* te beletten. Alle oorlogsbedryven en beroerten, hebben echter den yver en de pogingen der *Noordwykers* niet uitgebluscht, om, gelyk zy voorgaven, de Nederlandsche taal te zuiveren, de spelling te volmaken, rymen en gedichten te vervaardigen, en hunne opgerichte *Rhetoryke* kamer meer en meer te doen bloeien.

H E T D O R P

N O O R D W Y K O P Z E E ,

In R H Y N L A N D .

Dit dorp werd fomtyds ook *Noordwyk buiten* genaamd, doordien het buiten aan zee ligt, tot onderscheid van *Noordwyk binnen*, hetwelk de hoofdplaats van de heerlijkheid *Noordwyk* is, waaronder *Noordwyk op Zee* mede behoort. En doordien van *Noordwyk* in het algemeen in de voorgaande verhandeling breedvoerig gesproken is, kunnen wy hier zo veel te korter zyn.

Noordwyk op Zee werd ten noordwesten door de noord-zee bespoeld; langs het strand gaande, heeft het *Zandvoort* ten noordwesten, en *Katwyk op Zee* ten zuidwesten; en door de duinen wandelende, welken tusfchen hier en *Katwyk op Zee*

het smalst langs de gehele kust zyn, heeft het *Noordwyk binnen* ten zuid-oosten. Volgens de meeting van F. DER OOS, ordinaris landmeeter van *Rhynland*, legt *Noordwyk op Zee* van *Noordwyk binnen* 527 roeden, van *Zandvoort* 4206 roeden, van *Katwyk op Zee* 1435 roeden, van *Leiden* over *Rhynsburg* 3326 roeden, over *Oestgeest* 3252 roeden, over *Oestgeest* en de postbrug 3301 roeden, en langs de trekvaart 3058 roeden.

Noordwyk op Zee is een tamelyk dorp, maar in genen deele te vergelyken met *Noordwyk binnen*. Zie de aantekeningen van den Burgemeester J. ORLERS, in zyne beschryving der stad *Leiden*. Volgens het quohier der jaarlyksche verponding, na het redres van het jaar 1632, moesten *Noordwyk binnen*, *Noordwyk op Zee*, *Langeveld* en *Ofhem* te samen voor 390 huizen en 1604 morgen, 496 roeden, eene somma van 7783 guldens, 2 stuivers en 10 penn: jaarlyksch opbrengen.

Toen de Heer JAN van *Noordwyk*, Ridder, als Ambagtsheer van *Noordwyk*, en eenigen der gegoedsten aldaar, aan den Graaf van *Egmond*, Stedehouder van den Roomschen Koning MAXIMILIAAN, en PHILIPPUS, Aartshertog van *Oostenryk*, als Graaf van *Holland*, in het jaar 1490, vertoonden en te kennen gaven: „ hoe dat,
 „ overmids de armoede van hun luyden, ende
 „ die woonachtig waren binnen de Parochie ende
 „ Ambachte van *Noortich* voorz. hun luyden
 „ niet wel mogelycken en was te vervallen of te
 „ furneren heuren taux, cote, ende partye
 „ van den subventien, ruiters-penningen, scho-
 „ te, ende andere ongelden ende lasten, daar sy
 „ jegenwoordelycken in gehouden waren, ende
 „ alle dage meer worden, sonder 's Graven hul-
 „ pe ende bystant, van te mogen setten, ordon-
 „ , nee-

„ neeren ende vinden, het fy by manieren van
 „ eenen excys aldaar op te stellen, ofte anders
 „ tot lichtenisse van den Buiren ende Inwoonde-
 „ ren voorfz., op dat fy in 't gemeen malcande-
 „ ren totter betalinge voorfz ter minfte quetse
 „ ende meefte oirboir helpen, ende heuren lasten
 „ te bet gelyk ende in 't gemeen draagen fouden
 „ mogen; ende by gebreecke van dien, fy de
 „ voorfz. Plaatsen ende Dorpe habandoneeren,
 „ ende hun vertrecken fouden moeten in andere
 „ plaatfen, gelyck alrede veel van de Ryckdom-
 „ me gedaan hadden; daarby, dat fy lange Jaa-
 „ ren feer gegraveert ende belast fyn geweest,
 „ ende niet en fouden voortaan hun aldaar mogen
 „ onderhouden, ende by 't welke de Graaf oik
 „ verlieten foude fyn voorfz. Heerlickheede,
 „ ende al datter anklvende was, indien daar
 „ inne by hem niet voirsien en waare door con-
 „ fente ende Oftroye, omme aldaar een seeckere
 „ excys te mogen stellen; daaromme die Suppli-
 „ anten, in den naame van den voorfz. Parochie
 „ ende Heerlyckhede van *Noortich* ende den
 „ gemeenen Bueren en Inwoonderen aldaar,
 „ hem ootmoedelycken hadden doen verfoec-
 „ ken: ” werd aan die van *Noordwyk*, zekere
 „ belastingen toegestaan; (hier voor gemeld) en
 „ verder gelast: „ Dat alle die geene, die voirt
 „ achter Kerffemisse meer van *Noortich* voorfz.
 „ uit wilden vaaren viffchen, het fy in 't *Ooge*,
 „ op *Amelant*, ofte elders daar omtrent, omme
 „ hun luyden Schol- teelt aldaar te macken ende
 „ te bewaaren; daar voren foude elck Stierman
 „ gehouden wesen te verantwoorden, voir die
 „ Vennitschip van fyn pinck, voor Wyf ende
 „ Kinderen mit dat daar an kleeft, voeren excys

„ van vier vaten Biers ter weeke; ende dit alfoo
 „ lange als fy 't wefen fullen; daar voeren elck
 „ Stierman gehouden foude wesen sekerheyte en-
 „ de borchtocchte te stellen, in handen van den
 „ geenen, die in der tydt daar toe gecommiteerd
 „ foude wesen, aler hy uyt de Vryheyte van
 „ *Noortich* foude mogen reysen, of vertrecken:
 „ Welverstaande, dat alle Zeeluyden, als fy
 „ voort meer in den Harinc-teelt ter Zee varen
 „ fullen, foe en foude geen Stierman nog syn
 „ Volck, hy fy van *Noortich* of van buyten,
 „ van syn Harinc-bier, dat hy drincken foude
 „ binnen sचेeps-boort, eenige excys geeven,
 „ of betaalen, soo lange als hy in den Zee is:
 „ Maar wat men aan lant bragt, ende aldaar ge-
 „ droncken wierd, daar of foude een yegelyck
 „ gehouden wesen te betaalen den behoorycken
 „ excys als voeren verklaart staet, &c".

Om nu alle de artykelen van dezen impost wel
 en deugdelyk te onderhouden, te ontfangen, te
 bewaren, te bestieren, en die tot lasten van 't
 gemeene ambacht van *Noordwyk* te beleggen;
 zoude, met het ingaan van dezen impost, de
 Heer van *Noordwyk* voorn. als Ambachtsheer al-
 daar, daartoe nemen en kiezen agt van de aan-
 zienlykste en rykste perfoonen van den dorpe van
Noordwyk, waarvan 'er jaarlyksch vier zouden
 afgaan, en vier anderen in derzeiver plaats verko-
 ren worden. Indien deze heerlykheid wegens
 eenige nieuwe lasten, of anders, met den voorn.
 impost niet mogte toekomen, zouden het de
 voornoemde perfoonen mogen vinden op den ryk-
 dom aldaar, die 't minste in den voorn. impost
 droegen; zonder denzelven eenigfints te mogen
 verhoogen, en de armen, die op drie ponden of

daar

daar beneden in 't schotboek stonden, meer te belasten; ook zouden alle exempte personen daar van versoond blyven &c.

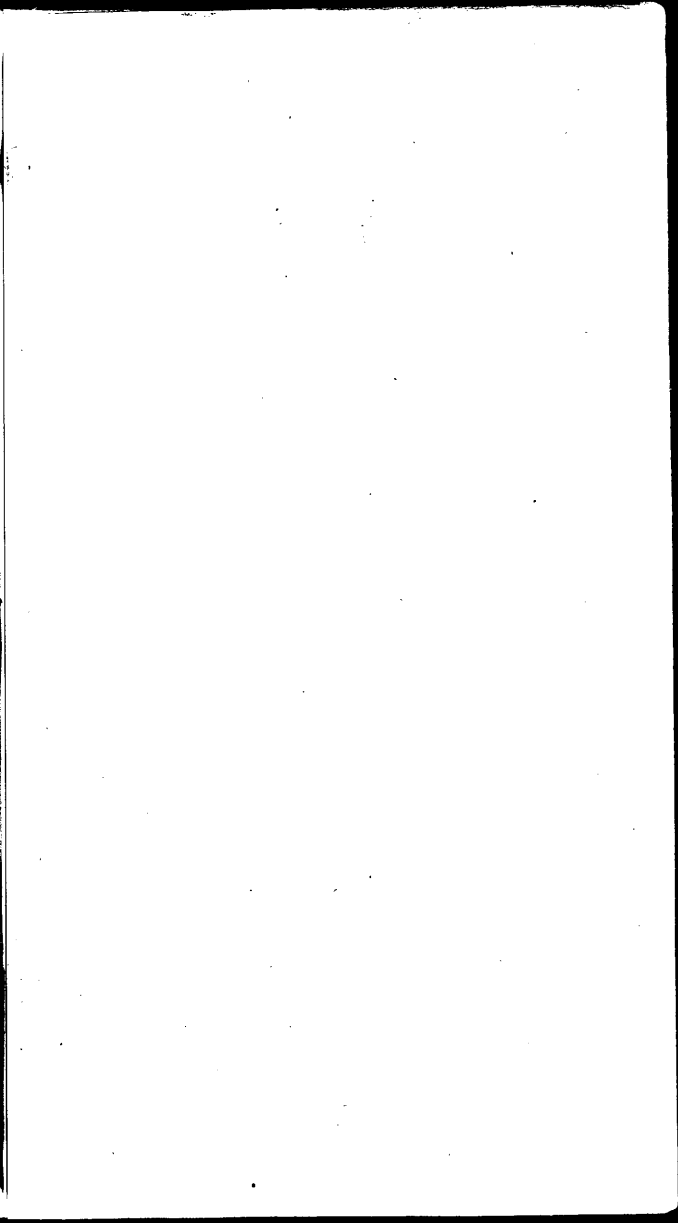
Die van *Noordwyk buiten* zyn gehouden, al het geene zy by koop of verkoop te wegen hebben, meerder dan tien ponden wegende, te brengen, en alleen te doen wegen, in de generale waag in het heilige geesthuis te *Noordwyk binnen*, en te betalen, volgens de keure hier voor gemeld &c.

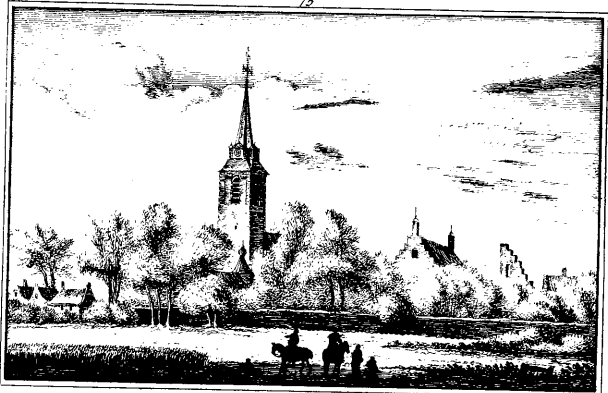
De visfchery is de hoofdnering van dit dorp, en men rekent dat hetzelfde, benevens *Katwyk aan Zee*, de stad *Leiden* overvloedig van de schoonste zeevisch voorziet. Dus trekt ook dit dorp zyne voornaamste inkomsten uit de zee, hoewel de woedende golven hier, sints eeuwen herwaards, zeer veel nadeels veroorzaakt hebben. Goos verhaalt, dat het op *Pontiaans-dag*, in den jare 1552, zo geweldig stormde, dat te *Noordwyk aan Zee* eenige hoeken der duinen wegwaaiden, de huizen wegspoelden, en men *het huis te Britten* wel twee voeten hoog boven de zee zag. ADR'ANUS JUNIUS, welke omtrend het jaar 1575 schreef, getuigt, dat tot *Noordwyk aan Zee* gelegen aan de noordzyde van het gemelde huis, over weinige jaren, eene gehele buurt of straat met huizen, en eene gemeene put was weggespoeld. Diergelyke ongevallen hebben dit, benevens andere kort aan zee leggende dorpen, meer dan eenmaal getroffen. De visfchers van die plaatsen verhalen, dat 'er weleer een stenen dyk zou gelegen hebben, welke zich van *Noordwyk op Zee* tot *Katwyk op Zee* had uitgestrekt, en op wiens overblyffelen men nu en dan met eenen lingen boom gestoten had. Doch van deze en andere romeinsche oudheden, zullen wy in het ver-

volg, wanner wy over *Katwyk op Zee* fpreken, breedvoeriger handelen.

Wanneer en door wien de kerk in *Noordwyk op Zee* geflicht werd, is ons niet gebleken. De 72fte afbeelding van den konftenaar RADEMAKER heeft dezelve in dien ftaat afgebeeld, gelyk zy zich in het jaar 1630 bevond; daaruit blykt, dat zy in vroeger tyd, aleer de woede der Spanjaarden haar vernielde, vry aanzienlyk moet geweest zyn. Sedert de hervorming, heeft men alleen het kleinft gedeelte tot het oeffenen van den Godsdienst herfteld. De kerk behoort onder de clafis van *Leiden en Neder-Rhynland*, in den tweden ring, gemeenlyk genaamd *het hoog of na. duin*. In den beginne is *Noordwyk buiten* met *Noordwyk binnen* door éénen predikant bediend geworden, en de predikdienst allereerst waargenomen door JOHANNES SARTORIUS, in het jaar 1570. In den jare 1616 is *Noordwyk buiten* van *Noordwyk binnen* in het geestelyke gefcheiden, en de eerftgenoemde plaats heeft tot haren eerften byzonderen leeraar gekregen CORNELIS VAN ROSSUM.

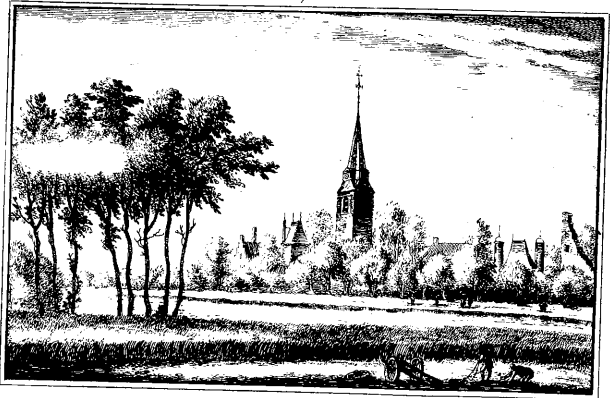
De tegenswoordige Vryheer van beide de *Noordwyken* is de Jonker WILLEM LODEWYK, Baron van *Wafenaar*, Heer van *Starrenburg*, Curator van 's lands Univerfiteit te *Leiden*. groot Zegelbewaarder, Stadhouder en registermeester van de leenen over dezelfde provintiën enz. enz.

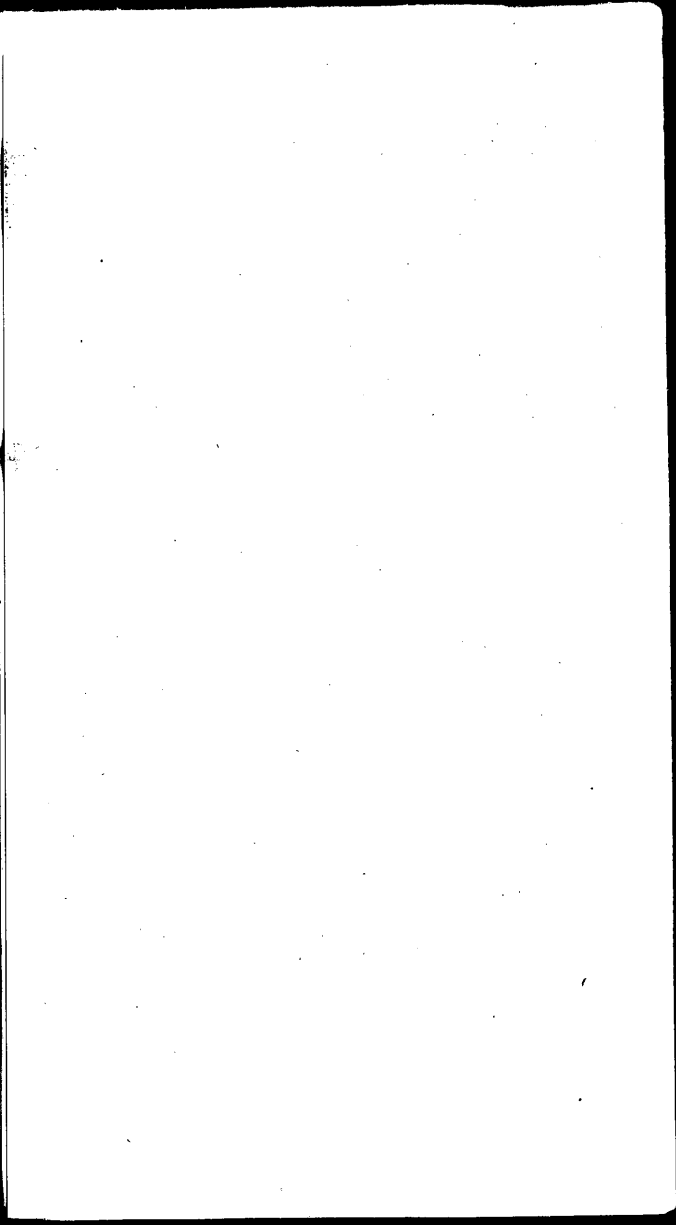
RYNSBURG

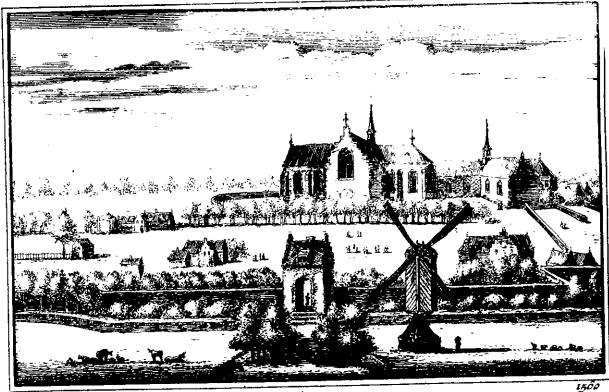
1610

RYNSBURG

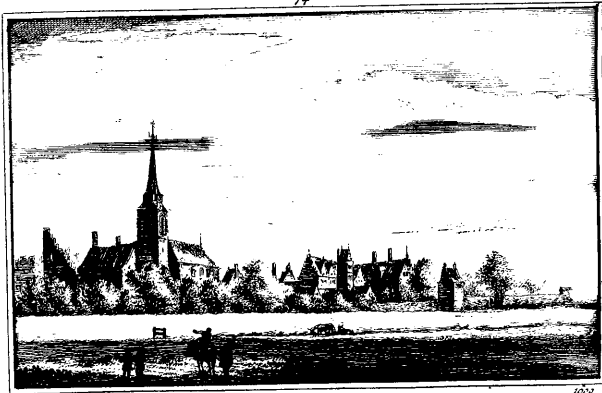
1630

ABDYE van LEWENHORST in Welfant

1560

RYNSBURG

1560

D E

A B T D Y

V A N

L E E U W E N H O R S T,

In R H Y N L A N D.

Onder de veelvuldige geestelyke gestichten, zyn de abtdyen gene der minsten geweest. Hoe genegen men in vroeger tyd was, om diergelyke Godsdienstige gestichten aanteleggen, blykt onder anderen, uit het geen de geleerde M. Z. VAN BOXHORN aangetekend en ons medegedeeld heeft, namentlyk: „ dat 'er in de jaren elf en „ twaalf honderd na CHRISTI geboorte, in de „ *Nederlanden* gesticht zyn een-en-estig abtdyen, „ welken alle rykelyk met landen en inkomsten „ zyn begiftigd.”

Holland was daaromtrent niet misgedeeld; men telde alleen in die provincie zes abtdyen; namentlyk die, *Egmond en Buren*, voor mannen; en *Leeuwenhorst, Rhynsburg, Koningsveld* en *Loosduinen*, voor Jongvrouwen; alle welke gestichten in het hart des lands gelegen waren. Omtrent de abtdy van *Egmond* hebben wy in ons eerste deel breedvoerig gesproken, en van de anderen, welken in het vervolg voorkomen, zullen wy ter zynere plaats het aanmerkelykste optekenen. Thans

staat ons *Leeuwenhorst* te beschouwen, welker bloeiende welstand ons in de 73ste tekening wordt afgebeeld.

Deze vermaarde abtdy voerde eertyds den naam van *Ter Lee*, naar een stuk lands, waarop dezelve gebouwd werd. Zy lag in eene vermaaklyke landstreek in *Rhynland*, omtrend 1500 schreden van *Noordwyk binnen*, en 1000 schreden van *Rhynsburg*, daar ter plaatse met eene laan uitkomende, waar in later tyd de vaart tusfchen *Leiden* en *Haarlem* gegraven is. De nonnen dezer abtdy waren van de *Cisterfienfer* orde, en ten getale van agt, anderen meenen van twaalf uit de abtdy *Mariendaal*, buiten *Utrecht*, van dezelve orde zynde, derwaards gezonden, staande onder het rechtsgebied van den Abt van *Camp in Friesland*. Deze abtdy, alleen voor adelyke Jongvrouwen gesticht, is allengs van geringe beginfelen opgeklommen, en heeft hare stichting aan verscheiden mildadige edellieden te danken gehad. De grondleggers dezer abtdyzyngeweest de twee gebroeders AARNOUT en WAALWYN VAN ALKEMADE, ZONEN VAN WAALWYN VAN ALKEMADE, den Ridder; deze voornemde Heren, in het jaar 1261 overleden, beschikten by uitersten wille over alle hunne goederen, gelegen in de heerlykheid van den Heer HUGO van *Noordwyk* en *Langeveld*, en onder het rechtsgebied van den Ridder ALBERT van *Velzen*; by dezen hunnen laatsten wil begeerden zy, dat op zeker landgoed, onder de heerlykheid van *Noordwykerhout*, een klooster voor *Cisterfienfer* nonnen zou gesticht worden.

Daar dit voornemen door den Bischoep van *Utrecht* was goed gekeurd, werd in het volgend jaar 1262, op *St. Thomas* avond, de eerste steen tot een

een klooster gelegd, en het gebouw binnen eenige jaren voltrokken; tot welker volbouwing AREND VAN SASSENHEIM, pastoor der kerk van *St. Bavo* te *Haarlem*, aanmerkelyke sommen geschonken heeft.

Dat deze abtdy aanvangs van weinig aanzien geweest is, blykt daaruit, dat de nonnen, tusfchen de jaren 1264 en 1270, noch kerk noch toren gehad hebben; zy behielpen zich met een' bengel aan eenen eikenboom hangende, door het geluid van welken zy tot de gebeden en ter Godsdienst-oeffeningen werden opgeroepen.

Hoewel nu alle dezen nonnen van adelyke huize waren, gedroegen zy zich echter zeer zedig, voornamentlyk in den beginne; zy deden zich slechts *Zusters* en niet *Juffers* noemen; waarschynelyk, doordien haar regel haar verbood, dezen laatstgemelden tytel te voeren.

Allengs zyn de inkomsten van dit gesticht groatelyks vermeerderd, en daardoor niet alleen het getal der nonnen, maar ook hare eerezucht en geestelyke trotschheid uitgebreid. Heer GERRIT, schoolbestierder van *Haarlem*, heeft in den jare 1321, by uitersten wille, zo vele inkomsten aan deze abtdy gemaakt, dat men boven het eerstgenoemd getal, nog vier nonnen meer daarin heeft kunnen opnemen; hetwelk van tyd tot tyd, ten getale van dertig, tot vier-en-dertig is aangegroeid. De Abtdissen hebben allengs den tytel van *Mevrouwen*, en *Abtdissen*, by de genade Gods, aangenomen. Zy werden door de nonnen zelven verkoren, en door den Graaf of zynen gemagtigden bevestigd.

Het bestier over deze abtdy was opgedragen aan eene Abtdisse, eene Prioressse, eene onder Prioressse, eene kerkbewaardster, eene onder-kerk-

be.

bewaardster, eene kapelwachtster, eene orgel-
speelster, eene zangster, eene deurwaardster,
eene kamerwachtster, eene spysbewaardster, eene
onder-spysbewaardster, aan eene nonne in de
ziekenkamer enz.

Deze abtdy, hoewel aanvangs gene kerk hebben-
de, is echter niet lang zonder dezelve geweest,
doordien men in het jaar 1287 reeds gewag ge-
maakt vindt van het timmeren van een middel-
choor. Door den tyd is deze kerk met een, of
mogelyk met meer kapellen vergroot. Wy le-
zen, dat de priester ALBERT TEMINK, in het
jaar 1350, in deze abtdy eene kapel gesticht heeft,
dat dezelve ter eere van *St. Michaël* gewyd is, en
door eenen kapellaan bediend werd. Daarenbo-
ven waren 'er nog twee kapellanen, welken dit
gesticht bedienden, waarvan de eene voor de
Abdisse, en de anderen voor de nonnen was.

Men kan uit het nevensgaand prenttafereel
eenigfints oordeelen, omtrend de gesteldheid de-
zer abtdy, doordien zy aldaar in den tyd harer
welvaart, namentlyk in het jaar 1560, afgebeeld
is. Deze afbeelding komt genoegzaam in alles
overeen met die, welke de geleerde A. PARS,
in de *byvoegselen zyner Katwyksche oudheden*, pag.
454, mededeelt; hy had dezelve doen vervaar-
digen naar een oud schildery, hangende in zeker
huis te *Leiden*, waartoe de Heer Rentmeester
DIEDERIK HAVIUS hem de gelegenheid had
aan de hand gegeven. De kloosterlaan ingaande,
licten men den molen der abtdy aan de rechterhand
leggen, kwam dus aan de poort, welke in den muur
stond, waarmede de abtdy omringd was. Ver-
volgens de gracht overgaande, zag men de kerk,
ter rechterhand der abtdy, het verblyf der non-
nen recht vooruit. De kerk was kruiswyze gesticht,
en

en pronkte met een torentje; voorts had de abt-
dy verscheiden bouwhuizen, welken hier en daar
verstrooid lagen, en voor het overige waren alle
de toegangen wel gesloten en net beplant. Men
vindt nog eene andere afbeelding dezer abtdy
by A. VAN HEUSDEN, in zyne oudheden, in
het III deel, op pag. 958, van welke de schryver
betuigt, dat zy hem medegedeeld is door den
Heer CORNELIS VAN ALKEMADE, doch
doordien dezelve van de twee anderen eenigfints
verschilt, is het te vermoeden, dat dezelve of
vroeger of later zal gemaakt zyn.

Volgens de aantekeningen van de beste schry-
vers en handschriften, laten wy hier eene lyst
der Abtdisfen volgen, welke deze beroemde abt-
dy van tyd tot tyd hebben bestierd.

- I. MABILIA VAN WULVEN, uit het
edele geslacht der RENESSEN, (by
A. MATTHÆUS overgeslagen,) heeft
agt jaren geregeerd.
- II. SOPHIA VAN BRAKEL, verkoren
in 't jaar 1287. Deze heeft het midden-
choor gebouwd; en is by A. MATTHÆUS
mede voor de tweede Abdisfe bekend.
- III. ALEIDA VAN ALKEMADE, in 't jaar
1297 verkoren, heeft deze bediening
17 jaren bekleed. Zy werd by A. MAT-
THÆUS, op 't jaar 1264, voor de eer-
ste (*), en by P. OPMEER, op 't jaar
1270, voor de tweede Abdisfe gesteld.

IV.

(*) Dit gevoelen van A. MATTHÆUS schynt my toe meer gronds
te hebben, dan dat onzer schryvers; want wanneer ALEIDA VAN
ALKEMADE in het jaar 1297 verkoren is, kan LYSBET VAN NYE-
VELD onmogelyk in het jaar 1295 verkoren zyn, dat echter zeer
waarschynelyk is, doordien zy 19 jaren het bewind gevoerd heeft, en
hare opvolgster in het jaar 1314, dus 19 jaren na de voorgaande
abtdisfe, verkoren is.

- IV. **LYSBET VANNYEVELD**, A°. 1295, verkoren, heeft 19 jaren lang Abtdisfe geweest.
- V. **CLARA EGGERTS-dochter**, verkoren in 't jaar 1314, heeft 13 jaren (of volgens andere maar 8 jaren) 't bestier waargenomen.
- VI. **CHRISTINA VAN TEYLINGEN**, verkoren A°. 1326, of volgens A. MATTHÆUS A°. 1330, heeft 13, of volgens anderen 17 jaren geregeerd.
- VII. **ALEIDIS VAN DUIVENVOORDE**, verkoren A°. 1343, is 6 jaren Abtdisfe geweest.
- VIII. **HEILWIG VAN VELSEN**, dochter van Heer PERSYN van *Waterland*, A°. 1349 tot Abtdisfe verkoren, (nadat zy federd A°. 1334 nonne was geweest) heeft deze bediening 9 jaren waargenomen.
- IX. **LYSBET VAN OESTGEEST**, verkoren in 't jaar 1358, heeft 9 jaren, (of volgens anderen maar 8 jaren) het bewind gevoerd.
- X. **BADELOGE VAN ADRICHEM**, A°. 1366 of 1367 verkoren, heeft 4, of volgens anderen 7 jaren Abtdisfe geweest. Van deze werd by W. VAN GOUTHOEVEN en S. VAN LEEUWEN het eerst gewag gemaakt op 't jaar 1373.
- XI. **MARGARETA VAN WATERINGEN** verkoren A°. 1375; heeft 28 (of volgens sommigen 32) jaren de abtdy bestierd.
- XII. **BADELOGE VANDER DOES**, verkoren in 't jaar 1403, heeft 8 jaren (anderen willen 10 jaren) geregeerd, en is A°. 1411 overleden.
- XIII.

- XIII. HEILWIG VAN OOSTERWYK, verkoren A°. 1411 of 1413, heeft het bestier 17 of 19 jaren waargenomen.
- XIV. MACHTELT VANDER DOES, verkoren in 't jaar 1430. heeft omtrent 11 jaren deze waardigheid bekleed, en is A°. 1441 of 1443 gestorven.
- XV. WILHELMINA VANDER AA, is Abtdisfe geworden in den jare 1443, en heeft deze waardigheid 16 jaren bekleed.
- XVI. LYSBET VAN RYSWYK, verkoren A°. 1459 of 1460, is twaalf jaren Abtdisfe geweest.
- XVII. AGNES VAN BOUCHORSTEN NOORTWYK, verkoren in den jare 1471, (of volgens A. MATTHÆUS A°. 1477) heeft 12 jaren de abtdy bestierd.
- XVIII. EUSTACHIA VAN BRAKEL, verkoren A°. 1483 of 1484, heeft 9 jaren die waardigheid bekleed.
- XIX. GYSBERTJE VAN VIANEN van Ryzenburg, verkoren in den jare 1492, heeft 8 jaren Abtdisfe geweest.
- XX. ADRIAANA VAN ROON of VAN ROODEN, verkoren omtrent A°. 1497, heeft ruim 30 jaren het bestier waargenomen, en is overleden den 14 juny 1527, volgens dit Graffchrift, 't welke eertyds op haren zerk werd gelezen:
De Eerwaardige en Godsdienstige Mevrouw Adriana van Rooden, Abtdisfe van dese Plaats, moet de eeuwige Belooning hebben. Zy heeft over de 30 Jaaren Geregeert, en is gestorven den 14 Juny 1527. Bidt voor haar!

- XXI. ELISABETH VAN BAAKS, verkoren omtrend den jare 1527, heeft het bewind 4 jaren waargenomen.
- XXII. N. VAN DRENKWAART, werd, volgens de geslachtekening der *Drenkwaarden*, en by S. VAN LEEUWEN, als Abtdise gesteld op 't jaar 1530.
- XXIII. GYSBERTJE VAN WAARDENBURG verkoren A° 1531, heeft A°. 1554 deze waardigheid afgestaan, en is 2 jaar daarna gestorven.
- XXIV. JOHANNA VAN DER DOES, verkoren in den jare 1554, heeft 19 of 20 jaren geregeerd; te weten 17 jaren onder Koning PHILIPPUS van *Spanjen*, en 2 jaren onder de Ridderfchap. In den jare 1572 week zy, beneffens alle de nonnen dezer abtdy, om de ftroperyen van den Graaf VANDER MARK te ontvluchten, naar *Leyden*, daar zy den 20 augustus A°. 1574 is overleden.
- XXV. JOHANNA VAN NASSOUW, is in den jare 1595 door de Ridderfchap tot Abtdise verkoren; doch zonder myter, regeering, inkomsten, of eenig recht te oeffenen; bezittende niet dan den enkelen tytel van *Abtdise*.
- Na haren dood is die plaats eenigen tyd open gebleven, tot dat haare opvolgster, gelyk de vorigen, verkoren is tot de laatste Abtdise, zynde
- XXVI. SUSANNA VAN ETTEN; doch ook zonder eenig bewind te hebben; zynde A°. 1634, in haar 85ste jaar te *Leyden* gestorven.

P. OPMEER noemt MABILIA VAN WULVEN wel als de eerste, en SUSANNA VAN ETTEN als de laatste abtdise, maar voegt daar by, dat de lyst welke hy in handen had, slechts 25 abtdisen opnoemt.

Deze abtdy, hoewel zo groot noch ryk niet dan die van *Rhynsburg*, had nogthans vele goederen, inkomsten en aanzienlyke gerechtigheden.

De abtdisen van dit gesticht waren gewoon, van tyd tot tyd menigvuldige aalmoezen aan de armen en behoeftigen te geven, bestaande in broden, schoenen, en andere mildadigheden. Eene dezer algemeene uitdeling van liefde-gaven was bekend onder den naam van *vrouw geefje wen*; en geschiedde op *drie koningen* avond, als wanneer de behoeftige jongens en meisjens, bekleed met eene linnen zak, uit de naburige dorpen *Noordwyk*, *Noordwykerhout* en *Voorhout*, by wyze van procesfie naar deze abtdy trokken, om voorgemelde aalmoezen te halen.

Volgens een aantekenboek der inkomsten van deze abtdy, opgesteld door ADRIAAN MAURYNSZ, als gemagtigde van den Heer JACOB VAN WYNGAARDEN, bedroeg de ontvangst van het jaar 1583, by hem, als ontfanger dezer abdy opgetekend, eene fomma van 8303 ponden, 9 schellingen zilvergeld.

Deze beroemde abtdy is ten tyde van den Spaanschen oorlog verwoest, verdelgd, en in bogaarden en tuinen veranderd; niets meer dan de ingang of voorpoort van dezelve is blyven staan, en hare goederen en inkomsten zyn door de Staten van *Holland*, ten behoeve der Ridderfchap aangeslagen en verbeurd verklaard.

By de inwyding der nonnen werd dit volgend

gebed van *St. Willebrordus* over haar uitgesproken: „ De almachtige God, die albeheerschende „ Geest, en de Heer aller heerschappyën, ver- „ lene u, dat gy zodanig bloeit als *Thecla*, zo „ kloekmoedig zyt als *Agnes*, en dat gy na uwen „ dood met *Maria* het beste lot in alle eeuwig- „ heid bezit.”

Dat de nonnen dezer abtdy van minderen adel zouden geweest zyn dan die van *Rhynsburg*, gelyk de Heer A. PARS oordeelt, wordt door H. VAN HEUSDEN, met zeer veel waarschyndlykheid tegengeproken. Want hoewel men niet kan bewyzen, dat 'er immer dochters of zusters der Hollandfche Graven, den geestelyken staat in deze abtdy hebben aangenomen, gelyk in die van *Rhynsburg*, waren 'er echter in beide de abtdyen nonnen van de edelste geslachten van ons land. Dit is genoegzaam bewezen uit de naamlyst der adelyke familiën, uit welken in *Leeuwenhorst* geestelyke zusters geweest zyn, en is te zien uit de namen die daarin opgetekend staan, en die wy, volgens het A, B, C, hier onder laten volgen:

<i>Van der Aa.</i>	<i>Van Berkhuyfen.</i>
<i>Van Aalst.</i>	<i>Van der Binkhorst.</i>
<i>Van Adrichem.</i>	<i>Van Borsselen.</i>
<i>Van Alkemade.</i>	<i>Van den Bosch.</i>
<i>Van Amerongen.</i>	<i>Van Boshuyfen.</i>
<i>Van Amerfoyen.</i>	<i>Van Bouckhorst.</i>
<i>Van Assendelft.</i>	<i>Van Brakel.</i>
<i>Van en De Baax.</i>	<i>Van Bronkhorst.</i>
<i>De Belois.</i>	<i>De Conink.</i>
<i>Van Bommel.</i>	<i>Van de Coulster.</i>
<i>Van Berk.</i>	<i>Van Daasdonk.</i>

Van

<i>Van Delwyken.</i>	<i>Van Renesse.</i>
<i>Van der Does.</i>	<i>Van Rooden.</i>
<i>Van Dorp.</i>	<i>Van Roodenrys.</i>
<i>Van Drenkwaard.</i>	<i>Van Rossum.</i>
<i>Van Duyvenvoorde.</i>	<i>Ruychrok.</i>
<i>Van Eggerts.</i>	<i>Van Ryswyk.</i>
<i>Van Etten.</i>	<i>Van Schooten.</i>
<i>Van Ghellekum.</i>	<i>Van Sonneveld.</i>
<i>Van der Goude.</i>	<i>Spiering.</i>
<i>Van Haasten.</i>	<i>Van Spieringshoek.</i>
<i>Van Heemskerk.</i>	<i>Staal.</i>
<i>Van Hemert.</i>	<i>Van Teylingen.</i>
<i>Van Herwynen.</i>	<i>Van Treslong.</i>
<i>Van Itterfon.</i>	<i>Van Tuyl.</i>
<i>Van Kenenburg.</i>	<i>Van Varik.</i>
<i>Van Koulster.</i>	<i>Van Velsen.</i>
<i>Van Lisse.</i>	<i>Vianen.</i>
<i>Van Meerestein.</i>	<i>Van Vianen, van Ryfen-</i>
<i>Mulders.</i>	<i>burg.</i>
<i>Van Nassouw.</i>	<i>Van Vliet.</i>
<i>Van Nispen.</i>	<i>De Waal.</i>
<i>Van Noortwyk.</i>	<i>Van Waardenburg.</i>
<i>Van Nyenveld.</i>	<i>Van Wateringen.</i>
<i>Oems.</i>	<i>Van de Werf.</i>
<i>Van Oestgeest.</i>	<i>Van Wouw.</i>
<i>Van Oosterwyk.</i>	<i>Van Wulven.</i>
<i>Van Oostrum.</i>	<i>Van Wyngaarden.</i>
<i>Perfyn, van Waterlandt.</i>	<i>Van Yffelstein.</i>
<i>Van Poelgeest.</i>	<i>Van Zuylen.</i>

Hedendaagsch is hier nog een groot herenhuis, het welk door den Raadpensionaris F A G E L, aan wien de Ridderfchap of rentmeester van *Leeuwenhorst* de bezitting van dit huis toegestaan hebben, in die gedaante gebragt is, waar in men het tegenwoordig befchouwt. Hier by zyn nog eenige boerenwoningen. De tweede Heer in de Ridderfchap is rentmeester dezer abtdy.

H E T D O R P

R H Y N S B U R G,

In R H Y N L A N D.

Rhynsburg is een zeer bekend en beroemd dorp in *Rhynland*, hetwelk met *Katwyk op Rhyn* en *Oestgeest* genoegzaam eenen driehoek uitmaakt; want het is van de eerste plaats 544, en van *Oestgeest* 623 roeden afgelegen, gelyk zulks door den landmeeter van *Rhynland*, F. D E R O O S, aangetekend is.

De naamsoorsprong van dit dorp wordt afgeleid van de beroemde rivier den Rhyn, en eene burg, welke van ouds hier geftaan heeft; men is algemeen van gevoelen, dat de voormalige loop van den Rhyn, voorby *Wyk te Duursleden* en *Utrecht*, door *Woerden* en *Leiden* gericht geweest zy; hy heeft zyne uitlozing voorby *Rhynsburg*, tufchen *Katwyk op Rhyn* en *Noordwyk*, en ftort zich by *Katwyk buiten* in zee. Men geloofst, dat 'er een arm van den Rhyn langs het dorp

dorp *Rhynsburg* heeft gelopen, op den oever van welken, ten tyde der Romeinen, een kasteel of burg gesticht is, om den mond van den Rhyne te dekken, waaraan den naam van *Rhynsburg* gegeven is, als mede dat dit een van die kasteelen geweest zy, welken DRUSUS ten getale van ten minsten vyftig, volgens het verhaal van FLORUS, aan den Rhynekant gebouwd heeft. Dat men van dit kasteel gene overblyffelen meer vindt, wordt toegeschreven, aan het gebruiken der stenen van dit gebouw tot de vermaarde abtdy van *Rhynsburg*, waarvan wy in het vervolg breedvoerig moeten handelen. Ook ziet men aan de overblyffelen van deze abtdy dergelyke stenen, gelyk aan vele andere oude Romeinsche gebouwen hier te lande gevonden worden.

Tot nader bevestiging van het verblyf der Romeinen hier ter plaatse, kan men aanroeren zo vele overblyffelen van Romeinsche oudheden, die van tyd tot tyd alhier gevonden zyn. Men heeft namentlyk by dit dorp dezelve penningen, met het zelfde opschrift, opgegraven, welken men te *Voorburg* gevonden heeft; ook zyn hier stenen uit den grond opgedolven, waarop de volgende woorden te lezen staan:

LEG: INF: GERM:

beteekenende *Legioenen of Benden van Neder-Duitschland*. Ook heeft men hier opgegraven eene aarden lamp, op welke geschreven was:

ATIMETUS.

Mogelyk is deze naam van den eigenaar geweest; een vrygelaten slaaf van Keizer AUGUSTUS heeft onder anderen dezen naam gevoerd; want volgens het gevoelen van sommigen, sieden de Romeinen eertyds hunne namen op hun huisraad. Nog heeft men daar eenen pot gevonden, met

eenen langen, maar zeer engen hals, en de afbeeldingen van alle deze zeldzaamheden worden in de werken van den Heer SCRIVERIUS gevonden.

Het fchynt twyffelachtig, of *Rhynsburg* dien naam wel altoos zou gevoerd hebben, doordien men in zekeren blaffert van zeldzame oudheid, die door den geleerden M. Z. BOXHORNIIUS, uit de keurige verzameling van den fchranderen P. SCRIVERIUS, is in het licht gegeven, en waarin de goederen, door de hoofdkerk van *St. Martyn* tot *Utrecht*, omtrend het jaar 866, voor den tyd van ODIBALDUS, den XIX Bifchop van *Utrecht*, bezeten, gemeld ftaan, het volgende leest:

„ In *Rothalnashem*, quod modo dicitur *Rinasburg* mansæ *tredecim*, *St. Martine de hereditate Radulfi & Aldburgæ*, quæ ipsi tradiderunt *St. Martino*, & mansæ *jacent Binorthan flieta*.”

Hetwelk betekent: „ In *Rothalnashem*, 't welk thans *Rinasburg* wordt genoemd, dertien mansen, behoren *St. Martyn*; uit de erffenisse van RADULFUS EN ALDBURGE, die zy aan *St. Martyn* hebben gegeven, en deze mansen leggen *Binorthan flieta*.”

Deze woorden fchynen aantewyzen, dat *Rhynsburg* hetwelk lang voor het jaar 866, toen *Rothalnashem* is genoemd geweest, den naam van *Rinasburg* gedragen heeft.

Ondertusfchen is het opmerkelyk, dat deze landeryen, gelyk in dien blaffert gemeld wordt, hebben gelegen *Binorthan flieta*, betekenende waarfchynelyk *benoorden de Vliet*, gelyk men van eenige andere ftukken lands gefchreven vindt, dat zy lagen *Bifitihanflieta*, of *bezuiden de Vliet*; aan welke Vliet *Rhynsburg* gelegen was.

In

In zeker verdrag, gesloten tusſchen WILLEM, den XXIſten Biſchop van *Utrecht*, en den Abt van *Epternach*, in het jaar 1063, wordt *Rhynsburg* genaamd *Rinesburg*. Uit dit verdrag ſchynt te blyken, dat aldaar toenmaals flechts eene kapel geſtaan heeft, en die plaats by gevolg van zeer weinig belang moct geweest zyn. Sommigen echter hebben willen beweren, dat *Rhynsburg* niet alleen toenmaals, maar reeds vroeger, eene ſtad, en zelfs eene ſterke ſtad was. Ondertuſſchen weten zy daarvan geen ander bewys by te brengen, dan de aantekeningen van LAMBERTUS SCHAFFNABURGENSIS, welke, in zyne *Hiſtor: German: ad annum 1047*, Edit: 1533, pag. 31, het volgende ſchryft:

Deinde (Rex Henricus) exercitum navalem per Rhenum duxit in Friſiam, contra Gotefridum, ejusque adjutorem Diedericum ibique duas urbes munitiſſimas cepit, Rinesburg et Fleerdingen. Dat is:
 „ Daarop heeft hy (te weten Koning HENDRIK)
 „ eene vloot den Rhyu afgezonden, naar *Fries-*
 „ *land*, tegens GODFRIED en zynen medehel-
 „ per DIEDERIK, en heeft aldaar twee ſterke
 „ ſteden, *Rinesburg* en *Fleerdingen*, ingenomen.”
 Uit deze woorden, die wy hier om derzelve
 aanmerkelykheid hebben uitgeſchreven, wil men
 bewyzen, dat *Rhynsburg* reeds in den jare 1047
 zo wel als *Vlaardingen*, eene ſterke ſtad zoude
 zyn geweest. A. PARS, in zyne *Rhynsburgſche*
oudheden; L. SMIDS, in zyne *Schatkamer*, en
 F. HALMA, in zyn *Tooneel der Vereenigde Neder-*
landen, zeggen wel, dat by HERMANUS CON-
TRACTUS ons *Rhynsburg* mede eene ſtad ge-
 noemd wordt; doch dit is een miſſlag, ver-
 mits deze ſchryver ter aangewezenere plaatſe wel

Vlaardingen, maar geenfints *Rhynsburg* noemt, gelyk by hem kan nagezien worden.

Of men nu op de getuigenis van LAMBERTUS SCHAFNABURGENSIS, welke anderszints een zeer beroemd gefchiedfchryver geweest is, met zo veel gronds bouwen kan, om *Rhynsburg*, benevens hem eene ftad te noemen, daaraan hebben velen der geleerdste oudheidkenners getwyffeld. SIMON VAN LEEUWEN zegt, in zyn *Batavia Illustrata*, pag. 178: „Benevens *Vlaardingen*, „werd gemeenelyk *Rhynsburg* in oudheid en „Stadsrecht gelyk gefeld, en by *Vlaardingen* „gevoegd, om de plaatze van LAMBERTUS „SCHAFNABURGENSIS, dewelke deeze twee „plaatzen twee fterke fteeden van *Friesland* „noemt, &c. Of nu voor dit *Rhynsburg* het „*Rhynsburg* by *Katwyk* te verftaan zy, is onze- „ker. JANUS DOUSA, in zyn *Batavia, Lib. VI.* meent, dat het van de oude fterkte en het „slot *Kenenburg* te verftaan is, niet verre van „*Vlaardingen*, op de uitwatering van den Rhyne „geleegen; hetwelk ontwyfelbaar van ouds „*Rhenenburg*, *Rhynenburg*, en mogelyk wel „*Rhynsburg* genocmt is geweest; 't gene om „verfcheide reedenen zeer waarfchynlyk is:

„Als I. dat HERMANUS CONTRACTUS, „LAMBERTUS SCHAFNABURGENSIS van „een en dezelve Scheepsvloot fpreken, die „door den Rhyne naar *Vlaardingen* werd afgezonden. Nu is kennelyk, dat offchoon *Rhynsburg* „by *Katwyk oan den Rhyne* geleegen is, hetzelve „den weg niet en is naar *Vlaardingen*, en dat „deeze Scheepsvloote niet waarfchynlyk door „de Stad *Leyden* den Rhyne is afgekomen, daar „dit *Rhynsburg* noch wel een goede uyre van „daan

„ daan leyd, om alzoó door de *Korbuloos-graft*
 „ (dewelke gants krom loopt, en zeer eng is;)
 „ naar *Vlaardingen* te komen; noch dat ook den
 „ slag gedaan zynde, de overwinnaars door de-
 „ zelve engte en nauwe vaart haar overwinnin-
 „ ge, even voorby de stad *Leyden*, daar deze
 „ graft in den Rhyn komt, tot *Rhynsburg* by
 „ *Katwyk* zouden vervolgt hebben.

„ II. Dat dese Scheepsvloote niet den Rhyn
 „ naar *Leyden* vervolgt heeft, maar door de
 „ Waal, dewelke als een tweeden arm des Rhyns,
 „ ook wel abusive den Rhyn genoemt kan wor-
 „ den, by die gene de welke de gelegentheyd van
 „ dit Land, en de veranderde benamingen der
 „ Vaarten zoo wel niet en weten.

„ III. Dat dezen slag, volgens het schryven
 „ van onze Historie-schryver zelfs, niet voor
 „ *Vlaardingen*, maar omtrent *Dordrecht* geschied
 „ is, als wy t'zyner Plaatze breeder zullen aan-
 „ wysen; van waar de manschap van dezelve
 „ Vloote na de overwinninge wel kan op *Vlaar-*
 „ *dingen* aangevallen zyn, en 'tzelve vermeerstert
 „ hebbende, dit *Rhynsburg*, nu *Kenenburg*, daar
 „ beneden gelegen, en het Land daar omtrent
 „ geplundert hebben, maar dat zy haare over-
 „ winninge dezelve graft langs door de stad *Delff*,
 „ en rakende voorby *Leyden* tot *Rhynsburg* by
 „ *Katwyk*, (werwaarts anders geene Vaart en
 „ leyt) zouden vervolgt hebben, is niet aan-
 „ nemelyk.

„ Dat nu *Rhynsburg* by *Katwyk* wel met *Vlaar-*
 „ *dingen* in ouderdom en aanzien zoude overeen-
 „ komen, en jegens het *Rhynsburg*, nu *Kenen-*
 „ *burg*, niet te vergelyken en is, het welk
 „ nooyt de naam van een sterke Stad heeft kun-
 „ nen hebben, en doet ter zaake niet; om dat

„ men den roem van deze vermeersterde plaatzen
 „ voor twee sterke Steeden te doen gelden, den
 „ hogen moed van de overwinninge moet toe-
 „ schryven. Of nu dit op het jegenwoordige
 „ *Kenenburg*, anders *Rhenenburg* is toe te passen,
 „ kan men niet wel zeker weten; om dat dit
 „ *Kenenburg* zyn naam kon hebben van het water-
 „ ken de *Keen*, daar omtrent gelegen; immers dat
 „ deze sterke plaats, daar *Lambertus Schafnabur-*
 „ *gensis* van spreekt, hier omtrent moet gelegen
 „ hebben, is zeker.”

Dat JANUS DOUZA, als een zeer geleerd en doorzichtig man, mede van gedachten is geweest, dat by LAMBERTUS SCHAFNABURGENSIS, voor *Rhynsburg*, *Kenenburg* verstaan moest worden, mag men op het getuigenisfe van s. VAN LEEUWEN wel aannemen; schoon ik, zo wel als A. PARS en H. VAN RIJN, deeze plaats in J. DOUZA *Batavia Lib. VI.* niet hebben kunnen vinden.

De schandere P. SCRIVERIUS was ook van dezelve gedachten, en zegt dierhalven in zyn' *Toetssteen*, pag. 232, 233: „ Van de aankomst
 „ des Keizers spreekende, zeyd *Lambertus Schaf-*
 „ *naburgensis*: Dat hy twee zeer sterke Steden
 „ van Graaf *Dirck* in-nam, en noemtze *Flardingha*
 „ en *Renoburgum*; in 't ghemeen voor *Rhynsburg*
 „ genomen; beter zouw hier gelcezen worden
 „ *Kenoburgum*, *Keenenburg*, alzoo dit omtrent
 „ deselve streck leyd en *Rhynsburg* hier niet te
 „ pas kan koomen. 't In-neemen deezer plaat-
 „ zen is geschied, op de schielycke aankomst
 „ van 's Keyfers-Heyr, gesterkt met de macht
 „ der Biffchoppen, die boven genoemt zyn”.

Alle deze redenen hebben A. PARS nogtans niet kunnen bewegen, om te geloven, dat hier
 voor

voor *Rhynsburg*, *Kenenburg* zoude moeten gelezen worden; waarom hy zegt: „*Kenenburg*, van „de Riviere *Kene* genaamd, gelykend niet na „*Rinesburg* of *Rynsburg*. En wie mag van *Kenenburg*, *Renenburg* maken? Gelegendheid tot „zo een aangroey van een *Stad* hebben kunnen „geven, dat, na de verwoefing van den ouden „BURG door de *Noormannen*, verval van 't „*Roomse* Ryk, de opregting van het Graaffchap „van *Holland*, ontrent het jaar 843. de Graven „hier, van wegen de welgelegendheid der Plaats, „en schoonste Korenlanden, een (*Gouthoeven*, „Bl. 114) Lust- en Jagthuys gemaakt hebben: „waar gemenelyk dan veel kleyne Huyzen by- „komen, en Menschen toevloeyen; nog meer- „der, wanneer Graaf DIRK de II. by gele- „gendheid van zeker Overwinninge, daar een „KERK, (*en niet een KLOOSTER*, gelyk „zommige willen, als *VELDENAAR*, „*SNOIJUS*, en andere,) tot dankbaarheid „bouwde”.

Men ziet daaruit, dat de Heer PARS zeer ingenomen is met het stelsel van die schryvers, welken *Rhynsburg* tot eene stad verheffen. Doch zyne redenen zyn niet grondig. Want, behalven dat hy de opkomst van het Graaffchap van *Holland* veel te vroeg stelt, gelyk zulks breedvoorig in de *Reformatie van Amsterdam*, door LE LONG beschreven, bewezen wordt, doordien alle deze gewesten toenmaals nog *Friesland* genoemd werden, zyn daarenboven zyne aangevoerde redenen nergens anders dienstig toe, dan om aan te tonen, wat tot de aangroei van eene stad gelegenheid *zou kunnen* gegeven hebben, maar geenfints, dat deze plaats inderdaad eene stad geweest zy. GOUDHOEVEN, welke door

A. PARS

A. PARS wordt aangehaald om zyn gevoelen te staven, spreekt, wanneer men hem met aandacht leest, geensints ten zynen voordeele; want in de door hem bedoelde plaats, op pag. 114, zegt die schryver: „de abtdy van *Rhynsburg* wert „cerst gefondeert ende gedoteert by de Gravin- „ne *Petronelle*, Keyfers *Lotharis* de tweede fus- „ter, weduwe van Graaf *Floris* de tweede, ende „was te voren eenen *Burgh*, ofte huys van *plaisan-* „*cy*, daar zy te wonen plach, *Rhynsburg* ge- „naamt, omtrend den jare 1132, want sy stierf „A^o. 1144, ende wert hier begraven.” Indien nu *Rhynsburg* tot aan het jaar 1132 nog een *burg* of *huis van plaisancy* geweest is, hoe kan hetzelfde dan in het jaar 1047, gelyk LAMBERTUS SCHAFFNABURGENSIS wil, eene stad geweest zyn. Dit immers spreekt zich zelve tegen.

Dat de naam *Kenenburg* hier ook geheel iets anders dan *Rhynsburg* zou betekenen, gaat ook niet door; dit echter bewoert de Heer PARS. Maar alle die genen, welken gewoon zyn oude handschriften te behandelen, weten ook, dat de *R* en *K*, alsmede de *i* en *e* malkanderen menigmaal zeer gelyk, en de letters klein, in elkander gedrongen en onduidelijk zyn; ook is de spelling menigmaal zeer verschillend, waardoor dan by den eenen of anderen schryver zeer ligt en ten onrechte in het afschryven *Kenesburg* voor *Renesburg* of *Rinesburg* kan gelezen en geschreven zyn.

Dat dit nu inderdaad zo geschied is, staven wy met een' getuige, welke in gewigt vele andere getuigen kan overtreffen; met KLAASKOLYN namentlyk, de Egmonder monnik, en de oudste en beste onzer geschiedschryvers, welke omtrend het jaar 1170 zyne rymkronyk heeft opgesteld. Deze getuigt op het jaar 1048, het zen-

zenden van dezelfde scheepsvloot den Rhyn af,
tegens Graaf DIRK, waarvan L'AMBERTUS
SCHAFNABURGENSIS spreekt; hy verhaalt dit
in de volgende woorden:

Wise men screef
M. XLVIII. ons Heren
Iare/ 30 wies die vete were /
Tussen di Keisere en zin trien /
Tegens ti Tachte en Disserien /
Et stonden bi zin Daders tiden.
Et Keizer quam af to striden
Omtrent Paesen / al in dat Tricht;
Ente bi hem quam / niet licht /
Et Marcgrebe fan Braban,
Al mit menic stoute man;
Zi quamen ave te scepe /
Da Fleretelingen sepen /
Daer ti Gzeba Tieric was.
Ic moete u zagen / das
Et Biscop wase had gzoeten haer /
(Wils set wale blick daer naer /)
Zin volck te ledene te heerbaert /
Hi bleef aster in ti staert /
Ende wurde alzins te moe /
Dat hi bloteliche zag toe /
Hoe ti wsech solde vergaen.
Et Keisere ging beslaen
Zin here al om den Doer-tricht,
En wan ti veste nte licht;
Ente trac ave te Fleretelingen:
Gzeba Tidric quame bespringen /,
Met lichte seuta groet getal:
Et gzebe sepen / ni smal /

Volg.

Dolge nare / mette ebbe ;

Twí sit er jegen die gzebbe /

Ende zat baste in 't murch .

Di dage wurt KENENBURCH

En Fleretelingen alle verrast .

Dit *Kenenburg* is gelegen in het dorp *Schiplyu*, tusfchen *Delft* en *Maaslandsfluis*, niet verre van *Vlaardingen*, hedendaagsch geheel vertimmerd, en volgens verfcheide oude brieven, gelyk de Heer ADRIAAN VAN DER GOES den Heer S. VAN LEEUWEN (*Batavia Illustrata* pag. 116) heeft verzekerd, aan den uitloop of de uitwatering van den Rhyn; doch het fchynt oudtyds ook niet meer dan een kasteel geweest te zyn; zo dat de naam van ftad waarfchynelyk daarby gevoegd zyn zal, om de behaalde overwinning te vergroten. Dat geen in allen gevalle, wat van *Kenenburg* gezegd is, kan niet op *Rhynsburg* toegepast worden, waardoor het dan ten eenemaal vervalt, dat *Rhynsburg* eene ftad zou geweest zyn.

De oude Hollandfche kronyk verhaalt, in het leven van DIRK den tweden, Graaf van *Holland*, dat de Friezen tegen hem opgeftaan zynde, hy dezelve, door kracht van wapenen, bedwongen en genoodzaakt heeft, om hem te huldigen. Doch de Friezen hervatteden hunnen opftand, nadat de Graaf in *Holland* terug gekeerd was; zy fchudden het juk ten twedenmale af, kwamen met eene talryke krygsmagt in *Holland*, vielen in deze provinciën te vuur en te zwaard, en hieuwen alles ter neder wat hun tegenftond. Zy vielen in *Alkmaar*, en ftaken den brand in die ftad. Geheel *Kenneimerland* werd door hun afgelopen en deerlyk verwoest, hetwelk aan het klooster te *Egmond* ook ten deel viel. Eindelyk voor den brug en de

de stad *Leiden* komende, werden zy gestuit door de kloekmoedigheid van den Burggraaf. Deze zich te zwak oordeelende om hun tegenstand te bieden, verzocht aan Graaf DIRK, om hem te komen ontzetten. De Graaf maakte terstond alle toebereidselen, kwam te *Leiden*, en daagde de Friezen uit om hem slag te leveren. Dezen zich op hunne talryke magt verlatende, wilden den bepaalden tyd niet afwachten, maar terstond tegen den Graaf te velde trekken, in het denkbeeld, dat de overwinning hun niet ontgaan kon. Daardoor werd de Graaf genoodzaakt, om ylings zo veel volks byeen te rapen, als hem maar immer mogelyk was. De Graaf aan het hoofd dezer geworvene benden in het veld verschenen zynde, tastte de Friezen met eene zo voorbeeldeloze dapperheid aan, dat hy hen, na een bloedig gevecht, versloeg, en hun gering overschot op de vlucht dreef. Dit bloedig gevecht viel voor te *Rhynsburg*, ter plaatse waar naderhand het klooster van dien naam gesticht werd. Hen dus bedwongen hebbende, noodzaakte hy hen, dat zy hunne huisdeuren tegen het oosten zo laag moesten maken, dat zy, daardoor gaande, zich altoos moesten bukken en buigen, ten teken hunner onderdanigheid; waarop zy hem eindelyk weder tot hunnen Heer huldigden.

Het daaraan volgend jaar, deed de Graaf, op deze zelfde plaats, den grondslag leggen tot eene zeer schone kerk, en wel, volgens H. VAN HEUSDEN, in het jaar 975, op *Sinte Laurentius-dag*, zynde deze de dag, waarop de Graaf de Friezen had uit het veld geslagen. Deze kerk werd ter cere en lof van God, aan den heiligen

Lau-

Laurentius toegewyd, en PETRONELLA, Gravinne van *Holland*, echtgenote van FLORIS *den vetten*, stichtte hier een schoon en kostelyk convent en klooster, geschikt voor nonnen van de St. Benedictyner orden.

Het is mogelyk deze kerk, welke in het verdrag met den Abt van *Epternach*, in het jaar 1063, onder den naam eener kapel voorkomt; zynde aan *St. Laurens* toegewyd, en onderscheiden van de klooster- of abtdy-kerk; in later tyd door Gravinne PETRONELLA gesticht en gewyd aan *Maria*.

Immers, dat 'er weleer twee kerken, namentlyk eene huur- of parochie-kerk, en eene klooster- of abtdy-kerk te *Rhynsburg* gestaan hebben, waarvan de eerste voor de gemeene buuren of inwoners van het dorp, en de andere voor de nonnen of kloosterlingen gesticht was, blykt onder anderen uit den volgenden brief van het jaar 1380, door den oudheidkundigen Heer ANTH: MATTHÆUS, aan den Heer A. PARS medegeedeeld, in welken de buurkerk uitdrukke-lyk genoemd wordt, aldus luidende:

„ Wy AGNIESE van *Hoern*, bi der Genade
 „ Gods. Abtdisic tot *Rhynsburch*, oirconden: dat
 „ by onzen, ende bi sommen van onsen ouden
 „ Vrouwen goetdunken, Vrouwe *Machtelt van*
 „ *Zuydwyc*, onse Costerinne, ende Heer *Hade-*
 „ *man*, onse Parochie-Paap, in onser Kercken
 „ tot *Rynsburch*, eendrachtelyk overeen gedra-
 „ gen syn, als van scheel, dat sy hadden van
 „ den Mis-penningen, die voor den Euangeli
 „ comen ten Outaar, voor in die BUYER-
 „ KERKE, ende van den selven offeranden,
 „ die op dien selven Outaar komen, in dese

„ manieren, dat die Costerinne, wie se si, en-
 „ Heer *Hademan*, alle Mis-penningen, alle
 „ Offeranden, en al dat op den voorfz. Outaar
 „ coemt, dat fullen fy alle deylen, gelike half
 „ ende half, &c”.

Deze parochie-kerk fchynt zelfs nog in den
 jare 1543 in wezen geweest te zyn, gelyk uit
 den volgenden brief klaar gezien kan worden:

„ Wy FREDERICK SCHENCK, Vryheer
 „ van *Tautenburch*, Proeft tot *Audenzaal* ende
 „ Sinte *Peter t'Utrecht*, Pastoir ende Rectoir van
 „ de PAROCHIALE KERCKE te RYNS-
 „ BURCH, doen kond', dat wy beloofst heb-
 „ ben, ende beloven mits dezen, dat wy die
 „ voorfz. PAROCHIALE KERCKE te RYNS-
 „ BURCH niet en zullen refigneren, noch per-
 „ mitteren, buyten expresse wil ende conzent
 „ van myn Eerwaarden ende Vrouwe van *Rhyns-*
 „ *burg*, tegenwoordich, ende toecomende: Item:
 „ Dat wy DIE KERCKE, uyt onzen name,
 „ ende van onzent wegen zullen laten bedienen
 „ by een goeden eerlycken *Vice-cureyt*, der
 „ welcken die Eerweerdige en R. Vrouwe van
 „ *Rynsburch* in der tyt wezende, ons nomineren
 „ ende prezenteren zullen, daar toe nut ende
 „ bekwam wezende, ende anders niemant; be-
 „ lovende mede, dat wy den *Vice-cureyt*, die
 „ voor ons, ende uyt onzen name die Kercke
 „ bedienen zal, al zulcken redelycken portie
 „ daar uyt zullen laten volgen, dat hy ende
 „ mynre R. Vrouwe van *Rynsburch*, in den tyt
 „ wezende, dies wel te vreden zullen wezen.
 „ Alle dinck zonder argelift. In oirconde van
 „ dezen, zo hebben wy die met ons zelfs zegel,
 „ hier beneden uythangende, gegeven, in 't Jaar
 „ II. DEEL. Q „ ons

„ ons Heeren 110. 13 drie ende veertich, op den
„ tweeden dach van Septemb”.

FREDERICK SCHENCK,

Vryheer tho *Tautenburch*, Proeft, &c.

In het jaar 1613, heeft de edele Heer van *Poelgeest* een gedeelte van den grond, omtrend de kerk te *Rhynsburg*, doen opgraven, om de fondamenten der oude gestichten natespeuren, en de ontdekkingen, toenmaals daar gedaan, heeft de eerwaarde JOHANDE LALAIING naauwkeurig waargenomen; de grondtekening der muuren nagespoord, en dezelve afgemeten. Men vond toen oostwaards een rond muurwerk. hetwelk binnens muurs twaalf voeten velds besloeg, en aan eenige zydemuuren gehecht, door een ander stuk muurs, van zeven-en-twintig voeten lang, gesloten werd, die met twee gelyke ronden of half ronden zuid- en noordwaards uitspringende, en wederom van eenen muur omfloten, een langwerpig vierkant vormde, ter lengte van zeven-en-twintig, en ter breedte van zeventien en een halve voeten. Voorts strekten de wederzydsche muuren zich westwaards aan de zuidzyde, van de hoekpunt af te rekenen, tot daar zy door de kerk, gelyk die tegenwoordig staat, belet werden verder voort te lopen; dezen hadden eene lengte van zes-en-zeventig, en de noordelyken, van een gelyke hoekpunt, eene lengte van zestig voeten; daar sprongen zy noordwaards uit door eenen dwarsmuur, welke vyftien voeten lengte had, en zich onder de kloostermuuren verloor. Ten westen werd dit werk niet onderzocht. Deze muuren zyn, gelyk die van het huis

te

te *Britten*, vier voeten dik. De gehele aftekening, gelyk dezelve by den eerwaarden LALAING is waargenomen, heeft de geleerde JOACHIM OUDAAN, in zyne *Roomfche mogenheid*, pag. 23, medegedeeld, alwaar dezelve kan nagezien worden, gelyk mede uit hem in de *Rhynsburgfche oudheden*, by A. PARS. Een opfchrift, alhier op eenen fteen gevonden, werd verzuimd om aftefchryven, en was den dag daaraan vervoerd.

Men meende dat deze grondvesten overblyfelen waren van het oud Romeinſch gebouw; de anderszins zeer naauwkeurige en doordenkende OUDAAN was mede van dat gevoelen. In vervolg van tyd begon hy echter daaromtrent eenige twyffelingen op te werpen, door dit gevaarte met anderen te vergelyken, die onbetwiftbaar door de Romeinen geficht zyn in deze ſtreken, gelyk *Brittenburg*, *Valkenburg* en *Voorburg*, by welken deze opgedolven fondamenten in grootte niet konden halen. Hy hield het dierhalven ſlechts voor een gedeelte van dien burg; te meer, toen de edele Heer ALBERT VAN SCHAGEN een weinig later, aan eenen geheel anderen hoek in den boomgaard, over de kloostergracht, die in het jaar 1613 tot het afvoeren der trasftenen gedolven is, meer grondvesten gewaar werd, die zeer verre liepen, doch welker aftekening niet is waargenomen. Deze hoek werdt thans *de oude Vliet* genaamd, en legt ten eenemaal buiten de eerstgemelde opgedolven fondamenten.

OUDAAN had zyn werk reeds uitgegeven, toen zeker beminnaar der Oudheid zyne gedachten over de ontdekte fondamenten verder gaan liet; met hem deswegens ſprak, en hem met zeer veel waarſchynlykheid trachtte te overtuigen, dat die fondamenten grondſteunfelen waren van

de Graaflyke hofkerk of kapel, door Graaf DIEDERIK, ruim anderhalve eeuw voor het bouwen der abtdy gesticht. Zulks schynt ook in de aftekening daarvan niet duister te worden aangewezen, en wel dus, dat het ronde choor in het oosten, de twee halfronden ten zuiden en noorden, en de kapellen ter wederzyden van den buik der kerk geplaatst geweest zyn. Dit wordt nog waarfchynlyker, doordien, volgens A PARS aldaar nog verscheiden grafsteden en doodsbeenderen gevonden zyn.

Men heeft hier omtrend fomtyds ook oude Hollandsche gedenkpenningen opgedolven. In den jare 1695, heeft een putgraver aldaar eenige zilvere penningen gevonden, verbeeldende een ruiter te paard, en zynde volgens de beschryving van A. PARS eene munt van JACOBA en PHILIPS omtrend het jaar 1426 geslaagen.

By de fchryver van het *Batavia sacra* wordt eene lyst gevonden van den pastoor der Parochie-kerk te *Rhynsburg*, welken aldaar van de vroegste tyden af gestaan hebben; dezelve kunnen aldaar door den nieuwsgierigen lezer worden nageslagen.

Sedert dat de Roomsche Godsdienst vernietigd, en de hervorming te *Rhynsburg* ingevoerd is, behoort de kerk van dit dorp onder de clasfis van *Leiden* en *Neder-Rhynland*, den tweden ring, genaamd 't *Hoog* of *naa Duin*; de eerste der predikanten welke den dienst aldaar heeft waargenomen, is geweest ANDREAS HAGIUS, beroepen in 't jaar 1583.

Onze konstgraveerder heeft ons van dit dorp en zyne kerk, drie treffende gezichten geleverd. De eerste dezer konstplaten verbeeld het dorp in deszelfs bloeienden staat, gelyk het in den jare

1600 vertoonde; de tweede doet ons het zelve aan eenen anderen kant, en tien jaren later beschouwen, en de derde kunstplaat vertoont ons het dorp uit het korenland, zynde in het jaar 1630 gegraveerd.

Volgens het quohier van alle de huizen en landeryen binnen de Provincie van *Holland* en *Westvriesland* gelegen, federt het redres van het jaar 1632, betaalde *Rhynsburg* aan jaarlyksche verponding van 250 huizen, benevens 468 morgen, 293 roeden lands, eene somma van 3696 guldens, 4 stuivers, 1 penning. Doch by verschikking en vermindering, omtrend de heerlykheden en ambagten, in *Rhynland* gelegen, werd, volgens het Rhyndlandsch morgengeld, slechts betaald van 353 morgen, 517 roeden; zie daarover s. VAN LEEUWEN, in de *inleiding der costumen van Rhynland*. Na dien tyd is het dorp geensints in bloei toegenomen, want in den jare 1732, werden aldaar 214 huizen en 1 koornmolen op de lyst der verponding gebragt. Zedert dat de bestiering der abtdisen een einde genomen heeft, welke alhier hare heerlykheid hadden, behoort dit dorp onder de directie en het bestier der Hollandsche Ridderfchap.

Het dorp legt in eene zeer vruchtbare en tarw-ryke landstreek; en de Heer Burgemeester J. ORLERS getuigt, dat in de heerlykheid van dit dorp de allerschoonste en witste tarwe van geheel *Holland* geteeld wordt.

Eene der poorten van de stad *Leiden*, door welke men het naast, langs aangename velden, naar dit dorp wandelt, is genaamd de Rhynsburger poort, leggende het dorp van gemelde stad op eenen afstand van 1313 roeden Rhyndlandsch.

Het strekt tot genen geringen luister van *Rhynsburg*,

burg, dat de vermaarde en geleerde JOACHIM OUDAAN, zo bekend door zyn voortreffelyk werk de *Roomfche Mogenheid*, als mede door andere letterkundige fchriften, alhier geboren is. Zyn vader was FRANS JOACHIMSZ. zyne moeder eene dochter van JAN JACOBZE VANDER KODDEN, en zyn grootvader JACOB WILLEMSZ VANDER KODDE. Deze tot zyn 40fte jaar ongehuwd gebleven zynde, won in den huwelyken ftaat by zyne echtgenote zeven zonen en eene dochter. Met dezze agt kinderen weduwnaar gebleven in dit dorp, liet hy, hoewel *Nederland* door oorlogen gefchokt werd, alle zyne zonen eene zodanige opvoeding geven, dat zy niet alleen zeer goed latyn, maar sommigen hunner de Franfche, Engelfche en Italiaanfche talen verftonden; een zynen zonen onder anderen, WILLEM genaamd, vorderde zo buitengewoon in de Oofterfche en Hebreuwfche talen, dat hy, op den 14 november des jaars 1602, tot ordinaris hoogleeraar aan de hoge fchool te *Leiden* beroepen, en onder den naam van GUILLELMUS CODDÆUS bekend geweest is. Hy werd vervolgens den 31 augustus des jaars 1619 uit zynen post ontflagen. De zeldzaamheid, dat boeren jongelingen, welken zich van den landbouw geneerden, zo ongemeen gevorderd waren in taalkunde en andere wetenfchappen, lokte vele jonge luiden uit de naby gelegen hoge fcholen, om kennis te maken met deze geleerde boeren. Men verhaalt zelfs, dat Prins MAURITS, met den Franfchen gezant BENJAMIN D'AUBERY, Heer van *Maurier*, door het bouwland van den ouden VAN DER KODDE rydende, eenigen der broeders, en onder hen WILLEM, welke voornamentlyk by hem bekend was, in 't oog kreeg.

kreeg. Daarop gaf hy de afgezant te kennen, dat in deze landftreek boeren waren, die het in de wetenfchappen zeer verre gebragt hadden. Hy wenkte, om dezen daarvan te overtuigen, de gebroeders, welken in het veld arbeidden; fprak hen aan, gedeeltelyk in de Latynfche, gedeeltelyk in de Franfche taal, en werd, tot verwondering van den Heer van *Maurier*, door hun in dezelfde talen geantwoord. De broeders dochter van den hoogleeraar was de moeder van den groten dichter OUDAAN; buiten dezen, heeft zy nog meer kinderen van geest en geleerdheid ter waereld gebragt, en onder anderen JAN FRANS OUDAAN, die mede opgeleid wordende tot het leren van de Griekfche en Latynfche talen, daggelyksch van *Rhynsburg* naar *Leiden* ter fcholing, en onder den weg zyne lesfen leerde. By gelegenheid van het overlyden van JOACHIM OUDAAN FRANSZ, werden de volgende regels op hem toegepast :

*Men kan u RYNSBURG nog niet doen weten,
Wat leven men daar heeft geleid,
In 't Huis waar uit hy is geboren:
Die Landftreek tot den Oceaan,
Die kan u nog den lof doen horen,
Van VAN DER KODDEN en OUDAAN, &c.*

Op 't overlyden van den vermaarden JOACHIM OUDAAN JANSZ, zyn onder anderen de volgende verfen in 't licht gekomen:

G R A F - S C H R I F T.

*Hier rust OUDAAN, wiens yver nimmer ruste,
Die als hy Profe of keur van Verfen fchreev,
Steeds vol van kragt en even manlyk bleev.*

Tot dat een slaap de lamp syn 's levens blusfe,
 Elk een fiet meest syn glory met sig sneven:
 Dces zal zo lang als 't ROOMS VERMOGEN leven.
 J. BREDENBURG.

Anders.

Die ROMENS MOGENHEID uit afgeslete rekten,
 Herbaard, en de Eeuwigheid opofferd trots de tyd,
 Wien nog Batavia, nog Romen palen veste,
 'sMans Geests bepaald geen plaats, syn eerkrans quetst geen nyd.
 K. VAN ALKEMADE.

Zelfs heeft het vrouwelyk geslachtzyne nagedachtenis en overlyden op de volgende wyze vereeuwigd:

So is OUDAAN op 't lest ontsrikt van 's Lighaams band,
 Die door beroernis van de meeste helvd der Leden,
 In 't derde Jaar geboeid op 't pynelyk Ledikant,
 Nog even fris behield de werkzaamheyd der Reden.
 So heeft die groote Geest zyn levensloop volbragt,
 Die in dat Renperk door den trek van 't eeuwig leven,
 Bewogen, ernstelyk het goede heeft gezogt,
 En yverig aangeleid de Panden hem gegeven.
 't Sy hy Latyners stak in 't Nederduytze kleed,
 Ten dienst des Landsgenoots onkudig vonn de Talen;
 Maar Meer, wanneer hy zig in Digtmaat hooren deed
 Met ieder zaak door keur van woorden af te malen.
 Meest, als in Bybel stof die Ader vloeyend wier,
 Dan zong hy als een Zwaan met wytgeleze klanken;
 Dan goot zyn Geest zig wyt Zielroerend op 't Papier,
 En maande ieder, God en zynen Zoon te danken.
 Ik nevens andre door zo menig Vriendschaps pand
 Aan hem verplicht, kan zulks getuygen door bevinding,
 En vind my, (schoon in als niet zamen in verstand)

Niet

Niet onverschillig op de weet van zyn ontbinding,
 Die treft: Dog zoo gelyk den uytgang van een Vriend,
 Een Kristen raken moet, die blyvd aan 't stof niet kleven,
 Gekeerd tot stof, hy ziet dat werktuig uitgediend,
 En weg gehaald door hem, die 't had te leen gegeven.
 Zo zie ik myn OUDAAN ontstrikt van 's Lighaams band,
 Myn hert en Pen wil zyn geheugenis bewaren.
 'k Zie in den Geest zyn Geest gelaten in Gods hand,
 Die zal in 't eeuwig ligt al 't duister op doen klaren.

den 25 Bloeiimaand

GEERTRUI GORDON,

1692.

Weduwe DE GRAAUW.

Die genen, welken begeerig zyn om breedvoeriger berichten van VAN DER KODDE en OUDAAN te lezen, kunnen zulks vinden in *het verhaal en de aanmerkingen van het eerst begin en de opkomst der Rhynsburgers*, door JAN OUDAAN beschreven, en te Rotterdam in 4to gedrukt. Almede in de lykrede over JAN OUDAAN FRANSSEN, uitgesproken in de vergadering der Collegianten te Rotterdam, den 3 van wintermaand 1695, door CORNELIS VAN HOEK.

De VAN DER KODDENS en OUDANEN waren de oprichters van deze gemeenten, en dit is ook wel de oorzaak geweest, waarom men den hoogleeraar CODDEUS, in het jaar 1619, nadat het priesterdom, op het synode van Dordrecht, aan de Remonstranten den doodsteek had toegebracht, van zyn post ontzet werd. De zogenaamde rechtzinnigheid woog boven de verdiensten; ten minsten wie verdiensten had, moest in *plenis* rechtzinnig zyn, of kon geen aanspraak maken op het ampt van opentlyk leeraar. Het dunkt ons niet onvoeglyk te zyn, de opkomst, bloei en ondergang van een stelsel te beschryven, dat in allen deele de broederlyke liefde in haren volle

luister ten toon spreidde, en ons vry wat aanneemlyker voorkomt, dan dat der zo zeer yverende prædestinatie-vrienden. Het is dus wel der moeite waardig, om deze gemeente een weinig naauwkeurig te leren kennen.

Zy voert den naam van de gemeente van *Rhynsburg*, en ook die der *Collegianten*. De eerste naam is ontleend van het dorp *Rhynsburg*, alwaar zy gewoon zyn twee malen in het jaar, te weten tegen Pinksteren, en den zondag, welke voor den laatsten maandag in augustus komt, van verscheiden plaatsen in deze provinciën byeen te komen, om het avondmaal te houden. *Collegianten* noemen zy zich, naar de collegiën of onderlinge byeenkomsten, door hun hier en daaraangelegd.

Deze gemeente is in dit land, omtrend het jaar 1619, opgestaan, en het bannen der Remonstrantsche predikanten gaf daartoe gelegenheid. Het geslacht van de VAN DER KODDENS, van hetwelk wy zo even gesproken hebben, en wel de drie broeders JAN, ADRIAAN en GYSBRECHT VAN DER KODDE, woonachtig in de dorpen *Oestgeest*, *Rhynsburg* en *Warmond*, staan als de eerste oprechters dezer gezindheid geboekt. Zy waren landlieden en leertouwers, maar zeer grondig in de Godgeleerdheid onderwezen, en, gelyk wy gezien hebben, ervaren in de Latynsche en andere talen. Algemeen getuigt men van deze lieden, dat zy niet alleen van een onbesproken gedrag, maar zelfs, in den volsten zin, allerbraaffte burgers waren. GYSBRECHT was ouderling der Remonstrantsche gemeente, welke toenmaals zonder predikant zat. Hy, en verscheiden andere leden der gemeente besloten, om daar allereerst Godsdienstige vergaderingen te houden, en elkanderen, zonder behulp van eenen

eenen predikant, door het voorlezen en verklaren der heilige Schriftuur en door opentlyke gebeden, te stichten. De drie broeders en eenige andere ingezetenen der naaste dorpen bragten het hunne by, om deze gemeente in stand te houden, welke eerlang van *Warmond* naar *Rhynsburg* verleid werd. Zy voerden doorgaands het woord in deze byeenkomsten, hoewel zy eenen iegelyken vryheid gaven, om te mogen spreken. Reeds kort na hare opkomst, heeft men onder hen den heiligen doop by onderdompeling toegediend gelyk zulks federt dien tyd en tot heden toe te *Rhynsburg* en elders geschied is. Ook hield men daar op zekere tyden het heilig avondmaal, hetwelk insgelyks tot op den dag van heden in gebruik gebleven is. Van dien tyd af, werden 'er op verscheidene plaatsen van ons land diergelyke vergaderingen opgericht. Men gaf deze manier van de gemeente te stichten, den voorrang, boven het gewone prediken, en zy kreeg welhaast yverige verdeedigers, zo in opentlyke leerredenen, als in Godgeleerde en wysgeerige geschriften. Men bouwde op eenige schriftuurplaatsen, voornamentlyk op het veertiende hoofdstuk van den eersten brief aan die van *Corinthen*, en op de gewoonte der eerste Christenen. Men yverde voor het overige zo sterk voor deze onderlinge vergaderingen, dat dezelve op vele plaatsen aangelegd, op eenige anderen wederom afgeschafft, doch in verscheiden aanzienlyke steden en dorpen van ons land tot heden toe in stand gehouden zyn.

De *Collegianten* hebben slechts twee zaken, waarin zy zich van alle andere gemeentens onderscheiden. Zy strekken de verdraagzaamheid zo verre uit, dat zy alle belyders van den Christelyken Godsdienst, welken in Gods woord niet
uit.

uitdrukkelyk veroordeeld worden, niet alleen voor broeders aannemen, en aan den tafel des Heren toelaten; maar zelfs geven zy hun vryheid, om in hunne vergaderingen te lezen, Christelyke gezangen te zingen, over Gods woord te spreken, en, in den volsten zin, hetzelfde recht te gebruiken, hetwelk een ieder hunner voor zich zelven begeert. Nogthans wordt de vryheid van spreken nimmer aan vrouwen toegestaan. Voor het overige mag een iegelyk in die vergaderingen zyn oordeel vry uit zeggen, over dat geen, hetwelk door eenen anderen voorgedragen of verricht is. De leden zyn elkanderen onderling volstrekt gelyk, en niemand heeft het recht, om eenig gezag over eenen anderen te oeffenen. Zy hebben gene geloofsbelydenis opgesteld, waarna zy hunne leer richten. De heilige Schriften, die nogthans een ieder hunner, naar zyn gevoelen kan en mag verklaren, zyn hunne algemeene belydenis. Het begrip, hetwelk de Collegianten van verdraagzaamheid en vryheid van spreken in de gemeente hebben, tonen zy opentlyk in hunne vergaderingen te *Rhynsburg*. Het laatste, de vryheid van spreken, oeffenen zy altoos in hunne byzondere Collegiën. In sommigen van deze Collegiën, waarin ook het heilig avondmaal gehouden wordt, tonen zy in het byzonder, zo wel als te *Rhynsburg*, dat zy alle ware Christenen, hoezeer van hun in geloofstukken verskillende, de broederlyke hand van verdraagzaamheid aanbieden, en aan den tafel des Heren willen toelaten.

De *Rhynsburgsche* vergadering wordt op de volgende wyze gehouden. Men komt des saturday by elkanderen, om zich tot het houden van het heilig avondmaal voor te bereiden. Na het
ge.

gebed verzoekt men, dat iemand der vergaderde personen, door eenen rede uit den bybel ontleend, de gemeente gelieve te stichten. Dit geschied; doch genoegzaam altoos door iemand, welke zich daartoe voorbereid heeft. Men laat aan anderen tyd en vryheid, om daar iets by te voegen, en de byeenkomst wordt doorgaands met een gezang, en altoos met een gebed besloten. Den daarop volgende zondag houdt men het avondmaal. Vooraf wordt 'er eene rede gehouden, ingericht om de gemoederen optewekken, tot het eerbiedig waarnemen dezer plegtigheid. Daarna wordt iemand der vergadering verzocht om het brood en den wyn uitte deelen. Hy, welke zich daartoe genegen en bekwaam vindt, treed naar de tafel, beschryft omstandig den aart der vergadering, en voegt 'er doorgaands by, dat hy, om het bedienen der tafel, geensints waardiger gekeurd moet worden, dan de minste der aanwezenden. Onder en na het houden van het heilig avondmaal, wordt 'er eene verzameling van almoesfen, ten behoeve der armen van het dorp, gehouden. Nadat men het avondmaal, met dezelfde plegtigheid als onder de Protestanten gebruikelyk is, heeft uitgedeeld, scheidt de vergadering. Dien zelfden avond komt men weder te samen, om elkanderen tot dankbaarheid op te wekken. Den daaraan volgende maandag morgen wordt 'er eene aanspraak gedaan tot een broederlyk afscheid, in welke men elkanderen tot standvastigheid en voortgang in den Godsdienst vermaant, waarna elk wederom huiswaards keert.

Reeds hebben wy aangemerkt, dat de doop, by wyze van onderdompeling onder het water, te *Rhynsburg* nog in gebruik is. Naar het oost-
ein-

einde van het dorp staat een groot huis, waarin, op kosten van eenige Rhynsburgers, vrye tafel en huisvesting, aan een merkelyk getal van personen, welken de Rhynsburgsche vergadering komen bywonen, gegeven wordt. Aan eene floot, welke door de tuin van dit huis loopt, is voor eenige jaren een vierkant doopbad gegraven; in hetwelk men heet water kan laten lopen, om dus den doop, zonder nadeel der dopelingen, te kunnen verrichten. Wanneer iemand gezind is, om zich hier op deze wyze te laten dopen, geschiedt zulks doorgaands ten tyde van de gewoonlyke Rhynsburgsche vergaderingen, des zaturdags voor den middag. De dopelingen doen eene openbare belydenis van hun geloof, in een ruim vertrek van het voorgemelde huis; en wanneer zy slechts verklaren in God en Jesus Christus te geloven, en zich naar 's Heren geboden te zullen gedragen, maakt men gene zwarigheid hun den heiligen doop toe te deelen, zonder dat men de allerminste aanmerking neemt, wat zy van de leerstukken, welken onder de Christenen betwist worden, gevoelen. Na de belydenis, gaan mannen en vrouwen ieder in een byzonder vertrek, kleden zich in een daartoe geschikt gewaad, en worden in het gemelde bad geleid, alwaar zy, nedergekniel zynde, door iemand, welke zich daartoe voorbereid heeft, en doorgaands een bejaard persoon is, met het hoofd voorover, eens geheel onder het water gedompeld worden. De doper ondertusichen spreekt het gewoon doopformulier uit: *Ik doop u in den naam des Vaders enz.* Ook verklaart hy, meestäl voor het verrichten der plechtigheid, dat men hem om het bedienen van den doop gene waardigheid boven eenen anderen moet toekennen.

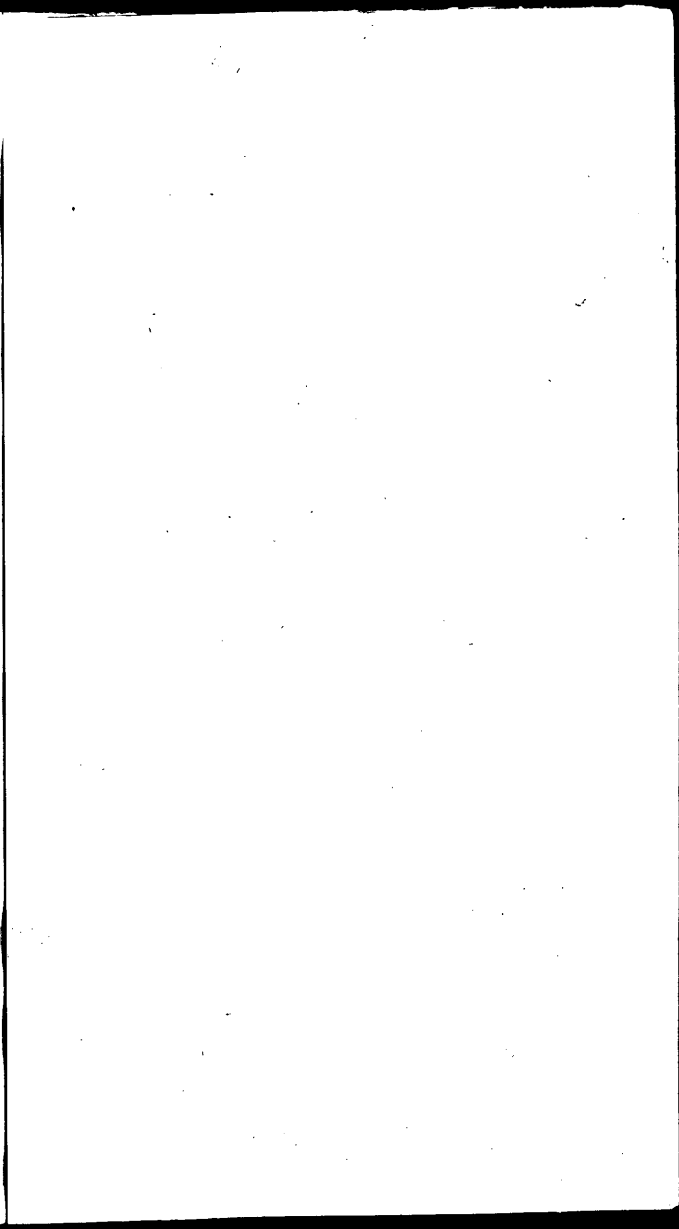
Ter-

Terftond na den doop, komen de gedoopten gekleed wederom in het meergemeld vertrek, waar men hen vermaant, om de verbindtenis van den doop naartekomen. Voor het bedienen van den doop, wordt 'er op dezelfde plaats eene aanspraak aan de vergadering gedaan, in dewelke reden gegeven wordt van de wyze van dopen, welke men oeffent. De gehele plegtigheid wordt vervolgens met gebeden, dankzeggingen en lofzangen befloten. Ondertusfchen moeten wy geenfints vergeten te melden, dat de gedoopten hier ter plaats niet aangemerkt worden als leden der gewone Rhynsburgfche vergadering, en als behorende tot het lichaam der Collegianten. Dit echter hebben velen ten onrechte gefeld. Men doopt elkanderen hier alleen tot leden der algemeene Christelyke kerk, en de gedoopten worden geächt, niet meer tot de Rhynsburgfche vergadering, dan tot eenige andere gemeente van Christenen te behoren.

In de gewone Collegiën, welke op verfcheidene plaatfen in ons land opgericht zyn, houdt men, in het geven van eene algemeene vryheid om eenig ftichtelyk voorftel te doen, den zelfden voet. Meest overal heeft men de gewoonte, van de fchriften des nieuwen Verbonds, in hunnen famenhang, te verhandelen. Echter beneemt deze order aan niemand de vryheid, om over eenig ander ftichtelyk onderwerp te mogen fpreken. Het lezen, bidden en zingen van pſalmen en geestelyke liederen, welk laaftfe fomtyds door één' perfoon alleen, maar doorgaands door de gehele vergadering gezamentlyk gefchiedt, heeft in alle de byeenkomsten plaats. Sommige dezer vergaderingen worden eenmaal, anderen tweemaal, en eenige weinigen driemaal ter week

gehouden. Tot het houden dier vergaderingen, zyn op sommige plaatsen byzondere huizen geschikt; op anderen plaatsen wederom houdt men de vergaderingen in de kerken of kerkenkamers der doopsgezinden. In *Rotterdam* plagt men in de kerkenkamer der Remonstranten ook vergadering te houden, doch dezelve zyn reeds, vele jaren geleden, afgeschaft.

Het getal der Collegiën in ons land, zullen mogelyk omtrend twintig zyn. In *Holland* telt men de meesten. Een der grootste collegiën is te *Amsterdam*, waar de Collegianten een weeshuis gesticht hebben, hetwelk in tweeën verdeeld, en bekwaam gemaakt is, om wezen, van beiderlye kunne, daarin op te nemen. In een vertrek van het weeshuis, voor het mannelyk geslacht geschikt, hetwelk op de keizersgracht over den gewezen schouwburg uitkomt, worden de vergaderingen des zondags namiddags en des woensdags avonds gehouden. De andere vergaderingen zyn te *Rotterdam*, *Leiden*, *Haarlem*, *Alkmaar*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Zaandam*, *Wormerveer*, *Krommenie*, *Westknollendam*, en mogelyk nog op eenige andere plaatsen. In de stad *Groningen* worden twee collegiën gehouden, het een in eene kerk der Doopsgezinden, en het ander in een byzonder huis. Het getal der collegianten in ons land is niet naauwkeurig te bepalen. De meesten behoren tot andere gezindheden onder de Christenen, welker vergaderingen zy zo wel als die der collegianten blyven bywonen. Men kan dus de collegiën als byeenkomsten van verscheidene gezindheden aanmerken, en als zodanig schynt de Rhynsburgsche vergadering reeds over lang by de hoge Overigheid bekend geweest te zyn. Dit mag men op goede gronden vooronderstellen,
uit

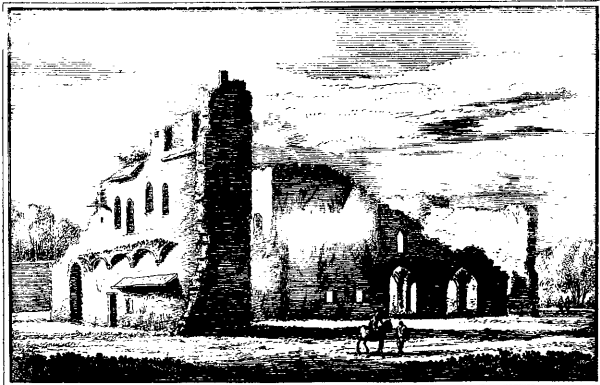

A. Rademaker fecit

ABDYE van RYNSBURG

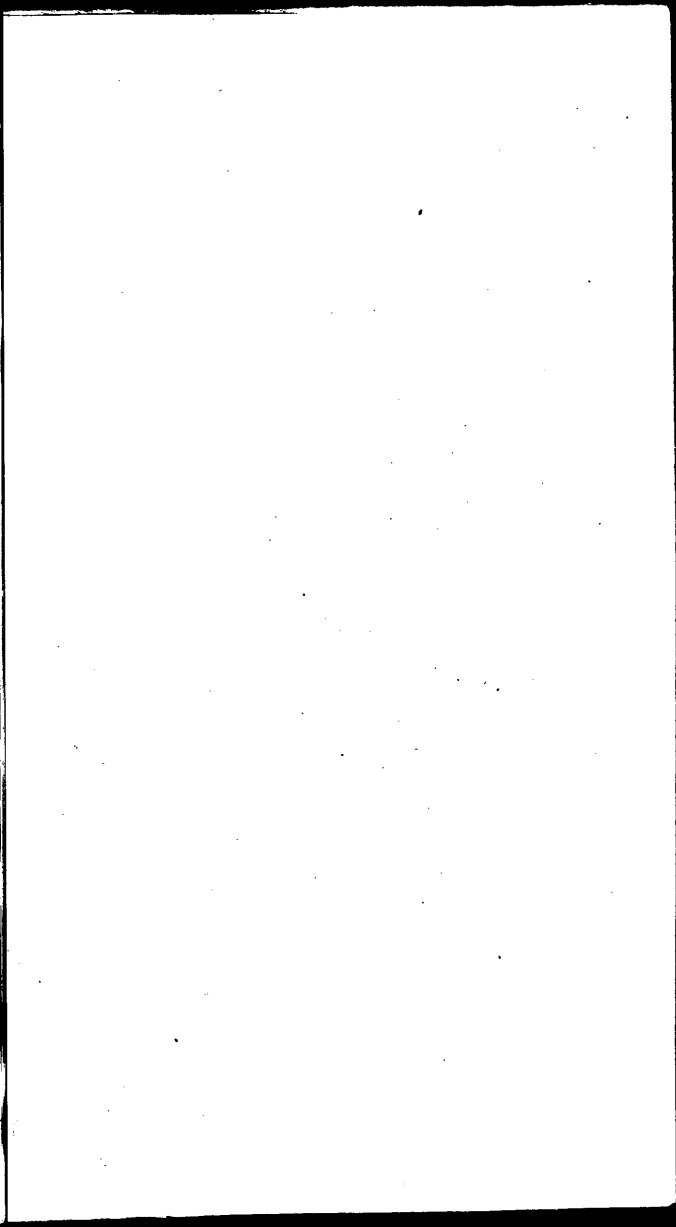
1631

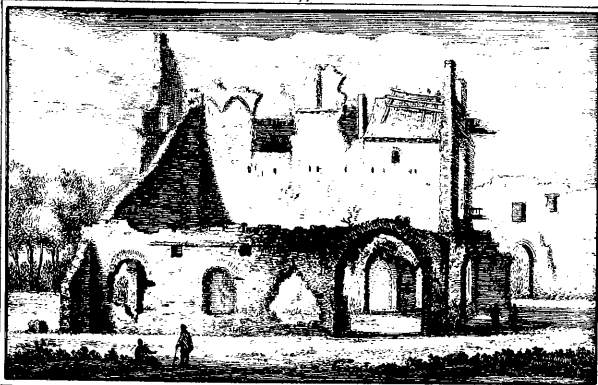

A. Rademaker fecit

ABDYE van RYNSBURG

1631

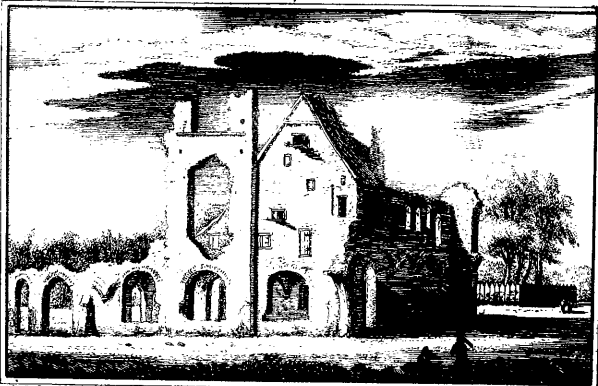

A. Rademaker fecit

Ruine der ABDEE van RYNSBURG

1030

A. Rademaker fecit

ABDEE van RYNSBURG

1030

uit eene resolutie der Staten van *Holland*, in het jaar 1648, welke niet gemeen gemaakt is, doch tot welke men, om iets, wegens de vergadering van allerlei secten te *Rhynsburg* gemeld te vinden, gewezen wordt door ED. VAN ZURK, *Codex Batavus* Tit: *Rhyn*, §. I, No. 4, bladz. 963.

D E

A B T D Y

V A N

R H Y N S B U R G,

In R H Y N L A N D.

Wy hebben hier boven op bladz. 230 de verschillende benamingen opgegeven, welken *Rhynsburg* in vroeger tyd by de oudste en latere geschiedschryvers gedragen heeft; wy zullen dezelve hier, by de nasporing van den oorsprong der abtdy, niet weder herhalen, maar alleen aanmerken, dat in eene zekere kronyk, van het jaar 1437, welke met de hand geschreven is, de abtdy reeds voorkomt onder den naam van *Reynsburch*. Deze laatste benaming is veelal door de latere geschiedschryvers, zonder eenige merkelyke verandering, nagevolgd.

De drieërleie betekenis van het woord *Rhynsburg*, heeft meestal betrekking op het oud

II. DEEL.

R

Ro.

Romeinsch gebouw of op de burg, welke eertyds aldaar gestaan, en tot dien naam aanleiding gegeven heeft, of op het dorp van dien naam, of ook op de abtdy welke daar gesticht is; van deze laatste moeten wy thans spreken.

Sommige schryvers verschillen wegens den tyd, waarin deze abtdy gesticht is. Eenigen beweerden, dat dezelve haren aanvang genomen heeft in het jaar 975, terwyl anderen de stichting wel anderhalve eeuwen later stellen.

Van zulke eene vroegtydige stichting in het jaar 975, vindt men gewag gemaakt in eene zekere kronyk, met de hand geschreven; dezelve begint met den aanvang van het Graaffchap *Holland*, en eindigt met het jaar 1437; daar men in de bedryven van DIRK den II, na het verhaal van zynen stryd tegen de Friezen, het volgende vindt aangetekend:

„ Deze stride gheschiede, daar nu dat Cloester
 „ van *Reynsburch* staat; daar deze Graaf *Dieric*
 „ dede maken, drie Jaar na den stryt gheschiede
 „ was. Ende die stryt gheschiede in 't Jaar ons
 „ Heren IX hondert ende LXXII. Ende als dit
 „ Cloester tot *Reynsburch* ghetimmert was, zoe
 „ dede Graaf *Dieric* die Nonnen comen tot *Reyns-*
 „ *burch*. Ende tot *Egmond* dede hi Monnicken
 „ wonen, op dat si hem bet mochten bescermen
 „ tegen die *Vriesen*”.

Uit deze kronyk is naderhand eene andere ontstaan, met een vervolg tot den jare 1477, die in 1478, te *Ter Goude* by GERAART LEEU in druk is uitgegeven, met eenige verandering op sommige plaatsen; wordende deze stryd van Graaf DIRK daarin aldus besloten: „ Ende dit was 't Jaar ons
 „ Heeren IX hondert ende LXXII. ende op die
 „ zelve stede, daar nu dat Cloester tot *Rynsburch*
 „ staat,

„ staat, dat Graaff *Dierck* dede maacken, drie
 „ Jaar na dat hy daar tegen die *Vriesen* streef.
 „ ende in dat Cloester dede hy eerst Monnicken
 „ woonen; maar daarna verzettede hy die Mon-
 „ nicken van *Reynsburch*, tot *Egmont*, ende die
 „ Nonnen van *Egmont* dede hy tot *Reynsburch*
 „ comen, om dat zy hem te bedt mogten verwe-
 „ ren tegens die *Vriesen*”.

Iets diergelyks wordt mede verhaald in de kro-
 nyk, die A^o. 1480, door JAN VELDENAAR
 tot *Utrecht* is in 't licht gegeven, zeggende:
 „ Deze sryt geschiedde op die seluer stede daar
 „ nu dat Cloester van *Reynsborch* staat, ende was
 „ in 't Jaar IX. hondert ende LXXII. ende die
 „ *Vriesen* worden hem onderdanich. In 't Jaar
 „ ons Heeren IX. hondert ende LXXV. stichte-
 „ de Greue *Dirck*, ende dede maken dat Cloester
 „ tot *Reynsborch*, ende zettede daar in Gheefte-
 „ licke Monnicken van Sinte *Benedictus* Oerde.
 „ Ende daarna verzettede hi die Nonnen van
 „ *Egmont* tot *Reynsborch*, ende zettede die Mon-
 „ nicken van *Reynsborch* weder tot *Egmonde*, op
 „ dat si bet mochten beschermen haar Cloester
 „ teghens die *Vriesen*, dan die Nonnen, &c”.

In een geschreven duitsch kronykje, volgens
 P. SCRIVERIUS, in zyn *oud Batavia*, in 't leven van
 FLORIS *den vetten*, hoewel de tyd niet aangete-
 kent wordt wanneer hetzelfde geschreven is, leest
 men ook hetzelfde, doch met verschil van 't jaar:
 „ Deze srydt van Graaf *Diderick* de tweede met
 „ de *Vriesen*, gheschiede daar nu het Clooster
 „ van *Rynsburch* staat, dat deze Graaf *Diderick*
 „ dede maacken, drie Jaar na dat die sryt ghe-
 „ schiet was. Ende die srydt gheschiede in
 „ 't Jaar ons Heeren 1462. Ende als dit
 „ Clooster *Rynsburch* ghetimmert was, zoo

„ dede Graaf *Diderick* die Nonnen van *Egmont*
 „ comen tot *Rynsburch*, ende tot *Egmont* dede
 „ hy Monnicken comen wonen, op dat zy hem
 „ bet mochten beschermen teghen de *Vriesen*”.

Buiten deze kronyken, is 'er onzes wetens
 geen der oude historie-schryvers, die deze stich-
 ting zo vroeg stelt. Onder de nieuweren is ons
 ook niemand voorgekomen, dewelke haar volgt,
 behalven R. SNOYUS, die daar over door den
 edelen Heer J. DOUSA, in zyn *Annal: pag. 398*,
 en door den geleerden P. SCRIVERIUS, in zyn
oud Batavia, in de aantekening by FLORIS den
vetten, wydlopig wordt doorgehaald; zeggende
 deze laatste onder anderen: „ Hier uyt blykt,
 „ hoe groffelyk dat *Snoyus* doolt, die welke zeyt,
 „ dat dit Clooster ten tyde van Graaf *Diederick*
 „ de tweede omtrent het Jaar 903. ghesticht
 „ is, &c. Onze Landsmans *Snoyus* zoo groffelyk
 „ te dwalen, staat niet te lyden. Liever hoort
 „ eens wat hy zeyt; zyn quade *Latynsche* woor-
 „ den luyden aldus: Graaf *Diederic* de tweede
 „ in 't Jaar 1402. de *Vriesen* tot *Rynsburch* ver-
 „ wonnen hebbende, heeft het Slot, ter plaatse
 „ daar de slach geschiet is, op 't derde Jaar daar
 „ aan volghende, in een Clooster verandert,
 „ ende heeft daar Monnicken ingheset van *St.*
 „ *Benedictus* Oorde. Die welcke hy daar naar
 „ tot *Egmond* verzet heeft, brenghende van
 „ *Egmont* wederom de Nonnen tot *Rynsburch*,
 „ op dat zy van den aanloop der *Vriesen* dies te
 „ veiligher zouden moghen zyn, ende bewaart,
 „ &c. Wel wie hoorden zyn leven zulcken kal?
 „ Voorwaar 't zyn ongehoorde dinghen. Maar
 „ onze Meester heeft dit van zyn zelven niet.
 „ Want ik vinde bynaar 't zelfde in een geschre-
 „ ven *Duytsche Chronycken*, &c”. (wiens inhoud

wy zo even hebben gemeld;) „ Dit zyn de
 „ eygen woorden van dat *Duytsche Chronyckken*.
 „ Maar 't zyn maar woorden; daar en is geen
 „ Waarheydt after. Daarom zal ik van 't verschil
 „ der Jaaren niet spreekken, &c". Dus verre
 de Heere P. SCRIVERIUS, die in zyn *Toetssteen*
 verder zegt: *Immers het Klooster van Rhynsburg*
was op die tyd nog verre te zoeken.

Hoedanig nu deze vroegtydige stichting door
 Graaf DIEDERIK, en het schryven van VEL-
 DENAAR, SNOYUS en anderen, door den ge-
 leerden Heer H. VAN RHYN, verdedigd wor-
 den, zullen wy hier niet ophalen; dit alles kan
 in de oudheden van *Rhynland*, in de aantekenin-
 gen in folio, pag. 937 en 938, worden nage-
 zien. Ook zullen wy ons met de jaarberekening
 hier niet ophouden, doordien het duidelyk blykt,
 dat daarin een misflag begaan is. Daarenboven
 merken wy in 't voorby gaan aan, dat wy
 hier het getal en de order der Graven volgen,
 gelyk dezelve doorgaands gesteld wordt, om on-
 zen lezeren mindere moeite te veroorzaken;
 hoewel wy het voor het overige volkomen met
 KLAAS KOLYN houden, gelyk wy zulks hier
 boven breedvoerig hebben aangetoond.

Wanneer men de bewyzen wegens het stichten
 van het Rhynsburger klooster, door Graaf DIE-
 DERIK, hier boven woordelyk ter neder gesteld,
 nauwkeurig overweegt, zal men duidelyk de
 mislagen, welken in de tydrekening begaan zyn,
 onderkennen, en ontdekken dat de schryvers el-
 kander blindelings hebben uitgeschreven. De
 grootste misflag is gesproten uit de kronyk van
 het jaar 1437, zynde de oudste van de vier, wel-
 ken wy zo even hebben aangehaald, en van welke
 de schryver of uitschryver waarfchynelyk *Benne-*

broek had moeten schryven voor *Rhynsburg*; immers heeft Graaf **DIEDERIK** de nonnen van *Egmond* naar *Bennebroek* verleid; en de monnikken van *Bennebroek* het klooster te *Egmond* doen betrekken. Daarenboven zyn de woorden van die schryvers: *Graaf Dieric dede die Nonnen comen tot Reynsburch; ende tot Egmond dede hi Monnikken wonen*. De drie volgende schryvers en navolgers dezer eerste kronyk, hebben breedvoerig over deze uitdrukking uitgewyd, en denkelyk eenen geheel anderen zin aan de woorden gegeven, dan de eerste schryver daaraan gehecht heeft. Want uit de eerste kronyk kan gene verwiseling van monnikken van *Rhynsburg* naar *Egmond*, ook gene verwiseling van nonnen van *Egmond* naar *Rhynsburg* afgeleid worden, doordien eigentlyk daarin niet gezegd wordt, van waar de nonnen tot *Rhynsburg* of de monnikken tot *Egmond* zouden gekomen zyn.

Daarentegen wordt de verplaatfing der nonnen van *Egmond* naar *Bennebroek*, door de monnikken van *Egmond*, en voornamentlyk door **KLAAS KOLYN**, als een onwraakbare getuigen, duidelyk bevestigd, hy zegt in Graaf **DIRK**:

Die Nonnen oec/ zoude te menen/
 Heeste hy mede anderlet
 Oer to Binnebruk gefet;
 Ende zett 'er in/ wat hoeder/
 Cie van Benedictes Oer;
 Ende gaf den Monniken goet/
 Testen vele/ in oberbloet.

En eenige regels verder, zegt hy van **ARLINDE**, 's Graven dochter:

Ende was / als te hou getuis /
Tot Bennebrucke ti ierste Abdis.

Deze ERLINDE of ARLINDE, wordt by WOLFGANGLAZIUS, GERLIEVA genaamd, en door hem en R. SNOYUS eerste abtdise van *Rhynsburg* genoemd. Dit is weder een misflag, natuurlijk uit den eersten voortgesproten; namentlyk, dat men geheel te onrecht *Rhynsburg* voor *Bennebroek* heeft geschreven. KLAASKOLYN wyst zulks met duidelyke woorden aan.

- Dit oordeelen wy genoeg te zyn om te bewyzen, dat het klooster van *Rhynsburg*, ten tyde van Graaf DIEDERIK, nog niet in wezen was; de bewyzen voor het tegendeel zyn te duidelyk, dan dat wy hier anderen zouden behoeven bytebrengen, hoewel zulks niet mocilyk zyn zou. Laat ons nu den tyd onderzoeken, waarin hetzelfde eigentlyk gesticht is.

Alle de beste en oudste geschiedschryvers van ons land getuigen eenparig, dat de vermaarde abtdy van *Rhynsburg*, door PETRONELLA, weduwe van Graaf FLORIS *den vetten*, dochter van Hertog DIRK *van Saxen*, en zuster van den Keizer LOTHARIUS, in den jare 1134, en wel terstond tot een nonnenklooster, gesticht is; de kerk van hetzelfde werd nog in het zelfde jaar, en wel door ANDRIES VAN KUYK, Bisshop van *Utrecht*, ter eere van *Maria*, ingewyd. Het schynt, dat zy haar lusthuis daartoe heeft aangeboden, en de eerste nonnen uit het klooster *Stifterlingeburg* of *Suppulenteburg* uit *Saxen* herwaards heeft doen komen. De stichteres, vrouwe PETRONELLA, overleed in het jaar 1144, en werd in dit klooster begraven, van hetwelk tot eerste abtdise verkoren werd vrouwe CU-

NISSA, mede van eene oude adelyke Saxifche famielje afkomstig.

Ook dit wordt duidelyk bewezen door KLAAS KOLYN; deze den dood van Graaf FLORIS, in het jaar 1122, verhaald hebbende, meldt van deszelfs weduwe, vrouwe PETRONELLA, dat zy het klooster, 12 jaren daarna, en dus in het jaar 1134, gesticht heeft, zeggende:

Ende gaf mede vele/ mett 'er vele/
Den Godtsuse voer hare mans Ziele/
Den zi te Rensburch hadde gericht/
Twaelf jaren/ alse men licht
Bebant/ nae tse mans sneben.

Besluitende eindelyk met haren dood aldus:

Ente starf ube oberwaer
XI. hondert en XLIII. Jaer;
Ende laghet te Rinsborch begaden/
Date zi vele gaden
In hoire tiden are gaf;
Derder binden wi ni daer af.

Deze schryver, welke omtrend het jaar 1170, en dus kort na deze voorvallen geleefd, en mogelyk nog ooggetuige van dezelve geweest is, heeft de omstandigheden van deze stichting denkelyk zeer wel geweten.

MELIS STOKES, welke zyne rymkronyk omtrend het jaar 1305 geschreven heeft, maakt van de begraafnis van FLORIS *den zwarten*, zoon van Gravinne PETRONELLA, en broeder van Graaf DIEDERIK *den zesden*, na dat de eerst-gemelde Graaf verflagen was, met de volgende woorden gewag, in zyn eerste deel, II^{de} bock, vers 322 enz:

En wert te Rensborch ghedraghen/
 Int Cloester dat sijn Moeder stichte/
 En begaben! seghet ghedichte.

En een weinig verder in hetzelfde boek, vers 379 enz. verhaalt hy den dood der Gravinne PETRONELLA aldus:

XI. hondert vierlich ende viere
 Screef men / doe de goedertiere /
 Des Dotten Szaben Florans wif /
 Peternelle, endede haer lpf /
 Ende was te Reinsborch begaben /
 Dat soe stichte met haerre haben
 In die eers der Moeder ons Heren. ♣
 Aldaer legghet si met eren.

WILLEM PROCURATOR, welke zyne kronyk, tot op het jaar 1333. in de Latynsche taal geschreven heeft, zegt op 't jaar 1134 in de Hollandsche taal dit volgende:

„ In 't Jaar M. C. XXXIV. zyn de Nonnen
 „ van *Saxen*, van het Klooster *Stichterlingeburch*,
 „ door 't beleydt der Gravinne *Petronella* gebragt
 „ te *Rynsburch*; by welke Nonnen een uytneemende
 „ deftigheyd van Religie, en kennisse van
 „ Klooster-plicht is geweest; gelyk derzelver
 „ vlytigheid nog ten huydigen daage blykt, in
 „ de geene, die door haare leeringe onderweezen
 „ zyn.
 „ In 't zelve Jaar den XVII. *Kalend* van *October*,
 „ is dezelve Kerk in *Rynsburch*, die de voozeyde
 „ Gravinne ter eere van de H. Maaget *Maria* gestigt
 „ hadde, gewydt, door *Andries*, Bisschop van
 „ *Utrecht*.
 „ In 't Jaar M. C. XLIV. is de Gravinne

„ *Petronella*, Huysvrouw van Graaf *Floris* de
 „ *Vette*, overleeden, en in 't Klooster van
 „ *Rynsburg*, dat zy zelfs hadde gestigt, eerlyk
 „ Begraven”.

JOHANNES BEKA, in 't leven van GODEBALD den XXIVften Bisfchop van *Utrecht*, zegt, volgens zyne eigen woorden in den Latynfchen text:

„ De Gravinne *Petronella* stichtede uyt Godt-
 „ vruchtigheid, na den doot haares Mans, een
 „ Nonnen-Klooster van *St. Benedictus*-Orden,
 „ ter eere van de onbevleete Maget *Maria* en
 „ den zeegepraalenden Martelaar *St. Laurens*,
 „ in het (*allodiaale*) onleenbaare goedt van haar
 „ Kasteel, 't welke *Rhynsburg* werd genoemd;
 „ dewelke daar na op den X *Kalend.* der Maandt
 „ *Juny* in *Christorustende*, aldaar met een prach-
 „ tige uytvaart is begraven”.

En volgens de oude en vermeerde overzetting.

„ *Petronella*, zyn (*Florens*) Wyf, die veel
 „ aalmoefen gaf voer hoir mans ziele, ende die
 „ stichte een clooster van Nonnen, van Sinte
 „ *Benedictus* Oirden, in die eer van onzer Vrou-
 „ wen, ende Sinte *Benedictus*, des gloriozen
 „ Martelairs, by horen cafteel dat *Reinsburch*
 „ hiet; die daar na op die 10 *Kalende* van *Ju-
 „ nius* ruste in Gode; ende is in den zelve cloo-
 „ ster begraven met costeliker uytvaart”.

Dat de vertaler hier verkeerd ter eere van *St. Benedictus*, in de plaats van *St. Laurens* heeft gezet, blykt uit den oorspronglyken Latynfchen text, en onze vertaling.

WILLEM HEDA, in 't leven van GODEBALD, XXIVfte Bisfchop van *Utrecht*, zegt in 't Latyn met korte woorden:

„ *Wiens*

„ Wiens (*Floris*) Huysvrouwe , *Petronella*,
 „ een Klooster stichtede, by haar Kasteel in
 „ *Rynsburch*, daar zy ook rust”.

Eindelyk zal ik hier nog byvoegen, het verhaal van J. DE LEYDIS, in de Egmondse kronyk, uit het Latyn vertaald, zeggende:

„ Toen heeft *Petronella*, Gravinne van *Holland*,
 „ na den doot van haaren Man, een
 „ Nonnen-Klooster van *St. Benedictus* Orden
 „ gesticht en getimmert, in 't Jaar 1133, ter
 „ eere van de zaalige Maaget *Maria*, en van den
 „ beroemden Martelaar *St. Laurens*, in (*allodio*)
 „ het ontleenbaare Goedt van haar Kasteel, 't
 „ welk *Rhynsburch* werdt genoemt; en de Nonnen
 „ zyn daar in gebracht uyt *Saxen*, van het
 „ Klooster *Stuterlingerburch*, door toedoen van
 „ de Gravinne *Petronella*; in dewelke groote
 „ yver van Godsdienst, en geen kleyne kennisse
 „ van Kloosterlyke plicht uytmuntede; welker
 „ vlydt noch hedendaags uytmunt, in de gene
 „ die door haare onderwyzinge hervormt zyn.
 „ In het zelve Jaar ook, op den XVI. *Kalend.*
 „ van *October*, is de Kerk van *Rhynsburch* ge-
 „ wydt, ter eere van de Zal. Maaget *Maria*,
 „ door den Bisschop *Andries*; en is aldaar tot de
 „ eerste Priorinne aangestelt *Cunisa* of *Cunera*, &c”.

Eindelyk voegt hy daar by:

„ De Gravinne *Petronella* is cyndelyk, in den
 „ Jaare des Heeren MCXLIV., op den X *Kalend.*
 „ van *Juny* in *Christo* geruft, en met een koste-
 „ lyke Uytvaart in 't Klooster van *Rhynsburg*
 „ begraven, 't welke zy zelve hadde gesticht”.

Het getuigenisse van latere schryvers hier by te voegen, oordeelen wy onnodig, vermits de stichting hier klaar genoeg is aangewezen.

In het jaar 1138 heeft DIRK *de zesde*, Graaf van *Holland*, en zoon der Gravinne PETRONELLA, eene bedevaart naar *Jeruzalem* gedaan; en het jaar daarna over *Romen* naar huis kerende, aldaar de twee kloosters van *Rhynsburg* en *Egmond*, die door zyne voorouders waren gesticht en begiftigd, van het Bisfchoppelyk rechtsgebied ontheven, en dezelve, onder eene jaarlyksche fchatting, ter bescherminge van *St. Pieter*, (dat is, van den Paus) opgedragen. De open brief ten dien einde door INNOCENTIUS *den tweeden* verleend, is (volgens de verbeteringe van BOXHORIUS, na een oud handschrift op perkament) van den volgenden inhoud:

„ INNOCENTIUS, Bisfchop, Dienaar
 „ der Dienaaren, aan zynen beminden Zoone
 „ *Walterus*, Abt van het *Egmondifche* Klooster,
 „ en aan deffelfs nazaaten, die hem ten eeuwi-
 „ gen daage wettig zullen opvolgen. De Edele
 „ Man DIEDERIK, Graaf van *Holland*, naar
 „ *Jeruzalem* reyzende, heeft zich in onze te-
 „ genwoordigheid vertoont. Onder meer andere
 „ dingen, die wy met hem, over de verbeterin-
 „ ge der zeeden. en over de aanftelling van zyn
 „ leven verhandelt hebben, heeft de gemelde
 „ doorluchtige Man, zoo uyt zyn eygen Naa-
 „ me, als uyt de Naame van zyne Moeder de
 „ Gravinne PETRONELLA, het Klooster
 „ van *Egmonds*, gelyk meede dat van *Rhynsburch*,
 „ uyt een beweeginge van Godtvruchtigheit,
 „ aan den Heyligen *Petrus*, Prins der Apostelen,
 „ in eygendom opgedraagen en overgelevert.
 „ Waarom wy, die wel meeft verplicht zyn de
 „ Gerechtigheden van dien Sleutel-draager des
 „ Hemels te verdedigen; dezelve eerwaardige
 „ Plaatzten in eygendom, en onder de bescher-
 „ min-

„ minge van de Heylige *Roomfche* Kerke aanne-
„ men; en wy hebben die ook, met al het geene
„ tot die Plaatzen behoort, door de befchuttin-
„ ge van dit tegenwoordige gefchrift beveyligt;
„ en vafteftelt, dat alle de bezittingen en Goe-
„ deren, beftaande zoo in Kerken, als in Tien-
„ den, Landeryen, Wyngaarden, Wateren,
„ Boffchen, Beemden, of in iets anders, wat
„ het ook zy, die dezelve Kloofsters tegenwoor-
„ dig gerechtelyk en wettiglyk bezitten, of in
„ 't toekomende, door afstand der Pauffen, door
„ mildtdaadigheid der Koningen of Vorften,
„ door de Opdracht der Geloovigen, of op an-
„ dere rechtmaatige wyzen, onder Godts zee-
„ gen, noch mogen verkrygen. ons ten eeuwi-
„ gen daage vafte en ongefchonden zullen toebe-
„ hooren. Dierhalven verbieden wy, dat het
„ geen menfche ter Wereldt in geenderley wyze
„ geoorlooft zal zyn, de gemelde Kloofsters
„ lichtveerdiglyk te verftooren, of derzelver
„ befittingen wech te nemen, of wechgenomen
„ zynde, te behouden en te verminderen; of
„ haar eenige andere moeyelykheden aan te doen.
„ Maar wy willen dat alle die goederen in zyn
„ geheel zullen bewaart worden, voor het aan-
„ fttaande gebruyk der geenen, tot welkers on-
„ derhoudt, en aan welker befieringe dezelve
„ zyn gegeven geweest. En ten teeken, dat de
„ gemelde Kloofsters onder het Rechtsgebied van
„ den Heyligen *Petrus* behooren, zult gy en uwe
„ Nazaaten Jaarlyks vier Stuyvers *Frifingifche*
„ Munte, (*Quatuor Solidos Frifingensis Moneta*)
„ ons en onze Nazaaten tot een fchattinge be-
„ taalen. En byaldien eenige Kerkelyk of We-
„ reltdtyk Perfoon, van deze onze Conftitutie
„ kennis hebbende, zich mogte verftouten de-
„ „ zel-

„ zelve moedtwilliglyk te overtreden, indien
 „ hy voor de tweede en derde-maal vermaant
 „ zynde, zyne misdaadt door geen behoor-
 „ lyke boete verbeterd, die moet van het
 „ allerheyligste Lichaam en bloedt van onzen
 „ Godt en onzen Heere en Verlosser *Jesus Chris-*
 „ *tus* versteeken worden, en in 't laatste Oordeel
 „ een gestrenge straffe ondergaan: Maar de vree-
 „ de onzes Heeren *Jesu Christi* zy over alle de
 „ geene, die de gerechtigheden der gemelde Plaat-
 „ zen bewaaren; zoodanig, dat zy alhier de
 „ vrugten van haare goede werken genieten, en
 „ hier namaals by den gestrengen Rechter de
 „ belooninge des eeuwigen vreedes mogen vin-
 „ den. Amen! Aldus onderteekent: Ik *Inno-*
 „ *centius*, Bisschop der Catholyken Kerke. Ik
 „ *Conradus*, Bisschop van *Sabina*. Ik *Gerardus*,
 „ Priester, Kardinaal, onder den Tytel van 't
 „ H. Kruys te *Jeruzalem*. Ik *Theodeminus*, Bis-
 „ schop van *St. Rufina*. Ik *Albertus*, Bisschop
 „ van *Alba*. Ik *Lucas*, Priester-Kardinaal, on-
 „ der den Tytel van *St. Johannes* en *Paulus*. Ik
 „ *Albertus*, Bisschop van *Hostia*. Ik *Ancelmus*,
 „ Kardinaal-Priester van *St. Laurens* in *Lucina*.
 „ Ik *Otto*, Diaken-Kardinaal van *St. Gregorius*
 „ *ad velum aureum*. Ik *Gregorius*, Diaken-Kar-
 „ dinaal van den Heyligen Engel. Gegeven in
 „ *Lateranen*, door de handt van *Emericus*, Dia-
 „ ken-Kardinaal en Kantzelier der H. *Roomsche*
 „ Kerke, den laatsten dag der Maandt *February*,
 „ in de derde Indictie; in 't Jaar der Mensch-
 „ wordinge des Heeren 1139. en in 't elfde Jaar
 „ des Pausdoms van onzen Heere *Innocentius* de
 „ tweede”.

Deze Pausfelyke vergunning is, volgens de
 getuignis van HEDA, door HERIBERTUS, Bis-

Bisfchop van *Utrecht*, goedgekeurd en bevestigd.

De Pausfen, eene zodanige bevallige dochter, gelyk de abtdy van *Rhynsburg* op eenen zeer hogen prys ftellende, hebben aan dezelve van tyd tot tyd zeer vele bullen, voorrechtbrieven en vergunningen toegevoegd; eene grote menigte van dezelfen ftaan by BOXHORN, VAN LEEUWEN en PARS aangetekend, haar toegezonden uit *Romen*, *Avignon* en andere hoofdplaatsen van den Pausfelyken ftoel.

Doch doordien de abtdy, buiten de bullen en voorrechtbrieven der Pausfen, ook inkomsten, landeryen, geld en goed nodig had, om daarvan behoorlyk te kunnen bestaan, hebben de Graven van *Holland* haar van tyd tot tyd vorstelyk en milddadig befchonken.

De eerfte ftichterese, weduwe PETRONELLA, fchonk aan dezelve niet alleen haar adelyk luthuis te *Rhynsburg*, op welks grond de abtdy gebouwd werd, maar vereerde, benevens haren zoon Graaf DIEDERIK *den zesden*, nog daarenboven aan dit geflacht, het dorp en de heerlykheid van *Rhynsburg*; verfcheidene landeryen, zo omtrend *Noordwyk* als *Delft*; het gehele rechtsgebied van het platte land; de tienden te *Aalsmeer*, en vele andere goederen en voorrechten.

Gravinne SOPHIA, weduwe van DIEDERIK *den VI*, op hare derde bedevaard naar het heilig land, in den jare 1176 overleden, bewees aan deze abtdy mede zeer uitftekende weldaden. Onder vele andere bewyzen van genegenheid, befchonk zy dezelve met 125 ponden; met de goederen van *Scyhe* en *Ryswyker-broke*; met 40 ponden op 40 bunderen lands in het land van *Gravesand*; alsmede met de goederen van *Warmond*.

WIL-

WILLEM PROCURATOR zwaait haar den grootften lof toe, en getuigt onder anderen, dat zy Gode en menschen aangenaam, by uitnemendheid milddadig omtrend den armen was, en zich als eene tweede DORCAS gedroeg, met rokken en klederen voor arme lieden te vervaardigen; eindelyk voegt hy daarby, *dat zy de kerk tot Rhynsburg van de grondt heeft opgehaalt, en gelukkig voltimmert.*

Dit zelfde getuigt MELIS STOKE, zeggende in zyn tweede boek, vs. 648:

Die monster van Rensborch mede

Dede si maken op van gronde/

Die noch scone staet ter stonde!

Doordien deze abtdy toenmaals kortlings gesticht en nog maar weinige jaren, ten tyde van SOPHIA, gestaan had, zal MELIS STOKE waarschynelyk door zyne gezegdens, het verder ophalen en voltrekken der aangevangen gebouwen verstaan. Want dat men daarmede verscheiden jaren bezig geweest is, blykt niet alleen uit de uitgestrektheid van het werk, maar ook uit de woorden van WILLEM PROCURATOR, welke getuigt, *dat de kerk te Rhynsburg, eerst eenige jaren daarna, namentlyk den 6 Nonas van May, in den jare 1183, door Boudewyn, Bisshop van Utrecht ingewyd is.* Doch slechts eenige dagen na het feest der inwyding, trof deze kerk en de gehele abtdy het verschrikkelyk lot, van door eenen ysfelyken brand te worden vernield, gelyk de laatstgenoemde schryver zulks met de volgende woorden te boek stelt: „ *Op den dertienden dag na de inwyding der Kerke, is dezelve, benefens het Klooster, door een deerlyken brand ver-teert; en de meeste Nonnen buiten's Lands gebragt* „ *wor:*

„wordende, strekten tot een waarachtig getuygenisse
 „van derzelve ellenden.” Deze zal ook waarfchy-
 nelyk de oorzaak geweest zyn, waarom de abt-
 disse SOPHIA, dochter van Graaf DIEDERIK
den VI, en zuster van Graaf FLORIS *den III*,
 het bestier over deze abtdy, in het jaar 1186,
 vrywillig heeft nedergelegd. Doch het gesticht
 kan niet lang in deszelfs puinhopen zyn leggen
 gebleven, wanneer men in aanmerking neemt,
 dat de nicht der eerste abtdisse, AGNES *van*
Holland, dochter van Graaf FLORIS *den III*, in
 hare plaats tot abtdisse verkoren is, en HADE-
 WICH, mede eene dochter van DIRK *den zesden*,
 en zuster van SOPHIA, toenmaals nog nonne te
Rhynsburg was.

DIEDERIK *de zevende*, en zyne echtgenote
 ALEYD, Graaf en Gravinne van *Holland*, be-
 toonden mede uitstekende gunsten aan deze Rhyns-
 burger abtdy. Niet alleen bevestigden zy de mil-
 degiften der Gravinne PETRONELLA, en van
 Graaf DIEDERIK, haren zoon, maar voegden
 nog eene menigte andere giften daarby, gelyk
 zulks blykt uit zekeren brief van het jaar 1199,
 zynde van den volgenden inhoud:

„In den Naame der Heylige en onverdeelbaa-
 „Drie-eenigheit! Allen Geloovigen in *Christo*,
 „zoo wel toekomende als tegenwoordige, zy
 „hier mede kennelyk, dat Ik DIEDERIK,
 „door de genaade Gods Graaf van *Holland*, en
 „ALEYDT, Gravinne, de giften, welke de
 „Eerwaardige *Petronella*, Gravinne van *Holland*,
 „en *Diderik*, derzelve Zoone, aan de Kerke
 „van de *H. Maria* te *Rhynsburg* tot een eeuwi-
 „ge bezittinge hebben opgedraagen, bevesti-
 „gen, en tegens alle tegenfprekkingen van onze
 „Nazaaten, met het onderdrukken van ons Zee-
 II. DEEL. S „gel

„ gel hebben verzeekert; zynde derzelve be-
 „ schryvinge als volgt: Het Dorp *Rhynsburg*
 „ zelve en haare Gerechtigheden in het zelve;
 „ in het Dorp genaamt *Nortghe*, neegen Erven
 „ en een half, insgelyks met al haar recht, be-
 „ halven dat derzelve bewoonders het vyfde
 „ gedeelte der Beede van den Graaf in *Nortghe*
 „ moeten betaalen; in zeeker Land, genaamt
 „ *Lede*, zes Manzen, dat is *Hoven*; en drie Man-
 „ zen in *Delf*, met zulk recht, dat de bedien-
 „ dens van den Graaf, in dezelve woonende,
 „ de Beeden van den Graaf zullen betaalen, doch
 „ de Kinderen daar op woonende zullen alleen
 „ aan de Kerke verantwoord: Daarenboven,
 „ het geheele Land en 't Rechtsgebied van *Als-*
 „ *meer*, en 't Rechtsgebied 't welke zy daar had-
 „ den; als meede alle de Thienden der Landen,
 „ hebben zy tot een eeuwigduurende bezittinge
 „ opgedragen. Doch Ik, Graaf *Diederik*, Zoon
 „ van de Gravinne *Ada*, beneffens de Gravinne
 „ *Aleyd*, myne Huysvrouw, tot laavenisse
 „ onzer zielen, ten voordeele van de Kerke van
 „ *Rhynsburg* willende voorzien, hebben tot ver-
 „ wisseling, en in vergeldinge van de Landen
 „ en 't Rechtsgebied van *Alsmeer*, het Land in
 „ *Walcheren*; 't welken ons in eygendom toebe-
 „ hoorde, te weten twee hondert en vyftig
 „ (*Menzuras*) Gemeeten, aan de voornocmde
 „ Kerke onveranderlyk opgedraagen; dewelke
 „ ik van alle Beede des Graafs en aanrandinge
 „ der omleggende vry verklaare, en met het on-
 „ derdrukken van ons Zeegel, deze vrydom voor
 „ eeuwig bevestige. Getuigen hier van zyn, de
 „ Gravinne *Ada*, haar Zoon *Floris*, *Hugo van*
 „ *Voorne*, *Nicolaas van Haarlem*, *Arnoldus*, (*Da-*
 „ *pifer*) Spysdraager, *Hendrik* desselfs Broeder,
 „ *Dirk*

„ *Dirk Bertholdus*, *Bartholomeus van Voorne*,
 „ *Floris de Schenker*, *Willem van Egmond*, *Gisl-*
 „ *rus van Kerkwerf*, *Tiederik Neveke*. Aldus ge-
 „ daan, in den Jaare der Menschwordinge onzes
 „ Heeren duyzend een hondert negen en negen-
 „ tig, onder de Regeeringe van *Hendrik*, den
 „ *Roomschen Keyzer* en *Koning van Sicilien*; *Di-*
 „ *derik*, *Bisschop van Utrecht* voorzittende”.

Déze handvest, een der oudste welke in *Holland* nog aanwezig is, geschreven op pergament in de Latynsche taal, berust nog hedendaagsch zuiver en gaaf onder de archiven der Rhynsburgsche abtdy. Aan deze handvest is gehecht een zegel, gedrukt in blinkend bruin-rood wasch, hangende aan eene rode zyde streng, van enkele te saam vergaderde draden, verbeeldende de Graaf te paard gezeten, met het zwaard in de rechterhand, en een driekant schild en wapen voor de borst; de draden zyn kruislings op de *Plike* doorgestoken; het wapen op het schild is, door de langheid van tyd, onzichtbaar geworden, gelyk ook gedeeltelyk de beeldtenis van den Graaf te paard; doch de volgende letteren van het omschrift zyn volkomen leesbaar: THEODORICUS DEI GRACIA HOLLANDENSIVM COMES; dat is: *DIEDERIK*, door *Gods genade*, *Graaf der Hollanderen*. Het wasch zelf, is dikker dan een duim, en met eene soort van geel vernis overdekt, waardoor de nette beeldtenis van het afdrukse wel bedorven, maar het wasch zelf beter bewaard is. Deze aantekening en beschryving van dit zegel, hebben wy ontleend uit de keurige aanmerkingen van den geleerden Heer *P. VAN DER SCHELLING*, te vinden in zyn doorwrocht werk *over het Tiendrecht*.

Insgelyks hebben de voornoemde Graaf en

Gravinne de milde giften van wylen de Gravinne weduwe SOPHIA, in den jare 1200, in den volgenden brief bevestigd:

„ Ik DIEDERIK, door Godts genaade Graaf,
 „ en A. (of *Aleydt*,) myne Huysvrouwe, Gra-
 „ vinne van *Hollandt*, maaken bekendt, zoo wel
 „ aan de tegenwoordige, als aan de nazaaten.
 „ Dat de Goederen, welke *Sophia*, eertydts
 „ Gravinne van *Hollandt*, zaaliger gedagtenisse,
 „ aan de Kerk van *Rhynsburg* mildtdaadig heeft
 „ heeft gegeven; te weten CXXV. Ponden, en
 „ de Goederen van *Scyhe*; ook de Goederen van
 „ *Riswikerbroke*, en XL. Ponden op XL. Bun-
 „ deren (*ſjugera*) Landts, in 't Landt, 't welke
 „ genoemt werdt 's *Gravenſandt*; en de Goederen
 „ van *Wormonde*; Wy ook, gelyk meede onze
 „ Oom *Otto* Graaf van *Benthem*, en defzelfs Sus-
 „ ter, de Abdiffe *Sophia*, voor de Ziele van de
 „ voorgemelde Gravinne *Sophia*, en van Graaf
 „ *Diederik* haaren Man, en voor de zielen zyner
 „ Kinderen, en van alle nazaaten, zoo wel van
 „ haar, als van ons; aan de voornoemde Kerke
 „ door onze handen bevestigen; op die voor-
 „ waarde, dat zy deze Goederen in Aalmoefen
 „ behouden, met onzen raadt en van onzen Oom
 „ Graaf *Otto* voorgemeldt; en op dat deze din-
 „ gen vast en zeeker mogen blyven, hebben wy
 „ dezen Brief met ons Zeegel bevestigt. Getuy-
 „ gen daar van zyn deze, *Boudewyn van Halthe-*
 „ *na*, *Hugo van Voorne*, *Symon van Herlehem*,
 „ *Willem van Teylingen*, *Arnoldus (Dapifer)*
 „ Spys-draager, *Johannes van Ryswyk*. Gegeven
 „ tot *Leythen*, in den Jaare M. CC. op de XII.
 „ *Kalend van Septemb.* de *Maane* acht daagen
 „ oudt zynde”.

Deze brief is door BOXHORN, zo wel in de
 La.

Latynsche als Duitfche uitgave, door eenen misflag op het jaar 1212 gesteld; daar hy ondertusfchen op het jaar 1200 moest gesteld worden, gelyk in den brief, hier boven geplaatst, gemeld staat, en uit het register der archiven van *Rhynsburg* duidelyk blykt. Daarenboven is Graaf **DIEDERIK** *den zeyenden* reeds in het jaar 1203 overleden. Waarfchynelyk is deze misflag door den drukker van den Latynfchen text veroorzaakt, door het jaargetal MCC met den dag van XII *Kalend*, zonder fcheidingsteken aan elkander te voegen, en hetwelk door den vertaler in het Nederduitsch niet aangemerkt en verbeterd is.

WILLEM *de eerste*, Graaf van *Holland*, wiens dochter **ADA** *van Holland*, abtdisse van *Rhynsburg* geweest is, heeft, behalven de gunsten, door zynen broeder Graaf **DIEDERIK** aan de abtdy verleend, haar, in het jaar 1213, ontheven van alle lasten, beden en fchattingen, aan *Holland* toebehorende, op honderd gemeten land, gelegen onder het ambagt van *Oost-Kapelle*; aldus luidt deswegens zyn brief:

„ In den Naame des Vaders, des Zoons, en
 „ des Heyligen Geestes, Amen! Ik **WILLEM**,
 „ Graaf van *Hollandt*, maake hier mede bekendt,
 „ zoo wel aan de tegenwoordige, als toeko-
 „ mende, dat ik, voorzien willende omtrent
 „ de zaaligheid myner ziele, die van myne
 „ Huysvrouwe, gelyk meede van onze Kinde-
 „ ren; hondert gemeeten Lands, gelcegen in 't
 „ Ambagt van *Oostkapelle*, toebehoorende de
 „ Kerke van *St. Maria* te *Rhynsburg*, van alle
 „ laste van beedinge, en van alle andere beswa-
 „ ringe van fchattinge, zoo verre zulks onder
 „ onder het Recht van *Holland* is behoorende,
 „ geheel hebbe bevryd en ontslaagen, tot in der
 „ Eeu-

„ Eeuwigheid; buyten dat Landt, 't welke myn
 „ Broeder Graaf *Diederick* op dezelve wyze aan
 „ die Kerke heeft vry gegeven. Dog op dat dit
 „ myn bedryf vast en onverbreekelyk onderhou-
 „ den worde, heb ik gewilt, dat men dezen te-
 „ genwoordigen Brief met het getuigenisse my-
 „ nes Zeegels, en de bescherminge van Getuigen
 „ zoude bevestigen. Dit zyn de Naamen der
 „ Getuygen ten overstaan van welke de onder-
 „ teekeningen geschiet is: *Pieter van den Duynen*,
 „ *Daniel van Tholan*, *Pieter van Middelburch*,
 „ *Abten*; *Hugo van Voorne*, *Godfrid van Breda*,
 „ *Willem van Ryswyk*, *Dirk van Teylinge*, *Jacob*,
 „ *Kastelleyn van Leyden*, *Willem van Koudekerk*,
 „ *Wouter van Cruninge*, *Gillis van Sabbinge*, *Si-*
 „ *mon Neyekin*. Gedaan in 't Jaar der Mensch
 „ wordinge des Heeren, een duyzent twee hon-
 „ dert en dertien, in de Maand van December.
 „ Gegeven door de handen van mynen Schryver
 „ te *Middelburg*”.

Deze honderd gemeten lands, zyn, op dezelf-
 de wyze, door FERDINAND en JOHANNA,
 Graaf en Gravinne van *Vlaanderen*, mede van
 alle belasting ontheven, voor zo verre dezelve
 het recht van *Vlaanderen* betrof; alles volgens
 eenen verzegelden brief, gegeven des maandags
 voor *Christi* geboorte, in het jaar 1213.

Volgens den onderstaanden brief, heeft ook
 voorgemelde WILLEM de eerste, Graaf van *Hol-*
land, in het jaar 1222, aan de abtdy van *Rhyns-*
burg zekere renten vermaakt, om daardoor zyne
 heerlykheid van *Boskoop*, van den Heer GYS-
 BRECHT VAN AMSTEL, vry te kopen, en de-
 zelve met alle rechten en inkomsten, van al het
 gezaaide en ongezaaide, voor eeuwig in eigen-
 dom aan het klooster te schenken.

„ In

„ In den Naame der Heylige en onverdeelde
 „ Drie-Eenigheit! Ik WILLEM, door Godts
 „ genaade Graaf van *Holland*, heb hier meede
 „ een iegelyk willen te kennen geven, zoo wel
 „ tegenwoordige als toekomstende. Dat ik tot
 „ een Hulp-middel voor myne ziele, en die van
 „ myne Voor-Ouders, aan de Kerke van de
 „ H. *Maria* te *Rynsburg* hebbe aangeweefen,
 „ hondert Ponden, te ontfangen uyt onze eerste
 „ inkomsten in *Delf*, en in *Pinacker*, en in
 „ *Maastrand*, en in *Flerdinc*; op deze wyze,
 „ dat 'er in het eerste Jaar zal betaalt worden
 „ vyftig Ponden, en in het tweede Jaar vyftig.
 „ Met deze voorzeyde hondert Ponden, zal de
 „ Abdiffe onze Goederen in *Buckescop* we-
 „ derom koopen, van den Heere *Gysbert van*
 „ *Aemstel*, tot eygendom van haar Klooster; en
 „ zalze het zelve Klooster van *Rhynsburg* in eeu-
 „ wigheid bezitten, met volkomen regt, gelyk
 „ dezelve by ons en onze Voor-Ouders zyn be-
 „ zecten. Daarenboven zal Mevrouw de Ab-
 „ diffe aan de Zoonen van den Heere *Egbert van*
 „ *Aemstel* betaalen, vyftig Ponden; en alzo
 „ zal het voorzeyde Klooster van *Rhynsburg*,
 „ alle Regten en Inkomsten in *Buckescop*, zoo
 „ wel van het gezaayde, als ongezaayde eeuwig-
 „ lyk genieten. Dog voor deze Aalmoefen zal
 „ Mevrouw de Abdiffe een Priester aanstellen,
 „ aan een byzonderen Altaar, om dienft te doen,
 „ ter gedagteniffe van ons, van onze Huysvrou-
 „ we *Aleidis*, en van Onze Voor-Ouders. Op
 „ dat dit ons reedelyk bedryf vaft en verzeekert
 „ zoude blyven, en onverbreekyk by onze
 „ Nazaaten onderhouden worden, zoo hebben
 „ wy dit tegenwoordige gefchrift met ons Zeegel
 „ doen bevestigen. Gedaan in 't Jaar der Genaa-

„ de M. CC. XXII. Onder den Ban van deze
 „ zaaken zyn Getuygen, de Abt van *Egmont*,
 „ *Terekinus* Monnik, *Gerardus* Deeken van *Ken-*
 „ *merlandt*, *Willem* Deeken van *Rhynlandt*; *Wil-*
 „ *lem* Perzoon van *Voorholt*, *Hendrik* van *Norge*,
 „ *Albert* Kapellaan, Priesters: En Leeken,
 „ *Maria* Gravinne, *Isbrandus*, *Bartholomeus*,
 „ *Ibeloc* van *Harlem*, *Dirk* van *Wasnar*, *Jacobus*
 „ *Kastelleyn*, *Willem* van *Egmond*, beneffens
 „ veel meer andere”.

ALYD, eerste echtgenote van den Graaf WILLEM den *cersten* van *Holland*, vereerde aan de kerk van *Rhynsburg* een gouden kruis, hetwelk gezegd wordt, den Ridder WOUTER VAN PERSYN onder het bidden in handen gekomen te zyn. Daarenboven vermaakte deze Gravin eene grote hoeveelheid boter, welke zy jaarlyks, ten behoeve van den keuken aldaar, deed leveren.

MARIA, tweede echtgenote en weduwe van Graaf WILLEM, schonk in het jaar 1223 eenige renten en inkomsten aan deze abtdy, tot het houden van zielmisen voor den overleden Graaf, gelyk de nevensgaande brief dit aantoonst:

„ Ik MARIA, certyds Gravinne van *Hol-*
 „ *land*, heb hier meede aan een iegelyk, zoo wel
 „ toekomende, als tegenwoordige willen bekend
 „ maaken: Dat ik, tot een hulpmiddel voor de
 „ Ziele van mynen Man, Godvrugtiger gedag-
 „ tenisse, WILLEM, certyds Graaf van
 „ *Holland*, gehouden zal zyn, binnen twee Jaa-
 „ ren vyftig Ponden *Hollandsch* te betaalen, om
 „ daar voor Renten te verkrygen voor de Kerke
 „ van *St. Maria* te *Rynsburg*; en voornamentlyk
 „ daar toe, op dat op zeker Altaar, aan de
 „ voeten van deszelfs Graf opgerigt, alle daa-
 „ gen, als het geoorlooft is, en gewoonlyk
 „ plag-

„ plagte te geschieden, voor hem eene Missè
 „ gedaan zal worden, voor de overleedene Ge-
 „ loovige; als ook, tot dat ik dezelve volkomen
 „ voldaan zal hebben, dat ik Jaarlyks, op den
 „ dag der Geboorte des Heeren, aan de voor-
 „ noemde Kerke, vyf Ponden van dezelve Mun-
 „ te zal verschuldigt zyn te betaalen. Ter ge-
 „ dagtenisse en bevestiginge van deze dingen,
 „ heb ik dezen Brief met het aanhangen van myn
 „ Zegel, en door de ondergeschrevene Getuy-
 „ gen verzeekert. Het Zeegel van *Floris*, Graaf
 „ van *Holland*, *Willem van Thelingen*, *Philip van*
 „ *Wasenere*, *Maarten van Monster*, *Schildknaap*,
 „ &c. Meeſter *Hendrik van Steen*, *Canonnyk van*
 „ *Brugge*, en veele andere, zoo wel Gheestely-
 „ ke, als Wereldlyke. Gedaan tot *Rhynsburch*,
 „ in de tegenwoordigheit van de Abdiffe *Emessia*,
 „ en van het Capittel te *Rhynsburg*, in 't Jaar
 „ der Genaade M. CC. XXIII. in de Maand
 „ *Juny*”.

In het *toneel van Holland*, door BOXHORN beschreven, vindt men dezen brief gedagtekend in het jaar 1213; doch dat dit jaargetal te onrecht voor dat van 1223 gesteld is, blykt uit de archiven van de abtdy van *Rhynsburg*, in het register vermeld. Daarenboven heeft Graaf WILLEM nog tot op het jaar 1223 geleefd, en deze brief is eerst na deszelfs dood uitgegeven.

FLORIS de vierde, Graaf van *Holland*, heeft in het jaar 1223 niet alleen het eigendom van *Boskoop* aan de abtdise van *Rhynsburg* erkend, maar dezelve ook van den Moordrechtschen tol ontheven en vry verklaard, ingevolge deze opene brief:

„ FLORIS, Graaf van *Holland*, aan alle,
 „ die dezen tegenwoordigen Brief zullen zien,

„ Heyl! Dat uw geheele Gemeeynte weete, dat
 „ wy alle Mannen, woonende tot *Rhynsburg* en
 „ tot *Buefcoep*, die aan de Abdiffe en het Kloof-
 „ fter van *Rhynsburg* toebehooren, van nu voor-
 „ taan hebben goedt bevonden te bevryden,
 „ van alle Schattinge des Tolls, aan ons Toll-
 „ Huys te *Moerdrecht*, van alle de dingen en
 „ goederen, die zy daar voorby voeren, 't zy
 „ datze dezelve willigen beefigen, of aan haare
 „ eygene huizen gebruyken. Dog wanneer zy
 „ eenige dezer goederen daar voorby voeren om
 „ ze te verkoopen, als den willen wy, dat zy
 „ van deze goederen gehouden zullen zyn den
 „ behoorlyken Toll te betaalen. Tot getuige-
 „ niffe van dien, hebben wy het tegenwoordige
 „ Gefchrift met ons Zeegel doen bevestigen.
 „ Gegeven in het Jaar des Heeren M. CC. XXIII.
 „ 's Donderdaags na de onthoofdinge van *St. Jan*
 „ den Dooper.”

Dezelfde Graaf FLORIS bevestigde A°. 1232
 de gifte van zyne stiefmoeder vrouwe MARIA,
 weduwe van Graaf WILLEM *den eersten*, van vyf
 ponden Jaarlyksch, aanwyzende waaruit, en waar
 dezelfen zouden betaald worden, in dezen brief:
 „ Ik FLORIS, Graaf van *Holland*, maake
 „ hier meede bekend, aan een iegelyk, die dezen
 „ Brief zullen zien: Dat ik hier meede verzee-
 „ kere en bevestigen, de Gifte, welke Mevrouw
 „ we *Maria* eertyds (*Imperatrix*,) Heerschter,
 „ aan de Abdiffe en het Kloofster van *St. Maria*
 „ te *Rhynsburg* heeft gegeven; te weten, vyf
 „ Ponden Jaarlyks; twee tot een Pitantie voor
 „ de Jonkvrouwen, en drie Ponden voor een
 „ Ziel-Miffe op den dag van *Poncianus*; ter goe-
 „ der gedagteniffe van mynen Vader, *Willem*
 „ Graaf van *Holland*; en zullen de gemelde vyf
 „ Pon-

„ Ponden Jaarlyks ontfangen worden, in 't Am-
 „ bacht van *Dordrecht*, 't welke gemeenlyk *Scrot-*
 „ *ambacht* werd genoemd, op het getuigenisse
 „ van dezen tegenwoordigen Brief. Gegeven
 „ in het Jaar der Genaade M. CC. XXXII. tot
 „ *Leyden*, den eersten Zondag na *St. Matthys-*
 „ dag”.

GERARD VAN AMSTEL, Schildknaap,
 heeft by een openbaren brief, A°. 1233, ver-
 klaard, gereed te zyn, de verpande goederen van
Boskoop, tegens betaalinge van de daar op gescho-
 tene penningen, volgens makinge van Graaf
 WILLEM den eersten, in het jaar 1222, aan de
 abtdy van *Rhynsburg* over te geven, luidende
 aldus:

„ Aan de Eerwaardige Mevrouwen in *Christo*;
 „ E. (dat is *Emessa*;) en A. (dat is *Ada*;) Zus-
 „ ter van den Heere Grave, Nonne, en aan het
 „ gantsche Klooster in *Rhynsburg*, G. (dat is
 „ *Gerrit*,) Schildknaape van *Amestelle*, onze
 „ groetenisse, en gebeden in den Heere! Gy
 „ zult weten ons aangenaam te zyn, dat gy, tot
 „ gebruik der Kerke, de Goederen van *Bucki-*
 „ *scope* moct lossen; en om van die Goederen
 „ afstand te doen, hebben wy van onzentwegen
 „ aangestelt tot *Buckiscope*, den vertoonder de-
 „ zes *Menzo van Wesepe*; zullende voor welgedaan
 „ houden, 't geene dezelve M. (dat is *Menzo*,)
 „ omtrent de voorgemelde Goederen onzentwe-
 „ gen zal doen; mits gy van onzentwegen....
 „ Ponden *Hollandsch* Geld, voor de lossinge dier
 „ Goederen betaalt; om welke Penningen van on-
 „ zentwegen te ontfangen, hebben wy den zelve
 „ M. (of *Menzo*,) gevolmachtigt; en tot getuy-
 „ genisse zult gy deze tegenwoordige Brieven
 „ bewaaren, tot dat wy, in de tegenwoordig-
 „ heit

„ van den Heere Grave van *Holland*, persoon-
 „ lyk van die Goederen hebben afstand gedaan.
 „ Gegeven te *Nardinc*. Gedaan in 't jaar des
 „ Heeren M. CC. XXXIII. den IV. *Idus* van
 „ *February*”.

WILLEM *de tweede*, Graaf van *Holland*, daarna tot Roomsche Koning en Keizer verkoren zyn-
 de; begiftigde deze abtdy in den jare 1236, met
 de grote en kleine tienden van *Rhynsburg* en
Oestgeest, met den volgenden brief:

„ In den Naame der Heyligen Drie-eenigheit.
 „ Ik WILLEM, Vooght van *Holland*, maak-
 „ hier mede aan een iegelyk bekend, zoo wel
 „ tegenwoordige, als toekomstige: Dat ik aan
 „ de Abdiffe en 't Klooster der Kerke van de
 „ H. *Maria* in *Rhynsburg* gegeven hebbe, alle
 „ de Goederen, of de Erfenisse, dewelke door
 „ den dood van het kind *Imma* en *Gillis*, op het
 „ kind *Willem*, Zoon van mynen beminden Broe-
 „ der *Floris*, eertyds Graaf van *Holland*, zyn
 „ verstorven; te weten, de Groote en Kleyne
 „ Thiendens, wiens helft de voorgemelde *Gillis*
 „ tot leen bezit; leggende de voornoemde Thien-
 „ dens van *Rattenvelt* Noordwaarts, tot in *Rhyns-*
 „ *burg*. Daarenboven ook in *Osgest* de Groote
 „ en Kleyne Thiendens, met haar toebehooren,
 „ van de plaats genaamt *Molencamp* Noordwaarts
 „ strekkende. Voor deze voorzeyde Goederen
 „ nu, hebben d'Abdiffe en 't Convent van 't
 „ gemelde Klooster afstand gedaan, van de In-
 „ komsten van XII Ponden in *Pinaker*, en VI.
 „ in *Harlem*; ook daarenboven noch van LIV.
 „ Ponden, welke de voornoemde F. (of *Floris*,)
 „ Godvrugtiger gedachtenisse, eertyds Graaf
 „ van *Holland*, en myn beminde Broeder, aan
 „ 't Convent in *Rhynsburg* schuldig was. Alle
 „ de-

„ deze dingen, die wy beloven, zyn opentlyk
 „ bevestigt, met de hand van het kind W. (of
 „ *Willem*,) Zoon van F. (of *Florus*,) eertyds
 „ Graaf, en myn Broeder; gelyk ook met raad
 „ en toestemminge van de Edele en wyze Man-
 „ nen, Onderzaaten van 't Graaffschap van *Hol-*
 „ *land*. En ten dien eynde alles, 't geen 'er
 „ beloofd is, van kracht zy, en een eeuwige
 „ vastigheid erlange, heb ik het tegenwoordige
 „ Geschrift opgestelt, het zelve met myn Zeegel
 „ bevestigende, gelyk ook met dat van andere
 „ Edele van Holland, te weten: *Willem van*
 „ *Theilingen*, *Nicolaas Persyn*, *Wouter van Haar-*
 „ *lem*, *Diederik van Wasnar*, en *Nicolaas van*
 „ *Putten*. Van deze zaake zyn ook Getuygen
 „ *Simon van Vrbe*, (mogelyk *Burch* of *Vrhe*;)
 „ *Willem* en *Gerrit van Northeke*, *Diederik van*
 „ *Alkemade*, *Gysbert Zwart*, en veele andere.
 „ Gegeven in het Jaar der Genaade M. CC.
 „ XXXVI. den VI. *Idus* van *January*, tot *Leyden*”.

ALEYD, Gravinne van *Henegouwen*, zuster van den Roomschen Koning WILLEM, begunstigde in het jaar 1260, als voogdesse over deszelfs zoon FLORIS den V, de abtby, by verwisseling, met de grote en kleine tienden in *Waddingen* by *Leiden*, en schonk daarenboven aan dezelve, de vryheid van tollén in *Niemands-vriend*, toenmaals het voornaamst Graaflyk tolhuis in *Zuid-Holland*, met den volgenden brief:

„ Ik ALEYDT, eertyds Huysvrouwe van
 „ *Jan van Avesnes*, Voogdinne van *Holland* en
 „ *Zeeland*, aan alle Geloovige in *Christo*, zoo
 „ wel tegenwoordige, als toekomstige, die dit
 „ tegenwoordige Geschrift zullen zien, eeuwige
 „ Zaaligheid in den Heere! Nademaal Mevrouw
 „ M. (of *Maria*,) roemruchtiger Gedachtenisse,
 „ eer-

„ eertyds *Roomfche* Keyzerinne, onze Moeye,
 „ tot vermeerderinge en Zaaligheid der doorluch-
 „ tige Gedachteniffe van haaren Man, W. (of
 „ *Willem*,) Graaf van *Holland*, onzen Oom,
 „ in het Ambacht van *Dordrecht*, 't welke ge-
 „ meenlyk *Scrode-Ambacht* werd genoemt, aan
 „ de Abdiffe en 't Convent van 't Klooster in
 „ *Rhynsburg*, vyf ponden *Hollandfch* alle Jaaren
 „ zoude gegeven hebben; en 't welk onze Vader,
 „ Graaf *Floris*, goeder gedachteniffe, zoude
 „ goed-gevonden hebben te bevestigen; en dat
 „ ook het voorzeyde Klooster, te weten in *Bo-*
 „ *garden*, van het Graaffchap van *Holland*, Jaar-
 „ lyks twee Ponden ten Aalmoefe eeuwiglyk
 „ zoude genieten; maar wy goed gevonden heb-
 „ ben, de voorzeyde vyf en twee Ponden, by
 „ verwiffeling, tot gebruyk van onzen eerwaar-
 „ gen en allerliefften Bloed-vriend *Floris*, Erf-
 „ genaam van *Holland*, hem toe te voegen:
 „ Dierhalven willen wy, dat een iegelyk bekend
 „ zy, dat wy, zoo wel tot herftellinge van de
 „ voorgemelde inkomsten, tot een hulpmiddel
 „ voor de Zielen van onzen Heere en Broeder
 „ W. (of *Willem*,) Zaaliger gedagteniffe, den
 „ Doorl. *Roomfchen* Koning; als meede voor de
 „ Zaligheid der Zielen van *Jan van Avesnes*, on-
 „ zen allerliefften Man; ook tot vermeerderinge
 „ van onze eygene Zaaligheid, en die van de
 „ andere onze Voorzaaten; aan het voornoemde
 „ Klooster, d'Abdiffe en 't Convent, de Thien-
 „ dens in *Wandingen*, zig uitftrekkende tuffchen
 „ *Leyden* en *Dodinslane*, zoo wel de Groote, als
 „ de Kleyne, het Graaffchap van *Holland* toe-
 „ behoorende, voor eeuwig afstaan en overge-
 „ ven; willende, dat het voorgemelde Convent,
 „ met waakingen, kastydingen en onthoudinge
 „ van

„ van Wyn, alle Jaaren de Gedagtenisse der hier
 „ vooren gemelde zal vieren. Willende haar
 „ daarenboven een byzondere gunst bewyzen,
 „ geven en schenken wy haar daarenboven, dat
 „ zy vryelyk en geruft, met wyn en vruchten,
 „ ook alle andere dingen, het gemelde Klooster
 „ toebehoorende, voorby het Toll-huis van *Nie-*
 „ *mantsvrynth* zullen mogen vaaren, zonder eeni-
 „ ge schattinge te geven. De getuigen, die by
 „ deze Gifte tegenwoordig waren, zyn geweest,
 „ Mevrouw *Elisabeth*, eerwaardige Koninginne;
 „ Mevrouw *Machtelt*, onze Moeder, Gravinne
 „ van *Holland*; Heere *Dirk van Teylingen*, Heere
 „ *Willem van Brederode*, en veel meer andere
 „ Edelen, welke by deze Gifte tegenwoordig
 „ waren. Tot getuygenisse dezer zaake, heb ik
 „ het tegenwoordige Geschrift bevoolen daarna
 „ op te stellen, en met ons Zeegel te bevestigen.
 „ Gegeven te *Rhynsburg*, in den Jaare des Heeren
 „ M. CC. LX. den vierden dag na den Feestdag
 „ van *St. Denys*, in de Maand van *October*”.

De Heer BOXHORN heeft by dezen brief aangemerkt, dat hier door vrouwe MARIA verstaan moet worden, de gemalin van Graaf WILLEM den eersten, welke door de monnikken, op het horen, dat zy *imperatrix* (dat is *Heerscheresse*) genoemd werd, voor eene andere vrouwe, en waarfchynelyk voor de gemalinne van den Roomsche Koning WILLEM den tweeden gehouden, haar den naam van *Roomfche Keizerinne* toegevoegd hebben, welke tytel daarna, by misflag van den fchryver, in den text is ingefloopen.

Graaf FLORIS de vyfde heeft aan de abtdy, in het jaar 1275, niet alleen al het veenland, Gere genaamd, en in *Kalflagen*, *Aalsmeer* en *Vriefekoop* gelegen, in vollen eigendom vereerd,
 maar

maar tevens dit gesticht met al deszelfs toebehooren, in zyne byzondere bescherming genomen, gelyk zulks duidelyk blykt uit den volgenden brief:

„ Wy FLORIS, Graaf van *Holland*, beken-
 „ nen door den inhoud van dezen, en betuygen,
 „ dat wy ten besten van de Zielen onzer Voor-
 „ vaders, de Graven van *Holland*, en by aldien
 „ wy mogelyk aan 't Klooster te *Rhynsburg* iets
 „ schuldig waren, uit hoofde van Legaaten, die
 „ haar van d'onze op haar sterfbedde mogten
 „ zyn gemaakt; tot vergoedinge van deze alle,
 „ aan het zelve Klooster, alle de Veenlanden,
 „ die gemeenlyk *Gere* worden genoemd, gelee-
 „ gen in *Calvesto*, *Alsmar* en *Vriesencop*, tot Allodiaa-
 „ le goederen, en in volkomen eygendom over-
 „ geven, bevestigen, en mildtdaadig aanwyzen;
 „ beloovende aan het voornoemde Klooster en
 „ aan de Perfoonen in het zelve den Schepper
 „ van alles dienende, dat wy haar in de voor-
 „ gemelde Goederen, en in derzelve geruſte
 „ bezittinge; beneffens alle andere Goederen
 „ die in *Holland* of in *Zeeland* zyn gelee-
 „ gen, regtveerdig en wettig zyn verkreegen, en die
 „ zy zedert een geruimen tyd herwaards, onder
 „ een wettige naam van eygendom hebben be-
 „ zeeten, zullen handhaven, en tegens alle Te-
 „ genftrevers manhaftig verdedigen; het voor-
 „ zeyde Klooster, met alle deszelfs Perfoonen
 „ gezamentlyk onder onze bescherminge en ge-
 „ leyde nemende; hebbende tot getuygenisse
 „ deze tegenwoordige Brieven verleent. Gege-
 „ ven op den Feestdag van *St. Crispinus* en
 „ *Crispinianus*, in 't Jaar des Heeren M. CC.
 „ LXXV”.

Deze en vele andere brieven, strekten tot een
 ou

ontegenspreeklyk bewys, dat de abtdy van *Rhynsburg*, om dus te spreken, de speelpop der Graven en Gravinnen van *Holland* geweest is; alsmede, dat zy, geduurende den eersten en oudsten Graaflyken stam, die met het overlyden van Graaf *JAN den eersten* is uitgestorven, talloze weldaden van deze edelen heeft ontvangen; dat zy voor het grootst gedeelte uit de liefdegaven der adelyke geslachten gegrondvest, en daardoor eindelyk tot eene zo verbazende hoogte gestegen is, dat van dezelve gezegd werd, *soo souverain en vry te zyn, dat zy van niemand: leenroerig was, en van Godt en de sonne releveerde.* Daarom sehreven ook de abtdisfen en vrouwen van *Rhynsburg* altoos: *Ik by de genade Gods.* Ja zelfs de prioressen, eenen graad lager in rang dan de eerstgenoemden, voerden denzelfden tytel, gelyk onder anderen blykt uit dezen volgenden brief:

„ Ik *GEYSA VAN CAMPEN*, töt *Rhynsburg*,
 „ by der gehengenisfe Godts, Prioressfe &c. doe
 „ condt &c. dat ik opgeve onzer Abtdisfe, en-
 „ de den Convente van *Rynsburg*, al alsfulcke
 „ Leen ende Thiende, als *Katryn*, mynre fuster
 „ was, ende mynre, so waer 't gelegen is in
 „ *Zeelant. Actum Anno 1308.*”

Deze adelyke, ryke, deftige en aanzienlyke abtdy, muntte uit boven alle andere geestelyke gestichten van het gehele land. Door giften, en ook vervolgens gedeeltelyk door inkoop; was zy meestersfe geworden van eene talloze menigte vaste goederen, dorpen, landeryen; huizen, tiendens, renten, erfpagten, vischeryen, en andere inkomsten, geregtigheden, vrydommen enz. Van dit alles waren blafferts en registers, betreffende de opstallen, hofsteden en erfhuuren, in eigendom toekomende aan de

abtdy, facristy, pastory enz. De opstallen van deze abtdy binnen *Rhynsburg* waren verdeeld in vier vierendeelen, genaamd het *dorp-kamp-koe-straat-* en *Grieken-vierendeel*; een ander gedeelte werd genaamd de *oude Vliet*. Ook werd 'er register gehouden van de opstallen, gelegen binnen *Leiden, Leiderdorp, Wasenaar, Katwyk, Noordwyk, Oestgeest, Voorhout, Sasenheim, Warmond, Zoeterwoude, Kaag, Lis, Nieuweveen* en *Vrouwerecht*. Men had 'er van 'sgelyken eene blaffert der hofsteê-hoenders, voor de keuken der abtdy. Uit dit weinige, hetwelk wy hier opgetekend hebben, kan men ten naasten by een denkbeeld vormen, welke sommen alle diergelyke inkomsten bedragen hebben, voornamentlyk, wanneer men die over alle de bezittingen dezer abtdy, door het gehele land verspreid, narekent. Van daar ook, dat de Heer A. PARS betuigt, dat hy van personen des kundig de inkomsten dezer abtdy op honderd-duizend guldens jaarlyksch heeft horen begroten.

De abtdise, doorgaands *hare Hoogheid*, ten minsten altoos *Mevrouw* genaamd, bezat verscheidene heerlykheden, met hoog, laag en middelbaar rechtsgebied; zy begaf alle hoge en lage ampten in dezelve, en voerde geestelyke en waereldlyke en zelfs hoge rechtsdwang. Zy bezat verscheidene zeldzame privilegiën en vryheden, sommigen van welken wy reeds hebben aangehaald. Ook was zy vry van alle gemeene lands contributiën, beden en schattingen, welken de Prins van het land kon eischen, en zelfs van die genen, welken de Ridders en edelen verplicht waren op te brengen. De Stadhouder of Fiskaal van *Holland* had geen zwaem van recht in deze heerlykheid, en vermogt niet cenig mis-

da-

dadiger in dezelve te vervolgen. Tot zo verre zelfs strekten de voorrechten der abtdisen zich uit, dat zy het recht van gratie, kwyttschelding en pardon mogt verlenen aan den genen, wien het haar goeddacht.

De abtdisen tekenden zich, in opentlyke brieven en gefchriften: *abtdise en vrouwe van Rhynsburg, Boskoop, Akkersdyk en de Venne &c.* De laatstgemelde plaats is eigentlyk eene buurt, gelegen in het lage land achter het weideland, tusfchen *Warmond* en *Alkemade*, en behorende onder de civiele Jurisdicctie van *Rhynsburg*. Onder hare crimineele Jurisdicctie behoorde *Rhynsburg, Boskoop, Akkersdyk* en *Vrouwen Venne*, en deze vierschaar bestond uit vyf welgeboren mannen van *Rhynsburg*, vier van *Boskoop* en twee van *Akkersdyk*.

Van hare oprechting af, werd deze beroemdste abtdy van ons land, naar vele adelyke en veel betekenende, alsmede naar vele geestelyke grondwetten bestierd. Verscheiden van dezelfen worden opgeteld in zekere bulle, van Paus ALEXANDER den derden, gegeven te Rome, den 8 maart van het jaar 1499. Onder anderen had men 'er de volgende: dat het, sedert onheuchelyke tyden, de gewoonte geweest was, dat de Bisfchop van *Utrecht* in der tyd het recht bezat. om de verkiezing der abtdise te bevestigen; alsmede, om het klooster en de kloosterlingen te visiteeren. Dat 'er gene non mogt worden aangenomen, ten zy dezelve van vaders en moeders zyde (van het zwaard en de spilzyde, gelyk men zich gewonlyk uitdrukte) van adel was, en vier adelyke grootvaders gehad hadde. Dat de abtdise niet meer dan veertig nonnen in het klooster mogt aannemen. Dat de abtdise in der tyd, twee

gedeeltens der inkomsten van het klooster, iedere nonne een gedeelte, en de regent der kloosterkerk, uit hoofde van zyne geestelyke en herderlyke waardigheid, ook een gedeelte moest genieten. Dat de abtdisse gewoon was, om iemand, die eenige waardigheid bekleedde, te onthieden of aan te stellen, in welker handen de nonnen, die genegen waren zich door kloostergeloften te verbinden, hare geloften moesten doen. Dat zy gewoon waren eenen bekwamen biechtvader te verkiezen, om met oplettendheid van de abtdisse en de nonnen de biecht afnemen, en diergelyke wetten meer.

De nonnen dezer abtdy werden niet, gelyk in andere kloosters, *Zusters*, maar *Jongvrouwen* genoemd. Noch hier, noch in de abtdy van *Leeuwenhorst* vermogten zy in den echten staat te treden, wanneer zy eenmaal hare kloostergeloften afgelegd hadden. Dit was de rede, waarom, volgens het getuignis van GUICCIARDIN, de meesten de gewoonte hadden, de proefjaren zeer lang te stellen, en de kloostergeloften te verschuiven, waardoor zy altoos de vryheid aan zich behielden, om het geestelyk gewaad weder afteleggen. Ondertusfchen leefden zy ook in de proefjaren naar de regelen, in het klooster gebruikelijk. Door de rykdommen en weelde verleid, zyn zy echter langzaam van de regelen, haar voorgeschreven, afgeweken; men beklagde zich deswegens by den Paus, en NICOLAUS de *vyfde* zocht haar, in het jaar 1450, te hervormen. Doch Hertog PHILIPS van *Bourgondiën*, Graaf van *Holland*, niet willende dulden, dat eenig vreemdeling het allerminst bewind over haar zoude voeren, nam de abtdy in het volgend jaar in zyne bescherming.

Door-

Doordien de nonnen dezer abtdy van eenen hogen adel zyn moesten, is het in genen deele te verwonderen, dat men de abtdissen niet alleen uit de oudste adelyke geslachten, maar zelfs uit de Graaflyke huizen van *Holland*, en uit die van andere gewesten verkoren heeft; gelyk de dochters van Graaf **DIEDERIK den zesde**, van **FLO-RIS den derden** en **WILLEM den eersten**.

Uit hoofde van dit alles, werd aan deze zo edele klooster-voogdesse eene zeer diepe achting en eerbied bewezen. Niet alleen dat de grootsten en edelsten van den lande, by de eerste ontmoeting, haar knielend begroetten, maar zelfs Vorsten en Koningen schaamden zich eenen zodanigen eerbied niet, omtrend haare personen. De geschiedschryvers hebben ons daarvan een gadeloos voorbeeld opgetekend, verhalende: dat Keizer **KAREL de vyfde**, van *Haarlem* komende ryden, te *Oestgeest* door de abtdisse van *Rhynsburg* ontmoet werd; hy stapte niet alleen voor haar uit zynen wagen, maar knielde zelfs voor haar neder, noemde haar: *myne gebiedende Vrouwe van Rhynsburg*, en wilde niet opstaan, voor dat hy door haar werd opgeheven. Waarlyk! wanneer een Monarch gelyk **KAREL de vyfde** dit deed, wat moeten personen van mindere geboorte by diergelyke gelegenheden gedaan hebben?

De rykheid en het onberekenbaar vermogen dezer abtdy, straalde duidelyk door in hunne gastvryheid, herbergzaamheid, en hare wel opgedichte en open tafel omtrend vreemdelingen van geboorte en uitheemsche Vorsten. **CHRISTIERNUS de tweede**, Koning van *Denemarken*, echtgenoot der zuster van Keizer **KAREL**, nam zes weken achtereen zyn verblyf in deze abtdy, vertrok vervolgens voor eenige dagen, en kwam,

na verloop van dezelve, aldaar weder terug, en op deze wyze was de Deensche Vorst aldaar omtrend een half jaar gehuisvest. Men verhaalt dat deze abt dy, toen zy ten toppunt van luister geklommen was, (en waar is dan de maatschappij die niet mede ten toppunt van weelde klimt?) eene zodanige orde ingevoerd had, waarby de nonnen, buiten twyffel van den oudsten en voortreffelyksten adel, des voormiddags geestelyk, des namiddags waereldlyk waren, en alsdan verlof hadden, om, behoudens eer en deugd, met de geherbergde gasten en andere edellieden te wandelen, te spelen, te dansen, en zich aan andere diergelyke vermaken over te geven. Het klooster had zelfs eene zaal of groot vertrek, waarin de edellieden zes weken lang mogten geherbergd en bediend worden; en wanneer zy alsdan slegts voor een of twee weken vertrokken, waren zy op nieuw voor zes weken welkom; men kan denken, welk een wederzydsch genoegen dit moet geweest zyn voor jonge en scone nonnen, en vuurige en verliefde edelen.

Men kan zeer ligt begrypen, dat de bezoeken en het verblyf der edelen door diergelyk aange naam gezelschap dagelyksch meer en meer aangroeide; dit was eene der redenen, waarom de abt disse **ELBURG VAN BOETSELAAR**, in den jare 1561, nog een heerlyk en prachtig gebouw deed timmeren by de zaal, waar men gewoon was de vreemdelingen te ontfangen, hetwelk buiten twyffel aan de scone geestelyken niet weinig genoegen verschaft heeft; dit gebouw, hoe voortreffelyk de anderen ook geweest zyn, was nogthans uitmuntend boven alle de overigen. **H. JUNIUS** maakte daarop het volgend tydvers, hetwelk in den voorgevel geplaatst werd:

*Nobilitas probitasqVe IsthVC sibi IVre LegVnto
HospitIVM, ELbVrgIs dVLCes qVod seCIt ad V'sV's.*

De dichter J. OUDAAN, noemt deze bloeiende abt'dy, in een zeker vers aan zyne geboorteplaats *Rhynsburg, het hof der weelderige nonnen*, en zingt van haar:

*Nog bleevd gy een geruimen tyd
Het weeldrig Hov der Edele Nonnen,
Op dat haar kuisheit ongeschonnen
Dus bleef de Godsdienst toegewyd.
Die 's Morgens, na de Klooster-wet,
Hier passen op haar Kerk-getyen,
En dan 's Namiddags spelen ryen,
Aan Jonkers rug te peerd geset;
Ook gav de Dans-saal tydverdryf,
Aan Jonge Jufferen, 't wyl de Ouden
Met hoog Gefag den teugel houden,
In 't Regtsgeding van Goed en Lyf:
De wehust en de lekkertand,
Kon hiet een vetten Dis bereiden,
Geplaatst in volle Klaver-weiden,
En in het hart van Korenland:
Waarom den Rykdom niet ontbrak
Van Heeren-giften, Landeryen,
Van Rente, en Erf-pagt, en 't verlyen
Van Veld en Hovdienst en gerak.*

Het allerlofwaardigst, uit deze abt'dy voortgesproten, is buiten twyffel de grote mildadigheid geweest, welke op zekere vastgestelde tyden en dagen aan den armen bewezen werd. De naasporende GUICCIARDIN verhaalt, dat onder andere diensten en goede werken, in de abt'dy geschied, men aldaar, het gehele jaar door, drie

dagen in de week, bezig was met zodanige almoesfen en andere mildadige giften, uit goeder harte, uittedeelen, dat meer dan tweeduizend personen alsdan derwaards samenvloeiden, om deze liefdegaven te ontfangen; dit alles was nog buiten den onderftand, welke nog dagelyksch daar ter plaats aan behoeflige personen werd toegeedeeld. Hier van getuigt de voorgemelde dichter J. OUDAAN, wanneer hy fchryft, dat in eenen duuren tyd, alleen op éénen dag, negen-en-twintig honderd ponden broods aan negen-en-twintig honderd menfchen werden uitgedeeld.

Ook had men weleer te *Rhynsburg* eene bloeiende fchool, welke door de abtdifce begeven werd; gelyk dit onder anderen uit de volgenden brief, van het jaar 1495, kan gezien worden:

„ Ick *Andries Peter Cocx*-Soon, doe condt
 „ allen luyden: Dat die Eerweerdige in Gode,
 „ Vrouwe *Margriete van Bruelis*, Abdiffe tot
 „ *Rynsburch*, my gegeven heeft, myn leven
 „ lanck, die Schole tot *Rynsburch*, also tot my-
 „ nen tyt, om my daar op te laten wyzen,
 „ om Priefter te werden. Des fo bekenne ick,
 „ *Andries Pietersen* voorfz. mit defen Brieve,
 „ dat ik voersyder Eerweerdiger Abdiffe voer-
 „ genoemt, weder geloeft hebbe, ende gelove
 „ mit defen Brieve, dat ick die voersyde Scoel
 „ doehdelic, volcomelic, ende wel bewaren
 „ fal, in als fo dat behoore; ende dat ick in der-
 „ felver Scolen niemant en fal prefenteren, om
 „ dair in te brengen, of dair in te fetten, ten
 „ fy by vruntlic consent ende wille van mynre
 „ liever Vrouwen en Abdiffen voerfeit, of dier
 „ namaele in der tyt wezen zal. Ende wair 't
 „ fake, &c”.

Dat hier weleer twee kerken geftaan hebben,

namentlyk, eene parochie- of buurt-kerk voor de gemeene buuren, en eene abtdy- of kloosterkerk, zo voor de nonnen als andere kloosterlingen, hebben wy hier boven in de verhandeling van *Rhynsburg*, uit twee brieven aangetoond en bewezen. De Heer A. PARS merkt daarby aan, dat hem van oude lieden verhaalt is, dat aan deze twee kerken ook twee torens geweest zyn, gelyk aan die van *Egmond*, dat echter de tweede toren zou afgebroken zyn, doordien de schippers in zee geduurig dwaalden in de torens, in het verschiet niet kunnende onderscheiden of zy den toren van *Rhynsburg*, dan dien van *Egmond* zagen.

Het was niet genoeg, dat deze vermaarde abtdy te *Rhynsburg*, geduurende het leven der Graven en Gravinnen van *Holland*, en by andere uitheemsche hoge personen, in de hoogste achtting stond, maar velen hunner begeerden wel uitdrukkellyk, om na hunnen dood, in de kerk aldaar te worden begraven; zich verbeeldende, ingevolge de grondstellingen van den Roomschen Godsdienst, dat het voorbeeldig leven, de werkeiligheid, de gebeden, het vasten, en andere verdienstelyke werken der abtdissen en nonnen, aan hunne ziel een' hogeren trap van zaligheid zou toebrengen, en hunne zonden hun zou vergeven worden. Tot deze begraafnissen schynt eene byzondere prachtige en Vorstelyke kapelle gesticht te zyn, waarin reeds in den jare 1463, ten tyde van den Hertog PHILIP van *Bourgondiën*, tien Graven en Gravinnen begraven lagen, gelyk zulks blykt uit den volgenden brief:

„ PHILIPS, by der Gratie Gods, Hertoge
 „ van *Bourgoenjen*, van *Lothryen*, van *Brabant* &c.
 „ doen cont alles luiden: Dat wy ontfangen

„ hebbende die ootmoedige bede ende supplica-
 „ tie onfer welbeminde in Gode, der Abdissen,
 „ ons Gods- huys van *Rynsburch*, in onsen lan-
 „ de van *Holland*, inhoudende: Hoe dat van
 „ ouden tyden by onsen Voervaderen, Greven
 „ en Grevinnen van *Holland*, saliger gedachte-
 „ nissen, in onsen voersz. Godshuise gesticht
 „ ende gefondeert is geweest, eene Notable Ca-
 „ pelle, aldaar thiene van onsen Voorvaderen;
 „ Greven ende Grevinnen van *Holland* begraven
 „ leggen; in welcker Capellen, al is 't dat sy
 „ die anders notabelyck gebout hadden, deselve
 „ onse Voervaderen en hebben beset ende ge-
 „ fundeert, niet meer dan twee Missen ter
 „ weeke, &c”.

In deze kapel zyn onder anderen begraven: de
 Gravinne PETRONELLA, stichteresse van de-
 ze prachtige abtdy; WILLEM *de eerste*, benevens
 ALEIDIS, zyne echtgenote; ADA, hunne
 dochter; FLORIS *de vierde*; FLORIS *de vyfde*,
 benevens BEATRIX, zyne gemalin; JAN *de*
eerste; MACHTILDA, gemalin van WILLEM
den vyfden, en meer anderen.

De nasparende GUICCIARDIN, schryft in
 het jaar 1566 van deze abtdy:

„ Dese fraaye en uytmuntende Abdye. heeft
 „ niet eenen Stichter, maar wel vier na malkan-
 „ der gehad, die men ieder op syn ordre fraay
 „ geschildert in een der glaafen van de Kerk ver-
 „ toont; te weten, twee Graven van *Holland*,
 „ *Diederik* en *Floris* genoemt, de Gravinne
 „ *Petronella*, en eene andere edele Vrouwe, uyt
 „ den Huyse van *Saxen*.” En een weinig ver-
 „ der vervolgt hy dus: „ Dit fraaye Klooster is
 „ waarlyk der gedachtenisse en aanbeveelinghe
 „ waardig; daar in begraven leggen, vooreerst
 „ de

„ de vier eerste voorgemelde Stichters; voorts
 „ verscheide andere Graven, Gravinnen en
 „ groote Heeren, van *Holland, Zceland* en an-
 „ dere byleggende Landen; voor de welke men
 „ veele Heerlyke, kostelyke en Koninglyke
 „ Tomben siet opgerecht; verciert met haare
 „ Inscriptien en Graf-schriften, als meede met
 „ de uytgehouwene Wapens van ieder der geenen
 „ die daar begraven zyn: Soo dat hier in ver-
 „ gadert en opgeslooten is, de Edeldom en luy-
 „ ster van veele groote Heeren, Doorluchtige
 „ en vermaarde Personagien; niet sonder groot
 „ vermaak en vergenoegen der geenen diese sien,
 „ haar verheugende kennisse te hebben, van
 „ sulke groote, seldtsaame en aanmerkelyke
 „ Oudtheden”.

Intusfchen moet men aanmerken, dat door de vier personen, welken hier als stichters gemeld staan, naar alle waarschyndelykheid moeten verstaan worden: de Gravinne *PETRONELLA* en haar zoon *DIEDERIK de zesde*, als eerste aanleggers der abtdy, beneffens *FLORIS de derde*, welke de afgebrande abtdy weder schynt herbouwd te hebben. Door de doorluchtige mevrouwe uit *Saxen*, zal mogelyk iemand der bloedverwanten van *PETRONELLA*, of de eerste abtdise *CUNISSA* verstaan worden, doordien dezelve uit *Saxen* afkomstig waren, en welker nagedachtenis men op die wyze in de glazen heeft willen verheerlyken.

Dusdanig schynt *J. NUYE* het mede begrepen te hebben, in zyne beschryving van *Batayien*, wanneer hy van het klooster te *Rhynsburg* zingt:

*Een ander neemt syn reis op Rhyns-burcht; om de Kerk
 Gesicht by Died'rik en Graaf Floris te beschouwen,*

Voor-

*Voorheenen strekkende de Klooster-Kerk der Vrouwen
Van Benedictus-ry', of knielt voor haar Gesell'
De telg' uit Saxen, of Kluis-Stichster Petronell;
De korthheit staet niet toe hier lange neer te sitten.*

Hier boven merkten wy reeds aan, dat het begeben der pastoryen van *Rhynsburg* niet alleen, maar ook die van *Oestgeest*, *Boskoop* en *Aalsmeer*, door de abtdisse begeben werd. Ook benoemde zy de priester der *Marien*-kapel binnen *Leiden*, zelfs nog toenmaals, toen dezelve in eene parochie-kerk werd veranderd.

Van de altaren, weleer in de kerk van *Rhynsburg* voor handen, zyn 'er hedendaagsch nog twee bekend; een namentlyk, welke was toegewyd aan den heiligen Geest, en dit zal mogelijk eene vikary geweest zyn, welke buiten twyffel mede aan de abtdisse ter begeving gestaan heeft. Een tweede nog by ons bekend, werd in de oude kerkchriften het *Nipten*- of *Nippen*-altaar genaamd, waarvan de Heer PARS zegt:

„ Wat ik gezegt en ondervraagt heb, ik kan
„ geen reden vernemen van de benaming des
„ Altaars, en weet niet, dat men de Altaaren
„ benoemt na bloemen en kruiden, met welke
„ de Nonnen en Klopjes, op hare H. Feest-
„ gen, versierd en bestoken wierden. als of
„ desen *Nippen*-Altaar met *Nippen*-Kruid plagt
„ opgepronkt te werden; gelyk dit de gedachten
„ zyn van seker, by ons anders veel geagt,
„ Liefhebber en Onderfoeker.”

Ik vinde ook niet, dat de gelcerde H. VAN HEUSDEN en H. VAN RHYN daaromtrent enige opheldering hebben gegeven. Intusschen zou het my eensints bevreemden, dat mogelijk dit *Nippen*; of *Nipten* een verbasterde naam is van
Nup-

Nuptie, hetwelk in het latyn eene *bruiloft* betekent, en dat dit *Nuptien*, *Nipten*- of *Nippen*-altaar het trouw-altaar betekende, voor hetwelk de plegtigheid van het huwelyk plagt te geschieden. Echter willen wy daaromtrent niets met zekerheid beslifen.

Nadat deze prachtige abtdy, ruim vier eeuwen lang, voor een der beroemdste gefichten in *Holland* was gehouden, en geduurende dien tyd in vollen luister gebloeid had, is dezelve eindelijk in den jare 1572, in den Spaanschen oorlog, door de vuige klaauwen der roofzieke Kastilianen, aan de vlammen ten prooi gegeven, en tot den grond toe verwoest; en uit een smeekfchrift van den jare 1579 blykt het zeer duidelyk, dat de kloosterkerk toenmaals tot eene paardenstal werd gebezigd. De graftombes en begraafkelders der Graven en Gravinnen van *Holland* zyn zelfs vernield, en van derzelve opschriften niet meer dan de volgenden overgebleven, welken ter nagedachtenis in de muuren der kerk gemetzeld zyn:

I.

WILHELMUS. PRIMUS. COMES. HOLLANDIC. OBIIT A°. 1223.

2.

ALEIDIS FILIA COMITIS. GELDRIC. UXOR. EIUS. OBIIT. A°. 1218.

3.

ADA. FILIA. WILHELMI. PRIMI. COMITIS HOLLANDIC. IN. REINSBURCH. ABBATISSA. OBIIT. A°. 1258.

Voorts

Voorts nog deze zes letters PETRON...., welke de Heer PARS voor den afgebroken naam van PETRONELLA, stichtster dezer abtdy, houdt.

Hier van zingt die dichter :

*Rys op myn Sanglust van om laag,
Wild vry met hoge Tonen draven,
Vertoond, verwonderd, en beklaag,
Grav-tekens van so vele Graven.
Waar is nu de As en 't Overschot,
Van so veel Vorstelyk Gebeente?
Hoe lagt de Dood, en hoe bespot,
Het Toets- en Marmere Gesleente?
De Wapenrok en Vinesvier,
De Helm, en Gravpomp van de Heiden,
En wat men meer tot lof en cier
By Gravyouw oit van Groten selde.*

Volgens w. VAN GOUDHOEVEN, zou men voor de onlusten, de overblyffelen van den ouden burg of van het lusthuis nog gezien hebben, hetwelk verheven, met eenen muur omringd was, en waarin de abtdise weleer plagt te wonen.

Van deze overblyffelen zingt J. OUDAAN:

*Maar dit Geslacht en 't Kerkgebaar,
Met al dien toestand is verdwenen;
Dies rest 'er slegts van al die stenen,
Een hoogte voor den Ouwenaar,
Tot datje val (sy waggeld al;)
En nederstorte langs de scheuren
Van 't oude Muurwerk, ligt te keuren,
Dat dit eerlang gebeuren sal.*

Intusfchen is het zeer te beklagen, dat van dit voortreffelyk geficht gene afbeelding afgetekend is, toen het zich in zynen bloeienden welstand bevond; tot dus verre ten minsten is 'er niet eene aan het licht gekomen, en ook de Heer PARS heeft zeer vlytig, hoewel mede vruchteloos, naar eene zodanige afbeelding gezocht. Wy moeten ons dus vergenoegen met de befchouwing der overgebleven muurbrokken, die echter niets dan eene flaauwe fchets der voormalige trotsche bouwgevaarten opleveren. Een van dezelve vindt men by A. PARS; doch L. SMIDS betuigt in zyne Schakamer, dat die aantekeningen hem niet bevielen, doordien men, by den hogen romp fttaande, op het tweede brok muurs en in deszelfs binnenfte nifen en gewelven behoorden te zien. Om deze rednen heeft hy een gezicht daarvan medegedeeld, gelyk hetzelve in den jare 1616 door F. DE WIT in het licht is gegeven; en ook in de oudheden van H. VAN HEUSDEN wordt gevonden. Wy delen den lezer, in vier verfchillende prentverbeeldingen van onzen konstigen RADEMAKER, onder de konstplaten 77 tot 80, zo vele gezichten van de overblyffelen dezer abtdy mede, gelyk dezelve zich in de jaren 1630 en 1631 vertoonden.

De opmerkzame L. SMIDS getuigt, dat hy op den 6 junc van het jaar 1705 deze overblyffelen met alle naauwkeurigheid heeft bezichtigd, als wanneer hy vooreerst een laan van zeer hoge bomen doorwandelde, welke recht over het kerkhof ftond, en ter zyde van welke een groot brok vervallen muurwerk oprees. Hy merkte vervolgens aan, dat de perlanders of de ftutten van den kerktoren van ongemeen grote moppen,
maar

maar die aan den toren zelf veel kleinder waren. Achter deze puinen omgaande, welken eenen groten omtrek besloegen, vond hy twee stukken van gebroken kolommen, benevens twee kapitelen, op den grond nedergeworpen. Buiten de schone ringmuur van het kerkhof gekomen, zag hy twee zware rompen der abtdy; de eerste dezer was zeer hoog, had zes kanteelen en twee doorgaande vensteren; de andere romp was van een breder omtrek, had een poortje, en onder een agtkant torentje vele ronden nissen. Binnen in de kerk gaande, zag hy, behalven de kapel der *vermandoyfen*, in de muur de namen van WILLEM EN ALEIDIS, welke beiden in deze kerk begraven zyn. Zie daar, wat hy in de overblyffelen der verwoeste en vervallene abtdy kon beschouwen.

Nog hedendaagsch ziet men in de kerk de opschriften der zeer grote en voortreffelyk gebeitelde zarken, der zes laatste abtdissen, welken daarin begraven zyn.

De Heer VAN SCHAGEN, eerste Raad en rentmeester of abt dezer abtdy, heeft in het jaar 1615 aldaar een fraai herenhuis gesticht, hetwelk nog hedendaagsch aldaar gezien wordt; en in het jaar 1639, heeft men van het hof een gevangenhuys en eene poort gebouwd.

Wy zullen de naamlyst der abtdissen, welken dit voortreffelyk gesticht van tyd tot tyd bestierd hebben, naar de beste aantekeningen van geloofwaardige schryvers, hier laten volgen, en daarby opgeven, hoedanig sommigen, omtrend de namen en de bestierjaren van deze aanzienlyke vrouwen, onderling verschillen.

- I. CUNISSA of CUNERA, eene vrouwe van hoge geboorte, uit een Gravelyk huis uit *Saxen*, is overleden A°. 1168 of 1169, en volgens eenigen A°. 1178.
- II. BONIFACIA, by sommigen overgeslagen, stierf A°. 1187.
- III. SOPHIA VAN HOLLANDT, dochter van Graaf DIRK *den zesden*, gaf het bewind der abtdy A°. 1186, of volgens anderen A°. 1204, over aan hare nigt, de volgende Abtdisfe.
- IV. AGNES VAN HOLLANDT, dochter van Graaf FLORIS *den derden*, stierf omtrent het jaar 1228.
- V. ALEYDT VAN WASSENAAR, werd Abtdisfe omtrent het jaar 1228.
- VI. ALEYDT VAN DEVENTER.
- VII. ERTISSA of EMISSA, regeerde in het jaar 1233.
- VIII. ADA VAN HOLLANDT, dochter van WILLEM *den eersten*, Graaf van *Holland*, is gestorven in den jare 1257 of 1258, en voor 't hoge altaar begraven.
- IX. CLARISSA, leefde nog in den jare 1266.
- X. ALEYDT, by sommigen overgeslagen, stierf in het jaar 1287.
- XI. JUTTA VAN DEVENTER, nigt van JAN *den eersten*, Graaf van *Holland*, leefde nog in den jare 1298.
- XII. ELISABETH VAN WIELDRECHT, uit den huize der oude Heren van *Stryen* en *Sevenbergen*, stierf in den jare 1316.
- XIII. ADA VAN TEYLINGEN, dochter van den Heer SIMON van dien naam, stierf mede A°. 1316.
- XIV. ADA, dochter van Heer DIEDERIK, Burg.

- Burggraaf van *Leyden*, stierf ook in het jaar 1316.
- XV. MABILIA, of volgens anderen SIBILLA VAN WASSENAAR, dochter van den Heer van *Wasfenaar*, werd Abtdise in het jaar 1316, en stierf A°. 1326, of volgens anderen A°. 1328.
- XVI. MACHTELT VAN DUYVENVOORDE, stierf op den dag van *Maria Hemelvaart*, A°. 1343, of volgens anderen op Hemelvaarts-dag A°. 1349.
- XVII. MARGARETHA VAN LANGERAK, stierf den 4 maart des jaars 1358.
- XVIII. CLARISSA VAN SCHENIEN, uit Zeeuwfchen adel, leefde nog in het jaar 1364.
- XIX. AGNES VAN HEURN, leefde nog in den jare 1392.
- XX. SOPHIA VAN DRONGELEN, leefde nog A°. 1397.
- XXI. CATHARINA VAN ROMERSWAAL, uit Zeeuwfchen adel, werd afgezet, doch de reden daarvan wordt niet gemeld; stierf A°. 1408.
- XXII. MARGARETHA VAN BUREN, by 't leven der voorgaande verkoren, stierf A°. 1411.
- XXIII. CLEMENTIA VAN DER HORST, stierf den 17 february 1432, anderen meenen A°. 1442.
- XXIV. BARTA VAN LANGERAK, stierf den 6 april A°. 1441.
- XXV. MARGARETHA VAN OESTENDE, uit Zeeuwfchen adel, stierf den 8 november 1452.
- XXVI. MARGARETHA VAN BRUELIS, van

van Zeeuwſchen adel, geſtorven 4 january 1460, of volgens anderen den 3 july 1470.

- XXVII. ELISABETH VAN MATENES, overleden 4 november A°. 1494, anderen zeggen den 9 november 1499.
- XXVIII. BEATRIX VAN ROMERSWAAL, van Zeeuwſchen adel, geſtorven den 1 february 1529.
- XXIX. ADRIANA VAN BOTLAND, van Zeeuwſchen adel, ſtierf den 14 april 1535
- XXX. MARIA SCHENK VAN TOUTENBURG, dochter van den vryheer SCHENK van *Toutenburg*, en zuster van FREDERIK SCHENK, Aartsbiſſchop van *Utrecht*, ſtierf den 13 of 14 december 1552.
- XXXI. ELBURG VANDENBOETSelaar, genaamd van LANGERAK, dochter van den Heer VAN ASPEREN, ſtierf den 29 maart 1566, of volgens anderen den 9 maart 1568.
- XXXII. STEPHANIA VAN ROSSUM, uit *Gelderland*, dochter van den Heer JAN VAN ROSSUM, (broeder van MARTEN VAN ROSSUM,) Heer van *Ponderoyen*, en vrouwe ODA, erfdochter van *Broekhuizen*. Deze was de laaſte welke de abtdy bewoond heeft, vermits dezelve ten haren tyde verwoeſt werd. Zy begaf zig ter woon naar *Leyden*, daar zy in eenen zeer hogen ouderdom, den 27 december 1603, is geſtorven.
- XXXIII. BARBARA VAN OYENBRUGGE, uit *Brabant*, zuster van den Biſſchop van *Doornik*, ſtierf A°. 1611.

XXXIV. ANNA VAN BERCHEM, dochter van den Heer HENDRIK van dien naam, Zy leefde nog A^o. 1616. Eene keurige afbeelding van deze laatste Abtdisfe, na 't leven gefchilderd, werdt bewaard op het huys *Alkemade*, beöosten *Warmond*.

Ondertusfchen staat aantemerken, dat deze twee laatsten, na de hervorming die waardigheid bekledende, wegens de hatelykheid van dien naam, niet meer *Abtdisfen*, maar flegts *vrouwen* van *Rhynsburg* genoemd werden, en noch klooster, noch nonnen meer hadden. Het beftier der kloostergoederen was haar echter nog ten deele toebetrouwd, beneffens de hoog-edele Heren leden der Hollandfche Ridderfchap, ten behoeven van welke de goederen van deze abtdy, gelyk ook die van de abtdy van *Leeuwenhorst*, verbeurd verklaard, en door rentmeesters beftierd werden. Tegenswoordig is Vryheer dezer abtdy, in qualiteit als Raad en rentmeester generaal, de Hoog Edele Heer FRANCOIS CORNELIS, Baron van *Aarsfen*, Heer van *Spyk*, *Sommelsdyk*, *Ooltgesplaat* enz., gecommitteerde in het collegie der Edelmogende Heren Raden van Staten, enz. enz.

De eerfte non dezer abtdy welke zich in het huwelyk begaf, was MARIA VAN POELGEEST, dochter van den Heer GERRIT van dien naam, nemende deze ten echtgenoot Jonker BERNARD TSERKLAAS, uit *Braband* geboortig.

Het is zeer aanmerkelyk, dat na het invoeren der hervorming, de eerfte predikanten van den Hervormden Godsdienst, tot *Rhynsburg* en *Boskoop* beroepen, nog met bewilliging, en zelfs op het gezag dezer Roomschegezinde Abtdisfen, toenmaals

maals den tytel voerende van *vrouwen van Rhynsburg en Boskoop*, zyn aangesteld geworden. De Heer A. PARS heeft daarvan eenige voorbeelden aangetekend. Onder anderen is CAREL AGRICOLA, den 16 october 1591, met toestemming van vrouwe STEPHANA VAN ROSSUM, in tegenwoordigheid van den rentmeester DIRK VAN KESSEL, en den leeraar PETRUS HAKKIUS, van *Leyden*, tot *Rhynsburg* in het leeraars-ampt bevestigd. Ook PETRUS ENGELGRAVEN, is in het jaar 1612, met goedvinden der Hollandsche Ridderfchap en die van vrouwe ANNA VAN BERCHEM, tot *Boskoop* beroepen. Deze vrouw had nog op dien tyd het bestier der heerlykheden en goederen, aan de abtdy van *Rhynsburg* in eigendom toebehorende.

Die abtdy, en ook dit heeft dezelve boven alle andere abtdyen in *Holland* doen uitmunten, telde drie Abtdisfen uit het geslacht der Graven van *Holland*; ook de andere Abtdisfen en alle de nonnen waren meestäl vermaagschapt aan de aanzienlykste adelyke geslachten van *Nederland*. Ten bewyze daarvan, laten wy hier eene naamlyst volgen, uit welke men de edele geslachten kan lezen, waaruit deze Abtdisfen gesproten zyn. Ongetwyffeld zyn 'er buiten de hier genoemde stammen nog eene menigte anderen, welken ons in het nazoecken niet zyn voorgekomen.

Van Berchem.

Van Buren.

Van der Biegte.

Van Campen.

Van den Boetselaar.

Van Cralingen.

Van Borselaar.

Van Deventer.

Van Botland.

Van der Does.

Van Bruelis.

Van Drongelen.

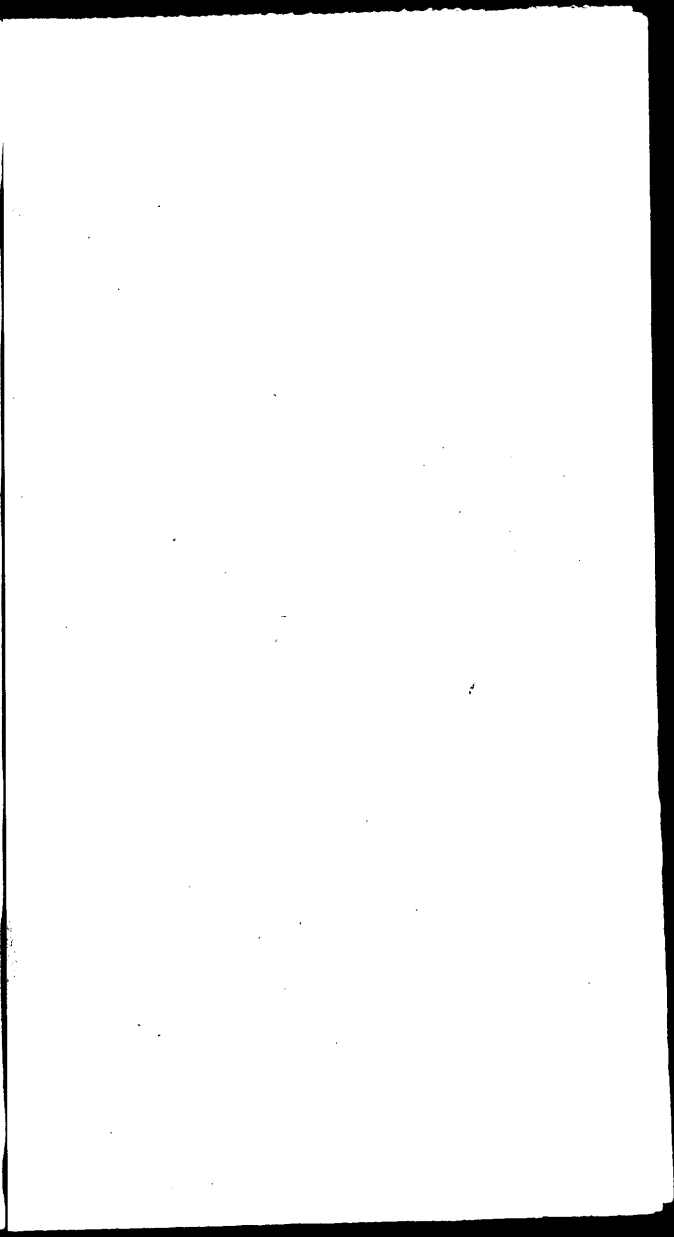
<i>Van Duyvenvoorde.</i>	<i>Van Oyenbrugge.</i>
<i>Van Haasten.</i>	<i>Van Poelgeest.</i>
<i>Van der Haar.</i>	<i>Van Renesse.</i>
<i>Van Heurn.</i>	<i>Van Romerswaal.</i>
<i>Van Holland.</i>	<i>Van Roffum.</i>
<i>Van Honselare.</i>	<i>Schenk, van Toutenburg.</i>
<i>Van der Horst.</i>	<i>Van Schenien.</i>
<i>Van Langerak.</i>	<i>Van Schoonhoven.</i>
<i>Van Leyden.</i>	<i>Van Soenien.</i>
<i>Van Matenesse.</i>	<i>Van Teylingen.</i>
<i>Van Merenstein.</i>	<i>Van Treslong.</i>
<i>Van Nieveld.</i>	<i>Utenham.</i>
<i>Van Oostende.</i>	<i>Van Waffenaar.</i>
<i>Van Oostrum.</i>	<i>Van Wieldrecht.</i>

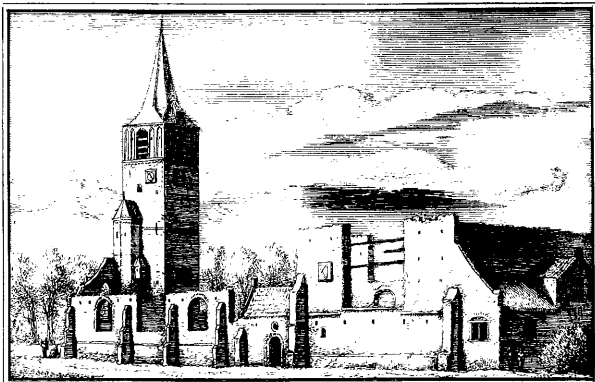
Van den vervallen luister van *Rhynsburg*, zingt
J. OUDAAN:

*Aloude landvlek, wien de Rhyn,
En 't Rooms Gestigt, den Titel gaven,
Gy waard wel eer het Hof der Graven,
(Wier sommige hier begraven syn.)
Daar Hollands hoge Landvoogdy,
Van wierd berigt voor vele Jaren.
Maar al dien luister is vervaren,
In ongedenk, en so voorby,
Dat so niet pas wat brokken steens.
Dit, by 't Geschrift der oude Serken,
Betuigden met geringe merken,
Men heugde 't nog gedagt het eens.*

Wy zullen deze verhandeling besluiten, met
de versen van den dichter A. PARS, op het

GRAF

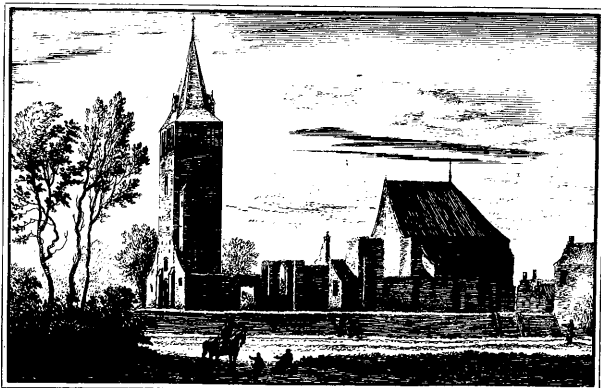

A. Rademaker fecit

KERK te WARMONT

1600

A. Rademaker fecit

KERK te WARMONT

1642

GRAF-SCHRIFT van deze ABTDY.

*Hier is de Puinhoop van de Abdy,
 Hier legt de Pragt van haar Gebouwen,
 Komt, Reisfiger, wat digter by,
 En wilt de Brokken Muurs beschouwen.
 Siet hier geen Kerk, Kapel, nog Koor,
 Gepropt met Goude en Silvere Vaten,
 Geen Altaars, Beelden door en door,
 Nog Konstfchildryen sonder maten.
 Het is hier alles even vuil,
 Van Mot verteerd de Kerkgewaden,
 De Vledermuis en Uil by Uil,
 Nu piept en schreeuwt by Worm en Maden.
 So gaat des Werelds glans voorby,
 Schoonfe is gepaard met Kerk-gebaren,
 Schoon Mom van Godsdienst aan haar fy,
 De Waarheid dringt door Eeuwe en Jaren.*

H E T
 D O R P E N D E K E R K
 V A N
 W A R M O N D,
 In R H Y N L A N D.

Dit vermaaklyk dorp, ruim drie vierde uurs van de stad *Leiden* afgelegen, heeft aan de eene zyde de fcheyflood, aan de andere kant het wattertje de *Lee*, komende uit de *Leidsche Maren*,
 en

en ten noordwesten van de kerk een arm van de zogenaamde achterpoelen, gelyk zulks in de gemeeten kaart van *Rhynland*, welke op bevel van Dykgraaf en Hoogheemraden geëst, en verscheiden bladen groot is, kan nagezien worden. Het dorp *Warmond* is gelegen in de heerlykheid van dien naam, welke haren eigen Bailluw heeft. Deze heerlykheid, benevens de adelyke huizen te *Warmond*, *Oud Teilingen* of *Lokhorst*, en te *Alkemade*, van alle welken wy nader zullen moeten spreken, stond, volgens den omflag van het Rhynlandsch morgengeld, weleer geboekt voor 1277 morgen 21 roeden; volgens het quohier der verponding, sederd het redres van den jare 1632, betaalde men voor 254 huizen, benevens 1296 morgen, 330 en eene halve roeden lands, 7610 guldens, 19 stuivers en 6 penningen. In de lysten der verponding van den jare 1732, wordt het getal der huizen onder *Warmond* begroot op 212 en 1 koornmolen. De gehele heerlykheid, met de bedykte Hemmeer daaronder gerekend, wordt tegenswoordig begroot op 1387 morgen, 556 roeden lands. Op de kaart van *Rhynland*, is de afstand der wegen van *Sassenheim* tot *Warmond* 1100 roeden; namentlyk, tot *Warmonderdam* 515, en van daar tot *Warmond* 585 roeden, van *Warmond* tot *Leiden* 1250 roeden, dat is, tot aan het Warmonder hek, 536, en van daar tot aan de Mare-poort der stad *Leiden*, 714 roeden; van de postbrug tot aan het Warmonder hek, 488 roeden, en van *Haarlem* tot *Leiden* over *Warmond*, 7336 roeden.

Hoewel de naam *Warmond* in den eersten opslag niet vreemd van afkomst schynt, heeft dezelve echter niet weinig verschil onder de schryvers veroorzaakt.

De

De geleerde HADRIANUS JUNIUS is van gevoelen, dat het kasteel van dezen naam door FARAMONDT, Koning der Franken, zou gesticht zyn, en door hem den naam van *Varamondt* ontfangen had, even gelyk de *Merwe* haren naam ontleend zou hebben van den Frankischen Koning MEROVÆUS, den stamvader van het beroemd geslacht der Fransche Koningen. Doch op deze vooronderstelling heeft de geleerde H. VAN RHYN dit volgende aangetekend: „ Het is waar, dat „ Koning *Faramond* in deze Landen geweest is, „ en dat de Franken uit deze Landen hooger „ opgetrokken zyn. Het is ook waar, dat 'er „ weinig of geen onderscheid is, tusfchen *Fara-* „ *mond* of *Varmond* en *Warmond*. Het is al ver- „ der waar, dat de *Merwe*, volgens het gevoelen „ van geen onbillyke Schryvers, zynen naam „ gekreegen heeft van den *Frankischen* Koning „ *Merovæus*; (hoewel andere voorgeven, dat „ de Koning *Merovæus* zelfs zynen naam ver- „ schuldigt zoude zyn aan de *Merwe*;) en dat „ het by gevolg niet ongerymder of ongelooffe- „ lyker moet schynen, dat Koning *Faramond* „ zynen naam gegeven heeft aan een Dorp; als „ dat Koning *Merovæus* zynen naam heeft gege- „ ven aan eenen stroom. Maar die oude hoog- „ dravende Oorspronklykheden willen thans „ weinig aan de man; en men agt het voorzig- „ tiger en oordeelkundiger, eenvoudige en ge- „ meene afkomsten, zoo van Naamen, als van „ Plaatzten op te zoeken.”

De schrandere JANUS DOUSA OF JAN VAN DER DOES is van gevoelen, dat *Warmond* zo veel betekent als de mond van de *Warne*, en eigentlyk *Warnemond* moet geschreven worden; welke naam door de Wandaalen aan dit dorp zou

gegeven zyn, ter gedachtenis van *Warnemundi*, de haven van *Rostok*, aan de rivier *Warnow*, van waar zy hunne volkplantingen herwaards in deze landen overfcheepten. Doch deze is eene gisfing, op generlei bewys gegrond, en dus fchynt de oorfprong van den naam van dit dorp, ook door deze vooronderftelling te verre gezocht.

ALTING, welke fchryver wy by H. VAN RHYN aangehaald vinden, wil ons overtuigen, dat *Warmond* den naam ontleend heeft van een beekje, hetwelk naby deze plaats gelopen, ook hier omftreeks zyne uitwatering zou gehad hebben, en de *Warm* genoemd was; hy zegt, dat dit dorp zeer natuurlyk door dezen weg aan dien naam gekomen is, gelyk *Yffel-monde*, *Lex-monde*, *Egmond*, en andere plaatsfen meer, hunne namen uit diegelyke oorzaken ontleend hebben. Doch de Heer H. VAN RHYN heeft daarop de volgende woorden aangetekend: „ Ik verklaare „ my doorgaans ook tegen die weifsche, en om „ zoo te fpreken, heldhaftige oorfprongklyk- „ heden, en houde het ook voor een goeden „ regel, de eenvoudigfte Naam-reeden, de befte. „ Maar indien iemand luft tot het redentwiften „ hadt, en zifting met zifting betaalen wilde, „ zou die niet mogen vragen: Waarom dat een „ Koning, dewelke zekerlyk hier omtrent, en „ hier te Lande zelfs, heerschappy gevoert „ heeft, niet zoo wel zynen naam kan gegeven „ hebben aan *Warmond*, als een *Albinus*, of *Albanus*, volgens die zifters zelfs, zynen naam „ heeft gegeven aan *Alfen*? Of, als Keyzer *Hadrianus* zynen naam heeft laten geven aan *Forum Hadriani* (*Voorburg*)? Of, dat vry wat misfeliker luydt, als dat (volgens *Alting. P. 1.*) „ *Erkelens* zynen naam heeft ontfangen van „ *Her-*

„ *Hercules*? Zoude zoo een Woorden-zifter niet
 „ al verder kunnen inbrengen, dat het althans
 „ gewis en zeker is, (volgens *Mezerei*, &c.)
 „ dat Koning *Faramond* met zyn *Franken*, in
 „ deze Landen gewoont, of ten minste gezwor-
 „ ven heeft; daar het slechts eene giffing en een
 „ los zeggen is, dat hier ooit zoo een Vliet ge-
 „ loopen heeft; en dat geene gedenkschriften,
 „ geene Historie- of Jaar-boek Schryvers, van
 „ zoo een Vlietje, of Watertje, of Beekje,
 „ weten te spreken? Evenwel (vervolgt deze
 „ Schryver;) moet ik bekennen, dat die Naam-
 „ reden, dewelke van het Vlietje *Warm* en van
 „ *Mond* afgeleid wordt, hoewel op eene giffing
 „ steunende, zich zoo waarschyntlyk en bevallig
 „ opdoet, en het gemoed door haare opgemaak-
 „ te eenvoudigheid zoodaanig, om zoo te spree-
 „ ken, bekoort, dat ik my al ligt aan die kant
 „ zoude voegen.”

Ondertusfchen komt het ons zonderling voor,
 dat men om den oorsprong van dezen naam uit
 deze gevoelens te ftaven, een watertje of beekje
 verdicht, hetwelk men den naam van de *Warm*
 geeft, zonder de geringfte waarschyntelykheid
 aantetonen, dat hier een zodanig watertje bestaan
 heeft. Wanneer men zich met gisfingen wil
 vergenoegen, waarom dan niet veeleer beweerd
 dat dit watertje de *Maren* geweest is? dat moge-
 lyk die *Maren* in overoude tyden *Waren*, en het
 dorp van daar *Waren-mond* genaamd is? of, wan-
 neer men denkt, dat dit tegen den ouden naam
 van de *Maren* zou ftryden, welke in alle oude
 fchriften met dezen en genen anderen naam ge-
 fchreven wordt, waarom dan de gisfing niet ge-
 keerd tot eene verbasterde fchryfmanier van den
 naam van het dorp? waarom niet vooronderfteld
 dat

dat *Warmond* mogelyk aanvangs *Mare-mond* of *Marmond* gefchreven is, en dat deze naam allengs kon veranderd zyn, doordien men in de oude fchriften zeer weinig onderscheid vindt tusschen de letters *M* en *W*, en dat dus deze verandering zeer ligt uit eene kwade lezing of fchryving zou kunnen veroorzaakt zyn? wy, ondertusschen, willen ons gevoelen op deze gisfingen niet gronden, maar brengen dezelve alleen als meer waarschynelyk by, dan het versieren van een watertje, van hetwelk men in de geschiedenisfen gene de minste sporen van wezentlyk bestaan vindt.

De fchryvers van *het toneel van Holland* houden het weder met een ander gevoelen, en zeggen: „Ik geeve aan den Lezer te overweegen, „ of men *MUNDE* hier niet liever mogt neemen „ voor een *kasteel* of *burgt*; zoo dat *Warmunde* „ zoo veel is, als de *Burgt* van *Warre* of *Worre*, „ gelyk *Ekunde*, *Lexmunde* of *Lexmonde*, *Isle-* „ *monde*, gemeenlyk *Ysfelmunde*, en meer andere „ diergelyke Naamen, hier boven verklaart.” Onzes bedunkens wykt deze afleiding nog verder van het rechte spoor, en frydt tegens de eigenschap van de oude en hedendaagfche Duitfche taal. Want hoewel het woordje *Munde* of *Mond*, gelyk zulks by den geleerden *KILIAAN*, in zyn *Etymologicum Teutonicæ Linguae*, pag. 322 en 323 kan nagezien worden, veelerhande betekenisfen heeft; men zal nothans, gelyk wy vast geloven, nergens kunnen aantonen, dat daardoor ooit of ooit een kasteel of burgt zou bedoeld geweest zyn; behalven nog daarenboven, dat men zeer vele moeite hebben zou, om zodanig eenen *Warre* of *Worre* te vinden, wiens burgt of kasteel hier zou gestaan hebben; zelfs de aangehaalde voorbeelden van *Ekunde*, *Lexmunde* en *Ysfel-*
mun-

monde, ftryden regelrecht tegen dit gevoelen; doordien het middagklaar bewezen is, dat deze plaatfen haren naams-oorsprong geensints verschuldigd zyn aan burgten of kasteelen, maar veeleer aan de uitwatering van lopende rivieren of hare armen. KLAAS KOLYN bewyst zulks uitdrukkelyk van *Egmond*, zeggende:

Wozts dar na sien wedercomen
 Ober Zee / die sel onbrome
 Brede Noren, ende roben
 Al dat Land an Zee / gesonden
 In tie Havene van Hegmonde,
 Die de Hegge plach te heten,
 Eer des Bedehuyss te weten
 Daer in lange was gestichte /
 Dit nu after dunen zwichte.

De geleerde BOXHORN IUS heeft reeds in zyn *toneel van Holland* aangetekend, dat *Egmond* of *Egmund* zynen naam ontfangen heeft van het voorby lopend riviertje *Eg* en *Munt*, by ons eenen *mond* betekenende. Want de namen der steden of dorpen, uitgaande in *Munt* of *Mond*, beteekenen het daar voorby- door- of uitlopen van eenig water of rivier. De Heer P. SCRIVERIUS getuigt daarenboven, oude brieven gelezen te hebben, in welken van *Egmond* uitdrukkelyk gezegd werd: *gelegen aan de Eg*. Dat *Lexmonde* zo veel als de mond van de *Lek*, en *Ysfelmonde*, zo veel als de mond van den *Ysfel* beteekenen zal, heeft geen bewys nodig; duskan de naam van *Mundt* in genen deele voor een kasteel gehouden worden, en ook nimmer eene diergelyke beteekenis gehad hebben. Laat ons derhalven zien, of wy eenen meer waarfchynely-

lyken oorsprong van den naam *Warmond* kunnen uitvinden.

In zekere giftbrief, welke wy hier boven op bladz. 276 hebben aangehaald, en door Graaf **DIEDERIK den zeyenden**, volgens de gemeene rekening, in het jaar 1200, en geenfints in den jare 1212, gelyk dit jaargetal by sommigen te onrecht gesteld is, aan de abtdy van *Rhynsburg* verleend, wordt dit dorp *Wormonde* genoemd; doch wy geloven met den geleerden **H. VAN RHYN**, dat dit eene schryffout zynzal, en *Warmonde* zal moeten wezen.

Deze zelfde benaming vinden wy in twee byzondere handschriften van een nog ouder jaargetal. Het eerste is van den jare 1063, en gemaakt tusfchen **WILLEM den eersten**, Bisfchop van *Utrecht*, en den Abt van *Epternach*, waarby de Bisfchop eenige rechten van zekere kerken aan den abt afstaat, waaronder *Warmunde* mede genoemd wordt. Het tweede handschrift is van het jaar 1156, waarby de abt van *Epternach* zyne rechten over die kerken weder terug geeft aan **DIEDERIK en SOPHIA**, Graaf en Gravinne van *Holland*, en ook in dit handschrift wordt het dorp *Warmunde* nogmaals aangehaald.

In een zeker register der Utrechtsche kerk, behelzende de namen der moederkerken, en mindere of afhangelyke kerken en kapellen, welken door **St. WILLEBRORDUS** zouden ingewyd zyn, doch welker ouderdom op billyke gronden wordt verdacht gehouden, vinden wy den naam van dit dorp byna op dezelfde wyze gespeld, staande in dien brief gefchreven *Warmunda*.

Niettegenstaande nu deze naam doorgaands, reeds sedert verscheidene eeuwen, en zelfs nog hedendaagsch, door *Warmond* wordt uitgedrukt, het

het komt ons nogthans gelooflyk voor, dat dezelve weleer anders geschreven is. Zekere blafert, of lyst der geestelyke goederen, welken gezegd worden weleer ten tyde van ODIBALDUS, den negentienden Bisfchop van *Utrecht*, omtrend het jaar 866 aan de *St. Martyns*-kerk aldaar te hebben toebehoord, staaft ons vermoeden. Deze lyst, door M. Z. BOXHORIUS, uit de fchriften van den naaftigen onderzoeker der oudheid P. SCRIVERIUS, byeen vergaderd, en in het licht gegeven, maakt gewag van deze plaats, niet onder den naam van *Warmond*, gelyk elders, maar onder dien van *Warmolde*. Het kan dus zeer ligt gebeurd zyn, dat door misflag van den eenen of anderen fchryver *Warmond* voor *Warmolde* geschreven zynde, de plaats dien naam in vervolg van tyd behouden heeft. Ingevallye deze onze gisfing, welke uit de alleroudfte spelling van den naam dezer plaats afgeleid is, eenigen grond heeft, vervalt daar door ten eenemaal het gevoelen, dat de naam *Warmond* zou moeten afgeleid worden van den mond van een beekjen, *de Warm* genaamd. Maar wanneer men verder vraagt: wat dan *Warmolde* zal betekenē? beken ik, dat zulks eene nieuwe zwarigheid is, welke niet zo ligt fchynt opgelost te kunnen worden. Mogelyk heeft de naam *Warmolde* eenige overeenkomst met *warmoes*, en alsdan zou hy van de vruchtbaarheid dezer landdouwe kunnen ontleend zyn; of dewyl van vele oude woorden, eenen diergelyken uitgang hebbende, in latere tyden de *l* in een *u* is veranderd, gelyk: *holt* in *hout*, *old* in *oud*, *kold* in *koud*, en meer anderen; is het zeer mogelyk, dat *Warmolde* dezelfde verandering ondergaan hebbende, in *Warmoude* veranderd is; waarvoor men dan nog later, denkelyk door

eenen

eenen misflag, ontstaan door de *u* voor eene *n* aan te zien, terwyl in de oude schriften deze letteren zeer moeilyk te onderscheiden zyn, *Warmonde* geschreven heeft; wie weet, om nog een ander vermoeden op te geven, of de oorsprong van dezen naam niet in *mout* gezocht, en afgeleid moet worden, van de dicht daarby liggende koorlanden. Doch de duisterheid dezer stoffe gedooft niet, om daaromtrent een beslissend oordeel te vellen.

Warmond, dus zeer vroeg bekend, en bygevolg bewoond geweest zynde, is zeer waarfchynlyk niet lang verftoken gebleven van een waardig gebouw, ter beoeffening van den Godsdienst. Dat het zelve echter in den beginne zeer klein van omtrek moet geweest zyn, kan men daaruit besluiten, doordien het in den jare 1063 slechts eene kapel genoemd werd. Met dezen naam komt het voor in den hier boven aangehaalden verdrag-brief, tusfchen WILLEM den XXIften Bisfchop van *Utrecht*, en REGIMBERTUS, Abt van *Epternach*, aan welken laatften, door den eerstgemelden, de helft van eenige kerken en kapellen in *Holland*, in gemeenschap met den eerften waren overgegeven; doch doordien zulks tegen den zin der Graven van *Holland* gefchied was, heeft GERARDUS, abt van *Epternach*, tot besliffinge van twist, gelyk men zulks in een nader verdrag leest, in den jare 1165, alles weder moeten terug geven.

In welken tyd deze kapel eigentlyk geficht, of in eene parochie-kerk veranderd is, daarvan hebben wy gene blyken; maar wel, dat zy aan den apostel *Matthias* was toegewyd. Dat zy van den aanvang niet zo groot is aangelegd, als zy in vervolg van tyd is geworden, blykt onder

anderen daar uit, dat het choor der kerk eerst in het jaar 1525 aangelegd, en in het jaar 1527 volbouwd is; ten ware dan, dat men wilde beweeren, dat 'er reeds lang voor dien tyd een choor aan de kerk geweest was, het welk op den zo evengenoemden tyd vertimmerd en vergroot is. Uit eenen zekeren ouden brief van het slot of huis te *Warmond* is gebleken, dat de erfgenamen van Mevrouw *JACOBA VAN WOUDE*, weduwe van wylen den Heer *GYSBERT VAN RAAPHORST*, de eene helft tot den opbouw gedragen hebben, hetwelk den Heer *JOHAN VAN DUIVENVOORDE*, erfgenaam van voornoemde weduwe, en Heer van *Warmond*, gekost heeft 759 ponden 17 schellingen, van 40 groten het pond, terwyl de gemeene buuren van dit aangenaame dorp, de andere helft daartoe betaald hebben. De begeevening der pastory dezer kerk stond aan den Heer van *Warmond*, en *H. VAN HEUSDEN* telt verscheiden pastoors op, welken aldaar sedert het jaar 1366 den dienst hebben waargenomen; welke dienst door den tyd zodanig is vermeerderd, dat tot denzelven een pastoor, een onder-pastoor, en verscheiden priesters gebruikt werden.

De meeste Heeren van *Warmond* begiftigden de kerk van tyd tot tyd met verscheiden goederen en inkomsten. Voornamentlyk heeft de Heer *JACOB*, zoon van den voorgemelden Heer *GYSBERT*, veel goeds aan de kerk bewezen, gelyk zulks in een geschreven kerkboek staat aangetekend. Om deze rede was het ook, dat men alle donderdagen en vrydagen na *St. Pancras*- en op dezelfde dagen na *St. Lamberts*-dag, verscheide diensten voor hem, voor zyne verderre namagen en voor zyne voorzaten moest ver-

richten; en voor welken aan de geestelykheid, die deze diensten waarnamen, en ten minsten vyf in getal zyn moesten, een zeker jaargeld was toegelegd.

Deze kerk was met verscheiden altaren en vicaryen voorzien. Behalven het hoofd-altaar zyn de volgenden ons nog bekend: 1.) Het altaar van het H. Kruis. 2.) Dat van de maagd *Maria*. 3.) Dat van *St. Catharina*. Men wil ook dat in die kerk een altaar van het heilig Sacrament zou gestaan hebben, en vindt aangetekend, dat 'er wekelysch op zekere dagen misfen moesten gelezen worden ter eere van het H. Sacrament, en van *St. Joseph, Anna, Ursula*, en anderen.

Volgens eenen zekeren brief van het jaar 1521, was aan het altaar van *St. Catharina* een vicariaat gesticht.

Ook vindt men in deze parochie-kerk een vicariaat, Heer *VOLPERTS* vicariaat genoemd; dit, ter begeving staande aan den abt van *Egmond*, werd in den jare 1574 van daar in het oude Mannenhuis te *Montfoort* overgebracht.

Toen de Roomsche Godsdienst hier bloeide, zag men in deze kerk eene vermaarde broederschap gesticht, gelyk men zeide, ter eere Gods, van de moedermaagd *Maria*, en van *St. Matheus* den patroon der kerk. Derzelve leden waren aan eenige wetten verbonden, en te zamengefteld uit broeders en zusters, welke niet alleen te *Warmond*, maar ook te *Kaag*, eene parochie onder *Warmond* gelegen, woonden; onder deze leden bevonden zich vele personen van adel en groot aanzien, en hunne namen stonden in een broederschapsboek opgetekend.

In een dood- of jaargetyde-boek van het Cistercienser klooster te *Warmond*, waarvan wy terftond

nader zullen spreken, werd mede van eene broederschap gewag gemaakt; doch het is twyffelachtig, of dezelve in de parochie-kerk of in de kloosterkerk was opgericht; in dit doodboek staat eene uitvoerige lyst van de namen der leden, alsmede der giften, door sommigen aan de broederschap en aan het klooster gedaan; van al het welk men in de *Historia Episcopatus Ultrajectensis* eene breedvoerige beschryving vindt.

Nadat deze kerk, in luister zo hoog geklommen, benevens het aangebouwde choor, waarvan wy tot dus verre gene aftekening hebben kunnen opsporen, eene lange recks van jaren voortdurend gebloeid had, is dezelve in het eerste beleg der stad *Leiden*, op den 14 augustus van het jaar 1573 door de Spanjaarden in den brand gestoken, gelyk eene oude kronyk zulks aantekent. De kerk stortte in hare puinen neder, maar de toren, wiens spits alleen tot op het vierkant metzelwerk toe verbrandde, bleef verder staan. Het slot, by deze gelegenheid mede in den brand gestoken, werd verdelgd. Toen in den jare 1591 het choor wederom uit zyne asche verrees, werd de grafstede der Heeren van *Warmond* geplaatst, waar weleer het hoofd-altaar gestaan had, en het overig gedeelte van hetzelfde, door JAN VAN DUIVENVOORDE, Zoon van den Heer JACOB, en vrouwe HENRICA van *Egmond*, tot de Godsdienetöeffening weder bekwaam gemaakt. Het ander gedeelte der kerk is tot heden toe in deszelfs puinen blyven leggen, gelyk zulks ten allerduidelyksten te zien is uit de nevensgaande drie byzondere gezichten, welke in de jaren 1600, 1642, en 1650 getekend zyn, juist naar de rampzalige gesteldheid, waarin de kerk zich

in die tydftippen bevond, en by ons in de 81fte, 82fte en 83fte plaat afgebeeld ftaan.

Deze kerk behoort thans onder de klasfis van *Leiden* en *Rhymland*, derden ring, genaamd *het Jaag*, of *na den Rhyn*; de Hervormde Godsdienst aldaar ingevoerd zynde, werd door opentlyk be-roepen predikanten aldaar geleeraard, de eerften van welken geweest is PIETER VAN OY, die die in het jaar 1586 deze bediening bekleedde.

Toen de Remonstrantschgezinde predikanten in het jaar 1631, door de zorgloosheid hunner bewakers, uit hunne gevangenis op het slot *Loevestein* ontkomen waren, en hun het prediken alom by oogluiking werd toegelaten, uitgenomen in de stad *Leiden*, gingen de Remonstranten dezer stad naar *Warmond*, om aldaar hunne Godsdienst-oeffening te houden. Zy hadden 'er toenmaals zelfs twee predikanten, welk getal vervolgens tot één verminderd is, waarna eindelijk de geheele Godsdienst-oeffening dezer leer, daar ter plaatse, geheel in onbruik geraakt en naar *Leiden* verlegd is, waar die gemeente in den jare 1676 eene kerk gebouwd heeft.

In en omtrend dit dorp ftonden weleer twee kloosters, het eene voor monniken, en het tweede voor nonnen.

Het eerste klooster ftond niet verre van de parochie-kerk, en was geficht voor adelyke maagden, welken tot armoede vervallen waren, en den derden regel van den *H. Franciscus* volgden; men noemde het *St. Ursula* en zogenaamde elfduizend maagden-klooster. Het werd in den jare 1410, door JOHAN den eerften, heer van *Warmond* en *Eysfelykerwoude* geficht, en met genoegzaame inkomsten voorzien. De eerste nonnen, welke zich derwaards begaven, waren
twee

twee zusters van AGNES, echtgenote van den stichter, en dochters van den Heer JAN VAN KRUIJNINGEN, eenen Zeeuwfchen Edelman. Deze nonnen mogten nimmer buiten het klooster komen; zy konden langs eene bedekte gaandery, van welke nog eenige overblyffelen gezien worden, in de parochie-kerk komen, om den Godsdienst by te wonen. Byaldien zy buiten het klooster iets te verrichten hadden, moesten zy daartoe verlof verzoeken; gelyk zulks onder anderen blykt, uit zeker geschrift, ten dien einde aan BARTHA, dochter van GERRIT, in het jaar 1534 verleend, door HERMANUS VAN GOUDA, algemeen Vicaris van het openstaande Bisdom, nadat zy verzocht had om ter verrichting van eenige zaken, een reisje naar 's *Gravenhage* te doen.

Niettegenstaande zy dus afgezonderd moesten blyven leven, schynt het nothans uit den volgenden brief te blyken, dat zy, hoewel met toestemming van haare geestelyke en waereldlyke Overigheid, hunne goederen, of een gedeelte derzelven buiten het klooster mogten verkoopen:

„ Wy *Gerrit Hoogstraaten*, Priester, Pastoor te
 „ *Warmont*, Kannonnik in *St. Pankras-Kerke*,
 „ Provisor en deeken van *Rhynland*, en *Jacob*
 „ *van Woude*, Heer in *Warmond*, op dezen tyd
 „ Baljuw in *Rhynland*, verklaren, dat uit den
 „ naam van eene Sufter te *Warmond* opgesloten,
 „ in 't Jaar 1429. op *St. Gertrudis-dag*, by ons
 „ gkomen is *Boudewyn Feytgens*, en verklaart
 „ heeft, dat dezelve Zuster aan de Kerk van
 „ *Valkenburg* gegeven heeft, twee Mergen, iets
 „ meer of minder, gelegen onder de Heerlyk-
 „ heid van *Valkenburg*. Met dit beding, dat 'er
 „ op Donderdag en Vrydag, na het Feest van

„ Kruys-vindinge, voor haar gehouden zal wor-
 „ den een Jaargety met Waskaarffen; dat 'er een
 „ Achteling Tarwe onder de Armen uitgedeelt
 „ werde; dat de Paftoor zes, en de Kofter drie
 „ Schellingen geniete, &c.”

Het tweede klooster te *Warmond*, werd genaamd *Sinte Maryen have*, en was niet verre van het eerst-
 gemelde afgelegen; het werd in den jare 1413,
 ook door den Heer JOHAN van *Warmond*, de
 flichter van het voornoemde vrouwenklooster,
 gebouwd. Het werd voor monniken van de
 Ciftercienfer orden geficht, en door genoemden
 Heer met de nodige behoeftens en inkomsten
 begiftigd; dit zal nader blyken uit den volgen-
 den fichtings brief, oorspronglyk in de Neder-
 duitsche taal gefchreven, en van den volgenden
 inhoud:

„ Wy Broeder Jan, Prior, ende 't ghemene
 „ Convent van *onfer Vrouwen-Berghe tot Xfelstein*,
 „ der Oirden van *Ciftercien*, doen kont ende ken-
 „ lik allen luden, die desen brief fellen sien of
 „ horen lezen; als dat wy overdraghen zyn mit
 „ Heren Jan van der *Woude*, Here van *War-*
 „ *monde*, van ghetimmert ons te maken, ende
 „ goeden te gheven, tot beghin van enen Cloi-
 „ fter van onfer Oirden, als hier naa befcreven
 „ ftaat; ende wi Prior, ende Convent voirsz.
 „ fcs Moniken tot *Warmonde* te fenden, op dit
 „ voirghenoemde ghetimmert, ende goet, alfet
 „ ons ghesckert ende gheconfirmeert is; ende
 „ dat ghetal daar te houden, ghelikerwys ons
 „ die goeden ghehouden worden. In voirwair-
 „ den, waar dat die Moniken voirsz. van *War-*
 „ *mont* toghen, buten verdriven of ghewelt, fo
 „ mach Heer Jan voirsz. all sine goeden weder
 „ naa hem trecken, die hi hun ghegheven heeft.

„ Item,

„ *Item*, in den eerften, fo fel Here *Jan* voirn.
 „ binnen dat Jaar, naa der confirmacien des
 „ Overften of Capittels der Bruederen voirsz.
 „ van defen faken voirsz. hun luden een Dorm-
 „ ter maken, hondert voeten lanck, ende fes
 „ en twintich voeten breed, langhes ende elders
 „ onderfcoten tot den folre toe mit ftienen mu-
 „ ren; ende den voirn. Dormter fel hi folren,
 „ cellen maken, ende die hemelen, te minften
 „ dier cellen fesse. Ende die woninghe benc-
 „ den, ende die cellen boven te glafen, in el-
 „ ken houten Kofyn. Ende an den voirn. Dorm-
 „ ter, een heymelickheyt, als noot is, voir
 „ een heel Convent van Moniken. *Item*, eenen
 „ Reventer, veertich voeten lank, ende mit
 „ redelike ende betamelike breedte langhes on-
 „ derfcoten, mit enen ftienen mure tot enen
 „ Pande na der oirden; ende onder den voirsz.
 „ Reventer een Kelder doirghaans. *Item*, Here
 „ *Jan* voirsz. fel dit voirn. ghetimmert foo ma-
 „ tigen in der hooghten, ende daar naa fteen en-
 „ de houte foo paffen, in den ghetaal, ende in
 „ der diften, nair den eyfche, dat een den an-
 „ deren te draghen; fo dat befceide gheeftelike
 „ menfchen daar in hoir vleyfchelike natuer der
 „ Werelt moghen onttrecken. Ende die Broe-
 „ ders fellen met fimpelheyt, ende betamelike
 „ oetmoedigheyt, sonder grote costelicheit of
 „ nywigheyt, hun laten genoeghen. *Item*, He-
 „ re *Jan* voirn. fel gheven den Broederen voirsz.
 „ des derden Jaars twee hondert Nobel tot een-
 „ re Kerken te hulpe. *Item*, hi fel hun ver-
 „ crighen confirmaci ende confent van den Bis-
 „ fchop van *Utrecht*, ende den Cureyt van
 „ *Warmonde*. *Item*, die ftede te laten Wyen
 „ mit der Kerke, Kerckhof, Outaren, ende

„ alle ghetimmert dat behoirlic is, ende beta-
 „ melik na der oirden, buten der Broederen cost-
 „ voirsz. *Item*. Heer *Jan* voirsz. sel hun ghe-
 „ ven een Cappelrye van twintich *Vrancrixe*
 „ Cronen tsjaars, of daar omtrent, als si ver-
 „ scynt, ende tot dier tyt toe, mit twintich
 „ Cronen voirsz. hun anders waar te voirsien.
 „ *Item*, hi gheeft hun dat lant, dat *Jacob Willamsz*
 „ bruyct, ende hiet *Verjans-Camp*, groot 5
 „ Marghen en 2 Hont; ende heeft beleggen die
 „ *Haalmaar*, streckende op den Poel, an 't
 „ Zwtoost heeft beleggen die Abt van *Egmon-*
 „ *de*. *Item*, *Rykenkamp*, die is groot XV.
 „ Marghen; ende heeft Heer *Jan van den Wou-*
 „ *de* selve alomme beleggen. *Item*, van der
 „ Gheermade seven Marghen; ende heeft be-
 „ leggen, an die Zwtside *Claas Renghers* wonin-
 „ ghe, an die noortside *Heynric van der Does*,
 „ an 't West-ende die *Zyl*, ende leyt ghemen-
 „ ghede vyer mit der Cappelryen van *Teyllinghe*.
 „ Dit voirn. lant is ghelegen in den Ambacht
 „ van *Warmonde*. *Item*, voirt so sellen die
 „ Broeders voirsz. heffen XV. Nobel des Jaars,
 „ wt vyftien Marghen lants, gheheten *die Ho-*
 „ *ghe-weyde*, ende bruyct nu ter tyt *Willem Doe*,
 „ tot dier tyt toe, waant hun Here *Jan* voirsz.
 „ also veel an renten of an lande bewizet heeft,
 „ daar si wel an verskert zyn, binnen *Hollant*,
 „ of anders waar. *Item*, den Brueders, die in
 „ den beghinsel noot zyn te comen als mentym-
 „ mert, sel men gheven na den beloop der ren-
 „ ten van ses Moniken. *Item*, Here *Jan* voirsz.
 „ ghevet hun vier Marghen Veens tot barninghe.
 „ *Item*, si sellen moghen copen vyftich Mar-
 „ ghen lants in den lande van *Warmonde*, ende
 „ niet daar boven. *Item*, waar dat hun lant be-

„ set worde of ansturf in den lande van *War-*
 „ *monde*, dat moghen die maghen, of die naa-
 „ sten lossen, daar 't of comt, den pennink mit
 „ dertien, of si willen, of die Broeders sellen
 „ dat ander lude vercopen, tot horen scoonsten.
 „ *Item*, die Broeders voirfz. sellen op Heren
 „ *Jans* Molen malen, sonder loon, ter tyt toe
 „ waant si selve een rosmolen setten, daar si
 „ allene hoir behoefte op malen sellen, ende
 „ niet anders. *Item*, mede so sellen die Prior
 „ ende Brueders van *Yselstein* die renten, di si
 „ voirtyts mit den Convent van *Heusdom* te
 „ *Warmonde* ghehadt hebben, der stede van
 „ *Warmonde* laten bliven. *Item*, voirt mede,
 „ so sel hun Heer *Jan* voirn. gheven alsulke til-
 „ baar have, kleynoot, ornamenten ende huys-
 „ raat, tot sulken tiden als hi hun beseghelt heeft
 „ in enen anderen Brief. In kennissen der waar-
 „ heyt alle deser voirfz. punten ende voirwaar-
 „ den, so hebben wi Prior ende ghemene Con-
 „ vent voirn. onses Convents- seghel hier an
 „ ghehanghen. Ghegheven in 't Jaar ons He-
 „ ren 1413. op *Sinte Pieters-avond*, ad *Cathe-*
 „ *dram*.”

Volgens het verhaal van HENRICUS THA-
 BORITA, zou de grond, waar op dit klooster
 gebouwd is, eene woeste en verlatene plaats,
 en *oud Teylingen* genaamd, geweest zyn; de
 Hollandsche Graven ALBERT en WILLEM van
Beijeren, zouden dezen grond aan JAN VAN
 DER WOUDE geschonken hebben, om daar op
 een klooster te bouwen. Hy meldt van deze
 stichting het volgende:

„ Omtrent den selven tydt heeft Heer *Jan van*
 „ *Woude*, in het Dorp *Warmond*, op eene woe-
 „ ste en verlaatene plaats, een Klooster der

„ *Cifercier*-Orden geficht. Deze woefte en
 „ verlatene plaats wierdt *Oudt Teylingen* ge-
 „ noemt; om dat de Heren *van Teylingen* daar
 „ plagten te woonen, ter plaatfe daar nu het
 „ Bouw-huys der Broederen ftaat. Dese Heer-
 „ lykheit was, by gebrek van Erfgenaamen, aan
 „ 't Graaffchap van *Hollandt* vervallen; om dat
 „ de eerfte Heere van *Teylingen* de Broeder van
 „ den Here van *Brederode* is geweest, en zy
 „ beyde waren de Soonen van Graaf *Arnout*,
 „ die door de *Vriefen* wierdt verflaagen. Daar-
 „ om hebben Hertog *Albert* en *Willem Albertsfoon*,
 „ dit *Oude Teylingen* vereert aan den Heere *Jan*
 „ *van Woude*, om daar een Kloofter op te tim-
 „ meren. Dit heeft de gemelde Heere ook ge-
 „ daan, en heeft het Kloofter meede van In-
 „ komften voorfien. Daar op is hy geftorven,
 „ in 't Jaar 1417. en in 't felve Kloofter voor 't
 „ hooge Altaar begraven.”

Maar door geheel dit verhaal, zegt de geleerde
 H. VAN RHYN, in zyne aantekeningen op dezen
 fchryver, doen zich zeer vele zwarigheden op,
 die naauwlyks fchynen te kunnen opgelost wor-
 den. THABORITA beweert, dat *oud Teylingen*,
 by gebrek van erfgenamen, aan de Graaflykheid
 vervallen is; dat *Lokhorst* of *oud Teylingen*, door
 Graaf ALBERT en zynen Zoon WILLEM *den*
zesden, gefchonken is aan JAN, Heer van *Wou-*
de, dat de Heren van *oud Teylingen* plagten te
 wonen, daar het bouwhuis der broederen, ten
 tyde van THABORITA, geftaan heeft; en dat
 dit kloofter geftaan heeft, ter plaatfe daar weleer
oud Teylingen plagt te ftaan, en niet daar tegen
 over, gelyk H. VAN HEUSDEN heeft aangete-
 kend. Laat ons deze ftelfels eenigfints nader
 befchouwen. Hoe kan het famen gaan, dat *oud*
Tey-

Teylingen, ten tyde van Hertog ALBERT, by gebrek van erfgenamen, aan de Graaflykheid vervallen is, en dat 'er nogthans eeuwen daarna vele VAN TEYLINGENS, uit het echt en wezentlyk stambuis van dien naam, geleefd hebben? Dit laatste immers wordt door de geslachtsregisters dezer Heren, te vinden by PONTUS HEUTERUS, W. VAN GOUTHOEVEN en S. VAN LEEUWEN, allerduidelykst aangetoond; wanneer wy hier na van *Lokhorst* moeten spreken, zullen wy dit uitvoeriger en naauwkeuriger aanwyzen. En vooronderfeld, de mannelijke tak was wezentlyk uitgestorven geweest, dan is het nog niet overeen te brengen, doordien *oud Teylingen*, zo wel aan de mannelijke als vrouwelyke zyde, een leen geweest zynde, daardoor by huwelyken in verscheiden geslachten is overgegaan. Hoe is het dan te begrypen, dat deze heerlykheid aan de Graaflykheid zou kunnen vervallen, en door de gemelde Graven aan JAN VAN WOUDE zou kunnen geschonken zyn. Ook schynt het zich tegen te spreken, dat deze gifte in de vyftiende eeuw aan dezen Heer zou geschied zyn. Immers werd het geslacht der POELGEESTEN reeds op het jaar 1447 niet alleen Heren van *oud Teylingen* genaamd, maar zy bezaten die heerlykheid wezentlyk, en vele geslachten na hun; en dus kan het klooster daar niet gestaan hebben. Eindelyk wordt THABORITA door H. VAN HEUSDEN daarin tegen gesproken, daar de laatste beweert, dat het klooster niet op *oud Teylingen*, maar juist daar tegen over en nader by de kerk gestaan heeft.

Doordien H. THABORITA, W. VANGOUTHOEVEN en S. VAN LEEUWEN eenparig wilden, dat *oud Teylingen*, door Graaf ALBERT, aan

aan JAN VAN WOUDE, tot de stichting van dit klooster geschonken is, wil H. VAN RHYN, dat het zeggen van THABORITA niet te verstaan is, dan door eenige omstandigheden een weinig by hem te veranderen. Het dunkt hem niet ongerymd, te stellen, dat *oud Teylingen* niet by uitsferving, maar veeleer door verbeurt verklaring, wegens deelneming aan den moord van FLORIS den V, in handen van de Graven van *Holland* gekomen is; dat ALBERT en WILLEM de zesde een gedeelte van het land, behorende onder de heerlijkheid van *oud Teylingen*, en mogelyk zelfs de hofstede van dien naam, aan den Heer JAN VAN WOUDE geschonken heeft, tot het bouwen van dit klooster; doch dat de heerlijkheid zelve aan de VAN TEYLINGENS is terug gegeven, en van hun tot hunne nagemen is overgegaan; dat door het eertyds wonen van de Heren VAN TEYLINGEN, ter plaatse waar het klooster in lateren tyd gestaan heeft, mogelyk verstaan moet worden, dat het vervallen kasteel in eene kerk herbouwd is, en de erfgenamen den naam van *oud Teylingen* mogelyk aan een ander Heren huis hebben toegevoegd.

Gaarne bekennen wy, dat door de vinding welke H. VAN RHYN hier uitdenkt, verscheidene zwarigheden, in de woorden van THABORITA voorkomende, uit den weg geruimd worden. Maar doordien in de oorspronglyke stichtingsbrief, en in het verdrag van den Heer JAN VAN WOUDE, met de monniken gemaakt, niet een eenig woord gemeld wordt van het oprichten van dit klooster, als op eene woeste en verlatene plaats; noch ook van het schenken van den grond aan JAN VAN WOUDE,
door

door de Graven ALBERT en WILLEM *den zesden*; komt het ons veel waarschynlyker voor, en tevens meer overeenkomstig met den stichtingbrief, dat JAN VAN WOUDE dit monniken klooster, gelyk drie jaren te voren het nonnen klooster, uit zyn eigen middelen, en op zyn eigen grond gesticht heeft. Immers wanneer het gezegde van THABORITA waarheid was, zou JAN VAN WOUDE niet hebben nagelaten, en ook niet hebben durven nalaten, om in het verdrag met de monniken te stellen, dat de grond door de Graven ALBERT en WILLEM aan hem geschonken was, tot het stichten van dit klooster. In het verdrag wordt integendeel wel uitdrukkelyk gezegd: dat de grond en de goederen tot het klooster, *door hem, Jacob van Woude, waren gegeven*, en wanneer de monniken kwamen weg te trekken, *dat hy alle deze zyne goederen wederom aan hem soude trekken*. Doordien nu H. THABORITA reeds geheel en al het spoor mist, wanneer hy stelt: *dat de Heerlichkeit van oud Teylingen, by gebrek aan Erfgenamen, aan 't Graaffschap van Holland was vervalten*; kan ik gene rede vinden, waarom men aan zyne andere gezegdens meer geloof slaan, en verscheiden geloofwaardige berichten verdrayen zou, alleen om hem van verdere mislagen vry te pleiten. Dat H. VAN RHYN het zeggen van H. THABORITA, met het verhaal van W. VAN GOUTHOEVEN en S. VAN LEEUWEN, meer gezag poogt te geven, doet hier niets ter zaak; doordien W. VAN GOUTHOEVEN naar alle waarschynelykheid zyn verhaal uit J. ORLERS, deze laatste het zyne uit H. THABORITA, en S. VAN LEEUWEN het zynen weder zal getrokken hebben uit W. VAN GOUTHOEVEN; zo dat

dat H. THABORITA als de oorspronglyke opsteller van dit verhaal moet aangezien, en dus van hem gezegd worden, dat hy in deze omstandigheden verkeerde berichten ontfangen heeft.

Wy houden het dierhalven in dezen met H. VAN HEUSDEN, welke uit de stichtingsbrief besluit, dat dit monniken klooster niet gebouwd geworden is, waar eertyds *oud Teylingen* of *Lokhorst* stond, maar juist tegen over die plaats, en nader by de parochie-kerk van *Warmond*.

Dit klooster stond onder de abtdy van *Camper* in *Friesland*, en deszelfs weyfeest werd op *St. Bartholomeus-dag* te *Warmond* gevierd.

Volgens W. VAN GOUTHOEVEN, zyn de eerste monniken van *Waarshaven*, een klooster hetwelk in *Vlaanderen*, in het jaar 1446, gebloeid heeft, uit het klooster van *Warmond* voortgesproten; en volgens de aantekeningen van H. VAN RHYN, is ook het klooster te *Heemstede* uit dat van *Warmond* afkomstig. Zodat het gering getal van zes monniken te *Warmond*, zich binnen korte jaren geweldig heeft uitgebreid, gelyk zulks op vele andere plaatsen geschied is, waar zy voet kregen.

Eindelyk heeft dit klooster, volgens H. VAN HEUSDEN, het zelfde noodlot in de beeldenstorming moeten ondergaan, het geen zo vele andere kloosters ten zelve tyde getroffen heeft; het werd geheel en al verwoest en geflecht, en de grond in later jaren tot wei- en bouwland aangelegd; welke landeryen niet verre van het schoolmeestershuis leggende, nogthans de naam voeren van het *kloosterland*.

In den jare 1327, was de abtdisse van *Leeuwenhorst* eigenaresse van den schouw of overvaart van den poel by *Warmond*; volgens zekeren brief, had:

hadden de broeders van het *Cistercienser* klooster deze overvaart, in het jaar 1486, in eigendom; nadat zy dezelve, tot eenen bepaalden prys, van den Heer JACOB VAN WOUDE gekocht hadden.

In den jare 1639, heeft de Heer JACOB VAN WASSENAAR, als Heer van *Warmont*, van de Heren Staten van *Hollanden Westfriesland* octrooi gekregen, om eene brug over het *Warmonder veer* te leggen; zynde dit octrooi van den volgenden inhoud:

„ De Ridderfchap, Edelen ende Steden van
 „ *Holland* ende *West-Vriesland*, reprefenteerende
 „ de Staten van den zelve Lande, doen te weten: Hoe dat ons vertoont is by de Heere
 „ *Jacob van Waffenaar*, Heere van *Warmont*,
 „ dat hem is competerende het *Warmonder-Veer*,
 „ gelegen tuffchen *Warmont* ende *Oefstgeest*; al-
 „ waar hy *Vertoonder*, een *Schouwe* was hou-
 „ dende, tot commoditeit van de pafferende
 „ Luiden, Wagens, Paarden ende andere Beesten,
 „ ende den *Schouwman* daar van was genietende
 „ zoo veel als zyne beleeftheit (behalven voor
 „ de *Menfchen*, daar hy een *Duit* van genoot)
 „ was medebrengeude. Ende alzooy hy *Vertoon-*
 „ der by experientie bevonden hadde, dat by
 „ verfcheyden *Winden*; als *Noort-West*, *Noor-*
 „ delyk en *Zuit-Westelyke*, het qualyk mogelyk
 „ was de *Paffagiers* zonder perykel over te fet-
 „ ten, behalven dat zy noch wel moesten we-
 „ derkeeren, fonder daar over te konnen komen;
 „ tot groote ondienft van de *Paffagiers*: Ende
 „ hy *Vertoonder* wel genegen was, zulke incon-
 „ venientien voor te komen, met het maaken
 „ van een *Brugge*, 't welk hem hooger ende
 „ be-

„ befwaarder, foo in 't maaken, als onderhoud
 „ van de felve, als wel die van een Schouwe
 „ loopen zoude; en hy vertoonder daar toe het
 „ loon van den Schouw-man wel zoude verhoogen,
 „ als weefende zyn eygen goedt: Soo
 „ twyffelde hy vertoonder, ofte echter niet van
 „ noode was daar toe van ons te hebben Octroy,
 „ omme de Passagiers met beter Authoriteit daar
 „ toe te constringeren; verfoekende reverente-
 „ lyk, dat by aldien hy Vertoonder geraaden
 „ wordt, een bequame Brugge te maaken, dat
 „ hem Vertoonder (met ons gelieve) foude
 „ vryftaan, te genieten foo veel, als wy den
 „ Heere van *Duyvenvoorde* (ingevalle fyn Ed. een
 „ Brug gefteeken hadde;) toegestaan ende ge-
 „ octroyeert hadden; ofte anders foo veel, als
 „ wy in reedelykheyt, foo tot het maken van
 „ een Brugh, ende 't onderhouden van dien in
 „ discretie bevinden fouden te behooren. SOO
 „ IST, dat wy de faake ende verfoek voorschre-
 „ ven overgemerkt, alvooren hier op gehadt
 „ het advys van de Heeren van de Reekeninge
 „ van de voorschreve Lande; ende geconfide-
 „ reert, dat het leggen van de voorschreven
 „ Brugge willende paffieren, wy den Heere Ver-
 „ toonder, willende hem daarinne believeen;
 „ uyt onse rechte wetenschap, Souveraine macht
 „ ende autoriteyt, geconsenteert, geaccordeert
 „ ende geoctroyeert hebben, consenteeren, ac-
 „ cordeeren ende Octroyeeren by defen, dat hy
 „ fal mogen leggen over het *Warmonder-Veer*,
 „ in plaatse van de Schouwe, die aldaar tot noch
 „ toe is geweest, een bequame Brugge; mits
 „ dat hy, tot vervallinge van de kosten, van
 „ 't maaken ende repareeren van de voornomde
 „ Brug.

„ Brugge, sal mogen opstellen ende doen ont-
 „ fangen, voor 't Recht van 't Veer ende Brug-
 „ geldt, van ieder Waagen, die de voorz.
 „ Brugge sal willen passeren vyf Stuyvers; van
 „ elk rydend Paardt twee Stuyvers; van een
 „ dryvend Paardt drie Grooten Vlaams; van
 „ elke Koe ende Offe een Stuyver; van ieder
 „ Kalf, oudt Schaaap ende Varken een halve
 „ Stuyver; van een Lam of jonk Schaaap een
 „ Oortgen, ende van ieder Man- ende Vrouws-
 „ perfoon een halve Stuyver; ende dat hy de
 „ onwillige realyken ende met parate executie
 „ daar toe sal mogen constringeren. Ende ten
 „ eynde den Heere Vertoonder desen onsen con-
 „ sente, accorde, ende Oötroye, moge genie-
 „ ten als naar behooren; lasten en ordonneeren
 „ wy allen ende een iegelyk, die desen raake
 „ ofte aangaan sal mogen; datse den Heere Ver-
 „ toonder, den inhouden van desen ende ieder
 „ point van dien, vreedelyk ende volkomentlyk
 „ laten genieten ende gebruyken, cesserende
 „ alle belet ende wederzeggen ter contrarie ge-
 „ geven in den *Hage*, onder onsen grooten Ze-
 „ gele hier aan gehangen, op den vyfden *May*
 „ in 't Jaar duyfent ses hondert negen en der-
 „ tig”.

H E T

HUIS EN DE HEERLYKHEID

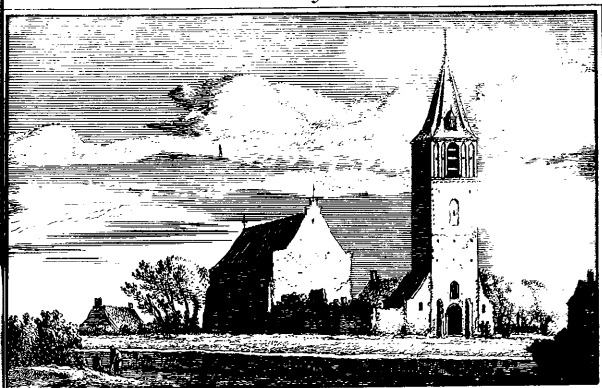
V A N

W A R M O N D,

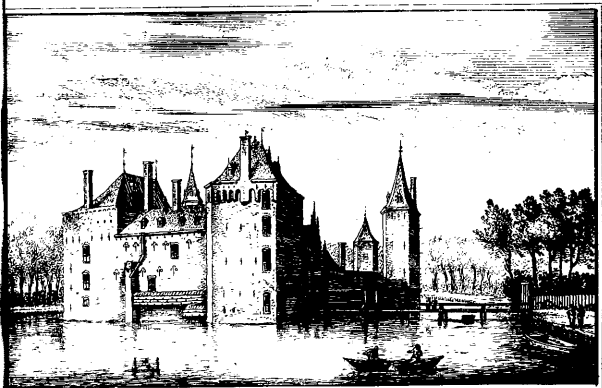
In R H Y N L A N D.

Het hoog-adelyk en voortreffelyk huis te *Warmond* in *Rhynland*, niet verre van *Leiden*, is van eenen zo hogen ouderdom, dat het vruchteloos fchynt dezelfs eerfte ftichting op te fpooren. Men weet nogthans, dat het de residentie geweest is van de Heren van *Warmond*, alsmede meer dan vierhonderd jaren die van de oude Heren VAN WOUDE, die alleen den voornaam JACOB gevoerd hebben, van waar de naam van *Jacobs-woude* ontftaan is. Nadat de Heren VAN WOUDE hun huis *ter Woude*, reeds kort na de aanftelling der eerfte Graven van *Holland*, van vader tot zoon in eigendom hadden bezeten, gelyk de beroemde opdelvers der Nederlandfche oudheden, SIMON VAN LEEUWEN en HADRIANUS JUNIUS getuigen, huwde JACOB VAN WOUDE, de elfde van dien naam, welken ontrend het jaar 1280 leefde, aan de erfdochter van den Heer van *Warmond*; na dien tyd heeft deze het huis *ter Woude* verlaten, en zich op het huis te *Warmond* ter woon begeben.

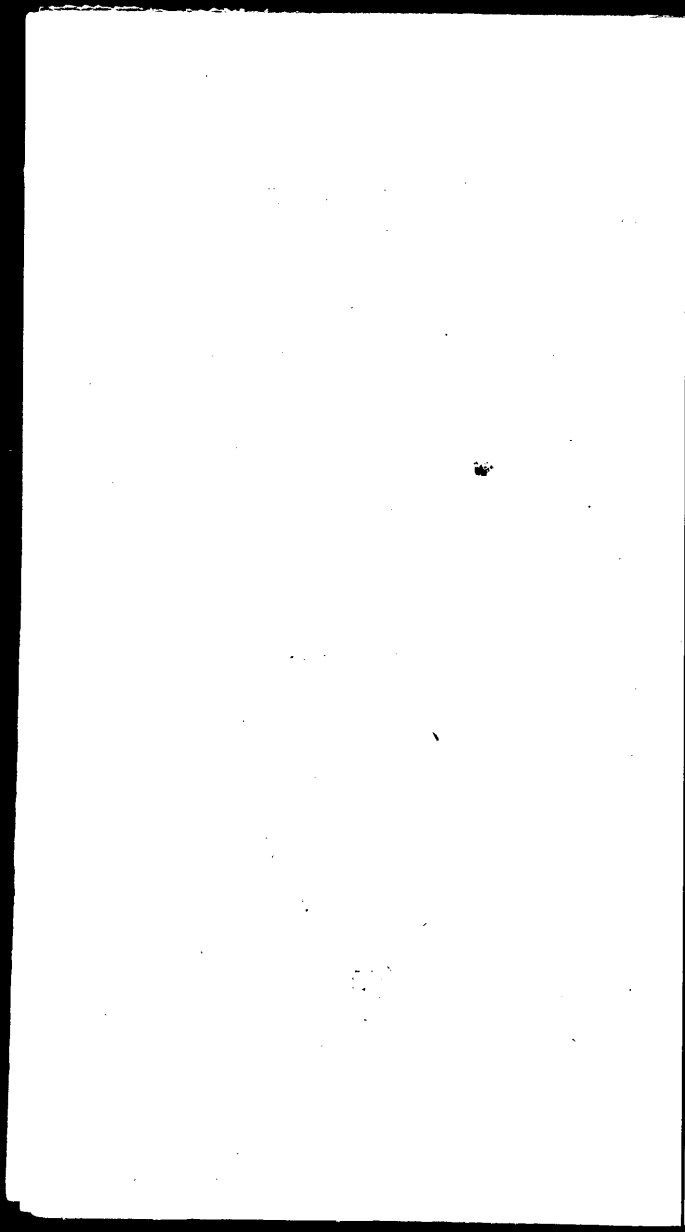
De.

*A. Rademaker fecit***KERK te WARMONT**

1650

*A. Rademaker fecit***Het HUIS te WARMONT**

1651

Deze JACOB de XI liet na JACOB de XII, Heer van *den Woude* en van *Warmond*, Ridder. Hy was het, die in het jaar 1296 als medepligtige aan den moord van FLORIS den V, het land moest ruimen. Doch eenige jaren als balling buiten's lands gezworven hebbende, strekte hy, in het jaar 1303, den Hollanderen tot eenen krachtdadigen onderstand; in eenen zekeren stryd, tusfchen die van *Utrecht* en ZWEER van *Montfoort*, HUYBERT van *Vianen*, HENDRIK, Burggraaf van *Leiden*, FLORIS van *Duyvenvoorde*, en anderen; zodanig, dat de laatften de overwinning bevochten, en de Bifchop van *Utrecht*, deerlyk gehavend en geheel verflagen werd. Daardoor, en door tusfchenkomst dezer voorgenomde Heren, verkreeg hy zyn goed weder terug, verzoende zich met den Graaf van *Holland*, doch overleed in het zelfde jaar 1303. Hy was gehuwd met SOPHIA van *Egmond*, dochter van GERRIT van *Egmond*, en van ELISABETH van *Stryen*. Zyne weduwe overleed in het jaar 1309, nalatende eenen zoon, genaamd

JACOB de XIII, Heer van *den Woude* en van *Warmond*, Ridder, overlydende in het jaar 1344. Hy was gehuwd met ELISABETH van *Zuylen van Anholt*, welke in het jaar 1365 ftierf. Beiden zyn zy te *Warmond* begraven. Uit deze echt zyn geboren:

- I. JACOB van *den Woude*, welke zynen vader volgde.
- II. ELISABETH van *den Woude*, gehuwd met JAN van *Egmond van Mereftein*, zoon van ALBERT van *Egmond van Mereftein*, Ridder, en van N. van *der Boekhorst*. Men vindt op het jaar 1447 van hem gewag gemaakt. Hy liet eenen zoon na, genaamd

ALBERT *van Egmond van Mereftein*, kastelein van *Woerden*; dezelve huwde met ANNA *van Foreest*, dochter van MARIA VAN CATS, en HERBERT *van Foreest*, Ridder; deze zyne echtgenote stierf in het jaar 1540, na hem eenige kinderen te hebben nagelaten.

III. ALEYT *van den Woude*, gehuwd met den schildknaap JAN *van Alkemade*, zoon van N. VAN BUYREN en FLORIS *van Alkemade*. Uit dit huwelyk zyn gesproten:

1.) YSBRAND *van Alkemade*, Ridder; deze trad in een eerst huwelyk met ALEYT VAN POELGEEEST, dochter van den Heer GERRIT van dien naam; na haren dood huwde hy ten twedenmale met AGATHA *van Rietwyk*, erfdochter van WILLEM *van Velzen*, en uit dit huwelyk won hy eenige kinderen.

2.) JOHAN *van Alkemade*, ook genaamd *van Woude*, welke naam hy van wegens zyne moeder aannam, gelyk zyne nakomelingen haar wapen. Hy was gehuwd met CATHARINA *van Valkenesse*, uit *Zeeland*, en liet eenige kinderen na.

IV. BEATRIX *van den Woude*, gehuwd met den schildknaap GERRIT *van Oosterwyk*.

JACOB de XIV, Ridder, Heer van *den Woude* en van *Warmond*; zoon van JACOB *van den Woude* en ELISABETH *van Zuylen van Anholt*, hier voor gemeld, stierf in het jaar 1394. Hy is twee malen gehuwd geweest; de eerste maal met ELISABETH VANDER DOES, in het jaar 1346,
eene

eene dochter van den schildknaap DIRK VAN DER DOES, en CLEMENTIA VAN SANTHORST, dochter van PHILIPS van dien naam. Deze zyne eerste echtgenote stierf zonder kinderen natelaten. Hy hertrouwde in den jare 1370 met FLORENTIA BUGGE, JANS dochter, te *Delft*. (de oudste dochter van JAN, SOPHIA BUGGE, was gehuwd met den Ridder AREND van *Duyvenvoorde*, zoon van AREND van *Duyvenvoorde* en N. van *Arkel*.) Na het overlyden van JACOB den XIV, hertrouwde zyne weduwe met den Ridder PHILIP VANDORP, zoon van DIRK VAN VEEN en HADEWY VANDORP, en overleed in het jaar 1409, nalatende

- I. JACOB van den *Woude*, welke nog voor zynen vader, in het jaar 1362, in den ouderdom van 21 jaren, overleed.
- II. JAN van den *Woude*, van welken wy terstond nader moeten spreken.
- III. DIRK van den *Woude*, bygenaamd BOEKEL, stierf in het jaar 1407, nalatende eene dochter, genaamd WILLEMINA van den *Woude*, welke in het huwelyk trad met JAN van *Heemskerk van Bekestein*, zoon van den Meesterknaap WOUTER van *Heemskerk van Bekestein*, en van GEERTRUID DULLERT.
- IV. MABILIA van den *Woude*, welke in het huwelyk trad met JAN VAN BEEST uit de *Betuwe*, en zonder kinderen overleed
- V. CLEMENTIA van den *Woude*, gehuwd met NICOLAAS VAN TORNENBURG, mede zonder kinderen overleden.

JAN, Heer van den *Woude* en van *Warmond*, zoon van den Ridder JACOB van den *Woude* en

van FLORENTIA BUGGE. Hy werd in den jare 1396, wegens zyne betoonde dapperheid in den oorlog tegen de Friezen, tot Ridder geslagen. In de jaren 1377, 1390 en 1394, was hy Hoogheemraad van *Rhynland*. Hy verkreeg in den jare 1402, dat *Warmond* in eene hoge heerlykheid en onversterfelyk leen veranderd werd. Hy ook was het, welke de twee kloosters tot *Warmond* stichtte; waarvan wy in de voorgaande verhandeling gesproken hebben. Hy kocht in den jare 1416 de ambagtsheerlykheid *Alkemade*, van ENGELBERT *van der Mark*, natuurlyken zoon van den Graaf *van der Mark*, en stierf in het jaar 1417. Hy was een zeer beroemd Ridder, en gehuwd met AGNES *van Cruyningen*, dochter van JAN van dien naam, in *Zeeland*. Deze zyne echtgenote stierf voor hem, in het jaar 1400, nalatende twee kinderen:

- I. JACOB *van den Woude*, waarvan wy zo terstond zullen spreken.
- II. ADRIANA *van den Woude*, gehuwd met JAN *van Heemstede*, Bailluw van *Kennemerland*; zoon van den Ridder JAN *van Heemstede*, Heer van *Heemstede* en *Benthuisen*.

JACOB de XV, Heer van *den Woude*, zoon van AGNES *van Cruyningen*, en JAN *van den Woude* en van *Warmond*; hy was Heer van *Warmond* en *Alkemade*, en gehuwd met REYNOUTJE VAN BRAKEL, dochter van JAN VAN BRAKEL te *Dordrecht*, en N. EGGERT te *Purmerende*. Hy stierf in het jaar 1431. Zy volgde hem in het jaar 1449, en uit dit huwelyk bleven de volgende kinderen na:

- I. JACOB *van den Woude*, welke zynen vader opvolgde, en
- II. AGNES *van den Woude*, in later tyd gehuwd met ADRIAAN *van Naaltwyk*, zoon van N. VAN VLEUTEN, uit *Utrecht*, en van ALBERT *van Naaltwyk*, Heer van *Berg-ambagt*, in *Zuidholland*, en Dykgraaf van de *Krimpener waard*. In den jare 1480 was hy in dienst van *Utrecht*; was de Hoekfche party toegedaan, en liet by zyn overlyden na Jonker JAN *van Naaltwyk*, Ridder, Heer van *Berg-ambagt*, en mede een zeer groot voorftander der Hoekfche party. Hy was een beroemd krygsheld, doch als balling zwervende, ftierf hy binnen *Parys*, en werd aldaar begraven, zonder kinderen na te laten, waardoor zyne heerlykheid op het geilacht van *Nievelt* verviel. Zyne echtgenoot was de weduwe van den fchildknaap FLORIS *van Kyfhoek*, welke in het jaar 1472 overleed; uit dit haar eerste huwelyk werden geboren:

- 1.) ALEYT *van Kyfhoek*, erfdochter, welke in het huwelyk trad met CLAAS *van Asfendelft*.
- 2.) JACOB *van Naaltwyk*, zonder kinderen overleden.
- 3.) ADRIANA *van Naaltwyk*, gehuwd met WILLEM *van Nievelt*, te *Utrecht*, uit welk huwelyk kinderen zyn geboren.
4. AGNES *van Naaltwyk*, gehuwd met JAN VAN NEDERVEEN, in het jaar 1457. Deze was hofmeester van den Graaf van *Nasfau*, eenerst gehuwd geweest met MARGARE-

THA VAN DER LAAN. AGNES overleefde hem, en liet kinderen na.

5.) N. van Naaltwyk, welke den geestelyken staat te *Delft* aannam.

III. JOHANNA van den Woude, woonde, in het jaar 1451. te *Dordrecht*, ten huize van hare moeder, en stierf ongehuwd in den jare 1497.

JACOB de XVI, zoon van JACOB van den Woude en REYNOUTJE VAN BRAKEL, was Heer van den Woude, Warmond en Alkemade. Hy trad in het huwelyk met JOHANN: van Poelgeest, dochter van MARGARETHA VAN DOORNIK, HELWICHTS dochter, en van den Ridder GERRIT van Poelgeest, Heer van Homade. Hy stierf op *St. Thomas-avond*, in den jare 1503, en was de laatste mannelyke spruit van dit geslacht. Zyne gemalin stierf voor hem, in het jaar 1499; by dezelve had hy de volgende kinderen gewonnen:

I. REYNOUTJE van den Woude, vrouwe van den Woude en Warmond. Zy huwde in het jaar 1477 met JAN VAN ROSSUM, Heer van Zoelen, in *Gelderland*, welke in het jaar 1518 overleed, zonder kinderen by zyne echtgenote gewonnen te hebben.

II. JACOB A van den Woude. werd na den dood van hare zuster REYNOUTJE voornoemd, vrouwe van den Woude en Warmond; huwde in het jaar 1476 met GYSBERT van Raaphorst, zoon van N. van Vyanen, dochter van den Heer van Beverwaard, en van ALBERT van Raaphorst. Hy was by het beleg van *Nuyts*, en stierf in den jare 1503, zonder erfgenamen na te laten. Zyne weduwe volgde hem in het jaar 1525, en beiden

den werden by hunne voorouders te *Warmond* begraven.

III. MARIA van den *Woude*, begaf zich in het jaar 1484 in het huwelyk met PHILIP van *Matenes*, zoon van JAN van *Matenes* en van WILLEMINA van *Alkemade*, welke in barensnood ftierf. Hy reisde vervolgens naar *Rome*, en nam aldaar het priesterlyk gewaad aan. Doch van daar teruggekeerd, begaf hy zich in den jare 1492 in het klooster te *Warmond*, leefde in hetzelfde nog 41 jaren, en kwam in het jaar 1533, in den ouderdom van 82 jaren te overlyden. By zyne echtgenote MARIA van den *Woude*, liet hy de volgende kinderen na:

- 1.) JACOB van *Matenes*, gehuwd met ANNA VAN ALMONDE, dochter van CATHARINA VAN EVERS-DYK, en JACOB VAN ALMONDE, Raad in den Hove van *Holland*. Hy ftierf in den jare 1515, in den ouderdom van dertig jaren, zeer onverhoeds, zonder kinderen by zyne echtgenote te hebben nagelaten.
- 2.) MARIA van *Matenes*, deze werd in den jare 1525, door het afsterven van hare moey JACOB A van den *Woude* hier voorge meld, vrouwe van den *Woude* en van *Warmond*. Zy begaf zich in het huwelyk met JAN van *Duyvenvoorde*, zoon van den Ridder AREND van *Duyvenvoorde*, en van MARGARETHA van *Tsfelstein*. Uit dit huwelyk, hetwelk zeer vruchtbaar was, werden veertien kinderen geteeld, die, be-

nevens hunne afftammelingen, de voornoemde heerlykheden en goederen zederd hebben bezeten. JAN *van Duyvenvoorde* overleed in het jaar 1568, maar zyne gemalin reeds in den jare 1543.

- 3.) MARGARETHA *van Matenes*, welke het geestelyk gewaad te *Poel* aannam.

JACOB *van Duyvenvoorde*, Ridder, zoon van JAN *van Duyvenvoorde* en van MARIA *van Matenes*, was Heer van *Warmond*, van *den Woude* en van *Alkemade*, Raad in 's *Gravenhage*, en stierf te *Leiden* in het jaar 1577, in den ouderdom van 68 jaren. Hy was gehuwd met HENRICA *van Egmond* ALBERTS dochter. Deze zyne nablyvende weduwe overleed in den jare 1606, in den ouderdom van 81 jaren. Na den dood van den voornoemden Ridder JACOB, volgde hem op, zyn zoon

JAN *van Duyvenvoorde*, Heer van *Warmond*, van *den Woude* en van *Alkemade*; Houtvester, en in later tyd Admiraal van *Holland*. Hy week in het jaar 1567 uit het land, doch was, in het jaar 1572, by het innemen van den *Briel*. In het jaar 1590, deed hy het huis te *Warmond*, in de eerste belegering van *Leiden* door de Spanjaarden in den brand gestoken, wederom fierlyk opbouwen; als zodanig vertoont het zich in onze 84ste prentverbeelding, welke in het jaar 1611, op de rechter zyde en van voren, zeer naauwkeurig getekend is. Hy huwde in het jaar 1590 met ODILIA VALKENAAR, dochter van HENDRIK VAN VALKENAAR en MARGARETHA VAN BOTBERGEN, uit *Gelderland*, wel-

welker broeder HARMEN VALKENAAR van *Duykenburg*, gehuwd was met MARGARETHA, zuster van den Heer van *Matenes*. Hy stierf in 's *Gravenhage*, in het jaar 1610, in den ouderdom van 63 jaren, nalatende onder anderen zynen opvolger

JACOB van *Duyvenvoorde*, Heer van *Warmond*, geboren in het jaar 1592. Hy huwde voor de eerstemaal JAQUELYNE van *Matenes*, dochter van GEERTRUYD van *Lokhorst*, VINCENTS dochter, en van CLAAS van *Matenes*, Heer van *Haferswoude*; tot zyne tweede echtgenote nam hy MARIA VANEIKEL; en ten derdenmale trad hy in het huwelyk met CHARLOTTA VAN MALSEM. Hem volgde zyn zoon

JACOB van *Wassenaar*, geboren uit zyn eerste huwelyk; deze was Heer van *Warmond* en *Haferswoude*. Hy trad in het huwelyk met ISABELLE MARIA VAN HAASTRECHT, erfdochter van den Heer van *Druynen* en *Gansoyen*, uit welk huwelyk eene dochter geboren werd, genaamd JACOBA van *Wassenaar*. Sedert dien tyd is dit huis in eigendom overgegaan, en de verblyfplaats geworden van FERDINAND, Graaf van *Berlo*, Heer van *Warmond*, *Haferswoude* enz., als in huwelyk hebbende de erfdochter van den Heer van *Warmond* enz.

In de 85ste prentverbeelding zien wy het huis te *Warmond* van voren en aan den ingang, gelyk het zich in het jaar 1662 aan die zyde opdeed. Het heeft een zeer schoon gezigt over het Kager meir, en staat rondsom in aangename bepoting en sierlyke wandelwegen. Van tyd tot tyd is het nog zeer veel veranderd, meer verfiert, en met vyvers, luthoven en bogaarden vermeerderd.

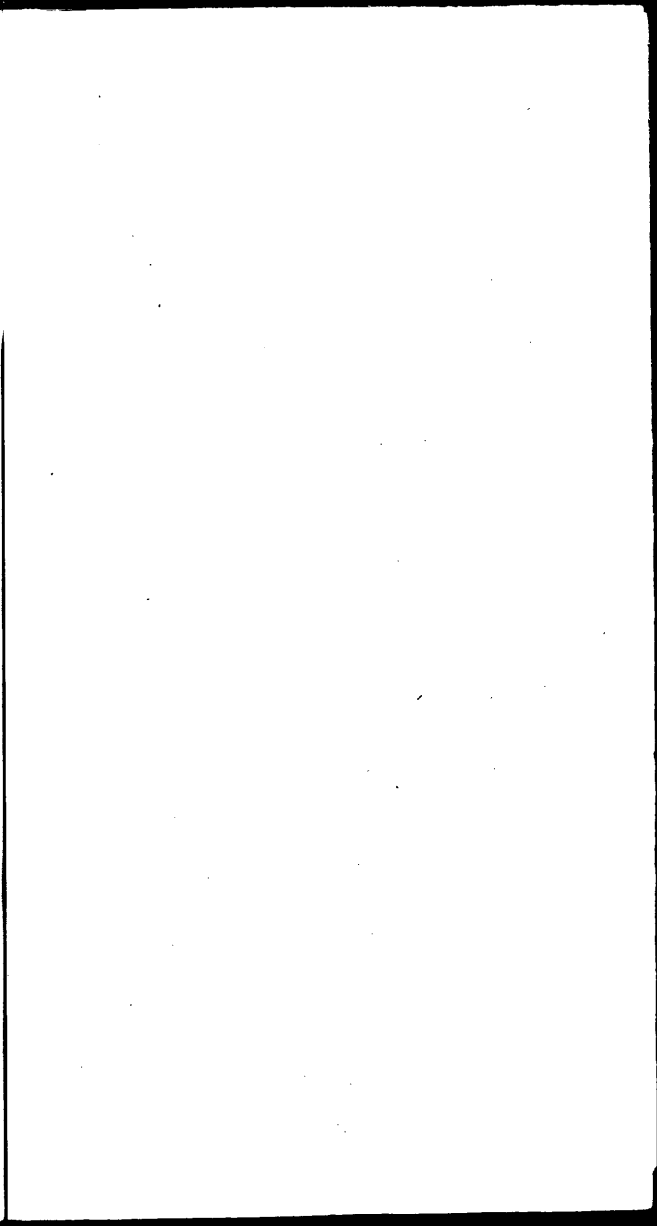
Ten oosten van het ambagt van *Warmond* legt
het

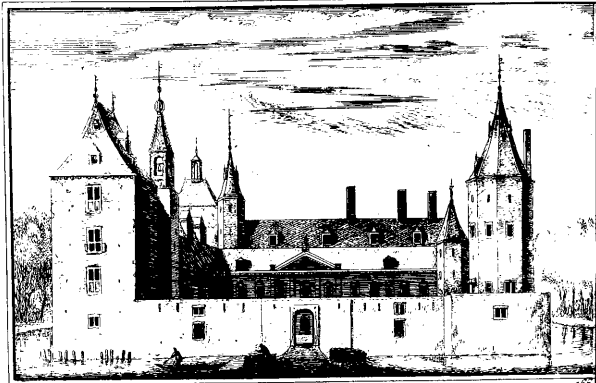
het huis te *Alkemade*, ook *Oud-Alkemade* genoemd, zynde dit het oude stamhuis van het Ridderlyk geslacht van dien naam. Het is meer dan eenmaal geheel vervallen geweest, doch tegenswoordig weder zeer aanzienlyk en geheel naar de hendaagsche manier herbouwd, uitgezonderd twee torentjes op ieder hoek van de voorplaats, en een hoge agtkante toren, ten dake uitstekende, en vercierd met eene sierlyke kap, slagklok en uurwyzers. Dit huis heeft mede een ruim uitzicht over de Kaag en het Leidse meir. Behalven de echte verbeeldingen van deszelfs oudsten welstand, eer het door den brand in het jaar 1572 verdelgd werd; en eene andere aftekening van deszelfs gedaante, nadat het weder vertimmerd was, vindt men ook op dit slot de afbeelding van vrouwe *ELBURG*, of gelyk anderen haar noemen, *GABRIËLE van den Boetselaar*, een-en-dertigste Abdisse van *Rhynsburg*, en op eene na de laatste, welke het kloostergezag aldaar in volle uitgestrektheid in handen gehad heeft. Het behoort tot de ambagtsheerlykheid van den Heer van *Warmond*.

Ten tyde der Hoeksche en Kabeljauwsche verdeeldheden, aan welken de Heren van *Warmond* en *Alkemade* zo veel deel gehad hebben, leden zy in hunne personen, goederen en geslachten niet weinig nadeels, en de geschiedenissen van ons vaderland dragen daar de getuignissen van.

MERULA, in zyn traktaat over de wildernissen, voert het huis *Warmond* sprekende in, welke versen in het nederduitsch overgebracht, van den volgenden inhoud zyn:

*Het Oorlogsvuur en twiſt, die maakten 't my te bang;
Waar van een was genoeg tot mynen ondergang:*

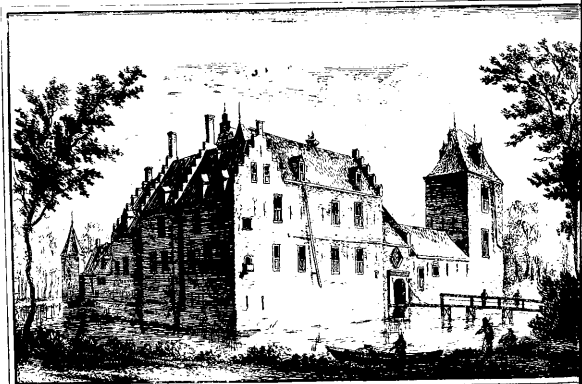

A. Rademaker fecit

Het HUIS te WARMONT van Vooren.

106.

A. Rademaker fecit

Het HUIS te LOCKHORST

11.

Op Lodewyk syn komst, die 't Leyds beleg opfloeg,
 En den Castiliaan van hare wallen joeg;
 Ik lag ses jaaren in een puynhoop digt beslooten,
 Dat heeft die sterke vuyt van 't Leyds beleg verdrooten:
 Eer seven maal de son syn loop voleyndigt had,
 So voelde ik een Kasteel opryzen als een Stad:
 't Was Hollands Admiraal, wyt 't Duyvenvoords geslagt,
 Die my met groot geluk tot sulc een aansien bragt:
 Door wie kon myn Kasteel ooyt beter syn herstelt,
 Dan door die op zyn kling afkeerde 't Spaans gewelt?

H E T

H U I S

T E

L O K H O R S T

In RHYNLAND.

Dit huis, van hetwelk de konstgraveerder RADEMAKER ons, in het 86 prenttafereel, eene naauwkeurige tekening nagelaten heeft, ver- toont hetzelfde, aan de voor- en ter rechterzyde, in die gesteltenis, in welke het zich in den jare 1617 bevond. Het legt tusschen *Warmond* en de Haarlemsche en Leidsche trekvaarten, aan het riviertje *de Lee*. Weleer werdt het *Oud-Teylingen* genaamd, tot onderscheiding van *Nieuw-Teylingen*, gelegen in *Sassenheim*. Dit *oude Teylingen* was

was eene zeer aangename Ridderlyke hofftede, weleer aan de Heren van *Teylingen* toebehorende; doch wegens de famenzweering van GERARD van *Velzen*, tegen Graaf FLORIS den vyfden, aan welke de Heren van *Teylingen* ook deel hadden, werd het verbeurd verklaard, verviel aan de Graaflykheid, en is sedert tot een jagthuis gebezigd. By MERULA, in zyn traktaat over de wildernissen, worden de overblyffelen van deszelfs oude en vervallen muuren vertoond; deszelfs zyn tegenswoordig geflecht, en de grond is in weide- en bouwland veranderd.

Oud Teylingen of *Lokhorst*, waarvan wy thans handelen. werd te leen gehouden van den Heer van *Naaltwyk*. Dit huis is menigwerf van eigenaar veranderd; van de famielje der *von Teylingen* is het gekomen in die van *Naaltwyk*; van daar in die van *Poelgeest*, en uit deze kwam het aan het geslacht van *Lokhorst*, van hetwelk het dezen naam ontfangen heeft. Dit kan men uitvoerig vinden in de nevensgaande

MEMORIE, van den Jaare 1537. *om te vertoonen 't Recht, dat den Heere van LOCHORST heeft tot die Rietbroeken, gelegen omtrent die Poelen; dienende op de Questie, tusschen den Heere van LOCHORST, ende de Stadt Leyden.*

„ In den eersten, sal men verstaan, dat ac-
 „ crescentien of aanwassen, Visschieryen, Vo-
 „ gelryen, Wintmolens, Zwaandriften, Veren,
 „ dair men overvaart, Thynssen, Costeryen,
 „ Schole, præsentatien van Kercken, &c. Dat
 „ alle deze pertien zyn condependentien van
 „ Ambacht-Heerlykheit, 't welk genoemd wordt
 „ Ambachts-gevolg, ende behoren tot allen
 „ plaatfen den Ambachts-Heer; ten waare, dat
 „ ye-

„ yemant waare, die daar speciaale titule van
 „ recht anderfints of hadde.

„ Men fal bevinden, dat omtrent *Warmond*
 „ gelegen is geweest een Ambachts-Heerlykheit
 „ genoemt het Ambacht van *Teylingen*, blyken-
 „ de by copie, beginnende: Wy *Willem Ber-*
 „ *thout*, &c. in welcke Ambacht gelegen is de
 „ Hofftede genoemt *Oudt Teylingen*, *Lochorst*
 „ toebehoorende, als men hier na verklaart fal
 „ vinden.

„ De voorfz. Heerlicheit ende Hofftede, met
 „ die appendentien van dien, zyn by verfterfte
 „ gecomen, ende gefuccedeert op verfcheyde
 „ Geflachten, ende dit door Houwelicken, al-
 „ fulcx dat die Heeren van *Warmond* gecregen
 „ hebben die Heerlyckheyt van *Warmond*; ende
 „ die appendentien van de Heerlycheyt, zyn
 „ eenige gecomen op andere, als men uyt defen
 „ bevinden fal.

„ Item es geweest een *Jan van Teylingen*, die
 „ welke gegeven heeft *Jan van der Wateringe*
 „ zyne Neef, onder ander parcelen van Lan-
 „ den, eerst XLVII. Morgen Lants, gelegen in
 „ *Warmonderbroeck*; noch heeft die felve gegeven
 „ *Ghysbert van der Wateringe*, den voorfz. *Jans-*
 „ Broeder een ftuck Lands, mede gelegen in
 „ *Warmonder-broeck*, ende is genoempt *die Arcke*,
 „ ende daar toe die Vogelryen; blyckende by
 „ cotype, beginnende: *Ick Jan van Teylingen*, &c.

„ Item, dese *van der Wateringe* ende *van Tey-*
 „ *lingen* zyn gehuwelickt geweest, aan die Heeren
 „ van *Naaltwyck*, al fulcx, dat een genoempt,
 „ Joffrou *Sophie van Teylingen*, mit hare Man,
 „ *Heynryck van Naaltwyck* gegeven hebben haar
 „ Dochter, die Hoefstede van *Ouwe Teylingen*,
 „ mit zeven Morgen Geest-lant, ende dat Veer

„ tot

- „ tot *Warmont*, met die *Vogelryen* in de *Poelen*,
 „ ende die *Swaan - driften*; blyckende by *copye*,
 „ beginnende: *Wy Sophie van Teylingen*, &c.
 „ Item, dese voorfz. *Dochter van Naaltwyck*
 „ is gestorven, sonder *Kinderen* te laten, al
 „ fulcx, dat dese *Goederen* wederomme *geco-*
 „ men zyn, op den *Heere van Naaltwyck*.
 „ Van welcken *Heere van Naaltwyck*, *Heer*
 „ *Geryt van Poelgeest*, *Ridder* gehat heeft mede
 „ een *Dochter*, ende daar aan gewonnen heeft
 „ eene *Zoon*, genoemd *Jan van Poelgeest*, die
 „ welcke *Jan* gegeven zyn geweest, tot een
 „ *Leengoet* die voorfz. *Hoefstede van Teylingen*,
 „ mit *Landen* ende *Renten*, ende anders daar toe
 „ behorende, blyckende by *copye* beginnende:
 „ *Willem, Heer tot Naaltwyck*, &c.
 „ Item, uyt faack van defen, heeft die voorfz.
 „ *Jan van Poelgeest* eerstelicken besecten gehat
 „ dese naabeschreve *percele*; eerst die *Hoefstede*
 „ van *Ouwe Teylingen* voorfz. ende noch daar toe
 „ dat *appendentie* van *Heerlicheyt* ende *Thyn-*
 „ *se*, ende dat halve *Veer* tot *Warmont*, die
 „ *Vogelryen* in de *Poelen*, het *Riet* ende *Riet-*
 „ *broucken* in de *Poelen* gelegen, ende de *Swaan-*
 „ *driften*, &c.
 „ Item, van *Jan van Poelgeest* voorfz. zyn
 „ dese goede geërfst op *Heeren Adriaan van Poel-*
 „ *geest*, zyne *Soen*, ende die selve verlyt zyn,
 „ van die *Leen-Heere*, ende men bevinden sal,
 „ in den *Register* van denselven *Heer Adriaan*,
 „ hoe dat hy in syn tyt dese *Vogelryen* ende
 „ *Rietbroecken* verpacht heeft gehad.
 „ Ende overmits dat die *Pachtenaars* van dit
 „ voorfz. goet, arme schamele luyden syn ge-
 „ weest, ende als noch zyn, ende dat men ge-
 „ woonlicken was, om die twee of drie Jaaren
 „ een

„ een cledinge te geven. door dien dat zy Die-
 „ naars van den Huyfe gerekent waren, ende
 „ die Zwane bewaarden, die welke men een
 „ Pluym-graaf hiet; soe is den selven Pachters
 „ dickwils te goede gelaten geweest het Riet,
 „ ende dat in recompensie van die cledinge.

„ Naa den overlyden van den Heer *Adriaan*
 „ *van Poelgeest*, zyn dese goede ge-erft op Joffrou
 „ *Adriana van der Does*, Wed. van *Lochorst*, die
 „ welke die verlieninge van desen mede heeft
 „ van den Heer van *Aardenberch*, als Heer van
 „ *Naaltwyck*, ende mede gebruykt ende laten
 „ gebruyken, heeft dese Goeden voorfz. by de
 „ Pachtenaars van de voorfz. partye, welke
 „ Pachters noch leven, ende 't selffer gebruyc-
 „ ken, in manieren voorfz. ende is die Pach-
 „ ter genoemt *Cornelis Heymansz. de Brypot*.

„ Item, als nu geleden een Jaar, of daaron-
 „ trent, te weten 't Jaar 1536. heeft den voorfz.
 „ *Lochorst* een stuckgen van dese Riet-broecken,
 „ daar niet meer Riet van wasschen en wilde,
 „ doen toemacken, 't welk noch die een helft
 „ wel soe laach was, dat het selve genoeg met
 „ het water noch gemeen was, ende heeft 't
 „ selve in pacht gegeven *Mouweryn Pieterz.* om
 „ aldaar een bleyckvelt gemaackt te worden.

„ Ende alsoe die voorfz. van *Lochorst* verstaan
 „ heeft gehad, dat eenige hen souden willen
 „ onderwinden, hem *Lochorst* letfel ende pertur-
 „ baci te doen in desen, niet tegenstaande zyn
 „ deuchdelicke possessie, spruitende uyt goeden
 „ titule: Soo is den selven *Lochorst* van node
 „ geweest te impetreren Mandoment van meync-
 „ tenue, ende soude 't selve te werck gestelt
 „ hebben, maar heeft 't selve als noch gelaten,
 „ ten verfoecke van de Burgermeesteren van

„ *Leyden*, dewelcke hen laten duncken, dat het
 „ Riet ende Riet-broucken derselver Stede fou-
 „ de toebehooren. Van welke voirstelle den
 „ voorz. *Lochorst* seer vervremt is geweest,
 „ want die selve Stede tot genen tyden daar on-
 „ trent eenige Heerlickheyt, of gront, of landt
 „ gehadt en hebben, zulcx als den voorz. *Loc-*
 „ *horst* zyn Voor-ouders gehadt hebben, ende
 „ voor wel verclaart staat.

„ Ende of men soude willen seggen, van we-
 „ gen der voorz. Stede, hoc dat die voorz.
 „ *Jan van Poelgeest*, Heer *Adriaan van Poelgeest*,
 „ 't selfde Riet ende Riet-broucken gebruyct
 „ soude hebben, in Pachte van der voorz.
 „ Stede, onder een decxfel, ofte couleur, van
 „ dat de voorgenoemde, van derselver Stede in
 „ huyr gehadt hebben enige Visscheryen, gelegen
 „ in den Wateren, Poelen, ontrent desen aan-
 „ wassen ende Riet-broucken, welke Vissche-
 „ ryen die voorz. Stede seggen te hebben in
 „ Erfpacht van den Grave van *Hollant*, ende syne
 „ Heerlickheyt.

„ Antwoort die voorz. *van Lochorst*, ende
 „ seyt, dat dit soude wesen een vreemt voor-
 „ stelle, ende bybrengen, want visscherye niet
 „ gemeens en heeft met land, of anwasse van
 „ landt, dat me gemeenlick ruychte ofte Riet-
 „ broucken hiet te wesen; jaa dat meer is, noch
 „ ook meer gemeens en heeft met de gront van
 „ den water, om aldaar bagger uyt te mogen
 „ halen, gelykerwys. dat men wel mach hebben
 „ by speciale lange gebruycken van eenen wech,
 „ die selve te mogen varen, ryden, gaan, jaa
 „ doer eens anders lant; daar inne en heeft die
 „ selve geen recht tot de vruchten op te selve
 „ wech wassende, noch tot de gront van dien;
 „ van

„ van gelyken mach ook de voorfz. Stede hier
 „ wel hebben de Viffcherye, indien daar Viffche
 „ ontrent is behorende tot de vrone, mer vor-
 „ der verpagt, dan de Viffcherye, dewelck mo-
 „ gelick wel weten foude fyn Brief van defen
 „ Erfpacht gegeven te interpreteren, of des
 „ noot ware, ende oock van rechte zyn Hoo-
 „ cheyt dat toe behoren foude.

„ Ter confervatie van defen, fal men moge-
 „ licken bevinden, dat die Heere van *Waffenaar*,
 „ als hebbende die Viffcherye in den *Rhyn*, foo
 „ wel binnen der Stede van *Leyden*, als daar
 „ buyten, dicwils gepoocht hebben gehad, hem
 „ toe te behoren als armen uyt den *Rhyn* aange-
 „ wonnen, ende als noch onlanx geleden, mo-
 „ gelick een Jaar of twee, of drie, die felve
 „ Heer niet en heeft willen gedogen, uyt crach-
 „ te van Titule van zyn Viffcherye, dat men
 „ enich ruygten, Riet-broucken, ofte ander
 „ bagger uyt den *Rhyn* halen foude; ende heeft
 „ die felfde Heer daarinne gefuffineert processe
 „ voor den Hove van *Hollant*, ende 't felfde
 „ verloren, alfoe men feyt, mer behout noch
 „ aldaar fyn Viffcherye, foo verre daar Viffche
 „ is, ende verder niet.

„ Ende, of eenige fouden willen feggen, dat
 „ die voorfz. van *Lochorst*, nu ter tyt geen
 „ lant en fouden hebben leggen ontrent dese
 „ Poelen, ende mitsdien geen recht en foude
 „ hebben tot die Riet-broucken.

„ Antwoort hier op den voorfz. *Lochorst*,
 „ feggende, dat van defen genoeg verhaalt is,
 „ in die voorgaande articulen, dewelcke over
 „ vermelden, wat den voorfz. van *Lochorst* zyn
 „ Voor-ouders, daar hy van geboren ende uyt-
 „ gefproten is, aldaar gehat hebben, foe van

„ Heerlicheyt, als oock van lant, ende noch
 „ heeft, sulx hem God verleent heeft; 't welck
 „ by avontuir meerder is geweest, ende mogelick
 „ noch meerder is, dan den genen hebben, of
 „ hoir Voor-ouders gehat hebben, die welke
 „ dit fouden seggen ende voorstellen.

„ Ende oft alsoo waar, dat die voorfz. van
 „ *Lochorst* geen recht en hadde, tot de voorfz.
 „ Riet-Broucken, zoo hy heeft, en soude noch-
 „ tans daarinne die voorfz. Stede geen regt com-
 „ peteeren; mer soude mogelick alsdan recht toe
 „ prætendeeren te hebben, den Ambachts-Heer,
 „ of den geene, an wiens lant dese broucken
 „ aangewassen waren.

„ Om alle voorfz. redenen, ende dat die van
 „ *Lockhorst* noch moegelicken meer soude by-
 „ brengen, of het noot waar, soo is deselve
 „ wel gerechticht tot desen Rietbroucken; be-
 „ gerende dat hy in zyngoede recht ende possessie
 „ mach blyven; want moegelick anders soude
 „ hem van noode wesen, ende oock schuldig
 „ wesen te roepen, ende te eysschen behulpe
 „ van andere personagien, dewelcke hem van
 „ recht wegen desen saacken fouden moeten on-
 „ derwinden, ende niet ledich kunnen staan.

„ Indien de voorfz. Stede recht soude hebben
 „ tot de voorfz. Stede die Visscherye van Vroon-
 „ wateren heeft, soe voorfz. staat; 't zelve recht
 „ soude die Stede mede hebben tot alle die andere
 „ Riet-broucken, tot verscheyde plaatfen gele-
 „ gen, in de voorfz. wateren; waar van men
 „ die waarde niet wel en soude connen estimeren,
 „ om die veelheyt van dien; oock mede heeft
 „ die Abt van *Egmont*, leggende by *Abtspool*,
 „ verscheyde Riet-broucken, die oock al gelegen
 „ zyn in de *Maren-poelen*; ende noch veel meer

„ an-

„ andere, dewelcke hem mogelick met den voorfz.
 „ van *Lochorst* fouden voegen, om alfoo gene-
 „ ralicken haar recht te befchermen. Want en
 „ heeft *Lochorst* geen goet recht, foo en connen
 „ andere van gelycken condicien oock niet wel
 „ geconfondeert wesen.

Dus verre dit gefchrift; en ter nadere verklar-
 ring en opheldering omtrend de tydrekening,
 wanneer en op welke eene wyze het huis *Lokhorst*
 of *Oud Teylingen* van het eene geflacht tot het
 ander is overgegaan, kan men het bericht van
 den Heer SIMON VAN LEEUWEN nazien, in
 zyn *Batavia Illustrata*, waar hy ergens zegt:

„ 't Huys te *Lokhorst*, anders genoemt *Oud*
 „ *Teylingen*, werd te leen gehouden van den
 „ Prince van *Orangen*, als Heer van *Naaldwyk*,
 „ en befeten by Heer *Johan*, Baron van *Waffe-*
 „ *naar*, Vryheer van *Warmont*; (te weten toen
 „ hy dit fchreef, omtrent den Jaare 1658.) is
 „ voor defen geweest aan den Geflachte van
 „ *Poelgeest*, als Anno 1447. befeten by *Jan van*
 „ *Poelgeest*, Heer *Gerrits-Soon*, hem aangeko-
 „ men door Jonkvrouw *Willemine*, Heer *Willem*
 „ *van Naaldwyks-Dochter*, fyn Moeder; tot dat
 „ Heer *Adriaan van Poelgeest*, fyn Soon, Anno
 „ 1511. fonder Kinderen overlevende, 't felve
 „ quam op *Gerrit van Lokhorst*, fyn Sufters-Dog-
 „ ters-Soon; daarna op Heer *Claas van Matenes*,
 „ Heere van *Hafarswoude*, door fyn Moeder
 „ *Geertruyd van Lokhorst*, Soons-Dogter van ge-
 „ melde *Gerrit van Lokhorst*; welke *Claas van*
 „ *Matenes* mede fonder Kinderen komende te
 „ overlyden, 't felve gekomen is aan den Huyfe
 „ van *Warmont*”.

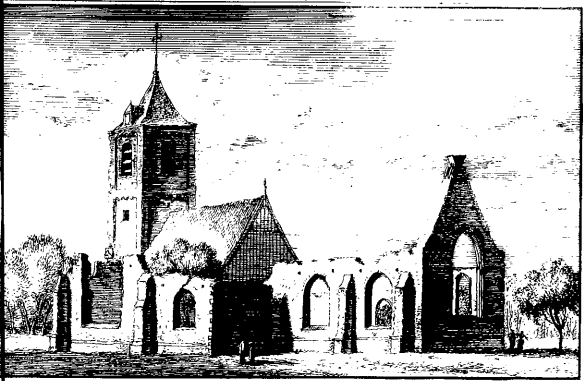
H. VAN HEUSDEN zegt, dat de Heren van
Warmond dit huis in den jare 1672 hebben ver-

kocht. Het is van tyd tot tyd door de Heren eigenaars aanmerkelyk verbeterd, zo wel omtrend de huizing als beplantingen.

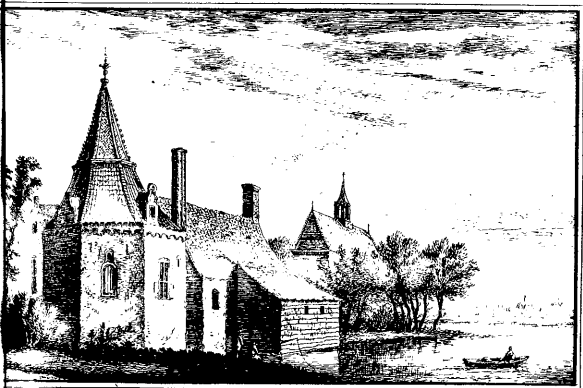
Wy hebben het gevoelen van sommigen, als hadde het Cisterfienfer monnikken klooster te *Warmond* op den grond van *Oud Teylingen* geftaan, hier boven reeds onderzocht, en daarby aange-toond, dat men in dat geval te veel vertrouwen felt in de gezegdens van THABORITA; daar het veelwaarfchynelyker en zeker is, dat het klooster daar regt tegen over, en nader aan de kerk te *Warmond* zal geftaan hebben.

D E K E R K T E
O E S T G E E S T
E N
T O R E N V L I E T,
B Y
O E S T G E E S T,
In RHYNLAND.

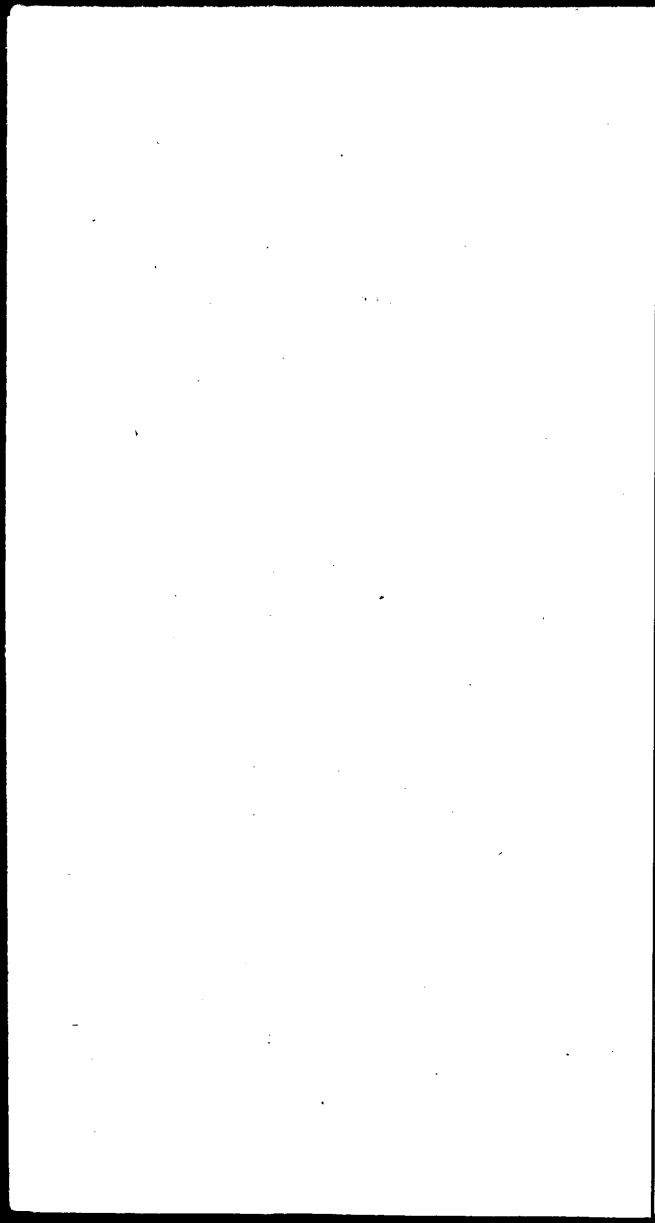
Dat de Romeinen, toen zy byna over den toenmaals bekenden aardbol het gebied voerden, zo wel in deze als in andere gewesten, waar zy zich vestigden, en voornamentlyk, langs de oevers der vermaardste stromen, eene menigte burgten, kastelen, tolhuizen, andere sterktens en aan-
mer-

KERK te OESTGEEST

TOORENVELT by Oestgeest

merkelyke gebouwen gesticht hebben, is zo bekend, en by zo vele schryvers aangewezen, dat het overvloedig zyn zou, om ons daarmede hier optehouden. De schrandere J. OUDAAN heeft aangetekend en is van gevoelen, dat tot *Oestgeest* ook een diergelyk Romeinsch gebouw moet gestaan hebben; doordien de kerktoren aldaar, van trasstenen gebouwd, beneffens de kerk op een verheven verwulft staat, boogsgewys nederhellende, en met brokken en scherven van Romeinsch aardewerk bezaaid is; een duidelyk bewys, dat dit gebouw op den grondslag van eenen Romeinschen burgt gebouwd is. Onze aangehaalde schryver zegt verder, dat hem voor waarheid bericht is, dat de onderdrempele der kerkdeur waterpas legt met den boventop van den Sparendamschen toren. Dit komt ons echter geheel en al ongehooflyk voor, en schynt tegen de ondervinding te stryden; veeleer is het te geloven, dat de grond van het oud Romeinsch gebouw, hetwelk hier gestaan heeft, tot nog toe voor het grootst gedeelte onaangeroerd legt en nimmer onderzocht is, hoewel, voor zo verre ons bewust is, niet een eenig schryver het allerminst daarvan gewaagt.

Oestgeest derhalven, hetwelk 1050 roeden van de stad *Leiden*, 623 roeden van *Rhynsburg*, 981 roeden van *Voorhout*, en 1425 roeden van *Sasfenheim* legt, is buiten twyffel zeer oud; men weet zelfs, dat in de eerste eeuwen van het Christendom alhier eene kerk gestaan heeft; welke aan WILLEBRORDUS, de eerste verkondiger van het Christelyk geloof in deze landen, was toegewyd. De naam van dit dorp vindt men in de oude schriften op eene zeer verschillende wyze geschreven. In het register der goederen, behorende tot de *St. Martyns* kerk te *Utrecht*, voor de tyden van

den Bisfchop ODILBALDUS, omtrend het jaar 866, volgens het exemplaar door de geleerde P. SCRIVERIUS en M. Z. BOXHORN gebruikt, wordt het *Oresgest* genoemd; in eene andere copy, door WILLEM HEDA aangehaald, vindt men *Ostresgeest*; en in eene derde, by H. VAN RHYN, te vinden, en welke met de pen gefchreven is, vindt men *Osgeresgeist* gefpeld. Elders wordt deze naam wederom anders gefpeld. Deze verfchillende manier van fchryven is waarfchynelyk veroorzaakt, doordien de oude handfchriften veelal zeer onnaauwkeurig, en daarenboven met vele verkortingen gefchreven waren, waardoor latere uitschryvers denkelyk kwalyk gelezen, en verkeerdelyk nageschreven hebben, waardoor dan deze verfcheidenheid veroorzaakt is. Ondertusfchen wordt het zonder tegenspraak aangenomen, dat de naam van het dorp zynen oorprong heeft van *oest* of *oost*, en *Geest*, betekende een droog verheven land; welker uitlegging volkomen aan de gelegenheid van het dorp beantwoord.

By HADRIANUS JUNIUS en JANUS DOUZA, of JAN VAN DER DOES, vindt men aangemerkt, dat in de oude en echte brieven der Bisfchoppen van *Utrecht* gevonden wordt, dat dit dorp mede den naam *Kerkwerve* gedragen heeft; en de laatstgemelde fchryver verzekert, in zyne geflachtbrieven gevonden te hebben, dat dit *Kerkwerve* de oude naam van het dorp *Oestgeest* is. Deze naam *Kerkwerve* wordt onder anderen gevonden in het verdrag, hetwelk in het jaar 1063, tusfchen WILLEM, Bisfchop van *Utrecht*, en REGIMBERTUS, Abt van *Epternach*, gefloten is. Men vindt dien naam verder in het volgend jaar 1064, in zekere brief van Keizer

HENDRIK den IV, betreffende de landen door zynen vader gewonnen, en door hem aan WILLEM, Bisfchop van *Utrecht*, weder overgegeven; alsmede op het jaar 1156, in het verdrag tusfchen Graaf DIRK van *Holland*, en GERARDUS, Abt van *Epternach*. Waarfchynlyk zal deze naam *Kerkverve* van de hoge werf of grond, waarop de kerk gebouwd is, afkomstig zyn. Nogthans fchynt die naam zo algemeen niet te zyn aangenomen, doordien men na den jare 1200 en vervolgens, den naam *Oestgeest* doorgaands gebruikt vindt, gelyk ons zulks terftond zal blyken. Zelfs, byaldien niet doorkundige mannen, gelyk de zodanigen, welken wy terftond genoemd hebben, beweerden, dat *Kerkverve* en *Oestgeest* niet van elkanderen onderscheiden waren, zouden wy byna tot het gevoelen overhellen, om door die tweec namen twee verfchillende plaatfen te verftaan. Uit de oude brieven immers fchynt niet anders te blyken; doordien de Heren, deze verfchillende namen voerende, als Heren van byzondere heerlykheden voorkomen, en in deze namen een duidelyk onderscheid gemaakt wordt. Want, hoewel in zekeren brief van ADA, Markgravinne van *Brandenburg*, in het jaar 1205, ten behoeve van het klooster van *Rhynsburg* verleend, onder anderen eenen HUBRECHT van *Kerckwerf* als getuige voorkomt, zyn 'er nogthans andere brieven van weinig latere dagtekening, in welken de Heren van *Oestgeest* wederom duidelyk gemeld ftaan. Ten voorbeelde daarvan ftrekke de volgende brief van het jaar 1242:

„ Ik *Willem*, Graaf van *Holland*, maake be-
 „ kendt aan alle de geene die dezen Brief zullen
 „ zien, dat ik aan mynen zeer lieven Heere
 „ *Dirk van Oistgeest* gegeven hebbe, het landt,
 „ 't wel-

„ ’t welke tuffchen *Monfter* ende *Stinckenderwale*
 „ gelegen is, en ’t welke hy van my te leen
 „ plagte te houden, om het felve als fyn vry
 „ eygen goed eeuwiglyk te bezitten. En ten
 „ cynde cen iegelyk, foo wel tegenwoordige als
 „ toekomende, daar van kenniffe mogen heb-
 „ ben, foo hebben wy ons Zeegel aan dezen
 „ Brief gehangen. Gegeven te *Leyden*, in den
 „ Jaare des Heeren 1242. des Donderdaags na
 „ *St. Lambertus-dag*”.

In latere gefchiedeniffen, vindt men meer andere Heren van *Oestgeest* genoemd, welken waarfchynelyk van dit geflacht geweest zyn.

Daarenboven heeft het oud adelyk geflacht der **HEERMANNEN** mede den bynaam van *Oestgeest* gevoerd, gelyk uit derzelve geflacht-register, by **W. VAN GOUDHOEVEN** en **S. VAN LEEUWEN** kan nageflagen worden. By gebrek van mannelyke erven is dit geflacht uitgefiorven.

Niet zonder rede wordt de kerk van *Oestgeest* onder de oudfte kerken van *Holland* gerekend. Wy hebben reeds gezegd, dat sommigen willen, dat zy door **WILLEBRORDUS** geficht ware; anderen gaan nog verder en zeggen, dat deze heilige de kerk aan zich zelve zoude hebben toegewyd. Doch deze beuzeltaal wordt met recht als opentlyke tegenspraak verworpen, doordien de fichter eener kerk, en voornamentlyk geen nederig heilige gelyk deze, dezelve aan zyn eigen perfoon zal toewyden. Op betere gronden fchynt het te fteunen, dat deze kerk, byaldien zy onder den naam van *Kerkwerve* moct verftaan worden, benevens die van *Vlaardingen*, *Valkeburg*, *Heiligeloa* en *Petten*, van de oudfte tyden af, moederkerken van het omleggend land geweest zyn.

Het

Het begeben der pastory dezer kerk, stond welcer aan de Abtdisse te *Rhynsburg*. Onder tusfchen had de pastoor van *Oestgeest* mede een zeer groot rechtsgebied, hetwelk zich zo verre uitsprekte, dat zelfs een gedeelte der stad *Leiden* daaronder behoorde; dit blykt onder anderen uit de twee volgende brieven van de jaren 1363 en 1364, betreffende de kerk van *St. Maria* binnen *Leiden*; deze brieven, oorspronglyk in het latyn geschreven, luiden, volgens onze overzetting, aldus:

„ Wy *Hugo van Hant Schout, Gerrit Ryswyc,*
 „ *Isbrand Raetaerts, Michael Gerritsz, Philip*
 „ *Jansz, Willem van Voirburch, Hugo Jansz,*
 „ *Hugo Niclaasz. van Burch, en Pieter Huygensz.*
 „ *Scheepenen, Daniel Jansz. en Dirk van Bosche*
 „ Raaden der stad *Leyden*, doen hier meede aan
 „ een iegelyk weten, en bekennen, in de naame
 „ der voorfz. Stadt, dat wy geen recht hebben,
 „ tot begevinge der Kapelle, de welke nu gesticht
 „ en getimmert is binnen *Leyden* en *Marendorp*,
 „ onder de Parochie van *Oestgeest*; welke Kapel-
 „ le vervolgens afgescheyden en gescheyden fal
 „ zyn van de Parochie-Kerk van *Oestgeest*; en
 „ zal gewydt worden, als 't Godt gelieft, om
 „ vervolgens ter eere Godts in Eeuwigheit een
 „ Kerk te zyn, met gemeenen raadt en toetstem-
 „ minge van de Eerbaare Mevrouw *Clariffa*,
 „ door Godts Genade Abdissie van *Rhynsburg*,
 „ van *St. Benedictus*-Orden, en van haar Convent;
 „ nademaal de begevinge der Kerke van *Oestgeest*
 „ zedert van oudts aan d'Abdissie van *Rhynsburg*
 „ heeft toebehoort, gelykerwyze Wy van onze
 „ voorzaaten verstaan hebben. Tot getuigenisse
 „ der waarheit, hebben wy deze Brieven met
 „ ons Stads Zeegel bevestigt. Gegeven in 't Jaar
 „ des

„ des Heeren 1363. 's Vrydaags na den Feestdag
 „ van *St. Valentyn*.
 „ „ Wy Schout, Scheepenen en Raaden der
 „ Stadt *Leyden*, maaken hier meede aan een iegelyk
 „ bekendt, dat wy, onder andere Brieven
 „ der stad *Leyden*; meede gezien hebben desen,
 „ geheel gaaf, onuytgeschrabt, of te niet gedaan,
 „ noch in eenige deele geschonden, van de eerbaare
 „ Mevrouw *Clariffa van Schenyen*, door
 „ Godts Genaade Abdiffe van *Rhynsburg*, en
 „ met derselver Convents-Zegel bevestigt, geschreven
 „ met de volgende bewoordingen.
 „ „ Wy *Clariffa van Schenyen*, by de Genaade
 „ Godts Abdiffe van *Rhynsburg*, van *St. Benedictus-*
 „ „ Orden, maaken hier meede aan een iegelyk
 „ bekendt, dat wy vrywillig, en met gemeene
 „ toestemminge van ons Convent, om Godts
 „ wille, op 't verzoek en de vermaaninge van
 „ Heere *Hendrik Spikers*, Pastoor der Kerke van
 „ *Oestgeest*, en om beede willen der Stadt *Leyden*,
 „ hebben toegestaan en toegelaaten, hier meede
 „ toestaande en toelaatende, dat de Kapelle,
 „ die gefondeert is in 't Ambacht van *Leyden*,
 „ en gelegen in de Parochie van *Oistgeest*, tot
 „ een Parochie-Kerk geheyligt en gewydt worde,
 „ nu en ten eeuwigen daage duurende; behoudens
 „ nogtans 't Recht van Ons, en van ons Convent;
 „ te weten, dat wy de begevinge van de voorzeyde
 „ Kerke, wanneer die somtyds komt open te vallen,
 „ sullen geven, volgens onse consciencie, aan een
 „ Persoon na ons believen, sonder eenig tegenspreken
 „ van de Stadt *Leyden*; behoudens ook het recht der
 „ Kerke van *Oistgeest*, en van het Jaarlyks Pen-
 „ sioen van dese nieuwe Kerk aan dien Pastoor,
 „ dat is, dat hy van deselve ses Schilden Jaarlyks

„ lyks

„ lyks fal hebben, te reekenen vier en twintig
 „ *Vlaamsche* of *Dordrechtſche* Grooten voor ieder
 „ Schildt; te betaalen, twee op den Feest-dag
 „ der Geboorte *Chriſti*, twee op Paaffchen, en
 „ twee op Pinxteren, ſonder eenig vertoeven
 „ of tegenſpreken. Doch byaldien het ge-
 „ beurde, dat eenige Perſoon in deſe nieuwe
 „ Kerke, tot vermeerderinge van den Godtsdienſt,
 „ en voor de Zaaligheid ſyner Ziele, een Kapel-
 „ lanye ſoude willen fondeeren en oprechten,
 „ met gemeene bewilliginge en toeftemminge
 „ van de Reegringe van *Leyden*; foo doen wy
 „ aan die Perſoon aſtandt van ons Recht, maa-
 „ kende en gevende macht aan de geene, die,
 „ Stichter van de Kapellanye is, of aan deſſelfs
 „ wettige Erfgenaamen, en Nazaaten, of aan
 „ een iegelyk, aan wien hy dit ſyn recht fal
 „ willen overgeven; dat hy, volgens den inhoudt
 „ van derſelver Stichtinge, deſe gifte, ter eere
 „ Godts, vrywillig opdraage aan wien hy fal
 „ willen, ſonder eenige tegenſpraak, van ons,
 „ of van ons Convent. En ten eynde alle de
 „ voorzeyde voorwaarden, door ons en ons
 „ Convent, die 'er tegenwoordig zyn, of ver-
 „ volgens ſullen weſen, vaſt en onveranderlyk
 „ mogen onderhouden worden, hebben wy
 „ goedtgevonden, ten dienſte Godts, en van
 „ Heere *Hendrik*, als meede van de Stadt *Ley-*
 „ *den*, deſe Brieven tot getuygeniſſe met de
 „ Zeegels van ons en van ons gemeene Convent
 „ te beveſtigen. Gegeven in 't Jaar des Heeren
 „ *derthien hondert en vier en feſtig*, 's *Vrydaags* na
 „ den Feest-dag van *St. Valentyn*.

„ Maar wy. Schout, Scheepenen en Raaden
 „ der voorzeyde Stadt *Leyden*, hebben deſe Brie-
 „ ven, tot getuygeniſſen der Waarheit, met
 „ het

„ het gemeene Zeegel onfer Stadt bevestigt. Ge-
 „ geven in 't Jaar des Heeren 1364. op Vrydag
 „ na den Feest-dag van *St. Valentyn*”.

Tot aan de oprichting der nieuwe Bisdommen in de Nederlanden, werd het ampt van pastoor door de Abtdisse van *Rhynsburg* begeben. Waarna dit voorrecht aan het Bisdom van *Haarlem* is overgegeven. Dat deze kerk in vroegere tyden zeer aanzienlyk moet geweest zyn, hoewel zy door de Spanjaarden, in het jaar 1574, verwoest werd, kan uit de overblyffelen, gelyk wy dezelve in onze 87fte plaat verbeelden, eenigfints worden opgemaakt. Sedert deze verwoesting, is slechts een gedeelte der kerk weder opgebouwd. waarin na de Hervorming de openbare Godsdienst goeffend, en als eerste predikant waargenomen is door FLORENTIUS MARCI, in den jare 1600 van *Arlanderveen* beroepen, en aldaar gestorven in den jare 1607.

Voor het overige behoort de kerk van *Oestgeest* onder de clasfis van *Leiden* en *Neder-Rhynland*, in den tweden ring, genaamd het *hoog* of *na Duin*. Ook stelt de regeering van *Leiden* aldaar enen sterfheer aan, zynde doorgaands een der stads Burgemeesteren.

Voor de tyden van Graaf ALBERT van *Beijeren*, schynt de af- en aankomst tusfchen *Leiden* en *Oestgeest* aan eenige moeilykheden onderworpen geweest te zyn, doordien deze Graaf bevel gaf, tot het maken van eenen nieuwen weg. Dit bevel niet spoedig genoeg ter uitvoer gebragt wordende, vernieuwde hy dit in den jare 1394 met het volgend bevel:

„ ALBERT, by Godts genade Palens-Grave
 „ op ten *Rhyn*, &c. laten weeten, onsen Bailiou
 „ ende onsen Hogen Hiemraat van *Rhynlandt*,
 „ dat

„ dat wy u in voorleden tyden gefchreven
 „ hebben, om eene wech te keuren, die strecken
 „ foude, van onse Poerten der ftede van *Leyden*,
 „ onder *Pudeken-poel*, tot aan de *Gheeft*, daar
 „ wy off verftaan dat noch niet gefchiet en is:
 „ Waarom wy u ontbieden, ende bevelen ern-
 „ ftelick, dat gy daar eenen wech ordonneert,
 „ foo ghy eerft moget, wel gefpecken met fant,
 „ op ter geenre koft, die u dencken fal dat 'er
 „ mede gebaat mach wesen, en daar eene yege-
 „ lyck zyn houf-flach off geeft, dien te houden
 „ en bewaren, die 't fchuldich is te doen. Dit
 „ en laat niet, alfoo lieff als wy u fyn; want
 „ wy des niet meer vervolcht en willen wesen.
 „ Gegeven in den *Hage*, op ten anderen dach
 „ in *Maarte*, in 't Jaar ons Heeren M. CCC.
 „ XCIV. na den loop van onsen Hove”.

Volgens eenen anderen brief van Graaf ALBERT van *Beijeren*, van het jaar 1398, heeft dezelve toenmaals binnen *Oestgeest* eenen rechtbank gehouden, van beide de ambagten *Oestgeest* en *Poelgeest*, gelyk de Heer PARS zulks uit een oud kerkboek van *Oestgeest* heeft opgetekend.

Eertyds, toen nog de Roomfche Godsdienst de heerschende was in deze landen, waren te *Oestgeest* verſcheiden broederschappen opgericht. Onder anderen, wordt in een gefchrift, van den jare 1464, van een broederschap van den H. Geest; en in een ander gefchrift, drie jaren later, van een broederschap der H. maagt *Maria* en *St. Wilibrordus* gewag gemaakt. De inſtelling van deze laafte broederschap, kan breedvoerig by H. VAN HEUSDEN worden nageflagen.

Volgens eene zekere blaffert van alle de inkomſten, landeryen en pagten der kerk van
Oest-

Oestgeest, in den jare 1568, blykt het, dat aldaar toenmaals een heilige Geest huis gestaan heeft.

In den jare 1450, verkochten de kerkmeesteren FLORISEWOUTSZOON en JACOBSZOON een halve morgen lands aan het klooster *Marienpoel*, om de kosten van verbetering aan hunnen kerktoren te betalen; waaruit men zou mogen opmaken, dat dit gesticht toenmaals in geen en buitengewonen bloeienden staat geweest is.

Onder de dorpen en riemtalen, waarop ieder dorp, tot onderhoud van den weg van *Ryswyk*, de vyvers, singels, bruggen, platingen enz. van het hof, gesteld is, en waar na de bottingen van vroege tyden herwaards berekend zyn, staat *Oestgeest* voor een riem geboekt.

Nadat Dykgraaf en hoge Heemraden van *Rhynland* weleer alle de landen in *Rhynland* hadden doen meten, om dezelve, ter ontlasting van de ingelanden, in de contributien en den omflag van des gemeenen lands lasten te brengen, is deswegens proces gerezen, en daarover getwist tot in de jaren 1550 en 1553, als wanneer men een minnelyk vergelyk getroffen heeft, tuschen de Schouten en ambagtsbewaarders ter eenre, en Dykgraven en Hoog-Heemraden ter andere zyde. By dit vergelyk voegden zich verscheiden dorpen, welken buiten het verschil gebleven waren, waaronder *Oestgeest* mede begrepen was, zendende twee afgevaardigden, met welken het volgend vergelyk is aangegaan.

„ Uyt *Oestgeest* zyn gecompareert geweest *Anthonis Meeusz.* ende *Jacob Pieterz.* Ambachts-
 „ bewaarders; de welcke behoort, ende op alles
 „ gelet, is gefeyt, geaccordeert ende geordon-
 „ neert, dat 't Ambagt van *Oestgeest*, ('t welck

„ te

„ te ftaan plag op veerthien hondert ende acht
 „ en vyftig Margen, twee Hont,) ende by de
 „ nieuwe metinge uytgemeten is op negenthien
 „ hondert acht en vyftich Morgen festalf Hont;
 „ fal van nu voortaan, aanschou genomen op
 „ de qualité van 't lant aldaar gelegen, gelden
 „ ende contribueeren net *negenthien hondert negen*
 „ *ende dertig Morgen;*”

Volgens s. VAN LEEUWEN, in de *privilegiën van Rhymland*, en volgens den zelfden fchryver, in de *costumen van Rhymland*, ftaat *Oestgeest* in den omflag der Rhylandfche morgentalen, begroot op 1917 morgen, 374 roeden.

Volgens het quohier der verponding, van alle huizen en landeryen in *Holland*, ftaat *Oestgeest* geboek't voor 1943 morgen, 495 roeden; volgens eene andere copy, federt het algemeen redres van den jare 1632, is het gefield op 146 huizen, 1945 morgen, 195 roeden lands, welken toenmaals jaarlyks opbragten 13208 guldens, 12 ftuivers, 7 penningen. Eindelyk, in den jare 1732, rekende men onder *Oestgeest* 194 huizen, 15 blekeryen, 2 fteenplaatfen, 10 molens 1943 morgen, 495 roeden lands; waaruit men kon afleiden, dat 'slands inkomsten aldaar niet verminderd zyn.

In den jare 1532 hebben verfcheiden dorpen in *Rhymland* het hunne toegebracht, tot het vernieuwen en vermaken der vischbrug binnen *Leiden*. Daarvoor is aan deze dorpen het voorrecht toegestaan, om wanneer hunne buurluiden en ingezetenen binnen voornoemde ftad om perfonnee of lopende fchulden mogten gevat worden, de Schout en de gerechten van deze dorpen dezelve zouden mogen affchryven; en dat Schout en Schepenen van *Leiden* zodanige affchriften

als geldig zouden aanzien, en partyen tot hunnen dagelykschen rechter wyzen; alles echter onder voorwaarde, dat wanneer eenige burgers of inwooners van *Leiden* op een dezer dorpen werd in bewaring genomen, de affchriften van *Leiden* alhier ook als geldig zouden worden aanzien. Deze dorpen waren de volgende.

Aalsmeer.

Aar.

Aarlanderveen.

Alkemade.

Alphen.

Benthuysen.

Effelikerwoude.

Gronswaart.

Hafarswoude.

Heyde.

Kage.

Katwyk op Rhyn.

Katwyk op Zee.

Koudekerk.

Leyderdorp.

Leymuyden.

Lier.

Lisse.

Monster.

Naaltwyk.

Noortwykerhout.

OESTGEEST.

Poeldyk.

Poelgeest.

Poelyen.

Rewyk.

Rhynfaterwoude.

Ryswyk.

Stompwyk.

Valkenburg.

Voorburg.

Voshal.

Waddinxveen.

Warmond.

Wateringen.

Zassenhem.

Zegwaart.

Zoetermeer.

Zoeterwoude.

Zuydwyk.

Zwaanenburgerdam.

Aan die van *Oestgeest* en *Poelgeest* werd vervol-

volgens, door de regeering van *Leiden*, de volgende vrybrief verleend, waarby zy ten eeuwigen dage werden vrygesproken van het onderhouden dezer brug. Die vrybrief is van den volgenden inhoud:

„ Wy Schout, Burgermeesteren, Schepenen
 „ en Rade der Stede van *Leyden*, doen kond allen
 „ luyden; Dat wy, by consent ende goeddunken
 „ van der gemene Vroedschappe der voorz.
 „ Stede, agtervolgende seker geblyf ende uit-
 „ sprake, gedaan by den Dykgrave ende Hoge
 „ Heemraden van *Rhynlandt*, van der voorz.
 „ wegen, kwytgescholden hebben, ende kwyt-
 „ schelden mids desen ten eeuwigen dage; die
 „ geheele Dorpen ende Ambagten van *Oestgeest*
 „ ende *Poelgeest*, ende alle hare Buren, van 't
 „ maken en onderhouden van de *Vis-brugge* bin-
 „ nen *Leyden*, daar wy deselve van nu voortaan
 „ eeuwig ende erfelyk ontlasten, ende beloven
 „ te vryen, kwyt en schadeloos te houden; en-
 „ de fullen nogtans haar Brieven van Affchryven
 „ onderhouden, so verre syl. onse affchriften
 „ obedieren, gelyk 't selve altyd tot nu toe on-
 „ derhouden is geweest. In kennisse der waar-
 „ heid so hebben wy desen Brief besegeld met
 „ den Segelen van der voorz. Stede, die wy
 „ dagelyks bruiken, hier aan gehangen. In 't
 „ Jaar onses Heeren duifend vyf hondert twee
 „ en dertig, op den 8 dag in *Junius*”.

(Was onderteekent:)

Weiman.

Aan dezen brief was gehecht een groen zegel,
 met twee eindens neder hangende.

Sommige dorpen, welken toenmaals weigerig bleven in het betalen van de onkosten dezer brug, werden in dit voorgeseld verdrag niet mede toegelaten. Deze dorpen waren de volgende:

<i>Hogemade.</i>	<i>Noortwyk.</i>
<i>Hogeveen.</i>	<i>Rynsburg.</i>
<i>Kalslagen.</i>	<i>Sluypwyk.</i>
<i>Kuydelstaart.</i>	<i>Voorhout.</i>
<i>Middelburg.</i>	<i>Voorfchoten.</i>
<i>Nieuwkoop.</i>	<i>Wassenaar.</i>
<i>Nieuwveen.</i>	<i>Zand-Ambagt.</i>
<i>Noorden.</i>	<i>Zevenhoven.</i>

Het schynt in den eersten opslag vreemd, dat de hier voor gemelde dorpen gehouden zyn geweest, om deze vischbrug binnen *Leiden* te onderhouden, even als of die stad onvermogen ware, om die brug niet op hare eigen kosten te kunnen vernieuwen. Doch de Heer s. VAN LEEUWEN heeft daarop aangetekend, dat deze brug, van oude tyden af, het uitpad en den overgang van alle deze dorpen over den *Rhyn*, zo wel buiten als binnens dyks, geweest is, en zy dus genoodzaakt waren, om dezelve mede te onderhouden. Om dezelve rede is ook de stad *Leiden*, op den 8 augustus des jaars 1404, by de Hoge Heemraden van *Rhynland*, ten eeuwigen dage vry verklaard, van het onderhouden der zyl-brug binnen *Leiden*, als zynde de overtocht over de uitwatering van *Rhynland*. Uit dien hoof-

hoofde is het niet vreemd, dat de bewoners van gemelde dorpen, ter plaatse daar zy hunnen overtocht hadden, en dien uitweg by het overtrekken van den *Rhyn* noodzakelyk moesten gebruiken, door gene arresten mogten belemmerd worden; welk recht de andere dorpen, die tot het onderhoud van gemelden visch-brug niet wilden betalen, verloren hebben.

De inwoners van *Oestgeest* zyn ook vry van de tollén aan de Goudsche-fluis, anders de Wasfenaarfche tol genaamd; het onderftaande handvest in den jare 1611 hun verleend, getuigt dit:

„ L'AMORAL, Prince van *Ligne*, ende
 „ des Heiligen R. Ryks, Grave van *Fouquenberge*,
 „ ende van *Nechim*, Marquis van *Roubais*,
 „ Senefchal van *Henegouwen*, Baanderheer van
 „ *Belloeul*, *Wassenaar Ville* ende van *Chelflin*,
 „ Here van *Montrevil*, *Thuin*, *Estambruges*, *Val-*
 „ *kenburg*, beide de *Katwyken*, *Voorschoten*, *Voor-*
 „ *burg*, *Saffenheim*, ende *Oestgeest*, Ridder van
 „ den *Gulden Vliese*, &c. Doen te weten enen
 „ iegelyk: Also onfen Schout ende Ambagts-
 „ bewaarders van onfen Dorp ende Ambagte
 „ van OESTGEEST, in den name van alle
 „ hare Inwoonderen, ons verfogt hebben, dat
 „ wy hun luiden,..... fouden willen accor-
 „ deren, gunnen en verlenen, vrydom van onfe
 „ Tollen in *Holland*, van de *Goudfe-Sluis*, en-
 „ de van defelve Vrydom hen depescheren be-
 „ horelyke Brieven. So is 't, dat wy dese fake
 „ overgemerkt, ende daar op gehad het advis
 „ van die van onfen Rade....., genegen wesen-
 „ de ter bede....., om de goede gunfte,
 „ genegendheid, en dienstbaarheid, die fy ons
 „ betoond hebben, en hopen nog tonen fullen,

„ ter goeder gedagtenisse, ende Inkomsten in
 „ onse Heerlykheden, ende Goederen in *Holland*
 „ gelegen; voor ons, onse Erven, ende Nako-
 „ melingen, Burggraven van *Leyden*, Heren van
 „ *Wassenaar*, ende der voorfz. Tollen, gegunt, . . .
 „ en gegeven hebben, gunnen, &c. by dese
 „ onse opene Brieven, van nu voortaan den
 „ voorschrevene Supplianten, voor hen en allen
 „ Inwoonderen van *Oefstgeest*, nu fynde, ende
 „ die namaals komen mogen, vrydom ende
 „ exemptie van de voorfz. onse Tollen, op alle
 „ plaatfen ende wagten in *Holland*, daar deselve
 „ tot nog toe gecollecteert fyn, ofte namaals
 „ gecollecteert mogen werden: Ordoneren en
 „ bevelen, allen onsen Tollenaren, haare Ge-
 „ committeerde, ende allen anderen, die enig
 „ bewind van de voorschreven onse Tollen mo-
 „ gen hebben, ofte hier namaals verkrygen,
 „ alle de Inwoonderen van *Oefstgeest* t'allen ty-
 „ den, dese hare vryheid ende ontflag te laten
 „ genieten, sonder deselve daar inne te doen,
 „ of te doen doen, enig hinder ofte belet. Ende
 „ tot dien eynde 't voorschreven Dorp van *Oefst-*
 „ *geest* mede te stellen op de *Lyste* van de vrye
 „ Plaatsen onser Tollen, op ieder wagte van dien
 „ fynde, ende 't getal derselver Vrye Plaatsen
 „ daar mede te vermeerderen; mids alleen de
 „ voorschreven Supplianten ende alle Inwoonde-
 „ ren enige onse Tollen ofte wagten van dien
 „ met hare Goederen peflecrende, gehouden fyn
 „ te vertonen behoorlyke blyk of Tol-Brief,
 „ inhoudende, dat fy in *Oefstgeest* wonende fyn;
 „ hebbende deselve Tol-Brief Segel van de Schout,
 „ en ondertekent van den Secretaris, aldaar in
 „ der tyd fynde; op pøene van te verlicfen het
 „ ef-

„ effect van defen. Gegeven in den *Hage*, den
 „ elfden *July*, festien honderd elf”.

(onder de vrouw stondt:)

L'AMORAL DE LIGNE.

Laager stondt: *Ter Ordonnantie van zyn Excellentie*; onderteekent:

Adrian le Brun, Secretaire.

Zynde bezegelt met een groot Wassen Zegel, uithangende aan twee eindens, van francyn, gelyk dan de gehele oorspronglyken brief mede op francyn is geschreven.

Oestgeest heeft, gelyk wy reeds gemeld hebben, voormaals zyn eigen Heren gehad. In later tyd is de heerlykheid aan de Heren van *Wasfenaar* gekomen, die dezelve zeer lang bezeten hebben, tot dat zy eindelyk door Heren Burgemeesteren der stad *Leiden* met hoog, laag en middelbaar rechtsgebied, ingevolge de brief van investiture, gedagtekend 7 juny des jaars 1616, gekocht, en door den voorgeselden L'AMORAL, Prins van *Ligne*, Graaf van *Falquenberge*, Baron van *Wasfenaar*, aan de stad opgedragen is. Deze heerlykheid was voor die stad by uitnemendheid wel gelegen, doordien zy zich rondsom dezelve, tot aan de singel-floten toe, van de helft der *Maare* tot in den *Rhyn*, tegens de ambagten van *Zoeterwoude* en *Voorschoten*, uitstrekke; dus voortging tot *Rhynsburg*, en aan *Warmond* en *Leiderdorp* belendende was; zodanig, dat de drie dorpen of ambagten van *Oestgeest*, *Zoeterwoude* en *Leiderdorp* den ghehelen omtrek der stad *Leiden* bevatten.

Het dorp *Oestgeest* is ruim een kwartier-uur gaans lang; doch de huizen staan niet zeer dicht aan elkander, behalven de kerkbuurt, staande de kerk aan een der uitëindens van het dorp.

Het huis te *Toornlyet*, niet verre van *Oestgeest*, onder *Valkenburg* gelegen, werd, ten tyde van den Heer S. VAN LEEUWEN, bezeten door CATHARINA van *Toornlyet*, echtgenote van GILLIS VAN HEUSSEN *Stevenszoon*. Sommigen verbeelden zich, dat het oud kasteel van *Valkenburg* omtrend dit huis gestaan heeft. J. OUDAAN getuigt daarvan, „ dat de grondt van dit werk, „ voor zo veel hy heeft konnen te weten komen, „ zyn aanvang neemt met een hoogte en verhe- „ ventheid, recht voor het huis te *Toornlyet*, „ omtrent een boogfchoot weegs bewesten den „ hoogen Rhynsyk; op welke hoogte soo nu „ en dan eenige Penningen en Pot-scherven van „ *Roomsch*-Aardewerk worden gevonden; daa- „ lende voorts dese hoogte tot eene eenparigheid „ met het andere Land, en strekt zich zoo ter „ lengte van eenige hondert schreden, tot aan „ 't Markt-veld, alwaar wederom beginnende „ te reizen, loopt dwars onder door de huizen „ heen, tot onder de Kerk en den Tooren, en „ voorts weder onder andere huizen, waar zom- „ tyds noch den *Tras* uitgedolven werd; zynde dit „ geen klein bewys van eenig *Roomsch* overblyf- „ sel, alwaar men die *Tras*- of *Cement*-steen- „ vind, gelyk op dit en d'omleggende Dorpen „ aan de *Toorns* bespeurt werd”.

Voor eenige jaren stond by *Oestgeest*, te weten tusschen dit dorp en de vyf huizen, nog een zeer oud huis, *Torenveld* geheten; het bestond uit eenen lagen, dikken en zeskanten toren, met een hoge spitse kap en eenige kleine gevels. Tegen
de

dezen toren was eene rei huizen gebouwd, en achter dezelve lag een heuvel, waarop een vierkant kapelletje stond, met eenen toren daarop. Gedeeltelyk wordt dit gebouw ons door het yfer van RADEMAKER, in de 38ste konstplaat, aangewezen. De oorspronglyke schryvers, welken wy in deze beschryving van oudheden volgen, reppen niet van dit gebouw noch van deze tekening; denkelyk hebben zy *Torenveld* willen beschryven, hetwelk hier afgebeeld wordt, maar zyn door eenen misflag van de twee byna eensluidende woorden *Toornveld* en *Toornvliet*, tot de uitlegging van het laatst gebouw vervallen, waarvan RADEMAKER geene afteekening gemaakt heeft.

Omtrend de parochie van *Oestgeest* lagen eertyds vier kloosters, een voor mannen namentlyk, en drie voor vrouwen.

Het mannen klooster bestond uit reguliere kanunnikken, werd ook het *St. Hieronymus* klooster, ook wel *Lopsen* genoemd, en heeft eertyds gestaan, waar thans de Leidsche beestenmarkt is. De kanunnikken van dit klooster werden de *Klinkaarts* genoemd; waarschyndelyk na eenen WILLEM HERMANZ. KLINKAART, welke deze orden in den *Hem*, by *Schoonhoven*, heeft voortgezet.

Dit klooster, hoewel van tyd tot tyd met redelyke inkomsten voorzien, is echter naderhand geheel tot armoede vervallen, en was reeds voor de Spaansche beroertens van alle inkomsten byna verftoken. By de uitlegging der stad *Leiden* werd het binnen dezelve getrokken; doch doordien de kanunnikken zo onverantwoordelyk huis gehouden hadden, dat het klooster in diepe schulden geraakt was, heeft de stad, by overgift van den Generaal dezer orden, het klooster aangeflagen,

en dezelfs inkomsten het *St. Catharina* gasthuis toegevoegd; onder voorwaarde, van jaarlyksch aan drie overgebleven broederen een pensioen te geven, zo lang zy leefden.

De drie vrouwen kloosters waren genaamd: *St. Aachten*, *Maria Magdalena* en *Marien-poel*.

Het *St. Aachten* klooster lag zeer dicht onder de wallen der stad *Leiden*; volgens de aantekeningen van den Heer Burgemeester ORLER, was het een zeer arm convent, in hetwelk zusters van de orde van *Augustinus* gewoond hebben; in de onlusten is het geheel arm en reddeloos geworden, en by de uitlegging der stad *Leiden*, voor een gedeelte binnen die wallen getrokken.

Het klooster *Maria Magdalena*, lag niet verre van het laatstgemelde. Het had ook gene grote rykdommen, en was mede door zusters van de orde van *St. Augustinus* bewoond. Ook dit klooster is geheel verwoest, en de grond van hetzelfde in zaai- en weilanden veranderd.

Marien-poel was een zeer ryk en vermaard nonnen klooster, mede niet verre van *Leiden* afgelegen; de nonnen van dit gesticht, ook van orde der Regulieren, of van *St. Augustinus* zynde, werden door de wandeling *de zusters te Poel* bygenaamd. Het klooster stond daar, waar voormaals een zeker adelyk huis te staan plagt, *Pudiken-poel*, *Podiken-poel* of *Pudden-poel* genaamd; waarschynelyk wegens de lage en vochtige grond, in welken zich doorgaands vele padden onthouden. Dit huis, hetwelk, benevens de onderhorige landen, 28 morgen groot was, behoorde den Burggraaf van *Leiden*, en was een leen der Hollandsche Graven. Doch Graaf JAN van *Beijeren* heeft hetzelfde, benevens andere Heren huizen en kasteelen, in het jaar

1420 verdelgd, doordien PHILIP van *Wasfenaar*, Burggraaf van *Leiden*, welke daarvan toenmaals bezitter was, de party van den Bisfchop van *Utrecht* aankleefde, met wien de Graaf in een hev'ig verfchil lag. De overblyffelen en onderhorige landeryen van dit geflacht, zyn door HENDRIK van *Wasfenaar*, oudften zoon van den voornoemden Burggraaf, verkocht aan BOUDEWYN VAN SWIETEN, Raadsheer en ontfanger van *Holland*. Graaf JAN van *Beijeren*, gaf tot dezen verkoop verlof, op den 17 augusti van het jaar 1428.

De eerste nonnen van *Marien-poel*, woonden aanvangs tusfchen *Schoonhoven* en *Oudewater*; doch weken, wegens den oorlog, eerst naar *Oudewater*, en van daar naar *Leiden*, alwaar BOUDEWYN VAN SWIETEN haar zeer minnelyk ontving en huisvesting gaf. Vervolgens ftichtte hy, met toeftemming van den pastoor van *Oestgeest* en verlof van den Bisfchop van *Utrecht*, een klooster voor haar op de puinen van *Padden-poel*, hetwelk den naam van *St. Marien-poel* of *onzer lieve Vrouwen-poel* zoude voeren, begiftigende hetzelve met genoegzame landeryen, inkomsten en renten, waarvan de befcheiden by H. VAN HEUSDEN breedvoerig worden opgegeven.

Volgens een verdrag met den pastoor van *Oestgeest*, SIMON NICLAASZON, in de maand november van het jaar 1428 aangegaan, ftond deze de ftichting van dit klooster met den aanleve van dien volkomen toe; echter onder anderen met deze voorwaarde:

„ Soo nochtans, dat ik voor my, en voor
 „ myne Nazaaten, het recht behoude, dat foo
 „ een Biegtvader van ons verlof zal moeten ont-
 „ fangen, om het Sacrament des Outaars aan zoo
 „ een zieken te berichten. Doch Ik beloove
 „ ook,

„ ook, voor my en myne Nazaten dat wy met
 „ Gods hulpe redelyk fullen zyn, in het ver-
 „ leenen van zoodanig verlof. Ook fullen alle
 „ maakingen, soo tegenwoordige, als toeko-
 „ mende, mitsgaders alle Offer-giften en Aal-
 „ missen, soo van levende, als doode, 't zy
 „ datse van myne Parochiaanen, of van andere
 „ komen, door de voornoemde Sufters, volko-
 „ mentlyk gebeurt worden. Behoudens noch-
 „ tans, dat ik, en mynen Nazaaten, fullen heb-
 „ ben een loot louter, Silver, of de waarde
 „ van dien, het welke de meergemelde Sufters,
 „ voor ons wettelyk gedeelte, mitsgaders voor
 „ de Offer-giften, die zy ter gelegenheit van
 „ eenige begraavenissen of lyk-diensten genooten
 „ hebben, of genieten fullen, of by eenige an-
 „ dere gelegentheit te verwachten hebben; en
 „ vorders voor de vryheit der Kerke, en voor
 „ alle andere vervallen, alle Jaaren binnen de
 „ Paasch-week indien wy of iemandt van on-
 „ sentwegen fulks verfoeken, fullen moeten op-
 „ brengen, &c”.

Over dit jaargeld, hetwelk aan den pastoor van *Oestgeest* moest worden opgebracht, is in lateren tyd, tusschen hem en den overften van *Marien-poel* verschild gerezen; hetwelk door den deken van *Rhynland*, op den 16 february des jaars 1447 is bemiddeld, en vervolgens deswegens op den 17 february van het jaar 1450, een nader verdrag, ten voordeele van het klooster, voor Notarissen en getuigen gepasfeerd, gesloten.

Dit klooster was door onderlinge gemeenschap met eenige buiten afgelegen kloosters, en voornamentlyk met dat van *Sion te Delft*, als deszelfs opperhoofd, verbonden. Het zegel der nonnen van *Marien-poel* was de beeldtenis der Heilige maagd, dragende het kindeken *Jesus* in hare armen,

men, bekranst om het hoofd met eenen kring van stralen. Daarenboven hadden zy nog verscheiden andere zegels, onder welken doorgaands de geslacht wapenen der Heren van *Oestgeest* stonden afgebeeld. Men heeft onder deze nonnen velen der oudste adelyke geslachten van *Holland* geteld; onder anderen de famieljes der *Duyvenvoorden*, *Poelgeest*, *Alkemade*, *Boekhorst*, *Matenesfe*, *Schengen*, *Kaulster*, *Wasfenaar*, *Wyngaarden*, *Tsffelstein*, *Hoogtwoude*, *Nyenroode*, enz.

Dit klooster heeft zeer vele landeryen bezeten, het werd in den jare 1570, door Mr. COENRAAD PIETERSZON, gezworen landmeter des Konings, op verzoek van den pater der nonnen, opgenomen, en men bevond, dat hetzelfde met elkanderen 275 morgen en 87 roeden lands in eigendom bezat.

De kerk van dit klooster pronkte weleer met twee heerlyke schilderstukken van CORNELIS ENGELBERTSZ; dezelve zyn door de voorzichtigheid van de regeering van *Leiden*, voor de woede der beeldenstorming geborgen, en op het raadhuis binnen die stad ten toon gehangen.

Dit klooster is ten tyde der Spaanische oorlogen, in het heetst der inquisitie tyden, gelyk vele anderen, geheel en al afgebroken en verwoest, en na het jaar 1574, in teel- en weilanden veranderd. Men ziet dus van dit gehele gesticht niets meer, dan een gedeelte van een vervallen muurwerk, daar ter plaatse staande, welke nog heden de *gebrande* of *gebrokene kelder* wordt genoemd, uit welke puinen zekere zark tot *Noordwyk* in de kerk is overgebracht, hebbende tot opschrift:

*Franck van der Bouckhorst Adriaanszoon, overleden A°. 1463,
met Katryn van Bakenes Dircksdr: syn Huysvrouw, overleden A°. 1475.*

In

In de buurt van *Oestgeest*, aan de westzyde van het veer, of de tolbrug van *Warmond*, legt *Abts-poel*, hetwelk de Abten van *Egmond* voor hunne lustplaats plagten te houden; het werd gebouwd door WILLEM VAN MATHENESSE, Abt van *Egmond*, welke in het jaar 1458 overleed, en is door JORDAAN VANDRIEL, insgelyks Abt van dat klooster, met een nieuw vertrek vermeerderd. Deze lustplaats is, gedurende de belegering van *Leiden*, in het jaar 1574 afgebrand; door den Heer FOY VAN BROEKHOVEN, in leuen Bailluw van *Rhynland* en Schout der stad *Leiden*, herbouwd, en dit Heren huis aldus uit zyne puinen weder verzezen zynde, wordt door de aanzienlykste famieljes tot een buitengoed bezeten.

Onder *Oestgeest* lag ook *oud Poelgeest*, anders genaamd *Alkemade*, zynde dit het rechte *Poelgeest*, van waar de Ridderlyke stam POELGEEST den naam draagt; tegenswoordig is het geheel vervallen.

Het huis *Endegeest*, ook onder gemelde heerlijkheid behorende, legt omtrend een half uur van de stad *Leiden*, in eene zeer schone en vruchtbare landstreek. Dit huis is een achterleen van den huize van *Wassenaar*, en jaren lang bewoond geweest door MARTYN, Heer van *Endegeest* en *Schouwen*, daarna door zyne zonen; en na het overlyden van dezen is het overgegaan aan hunnen neef en eenigen erfgenaam PIETER, Heer van *Endegeest* en *Schouwen*. Dit huis is van den grond af nieuw opgebouwd, het legt zeer eenzaam, doch tevens zeer vermakelyk, en de geleerde DES-CARTES of CARTHESIUS heeft weleer aldaar zyn verblyf gehad.

B L A D W Y Z E R,

D E R

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

A.

Abtspoel, waar gelegen
 bl. 382
 ——— door wien ge-
 bouwd ibid.
 ——— afgebrand en her-
 bouwd ibid.
 Abtdyen, menigvuldig in de
 elfde en twaalfde eeuw in
 deze landen 217
 Aken, door de Denen geno-
 men 201
 ALBRECHT van Beijeren,
 vermindert de riemtalen 4
 Alcazar belegerd 106
 ALKEMADE, (JAN VAN) flicht-
 ter van het huis Meeren-
 burg 140
 ——— afftammelingen ib.
 Alkemade, (Huis te) ook Oud
 Alkemade, waar gelegen 348
 ——— waaronder beho-
 rende ibid.
 ——— zie Oud-Poelgeest.

B.

Baan, by Haarlem, aan de
 stad gefchonken 55
 ——— gebeurtenis in dezel-
 ve ibid.
 BATENBURG, afgezonden
 om Haarlem te ontzetten 71

BATENBURG wordt gefla-
 gen bl. 71
 BEAUFORT neemt de fchans
 Rustenburg by Haarlem in 68
 Berkenrode (Huis te) waar ge-
 legen 28
 ——— naamsoorsprong 29
 ——— wanneer geficht 31
 ——— befchryving van dit
 huis 32
 ——— brand af 33
 ——— verkeerd gevoelen
 van OUDENHOVEN over
 dezelfs legging ibid
 ——— Heren van hetzelfde
 39
 BERCHEM, (NICOLAAS)
 voortreffelyk Schilder, te
 Haarlem geboren 113
 BLEZER, (DIRK JANSSEN)
 zyn graffchrift 95
 Boekhorst, (Heren van) be-
 zaten weleer Noordwyk 152
 Boekhorst, (Huis te) Brieven
 aldaar berustende 167
 BOSSU neemt eenen aanslag
 voor op Haarlem 66
 Bosfchen, voormalige uitge-
 ftrektheid van dezelve, tus-
 fchen het Huis Teilingenen
 Haarlem 151
 BREDERODE (DIEDERIK VAN)
 wordt Bailluw van Kenne-
 merland 12

BRE.

B L A D W Y Z E R.

BREDERODE (DIEDERIK VAN) wordt vervolgt door de Kabeljauwſchen . bl 12
 Buurlaſting, wat die betekende 4
 ————— verſchillende benaming 5

C.

Cisterſienſers hebben de overvaart te Warmond gekocht 335

CODDÆUS (GUILLELMUS) zie WILLEM OUDAAN.

————— waarom van het Hoogleeraar ampt ontzet 249

CUREI, Fransch Hopman, zyn zonderlinge moed 103

D.

DAMPIER, (GUY) had weleer Holland overmeesterd 127

Damate, overwonnen 105

Damiaatjes, wat die zyn 108

Deenen ſlaan de Abodriten 200

————— werpen eenen hogen muur op ibid.

Deſland heeft niet alom het recht van naaſting 143

DES CARTES, woonde op 't Huis Endegeest . 382

Dever (Huis te) waar waarſchynelyk gelegen heeft 134

DJEVER, (GERARD JANSZ.) en REINIER DEVER, ge wag van hun gemaakt in de vaderl. Geſch. ibid.

Dever, (Huis) by Liſe 141

Devenier, door de Noormannen in den brand geſtoken 209

DIEDERIK, Graaf van Kieſ, viert te Liſe zyne bruiloft ib. Duivenvoorde, (Heren van)

wie waarſchynelyk geweest zyn bl. 153

E.

Edelen verbranden Amſterdam 108

Eentjes poort te Haarlem, uitval der belegerden buiten dezelve 81

Endegeest, (het Huis) waar gelegen 382

————— aan wien behoorende ibid.

————— geheel herbouwd ib.

————— was weleer de woonplaats van DES CARTES ib.

F.

FAUST of FUITH (JAN) ſteelt de Letters van KOSTERS drukkerij 114

FREDRIK (Don) neemt zyn intrek op het Huis te Kieſ 16

————— bewys van zyne benaauwdheid voor Haarlem 102

————— ſchryft het aan zyn vader en antwoord daarop ibid.

————— beſluit om alles te wagen ibid.

Friezen door de Deenen verſlagen 201

Frieſland door de Deenen verwoest 205

Friezen (Tuisterbandſche) ſlaan de Noormannen 209

Friezen ſtaan op tegen Graaf DIRK den tweden . 238

————— worden verſlagen 239

G.

GANDOLF, waar hy ge-woond heeft 36

GAN-

B L A D W Y Z E R.

GANDOLF, wonder door hem gedaan	bl. 37	<i>Haarlem</i> , vruchtelozen uitflag daarvan	bl. 83
Garenmarkt, zie Pant.		_____ moet zich overgeven	84
GODEFRIEDE ischt den Keizer KAREL tot een tweegevecht	201	_____ naams. oorsprong	104
_____ wordt omgebragt	ibid.	_____ tyd harer stichting	105
Gravers te <i>Haarlem</i> , zie HASSELAAR.		_____ voormalige lotgevallen der stad	ibid.
GROTIUS (HUGO) zyne verhandeling over het tiendrecht moet fomtyds met onderscheid opgevat worden	161	_____ of de stad deel gehad heeft in de overwinning van <i>Damiate</i>	ibid.
GUIRYN DIRKSZON, benevens anderen te <i>Haarlem</i> gehangen	50	_____ vierde nog voor twee eeuwen deze overwinning	108
		_____ de zaagscheepjes in de grote kerk, van daar waarfchyneiyk afkomstig	ibid.

H.

<i>Haarlem</i> , vreesfelyke hongersnood aldaar	69	_____ belegerd door de Hollandfche edelen	ibid.
_____ geeft feinen aan den Prins van haare benaauwdheid	ibid.	_____ door ongeluk in den brand gevlogen	109
_____ dwingt den Prins om haar met geweld te ontzetten	70	_____ wat 'er van de Meermin is, aldaar gevangen	ibid.
_____ wanhopige ontwerpen ter ontzetting	72	_____ door de Hoekfchen belegerd	ibid.
_____ overgave der stad	ibid.	_____ door het kaas en broodsvolk geplonderd	ib.
_____ koopt de plondering af	73	_____ hervormde leer daar gepredikt	ibid.
_____ wreedheid der Spanjaarden aldaar	ibid.	_____ blyft van de beeldenstorming bevryd	ibid.
_____ vreeslyk benaauwd	83	_____ gaat aan de zyde der staten over	ibid.
_____ Naan alle onderhandeling af	ibid.	_____ vreesfelyke brand	110
_____ zenden gemagtigden af om met den vyand te fpreken	ibid.	_____ overeenkomst tusschen de Spanjaarden en staatsche getroffen	ibid.
		_____ de grote kerk op Sacramentsdag overvallen	ib.
		_____ de Roomsgezinden	ver.

B L A D W Y Z E R.

Hillegom, eerste hervormde
leeraar aldaar . . . bl. 116
— onder welke clasfis
de kerk behoort . . . ibid.
— verkocht . . . 117
— regeering . . . 118
— wat onder het dorp
behoort . . . ibid.
— molenrecht aldaar
niet verkocht . . . 119
— is vry van den Wasfe-
naarfchen tol . . . 120
— overlast der konynen
alhier en voorzorg deswe-
gens . . . ibid.
— helmplanting aldaar
hoe gefchied . . . 123
— Lyst der verponding
aldaar . . . ibid.
— was weleer weinig
door het water omringd 124
— grensbepalingen 125
— heeft weleer onder
het Bailluwfchap van *Rhyn-*
land behoord . . . 126
— uitgeplonderd door
de Spanjaarden . . . 128
— bode aldaar opge-
hangen . . . ibid.
Hillegommer hof, waar het
gelegen heeft . . . ibid.
— bezitters van
hetzelve . . . 129
Hofvifch, wat betekende 181
Holland was eertyds zeer
boschryk . . . 151
— wanneer waarfchyne-
lyk een graaffchap gewor-
den . . . 207
Houtpoort (kleine) te *Haar-*
lem befchreven . . . 48
— gebeurtenifsen die
haar merkwaardig maken 49
— onderhandeling met
de Spanjaarden by deze
poort . . . 51

Houtpoort (grote) te *Haar-*
lem befchreven . . . bl. 52
— wordt toegedolven
en weer open gemaakt ibid.
— intrede van de Gra-
ven OVERSTEIN EN LEI-
CESTER binnen deze poort
. 60
Huis tufchen *Haarlem* en *Lei-*
den, in het *Lisfer* ambagt,
aan beide de fteden beho-
rende 141

K.

KAMPEN, (JACOB VAN)
beroemd Bouwmeester, te
Haarlem geboren . . . 113
KAREL (Keizer) wapent zich
tegen de Deenen . . . 201
— fterft . . . 202
KAREL de V knielt voor de
Abtdife van *Rhynsburg* 293
Kastrikum moet den Schorel-
fchen dyk helpen maken 1
— maakte met *Heems-*
kerk eene heerlykheid uit 1b.
— overgang by erfenis
en verkoop . . . 2
— verfchillende bena-
mingen . . . ibid.
— legging en quohier
. ibid.
— rechtsgebied . . . 3
— dienften aan de Gra-
ven ibid.
— voorrechten . . . 9
— geraakt in twist met
Egmond 10
KASTRIKUM (JOHANNES PE-
TRUS VAN) en
KASTRIKUM (PETRUS)
beiden aldaar geboren 11
Kenenburg, waar weleer ge-
legen 238

Kerk.

B L A D W Y Z E R.

Kerkwerve (zie *Oestgeest*)
Keukenduin van *Teilinge*, waar
 gelegen bl. 135
 ————— in erfpacht gekre-
 gen ibid.
 ————— op welke voor-
 waarden ibid.
 ————— mededeelders in
 die erfacht ibid.
KIETEN (KLAAS VAN)
 beschreven 21
Kieef (Huis te) waar weleer
 gelegen bl. 14
 — door wien geficht . . . 15
 — wordt vernield 16
Klinkaarts, wie zo genaamd
 werden 377
KODDEN, (VANDER) zie
 Reinonstranten.
KONING, (FILIPS DE)
 door de Spaanschen gevat
 en onthoofd 102
Konynen, hunne vruchtbaar-
 heid 163
 ————— worden uitgerooid
 rondom *Noordwyk* . . . 164
KORNELIS KORNELISZ.
 fchilder te *Haarlem* geboren
 113
KOSTER (LAURENS JANS-
 ZOON) Uitvinder der Druk-
 kunst, in *Haarlem* geboren
 114
Kronenburg, overblyffelen van
 dat kasteel 3
Kruistochten aangemoedigd
 105

L

LAMMERT JACOBSZON
 benevens anderen te *Haar-*
lem gehangen 50
Leeuwenhorst, hoe voormaals
 genoemd 218
 ————— waar gelegen ib.

Leeuwenhorst eerste nonnen de-
 zer abtdy, van waar geko-
 men bl. 218
 ————— hare ftichters ib.
 ————— eerste steen wan-
 neer gelegd ibid.
 ————— was aanvangs van
 weinig aanzien 219
 ————— erfenisfen aan de
 abtdy gefchonken ibid.
 ————— tytel der Abtdisfe
 ibid.
 ————— bestier ibid.
 ————— kerk en kapellen
 220
 ————— afbeeldingen ib.
 ————— Abtdisfen die de
 abtdy bestierd hebben . . . 221
 ————— verbazende al-
 moezen uitgedeeld door de
 Abtdisfen 225
 ————— ontfangst der abt-
 dy in 1583 ibid
 ————— verdelgd ibid.
 ————— gebed by de in-
 wyding der nonnen ibid.
 ————— of zy van minderen
 adel geweest zyn dan de
 nonnen van *Rhynsburg* . . . 226
 ————— namen der gees-
 telyke zusters ibid.
 ————— Herenhuis, thans
 op de plaats der gewezen
 abtdy 227
 ————— Abtdisfe was eige-
 naresfen van den Schouw of
 overvaart te *Warmond* . . . 335
LEICESTER, (Graaf van)
 zyne intrede binnen *Haarlem*
 60

LEIDEN, (JAN VAN) wat hy
 van de ketens over den Nyl
 verhaalt 108
Leiden, vry verklaard van het
 onderhouden der zylbrug
 372
 Leid.

B L A D W Y Z E R.

Leidsche en Haarlemmer Meiren, voormaals zeer klein bl. 124
Lis of *Lisfe*, 131
 ————— kerk en toren beschreven ibid.
 ————— aan wien behoort heeft en thans behoort ibid.
 ————— waar gelegen 132
 ————— grootte ibid.
 ————— lasten en verponding ibid.
 ————— is befraat 133
Lisfe, strook duins ten noordwesten 135
 ————— lengte van die strook ib.
 ————— voorrechten ibid.
 ————— had aanvangs maar eene kapei 137
 ————— wordt tot eene parochie kerk verheven ibid.
 ————— ampt van pastoor door de Graven begeben ibid.
 ————— eerste hervormde leeraar aldaar ibid.
 ————— onder welken ring het behoort ibid.
 ————— kerkelyk en waereldlyk bestier 138
 ————— voorrechten ibid.
 ————— helmplanting ibid.
 ————— order daarop gesteld 139
 ————— Huis aldaar, den Heren van *Lis* toebehorende 141
 ————— **DIEDERIK**, Graaf van *Kleef*, viert aldaar zyne Bruiloft ibid.
 ————— recht van Naasting ib.
 ————— inwoners mogen om schuld te *Leiden* niet gearresteerd worden 143
Lisferbroek, waar gelegen 133
 ————— voorrechten 134
L. Q. DE WYK de vrome, op-

volger van Keizer KAREL 202
Lokhorst, (huis te) waar gelegen bl. 349
 ————— weleer *Oud Teelingen* genaamd ibid.
 ————— van wien in leen gehouden 350
 ————— recht van hetzelfde in eene memorie opgetekend ibid.
 ————— is menigmaal van Heer veranderd 357

M.

Mannenpad, van waar dus genoemd 128
Maria Magdalena een klooster, waar gelegen 378
Marienkoel, een klooster, waar gelegen, ibid.
 ————— was zeer ryk. ibid.
 ————— waar gestaan heeft. ibid.
 ————— waar de nonnen van dit klooster aanvangs woon- den. 379
 ————— voorwaarde waarop dit klooster gesticht werd. ibid.
 ————— was met het klooster *Sion* verbonden. 380
 ————— Zegels der nonnen. ibid.
 ————— adelyke geslachten onder deze nonnen. 381
 ————— grootheid van het- zelve. ibid.
 ————— schilderstukken in het klooster. ibid.
 ————— verwoest. ibid.
 ————— overblyffelen. ibid.
 ————— zark daaruit gehaald en tot Noordwyk gebracht. ib.
MAURITS, (Prins) aardig geval met **OUDAAN**. 246
Mee-

B L A D W Y Z E R.

Meerenburg, (het huis) waar
gelegen. bl. 140
— wanneer, en door
wien gebouwd. ibid.
— voorrechten. ibid.

N.

Naasting, heeft plaats in *Lis*
en *Beyerland*. 142
— recht van hetzelfde
beschreven. ibid.
NIEULAND, (NICOLAAS VAN)
doet zyn intrede als eersten
bisfchop van *Haarlem*, bin-
nen dieftad. 60
Nippen altaar, wat waar-
fchynlyk daardoor moet
verftaan worden. 300
Noordwyk, waar gelegen. 172
— hoe oudtyds genaamd
. 173
— groot verlies der
Noormannen aldaar. 175
— betekenis van dien
naam 177
— is een der alleroudfte
dorpen van Holland. ibid.
— tot eene ambagtsheer-
lykheid verheven. ibid.
— geflachtlyst der heren
van Noordwyk. ibid.
— aangenaame ftreek al-
daar. 178
— kerk aldaar, en fchil-
fterftuk. ibid.
— menigte vicarien en
altaren in de kerk. 179
— ftenen dookisten op
het kerkhof aldaar gevon-
den. ibid.
— tot welk gebruik wel-
eer geficht. ibid.
— onzekerheid wegens
de ftichting der kerk. 180

Noordwyk, eerste hervormde
leeraar aldaar. bl. 181
— in het kerkelyke van
Noordwyk buiten gefcheiden
. ibid.
— hofvifch en fcholvaart
aan de kerk gefchonken. ib.
— verkrygt ftdsrecht. 112
— wordt terug gegeven.
. ibid.
— andere voorrechten
daarvoor vergund. 183
— nog andere voorrech-
ten haar gefchonken. ibid.
— uitmuntende gunst
der Graven. ibid.
— o-ftrooy op het yken.
. 193
— niemand die borg kan
ftellen mag om fchuld gevan-
gen worden 194
— komt overeen met de
Katwyken, wegens het her-
ftellen van de *Waddingfluis*.
. 195
— gefchil en overeen-
komst wegens de kerkelyke
en waereldlyke regearing.
. 196
— inval der Noorman-
nen aldaar. 199
— beducht voor het kaas
en broodsvolk. 210
Noordwyk op Zee, waar gelegen
. 211
— quohier. 212
— voorrecht aan
de armen aan *Noordwyk*
vergund ibid.
— beftaat van de
vifchvangst 215
— geweldige
ftormen aldaar. ibid.
— hare Kerk;
door wie geficht. 216
Noord-

B L A D W Y Z E R.

Noordwyk op Zee, onder welke clasfis zy behoort. bl. 216
 ————— geestelyk beftier. ibid.
Noordwykerhout, benamingen, 151
 ————— redenen van dezen naam. ibid.
 ————— waar gelegen. 152
 ————— weleer het eigend. van byzondere perfonen. ib.
 ————— verkocht aan verfccheiden heren 153
 ————— hoe weder aan de graaflykheid vervallen. 157
 ————— door deze weder verkocht. ibid.
 ————— ftond weleer onder het bailluwfchap van *Rhynland* ibid.
 ————— is veranderd. ibid.
 ————— Rechtsgebied. ibid.
 ————— Bailluwfchap ald. door wien bekleed. 159
 ————— kerkelyk gebied voor de hervorming. ibid.
 ————— na de hervorming ibid.
 ————— grootte der heerlykheid ibid.
 ————— hofrechten ald. ib.
 ————— tiendrecht ald. ib.
 ————— hoe aldaar vertiend wordt. 162
 ————— heeft veel geleden door de Spanjaarden. 163
 ————— kerk vernield, en weder opgebouwd. ibid.
 ————— lydt nadeel door de konynen. ibid.
 ————— voorzorg daartegen 164
 ————— lydt nadeel door de kale duinen. ibid.
 ————— plakaten ter wering daaromtrent ibid.

Noordwykerhout, grote van het zelve, alsmede van *Noordwyk*. 166
 ————— grote van dit dorp alleen. 167
Noordwyken, vryheer van dezelven. 216
Noordwykers, hunne Rhetorikers kamer. 211

O.

Oestgeest, aldaar heeft weleer een Romeinsch gebouw geftaan 359
 ————— is zeer oud ibid.
 ————— aldaar heeft in de eerfte Christen eeuwen eene kerk geftaan ibid.
 ————— wordt in de oude fchriften verfchillende gefchreven ibid.
 ————— ook *Kerkwerve* genaamd 360
 ————— of de Heren van *Kerkwerve* en *Oestgeest* dezelven geweest zyn 361
 ————— of WILLEBRORDUS de kerk aldaar aan zich zelve zou gewyd hebben 362
 ————— is waarfchynelyk eene moederkerk geweest ibid.
 ————— pastory aldaar, door de Abtdife van *Rhynsburg* begeben 363
 ————— rechtsgebied van den pastoor aldaar ibid.
 ————— pastoors in later tyd door de Haarlemmer Bifchoppen beroepen 366
 ————— kerk aldaar, was weleer zeer aanzienlyk ib.
 ————— werd door de Spanjaarden verwoest en gedeelyk herbouwd ibid.

B L A D W Y Z E R

- Oestgeest**, eerste hervormde predikant aldaar beroepen bl. 366
 ——— onder welke clasfis zy behoort ibid.
 ——— nieuwen weg tusfchen dit dorp en *Leiden* ib.
 ——— rechtbank aldaar gehouden 367
 ——— broederfchappen aldaar opgericht ibid.
 ——— aldaar heeft weleer een heilige geesthuis geftaan ibid.
 ——— verkoopt eenig land 368
 ——— riemtalen aldaar ib.
 ——— twist en vergelyk wegens de contributie ibid.
 ——— quohier der verponding 369
 ——— voorrechten aan dit dorp gefchonken, wegens de vischbrug te *Leiden* ib.
 ——— vrybrief deswegens 371
 ——— vry van de Tollén van *Wasfenaar* of Goudfche fluis 373
 ——— Heren van het dorp en heerlykheid 375
 ——— uitgebreidheid van deze heerlykheid ibid.
 ——— grootte van het dorp 376
 ——— vier kloosters in deze parochie gelegen 377
 ——— krygt verfchil met den overften van *Mariépoel* over het jaargeld 380
Oog, wat dit betekende 5
O STADE, (ADRIAAN VAN) beroemd fchilder, te *Haarlem* geboren 113
Oud Teilingen, of aan de graaflykheid vervallen geweest zy 330
Oud Teilingen, ook *Lekhorst* genaamd, (zie *Lekhorst*.)
O U D A A N, (JOACHIM) waar geboren 246
O U D A A N, (WILLEM) tot Hoogleeraar in *Leiden* beroepen ibid.
O U D A A N, (JOACHIM) graf-fchriften op hem 247
Oud Poelgeest, waar gelegen 382
 ——— geheel vervallen ibid.
O V E R S T E I N (Graaf van) doet zyn intrede binnen *Haarlem* 60
Overveenfche weg, waarna dus genaamd 77
- p.
- P**ant of Garenmarkt te *Haarlem*, gedeelte van het Prinsfenhof 90
 ——— was weleer een gedeelte van het klooster der Predikbeeren ibid.
 ——— verfchil wanneer dit gefchied is 91
 ——— wordt geplonderd 93
 ——— voorrechten van dit klooster ibid.
 ——— waartoe in later tyd gebruikt 94
 ——— het agterft gedeelte tot eene woning voor vorften 97
 ——— ook tot een wapenhuis ibid.
PETRONELLA, wed. van Graaf *FLORIS den vetten*, waarfchynelyk flichteresfe van de *Rhynsburger* abtdy 263
Prik, wat dit woord betekende 5
Podikenpoel of *Podikenpoel* of *Puddenpoel* (adelyk huis) waar geftaan heeft 378
 Pu.

B L A D W Y Z E R.

- Podikenpoel* of *Podikenpoel* of *Puddenpoel*, (adelyk huis) aan wien het behoorde bl. 378
 ————— wordt verdelgt ibid.
 ————— overblyffelen verkocht . 379
Pynaken heeft geen recht van Naasting 143
 R.
- R**aax, eene beek door *Haarlem* loopende . 77
 Reizigers van *Haarlem* naar *Amsterdam*, en omgekeerd. . 64
 BEMBERT, bisfchop van *Bremen*, verflaat de Noormannen by *Noordwyk*. 175
 ————— verkeerd gevoelen dat dit te *Norden* ware voorgevallen . . . ibid.
 Remonfranten prediken te *Warmond*. . . 324
 Rhetorykers fpelen te *Haarlem* . . . 61
 ————— wie zy waren. ib.
 ————— de kamers binnen *Haarlem*. . . 62
Rhynland, door de Denen afgelopen . . . 205
Rhynsburg, (dorp) waar gelegen . . . 227
 ————— naanfoorfprong. ib.
 ————— was weleer een Romeinfche burgt. . . ib.
 ————— of het dorp altoos dien naam gevoerd heeft. ib.
 ————— Romeinfche oudheden aldaar gevonden. . . 229
 ————— of het weleer eene ftad geweest zy. 231
 ————— gevoelen van A. PARS, getoetst 235
 ————— gevoelen van GOUD. HOEVEN . . . 235
 ————— of *Kenenburg* eene andere plaats geweest zy. 236
Rhynsburg gevecht met de *Friezen* aldaar voorgevallen 239
 ————— zonderlinge ftraf ten *Rhynsburg*eren door Graaf **DIEDERIK II.** opgelegd. ib.
 ————— grondflag van eene kerk aldaar gelegd. ibid.
 ————— klooster aldaar geficht. . . 240
 ————— twee kerken aldaar. ib.
 ————— grond omtrend de kerk opgegraven 232
 ————— of die grondvesten overblyffelen van een Romeinfch gebouw geweest zyn . . . ibid.
 ————— wat die fondamenteen waarfchyndlyk geweest zyn. . . ibid.
 ————— Hollandfche gedenkenningen aldaar gevonden. . . 244
 ————— geestelyk beftier na de hervorming. . . ibid.
 ————— quohier der verponding. . . 255
 ————— onder wien het dorp thans behoort . . . ibid.
 ————— geleerde mannen aldaar geboren. . . ibid.
Rhynsburg (abtdy) gevoelens over hare ftichting. 258
 ————— is verkeerd voor *Bennebroek* gefchreven. 262
 ————— wanneer eigentlyk geficht. . . 263
 ————— eerfte nonnen, van waar gekomen. . . ibid.
 ————— eerfte abtdife. . . ibid.
 ————— voorrechten aan de abtdy bezorgd 268
 ————— voorrechten haar door de *Pausen* gefchonken. 271
 ————— door de *Graven* en *Gravinnen* van *Holland*. ib.
 ————— wannecr de kerk aldaar is ingewyd. . . 272
 Rhyns-

B L A D W Y Z E R.

- Rhynsburg* (abtdy) brand geheel af. bl. 172
 ———— nieuwe voorrechten door de Graven 273
 ———— handvest aldaar bewaard. 275
 ———— nog andere voorrechten. 276
 ———— magtig vermogen der abtdy. 289
 ———— tytel der Abtdisfen en Prioressen. ibid.
 ———— hare veelvuldige eigendommen. ibid.
 ———— hare opstallen, hoe verdeeld. 290
 ———— registers daarvan. ib.
 ———— inkomsten volgens Δ. PARS. ibid.
 ———— vermogen der Abtdisfen. ibid.
 ———— was vry van alle gemeene belastingen. ibid.
 ———— haar civiel en crimineel rechtsgebied. 291
 ———— wetten van bestier dezer abtdy. ibid.
 ———— nonnen der abtdy, hoe genaamd. 292
 ———— verbindtenisfen der nonnen na de proefjaren. ib.
 ———— wyken langzaam van de kloosterwetten af. ibid.
 ———— de abtdy in de bescherming van PHILIPS genomen ibid.
 ———— hare nonnen moesten van den oudsten adel zyn 293
 ———— gastvryheid omtrend vorsten. ibid.
 ———— hare nonnen waren voormiddags geestelyk, en des namiddags waereldlyk, 293
 ———— eene der abtdisfen laat eene prachtige zaal bouwen. bl. 293
Rhynsburg, gedichten op dezelve en op deze abtdy. 295
 ———— grote mildadigheden. ibid.
 ———— abtdisfe begeeft de school. 296
 ———— breekt eenen der torens af 297
 ———— begraafplaatsen in de kapel. tbid.
 ———— wie daar in begraven zyn. 298
 ———— hare vierstichters. 299
 ———— hare nog bekende altaren. 300
 ———— verwoest door de Spanjaarden. 301
 ———— hare weinige grafchriften nog overig. ibid.
 ———— van dezelve is gene aftekening toen zy bloeide. 303
 ———— gezichten van hare overblyffelen. ibid.
 ———— is bezocht door L. SMIDS. ibid.
 ———— zarken der laatste abtdisfen. 304
 ———— Herenhuis aldaar gebouwd. ibid.
 ———— naamlyst der abtdisfen. ibid.
 ———— tytel der abtdisfen veranderd. 308
 ———— goederen der abtdy aan de Ridderfchap verbeurd verklaard. ibid.
 ———— vryheer dezer abtdy ibid.
 ———— eerste non welke in het huwelyk trad. ibid.
 ———— eerste predikanten na de hervorming met bewilliging der abtdisfe beroepen. bl. 308
Rhyns.

B L A D W Y Z E R.

- Rhynsburg*, abtdisfen uit het geflacht der Hollandfche Graven. 309
 — naamlyst der geflachten, waaruit de abtdisfen gekozen zyn. ib.
 — gedichten op de overblyffelen der abtdy. 310
Rhynsburgers, by welke gelegenheid opgericht. 249
 — hunne leer. 251
 — getal van hunne collegien in onsland. 256
RIETVELD, (JAN VAN) en zyne nakomelingen met het hof van *Hillegom* verlyd. 130
RIPPERDA, (WYBOUT) eene der voornaamfte helden van *Haarlem*. 98
 — zyn gedrag en moedige aanspraak aan de burgery. 99
 — wordt onthalsd. 101
Ryweg van Haarlem op Amsterdam en Utrecht in vroegere tyden. 125
- S.
- SCHAGEN*, (GERARD VAN) dood gefchoten op de *Sparenbrug* 90
Schalkwyker poort binnen *Haarlem*, waar gelegen 84
 — wanneer geficht 85
 — waardoor vermaard 86
 — uitvallen uit dezelve ibid.
Schot en lot, wat betekende 160
Schot, wat daaronder verftaan wordt 4
 — oneenigheden wegens het opbrengen 7
 — fchikkingen daaromtrend 8
- Spaarwouder* of *Amsterdamfche poort* binnen *Haarlem*, naamsoorfprong 63
 — waar gelegen 64
 — wanneer gebouwd ibid.
 — gebeurtenisfen voor deze poort 66
 — uitval uit deze poort op *Rustenbrug* 68
Sparenbrug en *St. Janspoort* binnen *Haarlem*, wanneer gebouwd 88
 — omver gefchoten ib.
 — poging van de *Spaanfchen* op dezelve 89
Spaarwoude, hoe in de oude brieven genaamd 19
 — gelegenheid 20
 — voormaligen welstand ibid.
 — *Edelen* van dien naam 23
 — aan wien behorende 24
 — merkwaardige voorvallen aldaar ibid.
 — wordt in 1572 verbrand 26
 — klokken aldaar uit den toren gehaald ibid.
 — *Parochiekerk* aldaar 27
Sparen, van waar afgeleid 84
St. Hyronimes of *Lopfen klooster*, waar gelegen 377
 — vervalt in diepe armoede en aangeflagen ib.
St. Achten klooster, waar gelegen 378
- T.
- T**er *Lee*, (zie *Leeuwenhorst*)
 Tiendens, hoe meestal inge-

B L A D W Y Z E R.

zameld worden in *Holland* bl. 161
 Tijdens, gevoelen van BOEY over hetzelfde 162
 — hoe veelerley zy zyn *ibid.*
 — gevoelen van GROTIUS deswegens met onderscheid te verstaan 161
Torenvliet, (huis te) waargelegen 376
Torenveld, waar gelegen *ibid.*
 — beschryving en afbeelding 377
 — verwisfeling van *Torenvliet* met *Torenveld* *ibid.*
 Twist tusfchen de Hoekschen en Kabeljauwschen, in het jaar 1444 weder losgebrouken 55

V.

Valkenburg, (kasteel van) waar volgens sommigen gelegen 376
 Verponding, van waar denkelye oorspronglyk 7
 VISSCHER, (KORNELIS DE) beroemd plaatfnyder te *Haarlem* geboren 114
Vischbrug van *Leiden* vermaakt en onderhouden door eenige dorpen 143
 — is niets buitengemeens *ibid.*
 — dorpen die haar vernieuwd hebben 144
 — dorpen die haer niet vernieuwd hebben *ibid.*
 — door welke dorpen vernieuwd 370
 — welke dorpen daaraan niet geholpen hebben 370
 — waarom niet door de stad *Leiden* alleen vermaakt *ibid.*

Vlaardingen heeft geen recht van naasting 143
 VLIET, (JAN VAN) op wien *Noordwyk* gekomen is na zynen dood 156

W.

Warmond, waar gelegen 312
 — quohier *ibid.*
 — naamsoorsprong, verschillende gevoelens 313
 — nafporing van den waren oorsprong van dien naam 317
 — kerk was eersteene kapel 330
 — wanneer geflicht *ib.*
 — aan wien gewyd *ib.*
 — was in den beginne klein *ibid.*
 — begeving der pastory ftond aan den Heer van *Warmond* 321
 — giften aan de kerk aldaar *ibid.*
 — vicariaten en altaren in die kerk 322
 — broederschap in die kerk geflicht *ib.*
 — kerk door de Spanjaarden in brand getoken benevens het kasteel 323
 — het choor weder herbouwd *ib.*
 — de kerk niet herbouwd *ib.*
 — onder welke klasfis zy behoort 324
 — eerste predikant *ib.*
 — Remonstrantsche leeraaren aldaar *ib.*
 — twee kloosters die ontrend het dorp geftaan hebben *ib.*

War,

B L A D W Y Z E R.

- Warmond*, pligten der nonnen, *Warm*, beekje verdicht. bl. 315
 bl. 325 *Woude*, (JAN, Heer van) stig-
 — stigtingsbrief van het ter der twee kloosters te
 monniken klooster aldaar. *Warmond*. 342
 326 *WOUERMAN*, (PHILIP) voor-
 — verschil van de plaats treffelyk schilder te *Haarlem*
 waar het gestaan heeft. 329 geboren 113
 — onderzoek wegens dit *Wyk te Duurstede* door de De-
 verschil. 330 nen verbrand. 204
 — het klooster waarfchy-
 nelyk op eigen grond ge-
 bouwd. 332
 — Beeldenformery en *Zeeland* door de Denen ge-
 verwoesting van dit kloos- plonderd 205
 ter. 334 *Zylpoort* te *Haarlem* beschre-
 — brug aldaar over het ven 75
 veer. 335 — gebeurtenissen aldaar
Warmond, (Huis en Heerlyk- voorgevallen 76
 heid van) deszelfs ouderdom — vruchteloze uitval
 338 uit deze poort 79
 — alle deszelfs Heren — andere uitvallen al-
 JACOB genaamd. ibid. daer ibid. en 82
 — geslachtlysten dezer — postboden en bus-
 Heren. 339 kruid daar binnen gebragt
 — (Huis en Heerlykheid) 82
 afbeelding van hetzelfde — verspieder binnen de-
 — Heren van) lyden veel zelve ibid.
 nadeel in de Hoeksche en — straf van denzelfen 83
 Kabeljauwsche twisten. 348

D R U K - F E I L E N.

- Pag. 4, reg. 16 van bov., *staat* schotpanden, *lees* schotponden.
 — 31. — 13 van onder, *staat* afgetekend, *lees* opgetekend.
 — 33. — 4 van ond., *staat* bezitter, *lees* weleer bezitter.
 — 33. — 8 van boven, *staat* Hofianne, *lees* Hofianna.
 — 57. — 18 van boven, *staat* die uit vreze, *lees* uit vreze.
 — 58. — 16 van boven, *staat* te sneuvelen, *lees* sneuvelen.
 — 62. — 7 van onder, *staat* binne haren, *lees* binnen hare.
 — 68. — 6 van boven, *staat* weder, *lees* verder.
 — 119. — 18 van boven, *staat* VAN VAN, *lees* VAN.
 — 150. — 12 van onder, *staat* de ban, *lees* in den banne.
 — 183. — 10 van onder, *staat* schieten, *lees* schutten.
 — 204. — 9 v. o., *staat* hem in de landen, *lees* HERIOLD
 in de landen.
 — 205. — 12 van boven, *staat* roof, *lees* roofden.
 — 338. — 8 van boven, *staat* alleen, *lees* allen.
 — 341. — 4 van onderen, *staat* TORNENBURG, *lees*
 TOORNENBURG.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

Plaat 51 en 52	•	•	•	•	•	•	•	over Bladz.		I
— 53 - 54	•	•	•	•	•	•	•	—		14
— 55 - 56	•	•	•	•	•	•	•	—		19
— 57 - 58	•	•	•	•	•	•	•	—		48
— 59 - 60	•	•	•	•	•	•	•	—		63
— 61 - 62	•	•	•	•	•	•	•	—		75
— 63 - 64	}	•	•	•	•	•	•	—		84
— 65 - 66										
— 67 - 68	•	•	•	•	•	•	•	—		115
— 69 - 70	•	•	•	•	•	•	•	—		150
— 71 - 72	•	•	•	•	•	•	•	—		172
— 73 - 74	}	•	•	•	•	•	•	—		217
— 75 - 76										
— 77 - 78										
— 79 - 80	•	•	•	•	•	•	•	—		257
— 81 - 82	•	•	•	•	•	•	•	—		311
— 83 - 84	•	•	•	•	•	•	•	—		338
— 85 - 86	•	•	•	•	•	•	•	—		349
— 87 - 88	•	•	•	•	•	•	•	—		358

Doordien de Heren Boekhandelaren, den Uitgever de naamen der Heren Intekenaaren nog niet allen hebben opgegeven, zullen dezelve, om dit deel niet langer op te houden, voor het derde deel geplaatst worden, gelyk ook de Tytelplaat, die door onvoorziene verhindering, van voor dit deel moet weg blyven.

